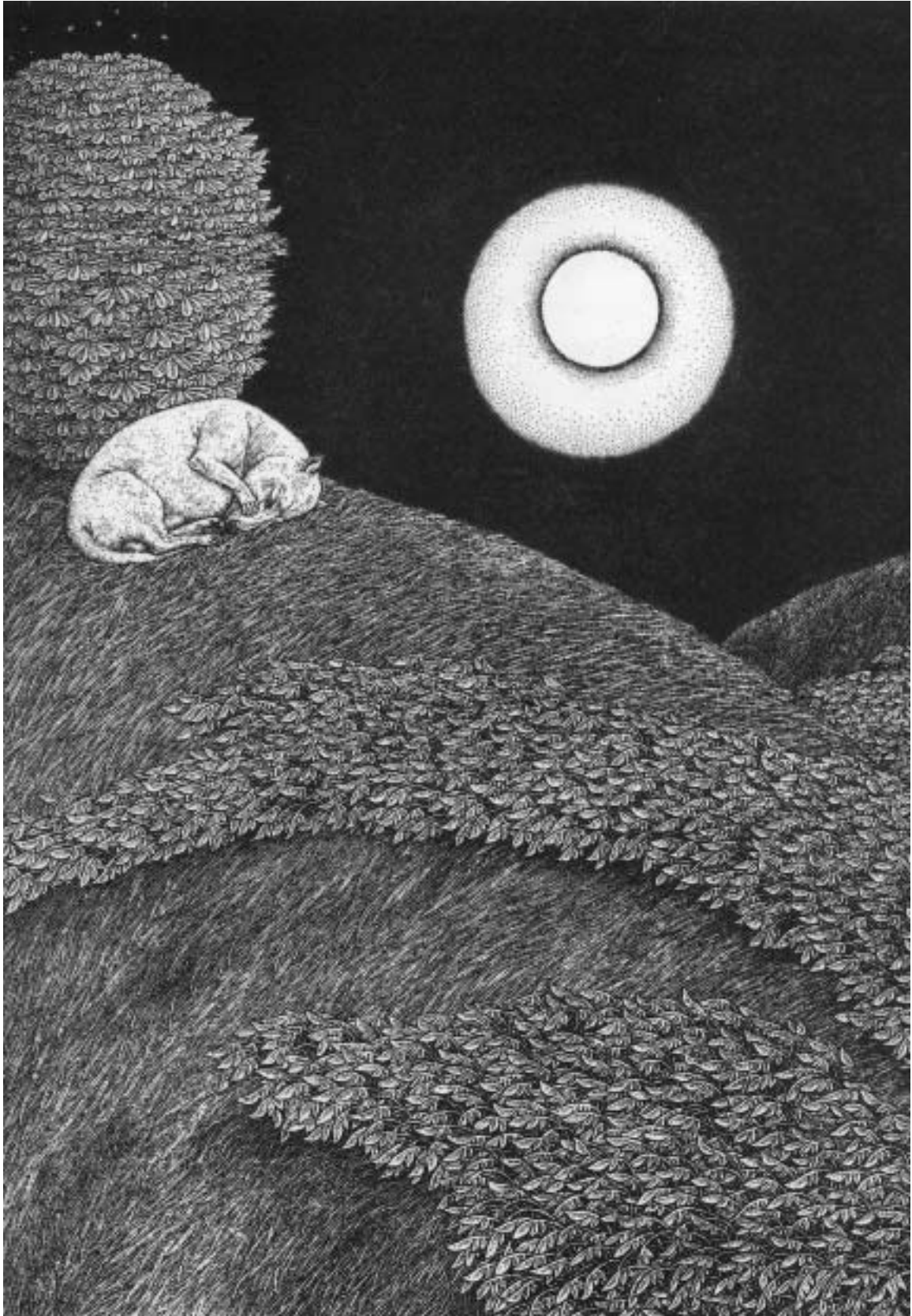

MŰHELY

Ágh István, Akutagava Rjúnoszuke, Ivo Andrić, Uri Asaf, Bardocz Barna, Bertók László, Bicskei Zoltán, Maurice Blanchot, André Breton, Vincenzo Cardarelli, Geoffrey Chaucer, Csehy Zoltán, Danyi Zoltán, Filip David, Deák László, Max Elskamp, Ferenczes István, Fogarassy Miklós, Gaál József, Gergely Ágnes, Hamvas Béla, Háy János, Andrej Hočevár, Ted Hughes, Roberto Juarroz, Kalász Márton, Karátson Endre, Kelemen Benő Benjámín, Kemsei István, Keresztes Dóra, Komálovics Zoltán, Kovács Melinda, Kovács Péter, Kovács Tamás, Mirko Kovač, Kőrösi Zoltán, Kurcsis László, Ladik Katalin, Lévai Ádám, Lovétei Lázár László, Maurits Ferenc, Mesterházi Mónika, Henri Michaux, Alvaro Mutis, Juan Carlos Onetti, Orosz István, Pátkai Tivadar, Pintér Lajos, Raymond Queneau, Rába György, Lionel Ray, Rainer Maria Rilke, Umberto Saba, Sári László, Schein Gábor, Mile Stojic, Sulyok Gabriella, Szabó T. Anna, Szajkó István, Szakács Eszter, Tábor Ádám, Aleksandar Tišma, Tolnai Ottó, Tolnay Imre, Tóth Krisztina, Turczy István, Paul Valery, Varga Mátyás, Verebes Ernő, Vörös István

Kovács Tamás grafikája

Tartalom

RÁBA GYÖRGY:	Álmomban alakmás	5
	<i>„ő pedig megnevezhette volna létem dugáruit”</i>	
PAUL VALÉRY:	Följegyzések és töredékek az álomról (Désfalvi-Tóth András fordítása)	6
	<i>„Álmomban anélkül cselekszem, hogy akarnám azt, és anélkül áll szándékomban megtenni bármit is, hogy módomban állna. Valamiről tudok valamit, már mielőtt megismertem volna, vagy valaha is láttam volna; látok valamit anélkül, hogy elképzelném. Nem az a különös, hogy ebben az állapotban tevékenységek összekeverednek, hanem hogy egyáltalán felbukkannak és beszélhetünk róluk.”</i>	
GERGELY ÁGNES:	Inconnu	9
	<i>„A csillagok nagy álma verdes, akár az antik jósjelek.”</i>	
TOLNAI OTTÓ:	Gela gólja avagy a rézeleje	10
	<i>„Igen, arról szólt az álomom, hogy akkor ott, abban a nem létező korcsmában, csehóban ittam: életem (Istenem, miféle csökönyös ragaszkodás az Élethez!?) legjobb pálinkáját. Az tartotta, tartja bennem a mai napig a meleget.”</i>	
ÁGH ISTVÁN:	Nappali álom	14
	<i>„mégis kevesebb órát töltök ébren, mint amennyit a világosban alva”</i>	
IVO ANDRIĆ:	Álmatlanul (Borbély János István fordítása)	15
	<i>„Az álom vagy az ébredés viszont megbontja soraink, s végleg eltöröl bennünket, mint a fény meg az árnyék rejtélyes és ritka játékát, melyet senki sem látott, s amely nem ismeri saját magát, márpedig minden éjjel újra kezdődik.”</i>	
BERTÓK LÁSZLÓ:	A határsávig, a határig	20
	<i>„Egy álomban, egy gondolatban, átélni, hogy megint odébb van”</i>	
TED HUGHES:	Az Égett Róka (Tóta Péter Benedek fordítása)	21
	<i>„Az ajtó kitérült, és a rövid lépcsőn le, és a szobán át, felém jött egy alak, amely egyszerre volt egy szikár férfi és egy a hátsó lábain felegyenesedve járó róka.”</i>	
TÓTH KRISZTINA:	Program	22
	<i>„Folyosó vagyok a fejben, végig kell álmodni engem, éber úr az alvó testben, minden csöndben én üzentem.”</i>	
MESTERHÁZI MÓNIKA:	Az álom	23
	<i>„a maga ritmusában hömpölyög”</i>	
SZABÓ T. ANNA:	Ördögtrilla	24
	<i>„minden álom ördögtrilla”</i>	
AKUTAGAVA RJÚNOSZUKE:	Az álom (Vihar Judit fordítása)	25
	<i>„Az én álmaim egytől-egyig színesek voltak, persze lehet, hogy talán azért, mert festő vagyok.”</i>	
VARGA MÁTYÁS:	hallásgyakorlatok #31	28
	<i>„megint azt álmodtam, hogy egészséges vagyok.”</i>	

DANYI ZOLTÁN:	Feltevés vagy lemérés	29
	„és beleébredünk egy álomba”	
KOMÁLOVICS ZOLTÁN:	Ágnes álma	30
	„Tudom, egy álom élein élek”	
KARÁTSON ENDRE:	Telekfalvi álom	31
	„Az álom biztonságot nyújt. Mert csak álom. Érzik, hogy álmodhatnak mást, magukról, másról mást, ahogy tetszik, ahogy jön.”	
SCHEIN GÁBOR:	(orpheus bűcsúzik)	35
	„a bőrömben élsz, a bőr álmaiban”	
CSEHY ZOLTÁN:	Neoptolemosz Philoktétésznek beszél álmáról	36
	„Az ember a nyelv álma.”	
LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ:	Nulladik ecloga	37
	„Képzeld, épp veled álmodtam!”	
TURCZI ISTVÁN:	Álma árulja el az áldozat kilétét	38
	„Tengert látnak, kivonják belőle a színeket két monoton estebéd között.”	
FERENCZES ISTVÁN:	Egy álmodott költő	39
	„Álom, ébrenlét között terítsd rám a köntösöd”	
VEREBES ERNŐ:	Mesék a honfiságról	43
	„képzeld, mindez egyetlen éjszaka alatt történt, akkor, amikor bátorításodra karomba kaptam az alva mosolygó lányt, s kiosontam vele a szelíd estébe, mely időközben hajnal lett.”	
HÁY JÁNOS:	Út, álom	45
	„Nem kívül keresem.”	
KALÁSZ MÁRTON:	Notturmo	46
	„Mindez álom volna, rendre.”	
KEMSEI ISTVÁN:	Két álom	47
	„Álmomban megtudtam, milyen meghalni: álló helyzetedből egyszer csak kifordulsz tengelyed körül a világból.”	
DEÁK LÁSZLÓ:	Álomszerű rajz, írásszerű álom... ..	48
	„Hoztál kenyeret? Hoztál kenyeret? – ismételtegette álmában, világosan emlékszem. Különben is ébe- ren aludt életében.”	
PÁTKAI TIVADAR:	lassított film	50
	„mint amikor álmodhatatlan álmomban”	
KÖRÖSI ZOLTÁN:	Szerelmes évek – gyávaság	51
	„Csak egy rossz álom csupán, vagy még az se, csak a gondolatlan létezés.”	
TÁBOR ÁDÁM:	Böhme álma	54
	„És ettől a fénytől új erőre kap a világ.”	

VÖRÖS ISTVÁN:	Bevezetés a metafizikába	55
	Hűtőlámpafény	55
	Lemaradni a jelenről	56
	„A jelent csak az látja előre, aki alszik.”	
MAURICE BLANCHOT:	Thomas, a névtelen (Bende József fordítása)	57
	„Magánya teljes volt. Ugyanakkor amennyire biztos volt abban, hogy senki nincs a szobában, talán még a világon se, ugyanannyira biztos volt abban is, hogy valaki mégiscsak van ott, aki az álmában lakozik, aki most meghitt módon közeledik hozzá, aki körülötte és benne él.”	
ROBERTO JUARROZ:	Függőleges költészet (Imreh András fordítása)	59
	„Befelé kellene ébredni”	
JUAN CARLOS ONETTI:	A piac (Pál Ágnes fordítása)	62
	„A lányok a járdán vártak rá, a jól ismert pipacsszirmokkal, amelyek garantálják az álmot, az álom elérhetetlen képtelenségét.”	
ALVARO MUTIS:	Az admirális hava (Regényrészlet) (Pál Ágnes fordítása)	63
	„Azt szoktam álmodni, hogy részese vagyok egy történelmi pillanatnak, nemzeti sorsfordulónak, és a kritikus pillanatban éppen az én véleményem vagy tanácsom befolyásolja, dönti el az események alakulását.”	
LADIK KATALIN:	Árnyékok kútja	65
	Ajándék-álom	65
	„álmot rajzol az ecset.”	
PINTÉR LAJOS:	három álom	66
	„az álomban a tárgyaknak súlya nincs”	
SZAKÁCS ESZTER:	Leállóság	68
	Főnix	68
	„Mint aki az égő álomból jön”	
FOGARASSY MIKLÓS:	Álom-napló	69
	„Meggyőződésem, hogy az álomként átélt események éppúgy megtörténnek velem, mint azok, amelyekkel ébren, tudatos formában élek át.”	
RAINER MARIA RILKE:	Imaórák könyve (Részletek) (Vörös István fordításai)	70
	„Betörök az álmodba, ott csapok ricsajt.”	
URI ASAF:	Színfukar álom	71
	„Kedvenc ásványom a pirit. Sápadt, arany kockáinak színétől az álom lelassul.”	
HAMVAS BÉLA:	Lassú álom (Részletek a Naplóból)	73
	„Különös, hogy álomban – »lassan« álmodok, csaknem tudatosan lassan – az álmot <i>fogom</i> , de közben tökéletes <i>realitás</i> -érzésem van: egy kicsit túlvilági <i>realitás</i> .”	
MILE STOJIC:	Kutya, álom (Orcsik Roland fordítása)	79
	„Sziddja (az álmokhoz képest szokatlanul) a fiatalkori baklövéseit.”	
ANDREJ HOČEVAR:	Álom egy versről (Lukács Zsolt fordítása)	80
	„mozdulatlanság az átlótt álmokban”	

ALEKSANDAR TIŠMA:	Lemondva az alvásról (Napló-részletek) (Orcsik Roland fordítása)	81
	„Az író valójában álmódó, nem pedig álmodozó. Ő álmokat ír le, azt, hogy mi lenne akkor, ha az emberek a saját hajlamaik és természetük szerint viselkednének, s nem a tehetetlenségük szerint, mint a valóságban. Az álom az élet legreálisabb hatásköre.”	
MIRKO KOVAČ ÉS FILIP DAVID:	Álom és valóság (Borbély János István fordítása)	85
	„Nem bocsátkozom álmofejtésbe, az álmok magyarázásába; hagyom, hadd rakódjanak le valahol mélyen, visszafojtom őket, és várom, hogy valóságos jelenetekként egyszer felszínre bukkanjanak. Egyikük-másikuk, pontosan úgy, ahogyan megálmodtam, valósággá vált, ez azonban egy másik történet.”	
ISMERETLEN KÖZÉP-ANGOL SZERZŐ:	Gyöngy (Képes Julianna fordítása)	89
	„Egyszer csak mély álomba merültem, Beszíva a sok szép szagot A tiszta Gyöngytől megbűvölten.”	
GEOFFREY CHAUCER:	A hercegnő könyve (Részletek) (Werthmüller Gyöngyi fordítása)	91
	„feküdtem hajnalfény-sugarban, álmomban alva, ruha nélkül.”	
SÁRI LÁSZLÓ:	Alkonyi álom – Lin-csi kolostoráról	93
	„Az alkony: rejtélyes átváltozás. Ha nemcsak szemünk és szívünk, de elménk is követni tudná, talán megértenénk a létezés minden titkát.”	
VINCENZO CARDARELLI:	Álmatlanság (Hárs Ernő fordítása)	105
	„S vadul menekülök a neki fent tartott órák elől.”	
UMBERTO SABA:	Az álom (Hárs Ernő fordítása)	105
	„mert csak álmodva képes olykor önmaga lenni.”	
MAX ELSKAMP:	Az éj (Hárs Ernő fordítása)	106
	„Elvesztette szárnyát az álmod”	
LIONEL RAY:	Álmodsz (Hárs Ernő fordítása)	107
	„Álmodsz a gyümölcs néma közepében”	
RAYMOND QUENEAU:	Nappalok teltek el (Hárs Ernő fordítása)	108
	„oly hosszú éjszakák mint egy nappali álom”	
ANDRÉ BRETON:	Földfény (Hárs Ernő fordítása)	109
	„A lépcső tetejére érve roppant mezőn találtuk magunkat, amelyre a késő délután zöldes, végtelenül kemény fénye esett.”	
HENRI MICHAUX:	Álmok (Moldvay Tamás fordítása)	110
	„Már többször megfigyelt tény, hogy ugyanazon az álmon belül lehetséges ide-oda ingadozás: az álmódó az egyik pillanatban oroszlán, a másikban ember.”	
	Tűnődések (Moldvay Tamás fordítása)	111
	„Az álom betoppan, reakcióként megannyi dologra, megannyi ingerre, csapásra, bosszúságra. Egyfajta lomtár van mögötte, teli impulzusokkal, késleltetett impulzusokkal.”	

KÉPEK: *Bardocz Barna, Bicskei Zoltán, Gaál József, Kelemen Benő Benjámín, Keresztes Dóra, Kovács Melinda, Kovács Péter, Kovács Tamás, Kurcsis László (borító), Lévai Ádám, Maurits Ferenc, Orosz István, Sulyok Gabriella, Szajkó István, Tolnay Imre grafikái*

Köszönjük Bikácsi Daniela, Danyi Zoltán, Rába György, Tolnai Ottó és Tóta Péter Benedek segítségét!

RÁBA GYÖRGY

Álmomban alakmás

Mert mit tudott
amit helyettem
csócsált ropogtatott
de nem köpte ki
megvoltak a rejtelvei
járt-kelt
mintha bármit neszelne
ám elhallgatna dévajul
titkolta titkom
átláttam ezt
szegénylegény
a látomás peremén
és most hogy eltűnt
a látvány mellkasomba
markol s mondana mintha
valamit aminek
nincs meg a nyelvi titka
ő pedig
megnevezhette volna
létem dugáruit

Sulyok Gabriella grafikája

Följegyzések és töredékek az álomról¹

Az álom messze elmarad az akarattól; mihelyst az álom küszöbét átléped, felesleges akarnod a dolgokat. A korlátok és a lehetőségek helyet cserélnek: a falak légből épültek, az ajtókat befalazták. Ismeretlen embereket ismerős neveken szólítasz. Az ehhez hasonló dolgok abszurditása maga is álomba szenderedett. Kézen járnai abszurd dolog, ám ha az embernek nincsen lába, márpedig járnia kell, nincs más lehetőség.

Igaz és valótlan bensőséges egyvelege az egész. Valóban fuldoklom, de nem igaz, hogy az oroslán elől menekülök. Valamilyen valótlan dolog (írtam egy operát) valamilyen létező dolgot idéz föl bennem (nem értek a zenéhez), de nem a teljes valóságot. Zavarodottság. Az álom sajátossága valódi és valótlan egyvelegének megfajthetlensége és átláthatatlansága.

Álmomban anélkül cselekszem, hogy akarnám azt, és anélkül áll szándékomban megtenni bármit is, hogy módomban állna. Valamiről tudok valamit, már mielőtt megismertem volna, vagy valaha is láttam volna; látok valamit anélkül, hogy elképzelném. Nem az a különös, hogy ebben az állapotban tevékenységek összekeverednek, hanem hogy egyáltalán felbukkannak és beszélhetünk róluk.

Ami valótlan vagy akaratlagos, az kizárólag a gondolat természetes velejárója. A valódi és a létező fogalma megkettőződést von maga után. Ha helyesen akarunk gondolkodni, egyszerre szükséges egymásba vetítenünk tárgyat és képét, ugyanakkor mindig készen állni (*vigilare*) annak belátására, hogy egymástól alapvetően különböző dolgok látszólagos azonossága csupán átmeneti eszköz, gyakorlása a folyton változónak. Azért merülhet föl bennem a cselekvés gondolata, mert a tárgyat és képét egymásba vetítem; ugyanakkor azért tudok cselekedni, mert nem vetítem őket egymásba. Valóság az, amiből az ébredés nem lehetséges, és amiből semmilyen változás ki nem zökken; viszont az is, amit minden változás elmélyít, újra szül, újjáalkot. A nem-valóság ellenben a részleges mozdulatlanságban tartással egyenes arányban születik. (Gondold csak meg, hogy figyelem és álom egymástól nem is olyan távoliak.) A változatlan szüli a nem-valót; és a figyelem, amennyiben meghalad egy bizonyos pontot.

Álmomban különbség nélkül adódik minden. Mikor ébren vagyok, fontosság és állandóság szerint teszek különbséget a dolgok között. Illatos üvegcséről álmodom violaszín dobozban, de nem tudom, melyik volt előbb: a szó, viola, vagy maga a szín? Az egymás helyébe lépő tagok között szimmetria áll fönn. Egyik tag sem valóságosabb a másiknál. Ahogy így elnézem ezt a virágos tapétát a falon (ébren vagyok), szabályosan ismétlődő, egymástól a legapróbb mértékben sem különböző rózsák helyett párhuzamosan futó átlókat látok. A szó szoros értelmében felébreszt e csodálatos alakzat, és rájövök: ugyanebben a mezőben és ugyanezen elemekből felépülve további alakzatokat is megláthatok. Minden alakzat az álomhoz hasonlatos: teljes és lezárt egész, mely mögé a sokféle valóságot próbáljuk rejteni, vagy amellyel ugyanazt álcázni akarjuk. Valamennyi, ebből a szándékból fakadó szemlélet kizár minden más szándékhoz köthető elképzelést. Tapétával borított falú helyiségben a hullámvonalak anélkül keresztezik egymást, hogy egyik a másikba olvadna. Ugyanígy, egyidőben jelentkeznek egymástól független és mindenféle szerkesztettségtől mentes ingerek a valósághoz igazodó ember éber állapotában. Álmomban minden automatikusan és megfontolások nélkül alkot rendszert. Bármit is gondoljak A-ról, e vélemény tőle idegen, tehát általa teljesen elvonatkoztatok A-tól. A vélemény soha nem következik benyomásokból; ezeket semmi nem illeszti szabályos és átlátható rendszerbe, mely kialakítja és meghatározza saját valóságomat és rendemet. Ellenben a vélemény mindig a benyomás után kel életre, azt követően, hogy azt teljes valójában eltörölte vagy átformálta ahelyett, hogy megszilárdította volna. Gondolkodásunk a felmerülő akadályok szerint alakul.

A szemlélt dolgot alig észrevehetően kell elfelejtenünk. Úgy felejtjük el, hogy közben rá gondolunk: átalakulása ekkor lesz tiszta, tartós, láthatatlan, miközben fény járja át, végleges, csak az övé, légiesen könnyű... olyasformán, ahogy egy jégkocka csúszik ki annak kezéből, aki megpróbálja markába szorítani.

¹ In VALÉRY, Paul, *Œuvres*, T. 1, Paris, Pléiade, 1968, 931–936. o.

Orosz István grafikája

Visszafelé is lehetséges: úgy rálelni az elfeledett dologra, hogy a felejtésre figyelünk. Ha valamilyen konkrét dolgot elfelejték, gyakran önmagamat kezdem figyelni, hogy állapotomat és a létező hiányt értem meg. Keresés közben felejtő önmagamat akarom látni, mert tudom, hogy elfelejtettem valamit. Vajon helyes módszer ez: szembeállítani a szellem kihagyásait ezeknek közvetlen, tudati tanulmányozásával? Ily módon (vagy éppen hogy nem így?) egy pillanatra még a fájdalom is *elhalványodik*, ha *szembenézünk* vele – már ha módunkban áll.

Kimegy a fejemből, hogy ma este el kell mennem itthonról. Helyette a papucsom jár az eszemben. Már a legelső gondolatföredék felidézi bennem az utána következő jólétet, az ízfoslány pedig bensőséges estém ígéréteinek gyönyörűségével tölt el. Valami már ekkor és itt, a jövőre vonatkozóan és a lélek bugarában megszületik. Ellentmondást nem tűrő jelek formájában újra bevillan, ahová eredetileg mennem kéne, nyugodt estém ígéréte pedig elutasításra lel azon a helyen, ahol bennem eredetileg létezhetett volna. Minek következtében elfelejtettem, most újra felidéződik bennem a parancs – éppen azért, mert túlságos alaposan felejtettem el.

Elalszom, de egy vékony szálon keresztül létezik még a kapcsolat köztem és a valószínűség között: kölcsönösen tudunk még hatni egymásra e szál, egy a teljes valómat átjáró érzés által, mely ugyanúgy elvezethet az ébrenlétbe, mint az álomba is. Miután elaludtam, már képtelen vagyok szántszándékkal felébredni. Az ébredés mint cél nem létezik többé, és azt a határozottságot és erőt is elveszítettem, hogy bármit álomként szemléljek. A hajnalhasadásnak kell eljőnie, mely résen keresztül visszkapom teljes valómat, és mely vezérfonal lesz ahhoz az állapothoz, ahol szándék és igyekezet találkoznak a dolgokkal, illetve ahol a kiváltott érzés által két érzékelés között közös pont létesül. Az érzés kettős állapot, egyszerre kötődik egy tárgyhöz és a testemhez, illetve ugyanígy egy dologhoz és számos, lényemből fakadó tényhez.

Az álombéli tevékenységek nem épülnek egymásra, és nem mint egymástól független tényezőket éljük meg őket. Az álomban nem következményekre, hanem egymás utáni következtésekre bukkanunk. Nem célokra, hanem célok érzetére. Egymástól független tények nyilvánvaló összefüggésének következtében a gondolat nem irányul semmire: léte sokkal inkább „másságából” fakad; abból, hogy határok alkotta rendszer. A felismerése éber állapotban A-tól függő jelenség; nem így az álomban, ahol A-t gyakran B-ben ismerem fel. Ilyenkor korántsem arról van szó, hogy a felismerés pillanatnyi kapcsolódásból születte, hanem arról, hogy a felismerés tényét – bármilyen dolog is jelenjék meg benne – magával az álom állapotával kell magyaráznunk. Az álmodó lelkét olyan rendszerhez hasonlíthatnánk, amelyre külső erők nem hatnak, vagy ha mégis, hatalmuk nincsen rajta. A belső folyamatok pedig nem eredményezik a központ áthelyeződését,

illetve jelentőséggel bíró váltakozását. Egy lépés megtételekor, amikor egyik lábunk testünkől épp távolodik, a haladás lehetetlen volna, ha a talaj ellenállása és súrlódása következtében meg nem semmisülne a mindig változatlan gravitációs középpontot eredményező erő. Ám amint a hátsó láb elmélázik, a talaj nyomóereje nem feszíti meg az izmokat, az iménti erő kiküszöbölése elmarad, a kontaktus keltette érzés pedig nem ébreszt feszültséget. A talaj tőlünk távolinak tűnik, *akár álmodunkban*, és lehetetlen elérnünk azt.

Ha teljes lényünkkel álomba merülünk, az alvás közben bekövetkezett változás és változtatás nem idézhet elő valódi változást vagy elmozdulást. Nem azért, mert hiányoznak a külső erők, hanem mert az alkalmazásukhoz szükséges eszköz pillanatnyilag nem áll rendelkezésre.

Álmában az ember olyan képzetek és mozdulatok által reagál, amelyek a késztetés forrására nem lehetnek hatással. A késztetést konkrét képkockával megszüntetni nem lehet, ugyanúgy, ahogy lehetetlen szembeállítani egyik képet (a valódit) a másikkal (a nem valódival), illetve az emlékezetet az adott helyzettel, és így tovább. Ezért álomban az ember mintha tükörsíma felszínén csúszna, és külső támpont híján lábáról képtelen volna tudomást venni és használni azt. Ám aki álmodik, minderről mit sem tud. Tehetlenségét valamilyen külső erő hatásának tudja be. Késztetéseinek forrását soha nem tudja pontosan beazonosítani, pontosan azért, mert e késztetések által előidézett képzetekben próbál rálelni. Szüntelen kutatja azt, ám eközben afelé tör, ami a forrást neki visszaadja, ahelyett, hogy azt teremtené újjá, ami magát a forrást létrehozta. Azt hiszi, lát, mint ahogy azt is észleli, hogy helyzetét megváltoztatja. Érzelmek és érzések, történetek és fordulatok, látszólagos okok és egyéni látomások váltják egymást kölcsönösen és alkotnak egyetlen, összefüggő rendszert, mely nem más, mint „belső” erők szövevénye. Mindig hiábavaló marad az erőfeszítés, melynek konkrét változást kellene eredményeznie, mert – épp az erőfeszítés következtében – a várt eredmény fordítottja, egyfajta *visszalépés* a kiinduló állapotot állítja körülöttem vissza.

Álmomból ébredek, és a kötél, melyet álomban szorítottam, egy másik világban másik karom volt. Mivel a szorító érzés nem szűnik, megelevenedik a kötél, amelyet eddig szorítottam. Körbetekerem egy adott pont körül. Ugyanaz az érzés születik meg és árad szét bennem. Két egymás utáni épületbe ugyanaz a kódarab épül bele. És ugyanaz a madár lépdel a tető széléig, ahol beleveti magát a repülésbe. Hirtelen rájövök: teljesen másként kell értelmezni ezt az érzést, mely ettől a pillanattól fogva már nem köthető események láncolatához, bármiféle *világhoz*, hanem maga a pillanat válik *arra az időre* álommá és kusza múlttá.

Lehetetlen, hogy az álomban is bekövetkezzen az a csodálatra méltó tökéletesség, amelyre az észlelés ébrenlétben és fénytől körülveve eljutni képes.

Valaki megjelenik álomban. De nem látom őt tisztán. Mert ha jól látnám, az illető *azonnal és következőképpen megváltozna*. Beszélgetünk, de homályos minden. Azt is tudom, miről beszélgetünk, néhány szót hallok is, de a folytatást nem értem, a részletek elvésznek, a szavak pedig nem jelentenek semmit: (*a Mellusz Mellusza??*) Mégis minden teljes, és úgy történik, mintha a beszélgetés valóságos lenne. Összefüggéstelensége nem szab gátat neki. Motorja nem benne rejlik.

Az álomban gondolat és való élet egybemosódnak, előbbi a másik nyomában jár. A gondolat a megélt való részévé válik, teljes egészében összeolvad annak egyszerűségével, a *tudás* arcaiban és képeiben hullámozó *létezéssel*.

Désfalvi-Tóth András fordítása

GERGELY ÁGNES

Inconnu

A görbe utca átsötéti
a város beteg tüdejét.
Kapualjakba vonszolódik,
akit nem riaszt el az ég.

A csillagok nagy álma verdes,
akár az antik jósjelek.
Iránytű, árboc, tatvitorla,
a kapitány is ott lebeg.

Ahol az árnyak felcsapódnak,
a tövig égett irgalom
végigtarol a partvidéken,
ha süppedésben jár a hold,

a beteg város felsötétlik,
nincs kéznél angyal, sem csoda,
a hullám nekiront a partnak,
mindegy, hogy ki küldte oda,

hisz úgyis minden visszatörpan,
Inconnu, szól a félhomály,
test, lélek emlékét kiszabja
diagnózis és memoár,

ha imára, ha hídra lépett,
átlépni nem képes soha.
A tövig égett irgalomból
Inconnu, szól a harsona.

Kovács Tamás grafikája

Gela gólja avagy a rézeleje

Már évek óta (5–10 évről lehet szó) nem álmodom. Ha netán mégis, akkor kizárólag kicsinyes, vacak dolgokkal kínlódom, jelentéktelen, nyálas figurákkal bajlódom, birkózom. Ez a kínlódás, bajlódás, birkózás olykor már elalvás előtt kezdetét veszi, s előre tudom, majd álomban is ez a mind kínosabb, szürkeségében, pitiségében mind kínosabb, mind szörnyűbb, mind életveszélyesebb kínlódás, bajlódás, birkózás fog folytatódni. Igen, valami életveszélyes mechanizmusról van szó; bátyám szíve álmában durrant szét... Előtte egy-két nappal meglátogattam, nyugodtnak tűnt, terveiről beszélt, arról a bizonyos fehér számról, amelyet meg szeretne venni, de én éreztem, benne történik valami, azok a semmis dolgok, főbiák, nyálas, piti figurák életére törnek. Keresni kezdtem orvosát, de elérhetetlen volt, valami ünnepségen vett részt, majd hazament és kikapcsolta telefonját, pedig el kellett volna mondanom neki, vigyázzon, azok a semmis dolgok valamiképpen egy életveszélyes mechanizmus-sá állnak, szerelődnek össze, ami szét fogja durrantani bátyám szívét... De mondom, képtelen voltam elérni orvosát, hiába bolyongtam, várakoztam soká a zentai kórház számomra ismeretlen, nagy épületében. Most azt tervezem, afféle fogadalomról van szó tulajdonképpen, megveszem azt a fehér szamarat, netán azzal átjárhatnék hozzá a másvilágra, s ha nagy távolságokon bolyong, akár ott is hagyhatom neki...

Mindennek ellenére nemrég mégis az történt, megálmodtam egyik ún. tematikus írást. Amelyet a következő nap kellett volna leadnom, ám képtelen voltam megírni.

A fociról kellett volna írnom. Mondtam, nincsen ötletem, nincsen témám. Noha, igaz, egy ötlet, egy téma mint-ha sejtett volna, de ahhoz valahogy nem volt idő, nem volt elég erőm se, ugyanis azt végtelenül hosszú valaminek képzeltem el, végtelenül hosszú valami leírásához pedig, gondoltam, végtelenül hosszú időre lenne szükség, végtelenül hosszú időm pedig nem volt, végtelenül hosszú időm pedig nincs, sőt, mind kevesebb időm volt, mind kevesebb időm van immár úgy általában is...

De, szerencsémre, mint mondtam, megálmodtam egy másik történetet. Egy teljesen más, kerek kis történetet, amit reggel szépen leírtam, egy gombnyomással elküldtem. (Csak mellesleg említem, nagy meglepetésemre, a könyvnyi folyóiratszámot éppen az én írással kezdte a szerkesztő, noha akkor sem sértődtem volna meg, ha azt mondja, ne haragudjak, de nem erről szól a dolog, nem ez a téma, illetve akkor sem sértődtem volna meg, ha azt mondja, kissé igényesebb írásra számítottak tőlem, ne haragudjak, ezt a kis szöveget most inkább nem közölnék stb.)

Ám, különös mód, attól a pillanattól, gombnyomástól, máris az a másik – végtelen – történet kezdett működni, foglalkoztatni. Gyerekkorunk focistáját, Gelát gondoltam volt ugyanis leírni.

A gela egy felénk használatos szó, gyakran mondjuk, ne kínlódj, ne nyüglődj, ne vonakodj helyett például azt, hogy ne geláskodj, mármint, hogy akkor se vonakodj,

ha valami életveszélyes dologba kell beleavatkoznod, emlékszem, édesanyám nekem is sokszor mondta, hogy ne geláskodjak, igaz még sosem néztem utána, csak most nyúltam ki a könyvespolc felé a Czuczor–Fogarasiért, ahogyan ismételtetni kezdtem hősöm nevét.

De nem sokra jutottam: GEL (elvont gyök, gelegonya, geleszta, a héber alapján forgás, hengerlés, rokon a gal gyökkel is, mely aláhajlást vagy hajladozást jelent), GELEBÓGYI, GELEHES, GELET (az ólom salakja, máz), GELIM (a *cumulus* rokona), GELLA (csomóba kötött birkabőrök, ködmön)...

Gela. Igen, őt gondoltam volt leírni.

Gelát, ahogyan felugrik fejelni.

Jóllehet Gela sosem ugrott fel, sosem fejtelt. Sosem. Mert Gela: félt. Gela félt fejelni. Gelának ugyanis nem volt szabad fejelnie. Ferde volt a nyaka. Mivel valami kocsmai verekedés közben beletört egy késpenge. Illetve hát, a késpenge hegye. Egy fémcszilánk valójában. Mármint: a csigolyák közé. Gela nyakcsigolyái közé. Legalábbis mi, gyerekek így tudtuk.

És akkor, illetve hát most, mégis: felugrott. Gela felugrott. Hogy: fejeljen.

Mindenki tudta, kisvároskánk minden egyes lakója tudatában volt ennek, mármint hogy egyszer eljön ez a pillanat. Feltűnik az ideális labda. Amit nem lehet nem beadni. Amelyet nem lehet, még Gelának sem lehet, nem befejelni. A hálóba. Már ahogy elindul a labda, ahogyan leválik a Napról, a már gyengülő Napról, amelybe mármár bele lehet nézni, ha nem is lehet belenézni még, azt már tisztán lehet látni, ahogyan felbukkan mögüle, avagy leválik róla a labda, hogy az egy olyan labda, amit egyszerűen nem lehet befejelni.

Szépen, könnyedén, szellemesen adogatnak a fiúk, számomra akkor inkább már férfiak, érezni, jó akció lesz. Már akkor, alig hogy elválik, feltűnik, elindul a labda, elhallgatnak a drukkerek. Érzik, előre megérik, valami rendkívüli dolog fog történni.

És már látni is, ahogyan Úri leveszi, átadja x-nek, az tovább pöccinti y-nak, y pedig átvágja z-nek, z pedig szépen: Gela elé emeli. Fenn közben, a Nap magasságába érve, egy pillanatra eltűnik a labda. Gela felgyorsít. Harsog a fű a stoplik alatt. Mindenkinek eláll a lélegzete. A labda akkor ismét előtűnik, leválik a Naptól.

Gela elrugaszkozik. Fű, föld száll hátra. Csapkod, csatog nagy gatyája, mint esőben, viharban a zászló, a nemzetiszín lobogó. Emelkedik. Pontosan éreztük, mikor ér abba a magasságba, amikor már átlát az égett cseréptömbökből rakott, furcsa kerítés fölött, azt is tudtuk, abban a pillanatban mit láthat az Erzsébet-ligetben, mit a lonccal futtatott Vigadó díszei, mit a százéves fekete kőrís, a Csodafürdő csúcsán túl. Talán magát a Tisza lágy, zöld vonalát is. Sőt, valamit még azon is túl...

Gela, Úri és még néhány játékos a Kőrös-parton, a téglagyárnál laktak. Téglagyári munkások voltak. Az a bizonyos veszekedés is ott történt, az egyik Kőrös-parti kiskocsmában, közel a téglagyárhoz. Tehát az égett cseréptömbökből készült kerítéshez ilyen értelemben is

Maurits Ferenc grafikái

közük volt a játékosoknak. Nem csoda tehát, ha átláttak, túlláttak rajta. Egészen a Tiszáig. Martonostól Adorjánig, ugyanis városkánkat majdhogynem körülölelte a Tisza.

Gelának még csak egy kicsit kellett emelkednie. A játékosok is mind megmerednek. Az ellenfél is megmered. Nem értik ugyanis, miről van szó, mi történik. Egzaktul érezni, a labda eleve védhetetlen. De egy gól, egy biztosnak tűnő gól előtt sem szokott így megállni a pillanat. Nem fagy le hirtelen a kép. Igen, mintha lefagyott volna, jöllehet éppen, hogy nem, éppen felforrósodott a dolog: gól történtül. Egy történés, egy intenzív történés lett valamiféleképpen borostyánkőbe zárva.

A madarak is elhallgattak. El a rigók, el az ökörszemek a loncban. Gela a labda magasságába ért. És itt történt az a valami, amit nem értettem. Itt vált végtelenné a dolog.

Semmit sem értettem. Még jó, hogy nem kezdtem bele a leírásába. Még dicsértem is magam. Bölcsességemet. Minden jel szerint, lassan, ha megkésve is, kezd benőni a fejem lágya. Hiszen legtöbbször belekezek, belevágok az ilyen leírhatatlan dolgok leírásába, s azután írásaim ilyen zátonyra futott kísérletekké lesznek, a lehetetlen buta megkísértésévé. Tehát valójában nem is experimentummá, hanem valami obskurus kísértéssé... Valóban, semmit sem értettem. Hiszen én életem folyamán azután még, noha elkerültem szülővárosomból, szanaszét csatangoltam a világban: egyszer még, sok évre rá, láttam, saját szememmel láttam Gelát. Találkoztam vele. Gelával. Mintha oldalról, pontosabban alulról fel is pillantott volna rám. Gela. Tehát: még élt. És ha élt: akkor nem érte el a labdát. Nem fejelte be azt a gólt. Nem mozdult meg, nem vágta át a gerincvelőt az a pengedarab. Nem halt meg. Nem halt meg a labdával való találkozás pillanatában. Ami, ugye, minden jel szerint, lehetetlen. Hiszen: abszolút labda volt.

Igen, pontosan emlékszem: a téglagyár körül kerestem valakit. A kis, jellegzetes utcák, kis, jellegzetes, szegénységében mesés házaiba nyitogattam be, a kis jellegzetes udvarok mutatkoztak. Két-három jércével. Sehogyan sem találtam, akit kerestem. De az egyik ilyen jellegzetes, sivár kis udvarban: Gelát pillantottam meg. Valaki odajött hozzám, közölte velem, hol is találok meg azt az illetőt, akit keresek – és akkor, ott, hátul: Gela átment a nyári konyhából a kamrába. Menet közben, négy-öt lépésről volt csupán szó, még mintha felém is pillantott volna, úgy alulról, felfelé... És ami az egészben a legfontosabb, nyakát ugyanúgy, a csak rá jellemző módon tartotta. Ferdén. Tehát a pengedarab még akkor is ott lehetett a két csigolya között.

Végül is, nagy megdöbbenésemre, mint jeleztem is már, arra a felismerésre jutottam, noha én nem törekszem felismerésekre, én valóban nem törekszem, hogy ez a másik foci történet, mármint Gela gólja is: csak álom volt. Mint az, amelyiket elküldtem volt szerkesztő barátomnak. Álom, melyet ébren is mindig továbbálmodha-

tok. És álmodom is olykor. Ébren. Ahogyan közelednek egymás felé. Hogy a következő pillanatban majd ferde homlokán csattanjon, abszolút falsot kapva a nedvesen ragyogó labda. Hihetetlen, de azóta (mióta?!, kérdem, 10–20–30 éve talán, találgatom) még mindig nem szólaltak meg a madarak az Erzsébet-ligetben, nem a rigók, nem az ökörszemek a loncban. Semmit sem értek, jöllehet a labda és Gela feje egymás felé tart. Azonos jelentést kapnak. Mármint Gela és a Gól.

Később az is egyértelművé lett számomra, hogy az a másik jelenet, találkozás sem történt meg, legfeljebb csak álomban láthattam volna ismét Gelát. A zavaró csak az, hogy még barnasárga kutyájára is emlékszem, hirtelen be kellett csuknom a kaput, hogy ne kapja el a bokám.

Tehát, semmi felismerés. Talán valami sejtelve annak, hogy mindez ha nem az álom, akkor már a halál közegében, terében játszódik.

Ott áll

Most pedig, hogy a paradoxon csak fokozódjon, az álomról – *mint olyanról* – kellett volna itt felolvasnom nektek. És én továbbra sem álmodtam, mint ahogyan nem álmodom már 5–10 éve. Üresek, zápok álmaim. Ürességükben, zápságukban teljesen érdektelenek. Buta, megtörtént események kérdőzése. Mind kínosabb birkózás. Csak a csatagos párna, a halálverejték szaga emlékeztet rájuk hajnalonta. Tehát tagadó választ kellett adnom kedves barátomnak, aki utoljára, a Berlińi Sör Akadémián (Akademische Bierhalle), izgalmas új regényéről mesélt nekem (Mozart néger barátjáról, akit halála után kitömnék), tagadó választ, noha valóban nagyon megtisztelt felkérésével, meghívásával...

És ma, immár a lemondott szereplés utáni éjszaka, ismét: álmodtam. Mintha ismét megálmodtam volna... Mit? Nem tudom. Azt, ugyanazt a közeget, teret talán. Amely a labda és Gela ferde homloka között volt. Van. Megálmodtam szövegemet az álomról. Álomszövegemet.

A történet eleje mintha elveszett volna, akárha egy vásott szürke filmtekercsről, leszakították volna. Így azzal kezdődött, hogy valami szegényes vonaton gubbasztottam. Nekem csak szegényes, háború utáni, balkáni vonatokról van emlékem. Még gimnazista koromban is utaztam marhavagonban. Szovjetunióban és Romániában vonatozva is lényegében csak ez az élmény mélyült el bennem. A mai, nyugati és például japán vonatok tisztasága, pontossága számomra sokkot jelent, ha rajtuk kell utaznom, kiver a verejték, minden jel szerint nekem már nem adatik meg a másfajta vonat kényelme, a pontosság biztosította gondtalan nyugodtság...

Mintha ismertem volna azokat is, akikkel utaztam. Mindenkinek kopott volt a ruhája, piszkos a körme, keze. Amikor leszálltam, sokáig néztek utánam. Láttam vére-

szemükből, úgy búcsúznak tőlem, mint akit többé soha sem fognak látni. Mármint, hogy: az, ahol nekem kell leszállnom, a végső állomás. A vég maga. Noha azt is tudták, hogy még csak ezután kezdődik az út, a nem létező út neheze...

Utastársaim minden bizonnyal természetesnek vették, hogy egyszer mindenki elérkezik utolsó állomásához. És ott: szépen leszáll. Talán azért nem segítettek, azért nem akadályoztak meg, hogy leszálljak, azért nem kiáltoztak, sikoltoztak, azért nem őrjöngtek. Mintha csak cigarettát venni szálltam volna le. Vesz egy doboz cigarettát, gondolták. És majd felszáll valamelyik másik vagonba, vagy ha nem éri el, majd felszáll valamelyik másik vonatra, ha nem, akkor meg gyalog vagy éppen valami tutajon úszva folytatja. Ennyi.

Sivár volt az út, poros, koszos, lemart, felhasogatott, de az a hely, ahol leszálltam, ahová megérkeztem, sokkal kietlenebb volt, mint vártam. Szinte megütött. Senki. De úgy nem volt senki, hogy teljesen egyértelmű, itt sosem is volt, nem is lesz senki. Jóllehet éppen hogy valami furcsa kézimunka nyoma volt látható, éppen abban nyilvánult meg valamiféleképpen ez a sivárság, kilátástalanság.

Először is metsző, hideg szél fúj. Fújta a fakó, olvashatatlan hirdetés között sejlő, menetrendre és a várostérképre emlékeztető papírmaradványokat. Amelyek, mint mondtam, valami észbontó kézimunka eredményeként össze voltak ragasztgatva, vékony, homályos, egykor minden bizonnyal áttetsző, fóliával le voltak takarva. Az volt a különös, nem lehetett érteni, miért ez az észbontó munka, szorgalom, amikor már lehetetlen összeragasztgatni a menetrendet, térképet. Mivel kevés az, ami megmaradt. És teljesen összefüggéstelen. Nincs két érintkező eleme, pontja. Mégis, mintha éppen e szélben lebegő, csapkodó, elúszó, mert a vége teljesen elvékonyodott, összevissza ragasztgatott térkép alapján indultam volna tovább.

Pedig egyértelmű volt: nincs hová elindulni. Igen, talán a sivárságnak, a fagyos szélnek volt valami külön belső tere. És ez valahogy otthonos volt. Ifjúságom vad, balkáni terepére emlékeztetett valamiféleképpen, persze minden fogódzó nélkül.

Egyszer, emlékeztem, mintha emlékeztem volna, nem volt jegyem, és leszállítottak egy fagyos, balkáni kisvárosban. Valamint látott az ember kis állomásokat, városokat máshol is, amelyek látványától vacogni kezdett. Sírni. Ám azok, ehhez az állomáshoz, ürességhez viszonyítva, maguk voltak az élettel, meleg meghittséggel, boldogsággal teli fészkek.

Tudtam tehát, nincs semmi. Csak ez a semmi valahogy egy kietlen kisvárosra emlékeztet. Szürke kő, fagyos szürke por. Nem, még az sem. Utca. Még utca sem.

Minden bizonnyal egy: kétfenekű álomról volt szó. Mert az éjszaka másik részében erre a városkára emlékeztem. Noha csupán egyetlen dilemmáról, valamiféle, lényegében talán kellemesnek mondható illúzióról volt szó, nem tudom, fogalmam sincs.

Akkor – mikor? – mintha valami korcsmába kerültem volna. Mintha egész napos gyaloglásom, bolyongásom, fagyoskodásom után mégis találtam volna egy korcsmát. Egy világvégi csehót. Jóllehet, nem. Nem találtam. Csak talán átmelegíthetett a gondolat, hogy netán találhatnék. Hogy máris itt van: benyitok. És ott: egy-két ember. Meg...

Igen, meg erre emlékeztem. Hogy rendeltem. Illet-

ve, rendelnem kellett volna. Persze, pincér nem volt sehol.

Kávét lehetett kapni. Meg pálinkát. Persze, szükségtelen állandóan ismételnem, hogy: nem lehetett kapni se kávét, se pálinkát. Ám valami reflex, állati ösztön mégis bevetítette a dolgot az álom nem létező vásznára. Árnyékra árnyékok. Semmire semmit.

A probléma az volt, látni lehetett a szomszéd asztalnál lévő csésze és pohár maradékából, pedig se szomszéd asztal, se csésze, se pohár nem létezett: mind a kettőt emberi ürülekéből készítették.

Azt elfelejtettem mondani, hogy álmom e második része hosszabb volt, mint az első, noha éppen az, az előbbi, a rövidebb szólt a végtelenről, a végtelen végének végtelenjéről pontosabban. Jó volt arra emlékezni, hogy mégis mindig akad egy korcsma, a világ végén túl is akad egy csehó. Noha nem győzöm ismételnem, hogy nem volt, nem akadt.

Nem akad. Nem, semmi.

Tudom, valamikor mennyire tetszett nekem a kínaiak, de hát a mi parasztjaink életmódja is, ahol minden egy zárt körforgás része – magam is éltem így. Sőt, ott a trágya, melyre lapáttal minden 10–20 napon rádobják a reterát termését is, amely a tehének és a lovak istenien párolgó ürüleke, lepényei, citromai között, akár a macskáé... Miféle belső élete lehet ezeknek az embereknek, gondoltam gyerekkoromban, szemben a tehén, a ló istenien tágas, öblös, meleg belső életével – álmával! –, amely ilyen csodálatos lepényeket, citromokat kérődzik közben...

De itt másról volt szó. Az egyetlen valóságos valamiről. Amely persze nem volt. Még macska, macskaszar sem volt ebben a városban. Mert a város sem volt. És mégis, egyértelmű volt: abból, emberi ürülekéből csinálták a kávét és a pálinkát.

Álmomban sokáig nem tudtam választani, nem választottam, talán egyáltalán nem is választottam, noha természetesen inkább a pálinkához húztam, nemcsak azért, mert az valamiféleképpen mégis ki kellett, hogy legyen főzve, át kellett, hogy legyen párolva.

Igen, arról szólt az álmom, hogy akkor ott, abban a nem létező korcsmában, csehóban ittam: életem (Istenem, miféle csökönyös ragaszkodás az Élethez!?) legjobb pálinkáját. Az tartotta, tartja bennem a mai napig a meleget. Meg az is jó volt, mintha jó lett volna, hogy az utcák, szemben az én mai utcáimmal, állandóan emelkedtek, a kő dühösen harapta a cipőt, minden lépésnél dühös véreb szájából kellett visszacibálni, emelkedtek, noha mindig visszavezettek a homályos fólia alatt lebegő foszlányokból ragasztott térképhez, amely immár egy pusztát mutatott. De az a lebegő foszlány is jó volt, mert akármilyen volt is, de mégis térkép volt, akárha valami fogódzó. Lehetett böngészni. Reménykedni, noha reménytelenül, hogy végül is kiböngészél valamit. Netán egy csenevész fát, düledező viskót. Ugrálva persze, mert különben megfagysz.

Valahogy jó volt látni, hogy legalább úgy vagyok, hogy nem vagyok. Hogy iszogatok magamban. Jóllehet mind cserepesebb ajakkal, üvegpapírként súrlódó nyelvvel. Nyalni az üvegpapírost, smirglit, nyalni élő, egy holt ember élő, durva smirgliből képezett nyelvvel. Nyalni a szürke port, a követ. Hegyi városka lehetett talán, ám valamiféleképpen mégis sivárabb az alföldi, az amerikai, az afrikai, az indiai, a szibériai városkáknál. Fájóbb a fájókisségeknél. És olyan jó volt, Istenem, mégis olyan

jó volt, hogy mintha létezett volna ez a kisváros. Ahol még csehó is van. És pálinkát lehet kapni ebben a metsző hidegben. Pálinkát ihatsz, mielőtt továbbindulnál. Pálinkát, ha netán visszatalálnál.

Talán már utaltam rá, álmodat később elmeséltem barátomnak, Misunak. Mindent elmesélek neki. Rajta próbálom ki a történeteket. Ha mesélés közben nem fordul le a székről, nem kezdi üvöltve tépni a haját, akkor jó, legalábbis tűrhető, a tűrhetőség határán mozog... Nagyon figyelmesen hallgatta. Mert nem volt benne irodalom, mondta aztán Kafka Feri, azért hallgatta. Utána némán ült soká. Már távozni akartam, jóllehet a mi valós, sima, üres, a Vértóra kifutó, homokos utcáinktól is félttem. Akkor Misu megszólalt. Meg kellene próbálni, mondta. De nem folytatta, hogy mit kellene megpróbálni. Netán, elutazni abba a városkába, megkeresni szélén, valójában már künn a pusztában, azt a csehót... Kafka is ideges lett, amikor elmeséltem neki esetemet Misuval. Mit kellene megpróbálni?! Regény Misu még mindig némán ült, meséltem Kafgának. Bámulta a megpattant akváriumot. Várta, mikor explodál. Mikor csapódik a falnak a víz. Mit kellene megpróbálni?, kérdeztem végre. Mit?! Olyan pálinkát főzni, mondta megnyalva szája szélét. Zománcot égetett egész nap, hosszú-hosszú idő után ismét, kurva szomjas volt. Igaz, már ledobott egy korsó JELEN-t, ahogy mondani szokták, agancsostól. A sok körte, birs, kajszai után, megpróbálni olyant főzni, mondta már-már lelkesen. Tudod, min tűnődöm?, kérdezte Kafka Feri. Min?, kérdeztem. Azon tűnődöm: annak milyen lehetett a rézeleje?!

Nem tudom, miért szeretek ilyen eleje-vége nélküli, elcsúszó, se ide, se oda történeteket lejegyezni. Noha újabban már igyekszem leszoktatni magamat az ilyenfajta mihaszna tevékenységről. Lejegyzem őket, majd elkallódnak. Aztán felbukkannak, rájuk lelek. Tovább dolgozok, különös mód éppen ezen az elcsúszott, se ide, se oda nem tartozó, homályos közegen, netán átsejlik rajta, netán mégis megérinthető benne valami. Majd ismét hagyom elkalldódni őket. Így történt ezzel az álomleírással is. Amíg egy éjszaka, kínos álmaim közepette, ismét nem mutatkozott valami abból a szürke filmszerű, se eleje, se vége anyagból. Valami, talán a gyengén sejlő Nap, mintha átmelegítette volna szürke, homályos közegét. Annyi történt csupán, hogy a könyörtelenül negatív világ mögött, valami más, pozitívnak mondható valami kezdett sejleni.

Immár napok óta bolyongtam ama fagyos pusztában. Hogy aztán, mint egy orosz novellában, a nagy hóban feltűnjön végre egy lovaskocsi. Lelassított. Megállt. Noha féltő volt, ha megáll, nem fog tudni elindulni. Szálljak fel, mondta a kocsis. Nem arrafele tartott amerre én, de azt mondta, ha nem vesz fel, megfagyok. Felkászálódtam tehát. Egy csalánszákot dobott felém, dugjam, kössem bele a lábaimat, mondta. Éreztem, valamikor krumpli lehetett abban a zsákban, csírázó krumpli. És ez fantasztikus volt, mert abban az általános valótlanságban csodálatosan valós volt. Menjek veled, mondta. És aztán majd meglátjuk, hogyan tovább. Amikor már úgy tűnt, elakadunk, leugrott, átdörzsölte lovát, segített neki. És aztán már nemigen szólunk. Pedig napokig bolyongtunk. Egyszer, amikor már úgy tűnt, reménytelen a dolog, előhúzott a szíve fölül egy kis üveget. Szóltanul felém nyújtotta. Meghúztam. Azonnal megéreztem, ugyanaz a pálinka volt, mint amit abban a világvégi csehóban ittam, vagy legalább is annak a pálinká-

nak a rézeleje. És ez valami folyamatosságot, összefüggést adott a dolgoknak, mármint hogy ugyanabban a történetben vagyok, vagyunk... Ha megszólalt netán, mindig ugyanazt ismételte. Az a legfontosabb, hogy a havat figyeljük. Olykor oldalra lesve az arcára pillantottam. Mindig észrevette. Olyankor mosolyogni próbált. Előbb ravaszkságnak tűnt ez a mosoly. Gondoltam, azért mosolyog, mert azt hiszi, nem tudom, hol vagyunk, miféle közegben, miféle kilátásokkal. De idővel mindinkább azt sugallta, tudja, hová igyekszem. Előbb nem tanúsítottam ennek semmi figyelmet, hogyan tudhatná, amikor én sem tudom, hová is indultam, hová is igyekszem valójában. Ám aztán egyre jobban kezdett izgatni ez a mosoly, hiszen ha ő tudja, akkor netán én is megtudhatnám tőle. Mind többet néztem borostás, fagyott arcát. És immár én ismételtettem helyette. Az a legfontosabb, hogy a havat figyeljük. Az a legfontosabb...

Eddig tartott ez a valamiféle ráadásnak számító újabb álomrészlet. Ismét elmeséltem Misunak, Kafka Ferinek, meg ifjabb Habonyinak, aki akkor éppen bejött a tanyáról, mint mondta, világot látni. Értetlenül néztek rám. Immár meg sem tudtak szólalni. Később Regény Misu bosszankodva mondta ifjabb Habonyinak (aki különben megígérte, talál nekem egy fehér szamarat), nem gondolom talán, hogy majd éppen ők fogják kitalálni, mit gondolt, mit tudott az öreg úticéomat illetően, mit gondolt, hová is igyekeztem – igyekszem valójában. Nem mondtam meg nekik, mire gyanítok. Ugyanis még gondolkodnom kell sejtéseimről. Amelyek, igaz, idővel, mind bizonyosabbnak tünnek. Az öreg kocsis, aki közben talán már rég meg is fagyott, mintha úgy tudta volna, arca legalábbis azt sugallta, még úgy fagyottan is, mert hát éppen az a sejtelmes mosoly fagyott az arcára, hogy egy lányhoz igyekszem, aki noha már rég nem él, de mivel az a mi közegünk, amelyben bolyongtunk, az álom közega is azonos volt immár a halál közegével, szakadt filmtekerccsével, a találkozás nem biztos, hogy teljesen kivitelezhető...

Mondom, ezzel a sejtéssel már nem mertem Misu, Kafka és ifjabb Habonyi elé állni. Csak Jonathánnak, a bazedov által szentté gyötört fiúnak mertem bevallani, gondoltam, azúr bazedovja netán megmutatja annak a lánynak az arcát, de Jonathán sem tudott rajtam segíteni, Vak Vigh Tibikéhez küldött. Azt mondta, a minap itt látta a Vértóban úszkálni a hattyúk között. Mikor szólította, Tibike kiáltozni kezdett, de a hattyúk szárnycsapásaitól nehezen lehetett hallani szavát, mintha ifjabb Habonyi általa éppen nekem üzent volna valamit, ama fehér szamarat illetően... Ismét részletesen elmesélve Jonathánnak a megfagyott kocsissal való bolyongásunkat, egy új mozzanatra lettem figyelmes, amelyet eddig senkinek sem említettem, nem is említhettem, mert magam sem tudtam róla, csak most, mesélés közben kezdett mutatkozni, kezdtem emlékezni rá, jóllehet még meg sem történt. Bolyongásunk közben mind intenzívebbé lett a lábaimra kötözött krumpliszák illata. Látni véltem, ahogy megérkezünk, hajában főtt krumplival várnak bennünket. Kezembe ejtenek egy forró krumplit, egyik tenyeremből a másikba dobom, labdázni kezdek vele, miközben lassan egész testemet átjárja a meleg. És annak a jelenléte, közelsége, aki a főtt krumplival várt... Nézem az arcát, egy ideig még labdázom a forró krumplival, nézem mind boldogabban, majd egyszer csak megállnak kezeim, megáll a krumpli a levegőben.

Ott áll.

ÁGH ISTVÁN

Nappali álmom

Halott barátok emlékére

Mostanában olyan hosszú a nappal,
a régi már kétszer is beleférne,
mégis kevesebb órát töltök ébren,
mint amennyit a világosban alva,
álmom talán az Isten büntetése,
mert drága ajándékát elpazarlom,
hát megvalósul végül a gyerekkor
sötét képzelme, pokla voltaképpen.

Mintha elfekvő kapkodna az ágyon
fogódzkodóért, s ha nincs más segítség,
fognám a fényt a tövén, de a végén
lógó, szakadt cérnaszálat babrálom,
álmotagon, és akár mint az árva
kisdéd, ki belemerül önfeledten
keze dolgába, s még akkor is innen
játszik, mikor eljutott odaátra.

Míg arra várnék, járja át gyűrődött
testem a vér, már indulnak a tárgyak,
mintha valami fényeres káprázat
közeledtére rándulna a bőröm,
s majd égő viszketése kiüt rajtam,
eléri lágy részeimet a zagyva
mákony, és fölszáll szívemből agyamba
egy csöpp halál, és visszhangozva pukkan

lecsapva mindent, kiég, mint a villany-
körte szokott fölöttem, e sötétség
mégis ijesztőbb minden más sötétnél,
mintha világ aludna ki miattam,
s az úri éj áthatja és föloldja
csontjaimat, s borzasztó hiányérzet
áll a szívbe, s minden lélegzetvétel
a fulladás iszonyatát sípolja.

Ez már nem is az Isten büntetése,
inkább kegyetlen túlélő gyakorlat,
hogy majd ne fájjon, ami azon túl van,
miközben érzéseim emlékével
fölfoghatom semmivé süllyedésem,
még evilági tudattal, különben
hogyan is látnám némaságba süppedt
halottaim, akik felém se néznek.

Álmatlanul

Et tamen vitae haec tempus annumeratur.
(És mindazonáltal, ez is az élet egy időszakának számít.)
(*id. G. Plinius*)

Ötödik napja fúj a kosava. Rémes egy szél, vakon és értelmetlenül rázza az ablakokat, olybá tűnik, mintha a szobát hideg lehelet lengené be szakadatlanul, valahol a tető alatt meg úgy süvít, sziszeg, majd időről időre úgy fityüül és jajong, akárcsak vidéki rivaldák mögött a szélgép, ott, az ötödik felvonásban, amikor megölik a főhőst. Hajladoznak és összeérnek, összegubancolódnak a telefonhuzalok, úgyhogy belerezdül, fölberreg a telefoncsengő, végül lassan, de még hallhatóan elnyugszik, mint az álmában felsíró gyerek. Amikor felveszem a kagylót, nem jelentkezik, természetesen, senki.

A semmi néven nem nevezendő és vége-hossza nincs szenvedés előérzetével gondosan betakarózom.

Egy súlyos álmatlanság után. Most, gondolom, tudom, mi az, meghalni. Minden szenvedés, bizonytalanság és vesződés méltó végállomásaként az ember utolsó csepp erejéből már csak félelemre, dühre, mélységes undorra futja, de a mérhetetlenül nagy erővel való ütközés közben az is felmorzsolódik, elporlad. Méghozzá céltalanul és értelmetlenül, anélkül, hogy tanúja lenne, nyoma maradna, anélkül, hogy emlékezhetnénk rá. Így aztán, ami reményként, erőként és valaminek az értelmeiként, vagy legalább annak sejtelmeként kelt életre, mindez állati, vak rettegésként és leírhatatlan iszonyatként, s csakis e kettő alakjában távozik onnan.

Jól tudom, senki nem méri sem az álmatlanságunk, sem pedig reszketegen töltött éjszakáink hosszát, amikor a saját és mások bajai, aljasságai és gaszágai miatt az utolsó inszalag is megenged és elpattan az emberben. Tudom, erre nézve nincs sem mértékegység, sem számítás, s azt is, hogy ilyenkor legokosabb, ha az ember meglapul, eltemeti az aggályokat, és szép sorjában lenyeli keserősége gombócait. De hát mégis, midőn negyvennyolc órai kínlódás – szüntelen kínszenvedés – után és egy rövid álmot követően immár a legkevésbé sem érzed a fájdalmat meg a megpróbáltatásokat, egyszerre csak jön a hatalmas megkönnyebbülés már pusztán attól, hogy a fájdalom szaruja kiürült, s az embert nem érheti több fájdalom. Ilyenkor aztán hímes rétekre vagy mosolygós arcokra gondolva elalszom, miközben úgy érzem, a magasságos Jóistent is beleértve az egész világ az adósom, mert igazságtalanság történt velem, s hogy ebben rejlik az én egész bizonytalan és kérészerű nagyságom.

Végre egy éjszaka, amikor nemcsak hogy elszunnyadtam, hanem aludtam is. Nekem is sikerült, hogy alvással hidaljam át két időpont közt a szakadékot, és összekötöm az élet két partját. De olyként aludtam, ahogyan az ártatlanul megtámadott és összevert ember alszik az országút árkában. Önnön zokogásomra ébredtem, de nem az álmomban érzett fájdalom és a megálmódott halál

miatt sírtam fel, hanem mert életre keltem, ami pedig tényleges fájdalmat és végleges halált jelent.

A nyitott ablakon át hűvös éjszakai levegő áradt a szobába. A magasból darvak krúgatása hallatszott, amint délibb tájakra költöznek a tél hidege elől.

Fájdalom, félelem és elbizonytalanodás. S az a gondolat, hogy soha az életben nem jön álom a szememre, nincs számomra pihenés, és nem találom helyem a világban.

Ha szerencsés esetben, a vetett ágy első melegében azonnal elalszom, nem sokkal éjfél után, miként egy idegen kéz, felébreszt az álmatlanságom, s akkor nincs többé alvás, sem menekvés a feltululó gondolatoktól. – Már csak az éjszakai gondolatokat törő napvilág hozza el, hogy virrasztásom megszűnik álmatlanságnak lenni, s én beállok a sorba, a többi ember közé, és lépést tartok velük. Csakhogy ez nekem nagyobb erőfeszítembe kerül, mert éjszakai álmatlanságom órái láthatatlan béklyóként nehezdednek rám. Ekképpen aztán az eltelt éjszaka fáradalma-ítól lélekben bukdácsolva és az előttem álló éjjel gondolatától rettegve járok-kelek, dolgozom és beszélek, mint minden más ember körülöttem.

S ha ilyen éjszakákon legalább egy pillanatra magára maradhatna az ember, elnémult szájjal, lehunytt szemmel, süket fülekkel, ernyedten a vaksötétben. De nem! Nincs az a vásár, az a templom, az a színház, mely olyan mozgalmas és népes lenne, mint ezek a sötétségbe burkolózott órák, amikor aludni kellene.

Itt egy egész nép hemzseg, nyüzög a lelkiismeret meg az emlékezet reflektorfényében. Egyesek, könnyörtelen lassúsággal, tovahaladnak, s én emlékszem: már rég észrevettem, hogy a szerencsétlen embereknek nem sietős az útjuk. Halad, de nem távolodik végeláthatatlan menete azoknak, akiket megbántottam, megvettem, akiket jogtalanul és szükségtelenül elszomorítottam, vagy akikkel nem tettem jót, amikor megtehettem és meg kellett volna tennem. Vannak, akik most is a kezükben lobogtatják a levelet, melyre nem válaszoltam. Azok, akiket becsaptam és cserbenhagytam gyávaságból, alantas aggályoskodásom, kevélységem miatt, vagy pusztá kényelemszeretetből, sem szóval, sem gesztussal nem mondanak semmit. Arcukról azonban nem hervad le egy lenge, halk mosoly, fénypászta hagyta, lárvaszerű, rettenetes mosoly, amitől nekik nem könnyebb, az én bajom pedig még elviselhetlenebb.

Azok, akiknek szeretetét öntelt hallgatással, malíciával vagy feledéssel viszonzottam, sokkal gyorsabban haladnak, mert a szeretet nagy-nagy erő, akkor, hogy soha, semmilyen körülmények közt nem vész el. Ők tehát bolygóként keringenek, s amikor – fényességben – elhaladnak előttem, még egyszer beleremegnek a csapásba, melyet valamikor rájuk mértem, majd miután átengedik helyüket másoknak, újra elnyeli őket a sötétség.

A messze távolban pedig, ameddig a szem ellát, a látóhatár legalján és félig a földön, félig az égen kirajzolódó arccal, ott ülnek azok a koldusok, akiknek nem osztottam alamizsnát. Azért-e, mert alkonyodik, vagy mert gyengén látok, nekem azonban úgy tűnik, annyian vannak, hogy soha nem tudnék mindegyiknek adni, s így kitörölni őket látóköri körből, akkor sem, ha mindenestül eladódnék, vagy akár tíz életet is végigélnék munkában és jövedelemszerzésben.

Emlékszem, s tudom, hogy olyanok is voltak köztük, akiket jótéteményemmel lekötélteztem az életben, akiken segítettem, elestükben föltámogattam és vigaszt nyújtottam nekik, tudom. Őket azonban sehol sem látom, és hiába erőlködöm, nem jut eszembe az arcuk, a nevük.

S így, mivel nincs erőm hozzá, hogy mentegetőzzem és védekezzek, s arra sincs lehetőségem, hogy bármit is helyrehozzak, az elém táruló borzalmas színjátékra merdek minden megkönnyebbülés nélkül, s arra várva, hogy a napvilág fehér ragyogása legyen a lehulló függöny.

Lehunyt szemmel, felhúzott lábbal, összefont karokkal fekszem az éjszaka süket csendjében.

Mindenfajta állapot, amibe ember kerülhet, sajátos kínszenvedéssel jár. Eggyel-eggyel mindenik. Csak az álmatlanságnak jut ki belőle kettő is, méghozzá két, ellentétes irányultságú szenvedés, melyeknek igazában ki kellene zárnuk egymást. Az álmatlanságnak, mely minden állapot közül a legsemmiyenebb, a legkevésbé meghatározott, annak van mégis a legkeményebb, sőt kettős fundamentuma. S akinek immár nincs ereje, hogy virrasszon, de elaludni sem bír, egyetlen más kórság sem kíméli meg, mely egyáltalán meglátogathatja az embert. Így fekszik ő, és enyészik el, mint a halott szemfedő nélkül, ugyanakkor választ vár mindazokra az élet feltette kérdésekre, melyek konokul üldöznek bennünket. Ott hever pucéran és tehetetlenül, de tudja: nagy veszteség nagy fájdalommal jár. Neki pedig sehol semmije, közben érzi, ahogyan másodpercenként fogyatkozik elfolyó vére, fogytán a szeretet, az erő, a vagyon, minden.

Ki nem alszik még rajtam kívül?

Minthogy nincs többé az a világ, s azok az emberek, dolgok és viszonyok sincsenek többé, amelyek mindezt azzá a csodálatos, annyira valóságos, egyszersmind annyira csalóka szövedékké fűzik, melyet mi az életünknek nevezünk, s minthogy kárba vész minden erőfeszitésem, hogy mindebből bármit is felidézsek emlékezetemben, én most, teljesen éber tudatállapotban, azokra gondolok, akik ugyanilyen sötétben ugyanígy virrasztanak, ugyanígy várják, hogy álom jöjjön szemükre, s éppolyan hiábavalóan, akárcsak jómagam.

Ez az éjszaka a mi világunk, az álmatlanság pedig a hitünk, a hazánk és a kenyerünk. Nem ismerjük, nem halljuk és nem látjuk egymást, csak az illetőségi helyünk ugyanaz, neve sincs bár, neme sincs bár, mert ott van valahol az élők világa meg a holtak világa közt félúton, mindkettő egyaránt annyira közel és annyira távol, hogy sem odaszólni, sem megsejditeni, sem felérni ésszel nem lehet.

Semmi sem fűz össze bennünket, hacsak az nem, hogy nem kötődünk sem az élők, sem az elszenderültek, sem a holtak világához, de egymáshoz sem. Számontartás híján, arctalanul, névtelenül, kapcsolatok nélkül és lévén törvé-

nyen kívül, mi maga vagyunk a megtestesült szenvedés, a vágy, hogy ne szenvedjünk, és hogy kibírjuk, ha már szenvedni kell.

Az álom vagy az ébredés viszont megbontja soraink, s végleg eltöröl bennünket, mint a fény meg az árnyék rejtélyes és ritka játékát, melyet senki sem látott, s amely nem ismeri saját magát, márpedig minden éjjel újra kezdődik.

Amikor ránk köszöntenek a nyáréjszakák a maguk messziről érkező hűvösségével, amely ismeretlen tájak leheletét és üzenetét hozza magával, hirtelenében nagyot fordul a világ, azaz nem annak mutatkozik, ami – kinkserv és nyugtalanság –, hanem zeneszó és táncmultság gyanánt, amitől eláll a lélegzet és megáll az ész.

Megannyi fájdalmas, undorító, lelkiismeret-furdalásos, önmagunktól való félelemben eltöltött álmatlan éjszaka után, íme, egy örömteli, túlságosan is nagy és hosszantartó örömben eltelt virrasztás, melyhez rakoncátlanok szív párosult tapintatlan szomszédként.

Finom, kocsonyás anyagból megalkotott világmindenség. Egyetlen furulyaszótól vibrál az ég, és reng a föld a körbe fogódzó táncosoktól. Kűszködöm vele, nehogy teljesen betöltösködjön és eluralkodjon felettem a zeneszó, nehogy eszméletem veszítsem, meg azzal is, a hangoknak ez az óceánja, miként a kimerült úszót a tenger, nehogy elsodorjon. Jól jön, hogy a furulyaszólam rövid szüneteket tart, ilyenkor a táncosok leállnak, látszik, egy pillanatra eltűnődnek, nem annyira a következő tánclépésen, inkább arról, amit előtte produkáltak. Ezekben a szünetekben ki-ki lélegzethez jut, újra szilárd talajt fog a lába, nehogy belepusztuljon és elmerüljön az ember, hanem éljen meg-részegültségének meg álmatlanságának túsaként is akár, és hallja-hallgassa a furulya sirámát meg a lábdobogást, s hogy virrasszon örömtől szenvedve.

Azt álmodtam, hogy alszom. Amiképpen az emberek álmodnak, élik meg azt, amit a valóságban szeretnének megélni: a szerelmet, hírnevet, gazdagságot, hőstetteket, ehhez hasonlóan én is azt álmodtam, hogy sikerült elaludnom, mi több, hogy alszom is, egészséges, mély álomba merültem, nem is emlékszem, mikor aludtam így utoljára. Ahogyan felébredek ebből az álomból, azt is megálmodtam: amint kimért, erőteljes léptekkel megyek a rám váró, új munkanap elébe, mint afféle kipihent ember, aki kézben tartja erőit, amit pedig elvárnak tőle, azt mind helyesen osztja be térben és időben; és a szemem, kialudt, derűs szemeimet is éreztem, ahogyan isszák a fényt, és maguk teremtenek napvilágot.

Mindezt az álmatlansággal való hadakozásom tűzszünetében álmodtam, amikor néhány percre éppen csak elszunnyadtam, de hamarosan fel is rezzentem belőle, hogy folytassam a virrasztást, kivilágos kivirradtig. De nini, ma reggel is, amint lehunytam a szemem, képes voltam felidézni magamban azt a különös ritmusú járásmódot, ahogyan az éjszaka, álomban meneteltem, kialudtan, nyugodtan, fittyet hányva minden rossznak, még emésztő gondolataimnak is a boldogságról.

Mint az áthatolhatatlan, vibráló sötétség óceánjában, az ember úgy merül el álmatlanságában, s egyedül a lélegzetével – mintegy vékony cérnaszállal – kapcsolódik az áttetszőségében láthatatlan világhoz.

Nem alszom, kínlódom, de lélegzem. Amiképpen az

emberek gondolkoznak, járnak, beszélnek, én azonképpen lélegzem; tudatosan, kitaróan lélegzem, nem gondolván semmi másra, és lévén, hogy nem is tehetnék semmi mást. Lélegzetem e vékony pókfonalán csüggve várom a reggelt. S ahogyan a Nap mind erősebben és szélesebb körben ragyogja be a világot, én is egyre gazdagabb és derűsebb leszek. Olykor az is előfordul, hogy szapora lélegzetem, ott, a nyitott ablaknál, hangtalan ujjongásba, kínkeserves, makacs álmatlanságom pedig ahhoz hasonló, mámoros elragadtatásba csap át, amilyent csak valamilyen csodás megmenekülés vagy váratlan, örömteli találkozás nyújthat hosszú, reménytelen távollét után.

A sötétben láthatatlan hegyekként: ősi, alapvető emberi gondolatok. A nyughatatlan tudat útjába gondolattömbök torlódnak, álmatlanságának erejével ezeket a tudat tovasodorja vagy elemeire bontja; nem oldja meg, de kitörli. Csupán egyetlen gondolatot nem lehet semmivel sem elhessegetni, kitörölni, de megoldani sem. Ez pedig a szegénység gondolja. Az álmatlanságnál is éberegben van jelen, és minden más szenvedés elhalványul, minden erőfeszítés tehetetlenül megtorpan vele szemben. A sötét özvegyi nyomor, a test betegsége és a lélek bénultsága ez, melynek semmi köze a pusztá nincstelenséghez vagy a szerzéshez; az ember ebbe belevakul, eltéved, és a járt utaktól messzire kerülve, erejének utolsó morzsáival araszol ellenkező irányba, nem arra, amerre szeretne, s amerre kellene. *Dura paupertas* a neve, mely képtelen elfogadni, és ennek a világ sem nyújtani, sem segíteni nem tud. Ezt az emberfaját egyedül a saját jajsava tudja álomba ringatni, nem részesül a világ harmóniájából, és balsorsának csakis a halál vethet véget. Ha ugyan itt végződhet egyáltalán.

Olyan érzékletesen látom, annyira erősen átérzem ezt az értelmetlen istenverését, melyet szegénységnek hívnak, hogy úgy tűnik, soha az életben meg se kíséreltem álomra hajtani a fejem, s nem is szenvedtem álmatlanságtól, hanem örök időktől fogva így fekszem, és mindhiába küszködöm, hogy gondolatban a szegénység jelenségének legmélyére hatoljak.

Nincs olyan esztelen és hiú reménykedés, amilyen ne születhetne a kétségbeesett ember fejében. Amikor az este láttam, hogy nem jön álom a szememre, s az éjszaka nagyobbik felét kénytelen leszek – mozdulatlanul szerencsétlenkedve – ébren tölteni, olyan ötletem támadt, hogy félkelek, és eleve lemondván a pihentető álomról, munkához fogok: hogy majd dolgozom, ha már nem tudok aludni. S a kísértetjárás óráit, melyeknek nincs helyük az ember időbeosztásában, termékenyen, hasznosan töltöm el, s ez aztán egészséges elégedettséggel ajándékoz meg a munka végeztével.

Sokáig ücsörögtem az üres papírlap fölött, amíg be nem láttam, hogy az álmatlanság hosszú percei épp olyan meddők és üresek, mint az üszögös gabona, és – bizony – nem adnak sem lisztet, sem kenyeret, sem egészséget, sem műveket, hanem legjobb, ha kiterül az ember, mint a halott, de olyan, aki azért még szenved.

Abbahagytam a hiábavaló kísérletezést, s visszafeküdtem álmatlanságaim vackába, ahol a helyem. Mostanra azonban megvilágosodott előttem, hogy az ember, amíg csak él, hajlamos hinni, hogy a ráért büntetés, a saját szenvedései enyhébbek, mint amilyenek, valamint azt is,

hogy a kétségbeesésünk szülte minden reménykedés csak újabb gyötrelmek forrása.

Az, ami ma éjszaka nem engedi, hogy elaludjak, de még azt sem, hogy megtaláljam helyem az ágyban, a mélységes, fájdalmas és régtől való szégyenérzet. Restelkedem egy nem is tudom, milyen mulasztás miatt, feledésbe merült bűn, egy nemzedékeken át takargatott, jól titkolt szégyen miatt, amely *az én tudatomban* éledt fel az éjjel, hogy egész lényem belerendült mind a legmélyebb bugyraim.

Ama láthatatlan, alattomos buktatók ezek, melyeken az ember, noha eladdig szerencsésen megjárta megannyi szakadékot és sziklameredélyt, váratlanul megbotlik és elesik, menthetetlenül és végérvényesen. Mintha a sors könyvében az volna neki megírva, hogy egy távolból érkezett, láthatatlan ütéstől haljon meg.

Éber állapotban sokat gondoltam a halálra, ugyanilyen gyakran jelent meg álomban is, de csak olyankor éreztem rá mélyen és igazán, mint most, az álomnak és ébrenlétnek az álmatlanságomat kitöltő perceiben.

Mint ahogy valamikor villámgyorsan átláttam és megértettem a növekedés meg az öregedés mibenlétét, most ugyancsak egyetlen pillanat alatt világosodott meg előttem testünk halála is.

Nem járni, nem nézni, nem beszélni. Testünk szöveteit és nedveit, melyeket magunkénak szoktunk tekinteni, tessék összevegyíteni a földben levő szövetekkel és nedvekkel. S belefogni a tudattalan létezés ismeretlen, oszthatatlan és megoldhatatlan számtani műveletébe.

A halál mibenléte annyira tapintható közelségben és minden kétséget kizáróan jelent meg előttem, ahogyan az élet, a megtermékenyülés, a fogyatkozás lényege is megnyilatkozott nekem hajdanán, egy folyó parti füzesben.

Ezt a fekhelyemen átéltem, lehangelő pillanatot követően egy csellel sikerült egy picit elszunnyadnom. Most azonban, hogy felébredtem, képtelen vagyok igazán emlékeztembe idézni és szóban kifejezni az éjszaka szerzett felismeréseimet. Csak azt tudom, hogy egy pillanatra átláttam, felfogtam: ez a test halála.

Múlik az éjszaka. Az álom elkerül. Megfogadom: többé nem nézek rá a kisebbik órára, hogy ekként lássam, mióta kínlódom. Mint a fegyvertelen ember, amikor veszedelmes vadállattal kerül szemtől szembe, s úgy próbál megmenekülni, hogy nem látja, nem vesz róla tudomást, én az óráról igyekszem megfeledkezni. De hát mit ér, ha az ember nem törődik vele, mióta virraszt álmatlanul, ha egyszer annak minden másodperce elviselhetetlen. Ahogyan alvás közben álomképeket látunk, az álmatlanság is látomásokkal jár. S minden másodpercébe akár egy végtelen képsor belefér. Például az éjszaka, egészen váratlanul, és anélkül, hogy bármi előzménye lett volna, olyan jelenet tárult előmbem, melyet valószínűleg sok évvel ezelőtt láttam, és teljesen megfeledkeztem róla.

Valahol a sáros, rendezetlen külvárosban, ahol Belgrád minden szépséget nélkülöző faluvá válik, s ahol a falu hiába igyekszik városias külsőt ölteni, négy cigányt láttam a téli szürkületben. Hegedű, két sárgaréz trombita meg egy dob. A hidegtől libabőrösen, zsebre dugott kezekkel és a hangszerekkel a hónuk alatt lábaltak a havaseső sarában. Három magas, hajlott férfi haladt elöl, egy alacsony

figura nyomakodott utánuk féloldalasan. A vállán átvett hevederen hatalmas dobót cipelt, mely akadályozta járásában, és oldalra húzta. Félcipőbe bújtatott, rövid, meztelen lábát nagy nehezen rángatta ki a ragadós sárból. A három megtermett cigány gyorsabban haladt, úgyhogy a kis dobos mindinkább lemaradt mögöttük, akármennyire küszködött, törekedett, hogy lépést tartson velük. Amazok hárman, valamilyen vége-hossza nincs, cigány perpatvar közepette, mit sem törődtek dobosukkal, aki pedig maga is mondani akart valamit. S ez az ő ugrádozása, futkározása, reménytelen erőfeszítései, hogy utolérje a többieket, egyenrangúan elvegyüljön közöttük, és a vitában ő is hallassa a szavát, mindez a végtelen nyomorúság, tehetetlenség és hiábavalóság benyomását keltette.

Az éjszaka tehát így sorjázott el a szemem előtt egy csapat meggémberedett, szegény cigányember, de nem úgy, mint a nap egy mozzanata és a képek sokaságából az egyik, hanem úgy, mintha ezenkívül semmi más nem létezne a világon, s hogy ezzel aztán legyen is vége mindennek.

Az álmatlanság nemcsak a test gyötrelme, hanem kioltja, törli vagy eltorzítja a gondolatot is, azaz fékezően, bénítóan hat mindenfajta szellemi erőre. Egy-egy ilyen éjszaka az ember lebetegszik, az eszét veszti, leszegényedik, elmagányosodik és meggörbed, hogy ne lássa az eget, és ne érezze lába alatt a talajt, ne ismerje meg hozzátartozóit és ne higgyen saját magában. Egy ilyen éjszaka elkínzott, kiéhezett, meztelen testté válik az ember, aki emlékezetében minduntalan megcsalatozik, akit a jelen mindenben megrövidít, a jövő pedig mivel sem kecsegtet. Mintha soha nem is élte volna meg, mi a ház, a falak, a csók, a tűz, a só meg a víz, mintha a Napra még csak nem is emlékeznék, mint aki álomra szomjazó és minden jót áhító, elkínzott, reszkető idegcsomóként nem is él, hanem csak létezik.

Midőn a reggel már jócskán kivilágosodik, s ahelyett, hogy álmatlanságomba szánalmasan belenyugodva felkelnék, gyakorta meglep egy olyan húszpercnyi, könnyű és illékony, mégis melengető és édes álom. Majd amikor rászánom magam, hogy az alvás reményéről végképp lemondva kiszálljak az ágyból, hirtelen valami langymeleg, fehér köd kissé nyomasztó, tejszerű párája súlyosodik rám, és én érzem, hogy alszom. Nem tudok magamról, a környező világról sem, de tudom, hogy adva van az alvás kegyelme, hogy ez az egyetlen, ami létezik, s hogy benne vész a semmibe és oldódik meg minden gondunk: ébrenlétünk, álmatlanságaink és álmaink minden nyúge, baja. S nincs mit mondani még.

Még egy álom egy álmatlanul töltött éjszakán. Nem alszom, és tudom, hogy nem alszom, álomban azonban távol innen, más vidéken, más környezetben vagyok.

Kivilágított úton, rétek és ritkás fák közt lépegetek, miközben lassan felfelé haladok egy csúcs felé, melyet nem látok. Fényárban, attól elborítva és azzal átitatva úszik minden. Szokásom szerint beszélek, magyarázok: a fákról, az útról, a környező rétekről beszélek. Itt, voltaképpen, egyedül a fényár létezik, önmagában, a Naptól és a világtól függetlenül. Világosság – mint létezés és világ. Magam is e világosság része vagyok csupán. Emlékszem magamra, de a világosságot látom és érzem is. A világossá-

ságot, amely nem része a világnak, hanem önmagában való élet, egyre csak árad, özönlik és burjánzik, mindent kitöröl az emlékezetből, a saját képmásomat meg a nevetem is, melyet viselek. Még csak annyit érzek, hogy könnyed ellenállást legyőzve, de fűgén lépkedek, úgy, mint aki mind mélyebbre jutva vízben gázol. Én is egyre mélyebben gázolok a fényben, és elveszek benne. Fejemet leszegve látom, ahogy a mellkasom fölizzik, majd áttetsző lesz, mielőtt határtalan, szétfolyó fényárrá válna visszavonhatatlanul.

Sem ébren, sem álunkban nem juthatunk efféle megismeréshez, az álmatlanság delíriumában azonban megsejdtettem: hogy van valahol egy fényből álló élet, ahol a világosság az alaptörvénye és egyetlen formája a létezésnek.

A múlt éjszakáról, amely a lehető legrosszabb volt, nincs semmi feljegyzés. Nem is volna érdemes. Mert sem erőm, sem bátorságom nincs hozzá, hogy elmondjak róla mindent.

Egyik bajom, hogy nehezen alszom el, vagy egyáltalán nem tudok elaludni, a másik, újabb bajom pedig, hogy mostanában az álmom is egyre felületesebb és könnyebb, mintha a határvonal közte meg az álmatlanság között, észrevétlenül bár, de mindinkább törlődne, és eltűnőben volna. Néha alvás közben is azt álmodom, hogy nem tudok elaludni, hogy virrasztok és kínlódom. Végül is erre riadok föl, s akkor látom csak, hogy aludtam addig, a tényleges álmatlanság, az igazi kinszenvedés pedig még csak ezután kezdődik.

Megtörténik, hogy nem létező virágillatra vagy madárdalra ébredek. Ilyenkor, amikor körülnézek rideg-hideg szobámban, az ablakom alatt pedig megpillantom a kopár ágakat, elgondolkodom: az a két álombéli szépség, amely az imént felébresztett, régen hamisítatlan valóságként ringatott álomba, belátom tehát, hogy mostani életem tótágot áll, és a gyászosabb oldalára fordult.

Az este, mivel nem ment az alvás, egy másik, rég feledésbe merült álmatlanság jutott eszembe.

Minden más és másképp volt, mint manapság. Meleg, csillagfényes nyáréjszaka. Fiatalság, visszafojtott vágyakkal teli ifjúkor, mellyel nem tudtam mit kezdeni. Azon az estén egy sokaktól megkívánt, fenséges szépasszony, amilyen váratlan, éppoly félreérthetetlen jelét adta figyelmenek. El voltam ragadtatva attól az egyébként tünékeny és csalóka boldogságtól, melyet – egy-egy pillanatban – nők tudnak nyújtani a magamfajta fiatal embereknek. Ez pedig éppen egy olyan pillanat volt, amikor a velünk született férfihiúság a női fondorlatossággal találkozik, majd ezek föllángolnak, és – egy szemhunyorításnyi időre – megteremtik maguknak a részegítő, ám tisztavirágéletű boldogság egész világát. Lelkesültségemben, izgalomban nem jött álom a szememre. Fulladoztam a boldogságtól. Úgy éreztem, hullámzik, dagad alattam az ágy. Percenként felugrottam, a nyitott ablakhoz léptem, s a ritkásan elszórt égi csillagokat meg a bokrok, fák sötéttségbe burkolózott tömbjeit hívtam boldogságom tanújával. Örültem, hogy nem bírok aludni, mert tartottam tőle, ez a nagy fene boldogság nehogy álommá váljon, és elillanjon reggelre. Virrasztani azt jelentette, mint megőrizni és csorbitatlanul átmenteni másnapra is. Ébren lenni a boldogság-

gal volt egyértelmű. Elaludni pedig, akár egy pillanatra is, a boldogságban való megrövidülést jelentette. – Magától értetődik, hogy egyúttal ez volt az egyetlen és utolsó aján-déka annak az asszonynak, és minden boldogság, melyet nyújthatott nekem.

Tegnap este azonban, álmatlanságtól fáradtan, minden közelebbi indíték és ok nélkül és sok év után, eszembe jutott az a nyári éjszaka. Újból éreztem fekhelyemnek azt a furcsa hullámlását meg azt az ellenállhatatlan, bár naiv vágyat, hogy tanúját keressem boldogságomnak, hogy igenis létezik, és tartós. S ez az érzés olyan hosszan, annyira elevenen kísértett fel újra, hogy azt a sok évvel ezelőtti, nyáreji boldog álmatlanságot már-már összetévesztettem ezzel a maival, amely nagy bajomban tört rám, s amelynek titkát csak én ismerem. Úgy tetszik, ebben a tévhitben ringatózva el is szunnyadtam, eközben aztán mindkét álmatlanságom kiegyenlítődött, eggyé forrt és szertefoszott – álomban.

Valaha, amikor az álmatlanság súlyosan megélt és rend-kívüli jelenségnek számított, amíg meg nem barátkoztam vele, s míg az éji órák mégiscsak az alvás idejét jelentették nekem, addig minden át nem aludt éjszakának tudtam az okát, és azt sokáig nem feledtem el. Virrasztottam nők, veszteségek és kudarcok miatt, képzelt és valóságos borzalmak és veszélyek miatt, a hiúságom, meg az adott és kapott sértések miatt. – Ha ma eszembe jut, mi minden okán, hihetetlennek látszik, hogy ilyesminek is fontosságot tulajdoníthatott, efféléknek is figyelmet szentelhetett az ember. Nevetséges, és egy kissé restellem is.

Ma, amikor éjszakáim az oka-foka nincs álmatlanság órái lettek, melyekbe egy cseppnyi harag vagy félelem nem vegyül, melyekre nincs magyarázat, s amidőn gondolni sem lehet alvásra, én lelkiemben sokkal nyugodtabb és sorsommal elégedettebb vagyok.

Megbékéltem vele, hogy az álom, ha meglátogat is, nem pihentet, ámde az álmatlanság sem tör le, amiképpen azok a gondolatok és szenvedélyek sem örültek fel, melyekre felriadtam éjszakánként, és amelyek velem tartottak nappal. Amint leereszkedik az este, valamiféle világosság gyúl bennem, ettől fénylik fel és lüktet minden szívdobbanásom, és én ugyanúgy állok elébe a kíneserves álmatlanságnak, mint ahogyan minden más nyomorúságot vállamra vettem az életben, zúgolódás nélkül, a könnyebbség reménye nélkül, s anélkül, hogy egyszer is panaszkodni vagy meggyónni gondoltam volna valakinek, tudattalanul is eltökéltem, hogy mindent elviselek és túlteszem magam mindenem.

Abban a csendes és iszonyatos életben, melyet álmatlanságnak hívnak, az érzékszerveink kísérteties játéka folyik állandóan. A hallószervünk kivételével. Akár az álom, az álmatlanság is tökéletes csendben pereg le. Miként a sivatag homokja vizet, az álmatlanság hangot áhít. Gyermeüknek ezért dudorásznak az édesanyák, vagyis hogy elejét vegyék álmatlanságuknak, s így elaltassák őket. Az álmatlanság néma, márpedig mindenki tudja, hogy a hallgatag vadállatok a legvérengzőbb gyilkosok.

Ha az álmatlanság világa hangot adna, ha megszólalna vagy dalra fakadna, a vele járó csudák és borzalmak karneváljával együtt egyszeriben eltűnne a süllyesztőben. De ez nem történik meg. Egy szó, egy hang nem hallik. Marad a sanyargató és mindent felőrlő, zsarnoki álmatlanság hangtalan zúzdája.

Az ember, aki a sötétben összekuporodva várja a reggelt, amely nem hoz felfrissülést, sem örömet, de legalább eltörli a határvonalat virrasztás és álom között, teljesen fejvesztett lesz, valójában nem tudja, hová tartozik. Nem él már, de még nem halt meg. Nem alszik, nem dolgozik, nem gondolkozik. Virraszt.

Az ember, aki nem bír aludni, magára marad, elszakad az egész emberiségtől, a világtól, és annak minden más teremtményétől.

Létezik a halottak, az alvók világa, de nem létezik a virrasztók egységes és összefüggő világa. S az éjszakának abban a tengerében, ahol a sötétség leple alatt az egészséges és boldog emberek nagy többsége alussza az igazak álmát, magukban álló, szétszórt kis szigetekként lebegnek átforrósodott ágai azoknak, akiknek nem jön álom a szemére. Ahány álmatlan ember, annyiféle álmatlanság van. Melynek egyik nagy átka, hogy magányában, egyedül kénytelen elszenvedni az ember, s hogy eközben senkire sem hivatkozhat, támaszkodhat, és nincs semmi, amitől megvigasztalódna, vagy legalább áltatná magát valamivel.

Van valami, ami miatt az én álmatlanságom a másénál is súlyosabb és keservesebb. Tudniillik az a gondolat, hogy úgy, ahogy van, nagyon is helyénvaló; hogy éjszakai kínszenvedésem tökéletes megfelelője a boldogtalanul töltött napjaimnak; hogy ekként olyan gyümölcsfa vagyok, amely mindkét végén korhad egyszerre; hogy teljességgel rendjén van, és igazságos is, hogy éjszaka nem alszom, ha már nappal pedig nem szeretek, nem hiszek, és nem teszem azt, amit kellene.

Így aztán mindentől meg vagyok fosztva, attól is, ami a legnyomorultabbnak, a legszerencsétlenebbnek is kijár: a jogtól, hogy panaszt tegyek vagy lázadozzam balsorsom miatt. Számomra nem marad más hátra, mint egyetlen vigasztaló gondolat nélkül, reménytelenül várni, hogy napjaim meg az azokat követő álmatlanság találkozzanak, s két összeczáruló hegylanc gyanánt szétmorzsoljanak, hogy nyomom sem maradjon ezen a világon.

Mindazt, amit álomban nem tudtam megsejteni, napközben pedig meglátni, az álmatlanság beszédes némasága és sötétje súgta meg.

Ha nem nyugszom is napközben, és ha nem is alszom éjnek idején, nekem sem teljesen ismeretlen az emberi boldogság. Nem vagyok birtokában, és nem látom, azonban okkal sejtem, sőt bizonyosan tudom, hogy létezik. Soha nem sikerült beérnem és megragadnom az örömet, de egész életemben a nyomában botladoztam. S ezért több vagyok, mint ami vagyok, valami jobb, szebb és értékesebb, mint nyughatatlan bőrében ez a görcsölődő izomtömeg, amely nem bír aludni. Ezért, úgy tűnik, hosszabban és méltóbban fogok élni, mint ez a test itt, amely minden lélegzetvétellel, tekintetemel és mozdulatommal hanyatlik, azaz rosszabb, gyengébb és rútabb lesz.

Ott leszek mindenütt, hol dal fakad, ott élek majd
[minden dallamban,
úton-útfélen, munkában, meg az emberek hajlékaiban.

(1937)

Borbély János István fordítása

BERTÓK LÁSZLÓ

A határsávig, a határig

A határsávig, a határig,
a határ túlsó oldaláig,
belefűrödni, átnyomódni,
halálon túlra dudorodni.

Egy álomban, egy gondolatban,
átélni, hogy megint odébb van,
s mintha a tested sebe lenne,
lázasan lüktetni benne.

Ha akarattal, ha parancsra,
beleégni a szélső napba,
megállni a mozgó szegélyen,
mintha végig a közepében.

Lévai Ádám grafikája

TED HUGHES

Az Égett Róka¹

A cambridge-i egyetemen a harmadik s egyben végzős évemben archeológiát és antropológiát tanultam. Az első két évemben azonban, 1951-től 1953-ig angolt. Mint sokan mások, azt feltételeztem, hogy az angol képzés majd segít írnom. Az angol hallgatóktól elvárták, hogy hetente írjanak egy esszét. Bár a tanáromhoz nagyon szívesen jártam, és jobban már nem is érdekelhetett volna a szakom, hamar tudatosult bennem valamiféle megmagyarázhatatlan ellenállás önmagamban ezeknek az esszéknek a megírásával szemben. Talán sok diáknak ugyanez a tapasztalata. Hétről hétre egyre küzdelmesebb lett a feladat. A nehézség eléggé függetlennek tetszett attól, hogy tényleg van-e ötletem. A második év vége felé, amikor kihevertem a kezdeti kultúrsokkot, amelyet az egyetemi élet okozott, és már jól haladtam, hogy kiépítsem benne saját utamat, azaz amint elégedettebb lettem, ez az ellenállás sokkal komolyabbra fordult. Mondom, komolyabbra, mert szorongató volt, mint a védekezés vad támadás alatt. Végül rövid pihenőhöz jutottam.

Ahogy visszaidézem, az utolsó vagy az utolsó előtti esszéhez érkeztem a szigorlati vizsgák előtt. Már a hét elején elkezdtem, remélve, hogy hamar túljutok rajta. Azonban megrekedtem a szokásos küzdelemnél, és küszködtem három vagy négy napon át. Napi számtalan óra után, általában az éjszakába nyúlva, sok oldalt teleírtam, széttéptem, és visszatértem újra meg újra a nyitómondatomhoz, amelyet újraírtam és újraszzerkesztettem tucatszor. Azt gondoltam, tudom, mit akarok kifejezni – de mindhiába.

Egyszer újra hajnali kettőkor dőltem ki, kimerülten ültem kollégiumi szobámban az asztalomnál, egy árkus lap fölött görnyedtem, amelynek a tetejét vagy négy írott sor keresztezte – nyitómondatom legutolsó állapota. Íróasztallámpám fénye esett a papírra. Rögtön mellettem balra volt a magas befüggönyözött ablakom. Előttem, az asztalomon túl, volt az ágyam, fejrésze a tulsó végen. Jobbra tőlem, a szoba másik oldalán, volt a három falépcső, amely az ajtóhoz vezetett fel, ahol a köpenyem lógott. Végül be kellett fejeznem és le kellett feküdnöm.

Álmodni kezdtem. Azt álmodtam, hogy nem hagytam el az asztalomat, és még mindig ott ülök, a lámpafénnyel megvilágított árkus lap fölött görnyedtem ugyanarra a tetején keresztbe futó pár sorra meredve. Hirtelen az ajtó vonta magára a figyelmemet. Azt hittem, hallottam onnan valamit. Amint várok, odafigyelve, láttam, hogy az ajtó lassan nyílik. Majd egy fej jelent meg az ajtó élénél. Körülbelül olyan magasan volt, mint egy ember feje, de tisztán egy róka feje – noha a fény ott tompa volt. Az ajtó kitérült és a rövid lépcsőn le, és a szobán át, felém jött egy alak, amely egyszerre volt egy szikár férfi és egy a hátsó lábain felegyenesedve járó róka. Egy róka volt, de farkasméretű. Ahogy közeledett és a fénybe lépett, láttam, hogy a teste és a végtagjai éppen most léptek ki egy kemencéből. Minden porcikája megperzselődött, füstölgött, elszenesedett, foszlott és vérzett. Szemei – ültömben egy magasságban az enyémeikkel – kápráztak a heves fájdalomtól. Jött, míg meg nem állt mellettem. Majd kitérte a kezét – emberi kéznek láttam akkor, égett és vérző, mint a teste másutt –, nyitott tenyere lenn a lapom üres részén. Ugyanakkor így szólt: „Hagyd ezt – megölsz minket.” Majd ahogy elemelte a kezét, láttam a vérnyomot, mint egy tenyérjós mintapéldányát, tele egy sor éles vonallal, frissen ragyogó vérel a lapon.

Azonnal felébredtem. A valós benyomás annyira teljes volt, hogy kikeltem az ágyból megnézni a papírokat az asztalomon azzal a bizonyossággal, hogy a vérnyomot ott látom a lapon.

(1993)

Tóta Péter Benedek fordítása

¹ Az eredeti címe „The Burnt Fox” – in Ted Hughes, *Winter Pollen* (Occasional Prose), edited by William Scammell, London: Faber, 1994, 8–9. Érdekes ennek az alkalmi prózának a fényében olvasni Ted Hughes más verseit is, amelyekben róka szerepel, például a „The Thought-Fox” (1957) és az „Epiphany” (1998) címűt.

TÓTH KRISZTINA

Program

Orbán Ottó versére

Hallod-e, te sötét program, idegen kód a számsorban,
sorsom vagy-e, vagy csak program, csigalépcső a seholban?
Folyosó vagyok a fejben, végig kell álmodni engem,
éber úr az alvó testben, minden csönddel én üzentem.

Hogyha kezdettől üzentél, mutasd magad, aki lennél,
sötét program, ki futsz bennem, láttasd belülről a testem!
Sorsom vagy-e, vagy csak számsor, hibajel a koponyából,
árnyék vagy-e, aki játszol, s boltozatán mégse látszol?

Nem vagyok én sötét program, vagyok, aki mindig voltam,
se nem sorsod, se nem emlék: ott aludtam minden szóban.
Fölébredtem és beszélek, szóra bírom minden sejtéd,
én írom tovább a versed, oly szavakkal, nem is sejtéd.

Hallod-e, te sötét program, ha te peregsz minden szóban,
te vagy-e az, aki vagyok, szólsz-e, hogyha elhallgatok?
Megszűnsz-e, ha felébredek, és mi marad meg utánad,
amikor a túlba kelek? Csak valami álompárlat, álompárlat.

Kovács Péter grafikája

Bicskei Zoltán grafikája

MESTERHÁZI MÓNIKA

Az álom

(leíró költemény)

A lélek vagy legalább a tudat
leszakadt, itt-ott őrzött darabkáit
töredezettségmentesíteni
megérkezik az álom. Felkutat
elől és hátul elraktározott,
egymásra vonatkozó részeket,
egy mondat szavait, valahol másutt
jelentést, hangsúlyt vagy szemvillanást,
– a kék csíkot pirossal harapdálja,
átfordítja más minőségű kébbe,
a maga ritmusában hömpölyög –
és reggelre, ha a program lefut
(s ezt időről időre érdemes
elvégezni), egységes lesz a rendszer.

SZABÓ T. ANNA

Ördögtrilla

minden álom ördögtrilla
csont vagy kő vagy vér vagy tűz vagy
senki leszel minden éjjel
ahogy testből testbe húznak

szűk sziklák közt szállsz szilánkként
belecsapódsz a szemedbe
vízalatti buborék vagy
más testekben megrekedve

csigahéjban vakarózva
rákként töltesz ezer évet
beteker a csipkerózsa
elfelejtet az egészet

minden álom ördögtrilla
elmondja hogy elkárhoztál
már mielőtt elkezdődöttél
még mielőtt átváltoztál

újra újra újra újra
bújsz gyökérbe bújsz a kőbe
tekeredsz a forgószelebe
állatbőrbe emberbőrbe

majd kilöknek majd behúznak
egy résen át mint a tűbe
sírástól a sírásóig
villogsz testből testbe fűzve

Keresztes Dóra grafikája

Az álom

Rettenetesen elfáradtam. A vállam és a nyakam elzsibbadt, ráadásul még álmatlanság is gyötört. Amikor végre sikerült elaludnom, időről időre különféle álmokat láttam. Egyszer valaki azt mondta: „A színes álom betegséget jelent.” Az én álmaim egytől egyig színesek voltak, persze lehet, hogy talán azért, mert festő vagyok. Egy barátommal egy nyomorúságosnak látszó külvárosi kávézó üvegajtaján léptünk be. Közvetlen a poros üvegajtó mögött fűzfa állott a vasúti átjárónál, már megmutatkoztak rajta a friss hajtások. Egy sarokasztalnál foglaltunk helyet, s valamit eszegettünk egy gömbölyű tálkából. Mikor szinte mindent elfogyasztottunk már, észrevettem, hogy a tálka alján csak egy hüvelyknyi nagyságú kígyófej maradt.

Világosan emlékszem, hogy ez az álom is színes volt.

Akkoriban Tokió egyik külvárosában laktam, ahol mindig fáztam kegyetlenül. Amikor rám jött a depresszió, felmáztam a ház mögötti vasúti töltésre, csak bámultam lefelé, a vasúti sínekre. Csak úgy csillogott a sok-sok olajos, rozsdamarta sín pár a kavicsok között. A szemközti töltésen valami tölgyféle állt, ágai lekonyultak. Erre a tájra is minden további nélkül ráillett az, hogy depressziós. Ezért sokkal jobban megfelelt a hangulatomnak, mint a Ginza vagy az Aszakusza negyed. „Kutyaharapást szőrével”, járt néha-néha az eszemben, miközben a töltésen guggolva cigarettáztam.

Még azt se lehet mondani, hogy nem volt barátom: egy bizonyos fiatalember, aki gazdag családból származott és európai stílusú képeket festett. Amikor észrevette, hogy beteg vagyok, sokszor emlegette, hogy utazzunk el. „A pénznek ne is törődj!” mondogatta kedvesen. De magam tudtam a legjobban, hogy nincs az az utazás, ami megmenthetne a depressziótól. Valójában három-négy évvel ezelőtt lettem depressziós, és akkor, hogy egy időre megszabaduljak tőle, a távoli Nagaszakiba utaztam. Amikor azonban megérkeztem Nagaszakiba, egy hotelban sem éreztem jól magam. Még azt a csendes szállodát is, amelyre nagy nehezen ráakadtam, éjszakánként hatalmas lepkék raja lepté meg. Ráadásul rettenetesen szenvedtem, még egy hetet sem tudtam ott maradni, s indultam vissza Tokióba...

Az egyik délután, amikor még mindent dér borított, miután felvettem a számomra kiutalt pénzt, s hazafelé tartottam, hirtelen elkapott a munkakedv. Biztosan azért, mert az jutott az eszembe, hogy a felvett pénzért modellt fogadhatok. Volt még valami más is azonban, ami miatt oly görcsös alkotási vágy hatalmasodott el rajtam. Mielőtt még a külvárosba hazatértem volna, úgy döntöttem, hogy most rögtön felugrom az M házba, egy festőhöz, hogy szerezzek tőle egy modellt, hiszen be akartam fejezni az olajképemet. Az efféle elhatározás rettentően fellelkesített még így is, hogy már hosszú ideje depressziós voltam. „Csak be tudjam fejezni a képet, és utána már meg is halhatok!”, ilyen hangulat hatalmasodott el rajtam.

Az M házból küldött modellnek nem volt valami szép az arca. Viszont a teste, és különösen a melle gyönyörűsége

volt, az biztos! Selymes haját hátul kontyban viselte. Elégedett voltam ezzel a modellel, egy fonott székre ültetem, és tüstént munkához láttam. A meztelenre vetkőzőt lány felvette a pózt: virágcsokor helyett egy összegyűrt angol újságot vett a kezébe, két lábát összeszorította, s kissé elfordította a nyakát. De amint a vászon felé fordultam, rögtön elfogott a fáradtság. Északi fekvésű szobámat csak egy szénmelegítő fűtötte. Úgy felszítottam a tüzet, hogy a szénmelegítő zöldes színű kerámiatartója már-már izzani kezdett. A szoba azonban így sem volt elég meleg. A fonott széken ülő nő combizmai időről időre reflexszerűen megremegtek. Én pedig ilyenkor mindig ingerültséget éreztem, miközben az ecsetem folyamatosan mozgott. Nem a lányra voltam dühös, sokkal inkább magamra, aki még egy kályhát sem képes vásárolni. Ugyanakkor saját kicsinyes ingerlékenységemmel szemben is elégedetlen voltam.

– Hol laksz?

– Hogy hol lakom? A janakai Szanszakiban.

– Egyedül?

– Nem, a barátnőmmel ketten bérlünk egy szobát.

Miközben beszélgettünk, komótosan vittem fel a festéket egy csendéletet ábrázoló régi vászonra. A lány továbbra is oldalra billent fejjel, kifejezéstelen arccal ült mozdulatlanul. Monoton volt a hangja, és persze a beszéde is. Úgy gondoltam, hogy születésétől fogva ilyen a lelke. Miután így kiismertem a természetét, időnként megkértem, hogy a munkaidőn túl is üljön modellt nekem. De valahogy mindig volt egy pillanat, amikor a mozdulatlanságba dermedt nő alakja, akinek még a szeme se rebbent, nyomasztólag kezdett hatni rám.

A munkám nem haladt. Amint befejeztem azt, amit aznapra terveztem, általában a szőnyegre heveredtem, masszírozgattam a nyakam meg a fejem, miközben szórakozottan a szobát bámultam. A festőállványon kívül nem volt ott más, csak egy fonott szék. Ez a szék, még akkor is, mikor nem ült rajta senki – talán a levegő páratartalmának változása miatt – időnként meg-megnyikordult. Ilyenkor rettegés fogott el, és azonnal elmentem sétálni. Azt mondtam: „sétálni”, ez viszont csak annyit jelentett, hogy kimentem a külvárosi utcára, felmáztam a ház mögötti töltésre, ahonnan sok templom látszott.

Mégis minden áldott nap, pihenést nem ismerve ott álltam a festőállvány mellett. A modell is naponta eljárt hozzám. Eközben a lány teste egyre nyomasztóbban hatott rám. Semmi kétség, az egészségét irigyeltem. Ahogy kifejezéstelen arccal mozdulatlanul a szoba sarkába bámult, miközben a halványpiros szőnyegen pihent.

„Ez a nő nem emberre, hanem sokkal inkább állatra hasonlít”, gondoltam néha, miközben ecsetemmel a festőállványnál dolgoztam.

Az egyik délután meleg szél fújt, és megint csak a festőállvány előtt foglalatoskodtam: a festéket vittem fel ecsetemmel a vászonra. A modell a megszokottnál is komorabb volt. Egyre inkább úgy éreztem, hogy valami vad erő van a testében. Ráadásul a hónaljából valamiféle különös szag áradt. A feketék bőrének szaga jutott róla az eszembe.

- Hol születél?
- XX városban, Gunma megyében.
- XX városban? Ott sok textilgyár van, ugye?
- Ühüm.
- Nem dolgoztál ott, mint szövőlány?
- De, még gyerekkoromban.

Ennél a beszélgetésnél egyszerre csak azt vettem észre, hogy a lány mellei hirtelen megnagyobbodtak. Úgy tűnt, akkorák, mint egy-egy káposztafej. Én persze továbbra is folytattam a munkát. De furcsa módon szinte mágnesként vonzott a nő mellének romlott gyönyörűsége.

Azon az estén sem hagyott alább a szél. Éjjel váratlanul kinyitottam a szemem és lementem a vécére. De csak akkor tértem magamhoz, mikor visszatértem a szobámba és behúztam a toléajtót. Meztláb álltam ott, és szórakozottan a szobámat kezdtem kémlelni, és különösen a halványpiros szőnyeget. Finoman megsimogattam a lábujjaimmal. Az érzés váratlan volt: mintha szörzetet tapintottam volna. „Vajon milyen színű lehet a szőnyeg fonákja?” kíváncsiskodtam. Furcsa módon azonban nem mertem megnézni a szőnyeg belső oldalát. Gyorsan ágyba bújtam.

Másnap, mikor a munkát befejeztem, minden eddiginél fáradtabb voltam. Ahogy már említettem, egyáltalán nem nyugtatott meg az sem, ha a szobámban tartózkodtam. Ezért kimentem a ház mögötti töltsésre. A környék már éledezett. Halványan kirajzolódtak a fák és a villanyoszlopok fényei, s különös módon szinte úsztak a levegőben. Miközben a töltsésen haladtam, alig tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy fel ne üvöltsek. Persze ezt az érzést el kellett fojtanom. Miközben úgy éreztem, hogy mintha csak gondolatban lépkednék, leereszkedtem az egyik piszkos külvárosi utcácskába.

Ebben a külvárosban általában alig lehetett járkelőket látni. Most is csak egy koreai tehén állt ott az útszélen egy villanyoszlophoz kötözve. Ahogy kinyújtotta a nyakát, olyan furcsán meredt rám fátyolos tekintettel, akár egy nő. Szemből az tükröződött, mintha mindig csak rám várt volna. Úgy éreztem, hogy ez a koreai tehén valami tompa ellenállást vált ki belőlem. „Biztos ugyanígy fog nézni akkor is, ha majd a vágóhídra viszik”, ez az érzés nem hagyott nyugodni. Hirtelen elkapott a depresszió, s úgy fordultam vissza az utcánkba, nehogy elhaladjak mellette.

Két-három nap múlva egy délután megint a festőállvány előtt álltam, s teljes odaadással a képet festettem. A halványpiros szőnyegen fekvő modellnek még a szempillája se rebhent. Már vagy egy fél hónap is eltelt, mióta ezt a modellt festettem, de a munkám csak nem akart haladni. Egyikünk sem talált utat a másik szívéhez. Sőt, sokkal inkább azt éreztem, hogy valami taszít ettől a lánytól, s ez az érzés egyre erősödött bennem. A trikóját még a szünetekben sem húzta fel. Ráadásul szavaimra mindig szomorúan válaszolt. Vajon miért tette, nem tudom, de hátat fordított nekem (ekkor váratlanul a jobb vállán egy anyajegyet fedeztem fel), a szőnyegen a lábát kinyújtotta és így szólt hozzám:

- Mester, egy csomó kavicsot szórtak le a házához vezető ösvény mentén, ugye?
- Igen.
- Az a méhlepények halma.
- A méhlepények halma?
- Persze, a kavicsokat jelnek teszik oda, hogy tudják, hol van a méhlepények sírhalma.

- Ezt honnan veszed?

– Mert volt olyan, amin még írást is láttam. – A lány a vállá fölött nézett rám, s egy pillanatra az arcán valamiféle gúny villant át.

- De hiszen mindenki méhlepénnyel születik!
- Ostobaságokat beszélsz.
- És ha méhlepénnyel születik...
- ?...
- Lehet az kis kutyakölyök is!

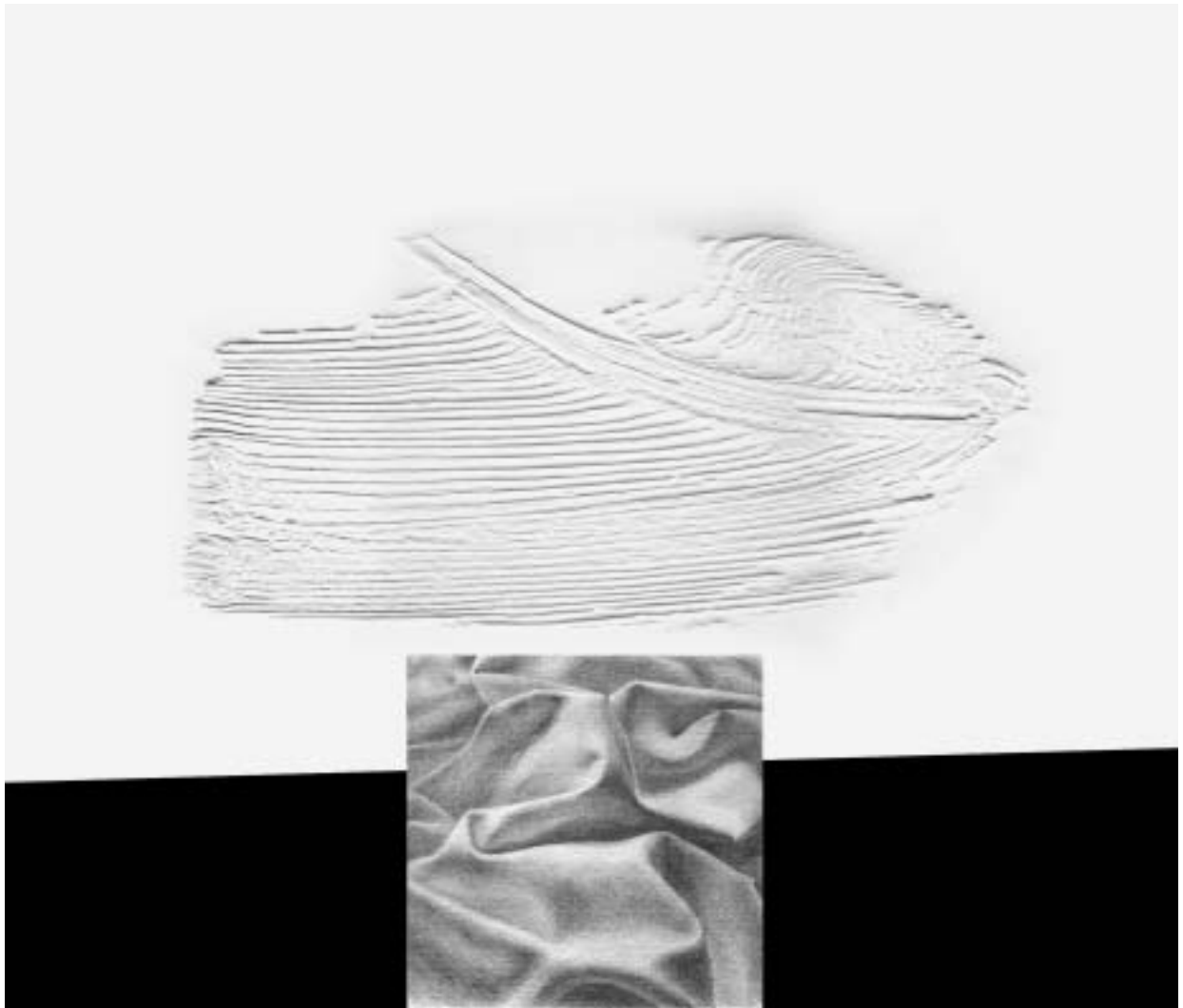
Hogy a lány abbahagyja, folytattam a festést. Abba hagyja? De hiszen a szavai egyáltalán nem maradtak közömbösek a számomra! Mindig úgy éreztem, szükségem van valamiféle nyers kifejezésre, hogy a nő lényegét megragadhassam. De nem éreztem magamban elég fizikai erőt ahhoz, hogy ezt a valamit kifejezzem. Ráadásul még az is működött bennem, hogy megfutamodtam ettől a kifejezésmódtól. Talán olyan lelkiállapotban voltam, hogy meg akartam futamodni az olyan kifejezések elől, amelyeket az olajfesték, az ecset szólaltat meg. S ha már arról van szó, hogy mit használunk: valamiféle múzeumban kiállított kőbotok és kőkardok jutottak az eszembe, mikor az ecsettel dolgoztam.

Amikor a nő elment, a lámpa halovány fényénél egy nagy Gauguin-albumot vettem elő, és a Tahitiben festett képeit néztem végig. Eközben váratlanul azt vettem észre, hogy ajkam folyton folyvást a következő fennkölt szavakat ismétli: „Ez létezzetetlen!”. Persze nem értettem, miért ismétlgetem ezeket a szavakat. Ekkor rosszul lettem, behívtam a szolgálólányt, hogy ágyazzon meg, aztán bevettem egy altatót és lefeküdtem.

Úgy tíz óra környékén felébredtem. Talán éjszaka túl meleg volt, ezért lemásztam a szőnyegre. Sokkal inkább azonban az álom izgatott fel, amelyet közvetlenül a felébredésem előtt láttam. Állok ennek a szobának a közepén és mind a két kezemmel a nőt fojtogatom. (Ugyanakkor persze magam is biztosan tudom, hogy ez álom.) A nő arcát kissé felemeli, de egy szót sem szól, szemét gyorsan lehunyja. Ugyanakkor a mellei gyönyörűen megduzzadnak. Ezek a mellek finoman világitanak, vékony erezet jelenik meg rajtuk. Egyáltalán nem érzek lelkiismeret-furdalást azért, mert a nőt fojtogatom. Sőt, inkább az elégedettséghez áll közel ez az érzés, mint mikor az ember befejez valamit. A nő, úgy tűnik, örökre lehunyja szemét, s valóban csöndesen meghal...

Amint az álom után felébredtem, megmostam az arcom, és gyorsan megittam néhány csésze erős teát. De csak még depressziósabb lettem. Hiszen gondolatban sem akartam soha megölni ezt a nőt! De a tudatomon túl... Hogy furcsa idegességemet elfojtsam, cigarettára gyújtottam, miközben egyre csak a modellt vártam. Már egy óra is elmúlt, a nő azonban nem jött el. Egyre nehezebbnek éreztem a várakozást. Arra gondoltam, hogy nem várok tovább, inkább sétálni megyek, de a séta gondolatát is borzasztónak tartottam. Még azt sem bírták elviselni az idegeim, hogy átlépjek szobám toléajtaján.

Gyorsan sötétedett. Föl s alá járkáltam a szobában, egyre csak a modellre vártam, aki nem jött. Eközben eszembe jutott egy eset, amely tizenkét-tizenhárom évvel ezelőtt történt meg velem. Még gyerek voltam, éppen alkonyodott, mint most, én meg csillagszórókat gyújtogattam. Persze nem Tokióban, hanem a szüleim vidéki háza mellett. Hirtelen valaki hangosan felkiáltott: „Hééé, no nézd csak!” Ráadásul még vállon is verege-

Kelemen Benő Benjámín grafikája

tett! Nekem persze le kellett ülnöm a veranda szélére. Amikor azonban jobban körülnéztem, látom ám, hogy a ház mögötti hagymaföldön guggolok és szorgalmasan égetem a hagymát. Rádásul már a gyufásdobozom is majdnem kiürült... Miközben egyik cigarettáról a másikra gyújtottam, nem tudtam nem arra gondolni, hogy voltak olyan pillanatok az életemben, amelyekről magam sem tudtam semmit. Az efféle gondolatok nemcsak nyugtalanítóak voltak a számomra, sokkal inkább rettegést keltettek bennem. Előző éjszaka álmomban megfojtottam egy nőt a tulajdon kezemmel. És ha nem az álomban történt?..

A modell másnap sem jött el. Végül úgy határoztam: elmegyek az M házba, hogy a nőről érdeklődjem. De az M ház gondnoknője sem tudott semmit. Egyre nyugtalanabb lettem, viszont megkaptam a nő laccímét. A lány annak idején azt mondta, hogy a janakai Szanszakiban lakik. Az M ház gondnoknője szerint viszont a hongjói Higasikatában. Már kigyúltak az utcai lámpák, amikor a nő lakhelyét végre megtaláltam. A halványpirosra festett ruhatisztító egy keresztutcában állt. Az üvegajtó mögött a mosodában két munkás egy szál ingben tüsténkedett a vasalóval. Iszonyatos lassúsággal nyitottam ki az üvegajtót. Így aztán jól belevertem a fejem. Ez a zaj persze meglepte a munkásokat, de engem is. Kissé meglepetten léptem be az üzletbe, majd így szólítottam meg a munkásokat:

– Itthon van ...-szan?

– ...szan tegnapelőtt óta még nem jött haza.

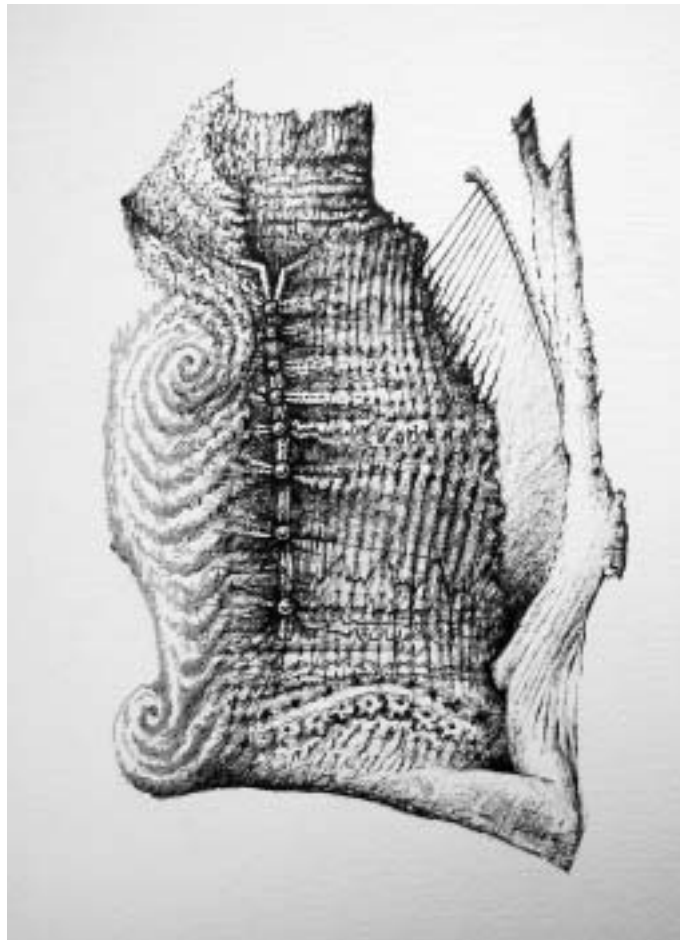
Ezek a szavak nyugtalanságot keltettek bennem. Arra gondoltam, hogy még valamit meg kell kérdeznem. Ugyanakkor óvatosságra is szükség volt, nehogy aggodalmat keltsek bennük, ha mégis történt volna valami.

– Időnként úgy megy el hazulról, hogy akár egy álló hétig sem jön vissza. – jegyezte meg az egyik sápadt arcú munkás, miközben egy pillanatra sem hagyta abba a vasalást. Szavaiban világosan éreztem valami lenézésszerűt, emiatt düh fogott el, és sietve elhagytam az üzletet. De még ez sem volt elég! Ahogy lépteimet a Higasikatanegyedben szaporáztam, ahol viszonylag kevés bolt található, hirtelen eszembe jutott, hogy mindezzel egyszer már találkoztam álmomban. A halványpirosra festett ruhatisztítóval, a sápadt arcú munkással, az áttüzesedett vasalóval, igen, kizárt, hogy tévednék, felkerestem már ezt a nőt is néhány hónappal ezelőtt (vagy talán már néhány éve) álmomban, ez egészen bizonyos. Rádásul abban az álomban ugyanúgy, mint mikor kijöttem a ruhatisztítóból, ugyanebben a csendes utcában jártam, ugyanolyan magányosan. Azután... aztán ez az álom teljesen kiesett az emlékezetemből. De ha most valami történik, nem kétséges, hogy az is ebben az álomban fordul elő...

Vihar Judit fordítása

hallásgyakorlatok #31

még gyertyát is gyújtottam, csak nem tudtam sehová se letenni. || ha mindene megvan, mit akar még? | mi kellene neki? || itt már alig ér le a lábam. | félek. nem érted? || megint azt álmodtam, hogy egészséges vagyok. | melyik az igaz? || amikor nagy nehezen megmondta, hogy ő volt, onnantól kezdve már nem tartóztatta. || az egyik kezemen gyorsabban nő a köröm, mint a másikon. | megfigyeltem. || éjjel mindig ment náluk a hőszűrő. | ahogy világított, sokszor felébredtem. | nem volt rossz, csak fárasztó. || gyorsan eggyel lejjebb gomboltam a blúzomat. | de ahogyan bejött, tudtam, hogy ez már sok lesz ide. || megbeszéltük apáddal, ha valamelyikünk meghal, a másik bemegy az otthonba. | de jobb volna egyszerre. | balesetben. || akkor meg azzal jött, hogy játszok-e valamilyen hangszeren. | erre ideges lettem és mondtam neki, beszéljünk nyíltan: | árulja el végre, mire kíváncsi.

Tolnay Imre grafikája

Bicskei Zoltán grafikája

DANYI ZOLTÁN

Feltevés vagy lemérés

Pannonhalmán, Krajcsovic's Évának

Egy gyógynövénygyűjtő türelmével,
ez jutott eszembe,

egy gyógynövénygyűjtő türelmével és
szent konokságával mossa ki a színeket,
mossa ki, mint homoktörmelék közül az aranyat,
a konok aranyat, mossa tisztára a kéket, a lilaszürkét,
árnyalatait a baracknak, majd elrejtí őket a pasztell
mélységeivel, gondoltam, akárha a csillagokat,
amikor a legmélyebb pontra érnek, és beleébredünk
egy álomba,

vagy éppen ellenkezőleg,

bele az éjbe, a mindent átjáró éjszaka közepébe,
a mélypontba, amikor a nehézkedést ünnepli
az összes létező, a szív is,

de az alvók egyenletességével lélegző
fenyőlombok közt, ahogy megmozdul egy ág, ahogy
hullámozni kezdenek a nem széltől lebegő gallyak,
és végre meglátjuk a fényseperte részt,

a tisztást.

KOMÁLOVICS ZOLTÁN

Ágnes álma

*Lánykorom, te, lánykorom,
Merre repülsz?
Hajdan eljövendő voltál,
Vékony testem folytatása.
Most ha vízfordáskor kútba nézek,
Köveken fekszik az arcom
Szemem kavicsok közt ázik.*

*Te is voltál fiatal lány,
Finoman szólt hangod.
Büszke lehetett párod a karban.
Sima, szép bőrödön fényes kenet-illat.*

*Aztán egy hosszúszárnyú álom
Szélbehajló ismeretlen fái kitakartak.
S mint lobogó árbo
Bomlik ki sorsból a testem.*

*A március kitapint minden formát,
Közelebb hozza a múltat a mához.
Tudom, egy álom élein élek,
Hogy a szerelem meghívás egy mozdulatra,
Szakadatlan ugrás az eljövendő
Pillanatba.*

*S már tudom, mint az évszakok,
Hogyan bomlik szét az idő,
Mégis jó volt vízfordáskor megtelepedni
A kútnál a gyenge leánynak.*

*Az első párhuzam álom volt köztünk:
A szélbehajló fák között
Csak köpenyed láttam,
Mint lobogó álom takarta a tested.
Szeretőd voltam abban az ágyban!*

*Most a pillanat kútjaiba
Hullik a test köpenye.
S mint egy kanna, vízbe merül.*

*Télen madarak telepednek a tájra,
Kiülnek a kút peremére.
Szívük megdermed
Szárnyukat lebocsátva.*

*Csak te repülsz el mindig,
Oh, Pandionisz, én kicsi fecském!*

Telekfalvi álom

Hogyan vehetek részt mások emlékeiben? Legalábbis élőszóban juthatok-e tovább együttérző vagy udvarias kérdéseknél? Gyerekkoromban apám szívesen megosztotta volna velem az ő erdélyi gyerekkorának élményeit, de magáról gátlásosan nyilatkozott, a magyar társadalomban elevenen élő székelykultusszal pedig, személyes tapasztalat híján, csak a tudat szintjén azonosultam. Annyi élt fejemben, hogy törzsökös székely vagyok (ez áll anyakönyvi kivonatomban), nemesi család. Előnevünk: telekfalvi. Csakhogy én már Budapesten születtem, nevelkedtem, s úgy tartottam, hogy a vidék olyan hely, amely kirándulásra, nyaralásra szolgál. A politikai világ pedig, amely egyre inkább rám nehezedett, üldözte a „feudális csökevényeket”. Vagyis nevemben is engemet. Ajánlatos lett a kihívó előnevet eltenni jobb időkre.

Franciaországban, ahová az ötvenhatos forradalom után emigráltam, megtanultam a „második nemzedék” elnevezést. Külföldről érkezett szülők francia földön született gyermekei tartoznak ebbe a csoportba, akik már az új ország iskoláiban nevelkednek, családjuk viszont igyekszik visszacsatolni őket az elhagyott ország nyelvéhez, hagyományaihoz, vagy legalább ezeket is életben tartani bennük. Rádöbentem, hogy franciák között első generációs vagyok, magyarok között viszont, anyanyelvemet leszámítva, többé-kevésbé második generációs. A nagy földindulás után persze az első gondjaival birkóztam, a másodikat inkább tréfásan emlegettem. Mégis akadt egy-két szorító helyzet, amelyből az előnevembe fogódzkodva vágtam ki magamat. Tekintve, hogy a Karátson-címeren a páncélos lovas felett barokk sisakdíszként egy derékből látható szablyás vitéz levágott törökfőt tart kontyánál fogva.

Mennyiben van nekem mindehhez valóságos közöm, tettem fel magamnak néha a kérdést. Mennyire lehet része életemnek az a múlt, amelyet mások éltek messze a térben és hovatovább az időben? Mennyi ebből a valóság, mennyi a képzelődés? Világos választ a kérdésre nem sikerült adnom, annyit tudtam csupán, hogy tudatom mellett öntudatlanom is szót kér életem irányításában. Álmaimat kellene róla faggatnom. Ennyiben maradtam közel két évtizedig. Nincs azonban olyan emigráns, aki ne keresné továbbra is hitelesebb önmagát. 1974-ben kapóra jött francia feleségem, Nicole Bagarry érdeklődése: – Szeretném egyszer megnézni Erdélyt, annyit hallok róla. – Én se jártam még ott – válaszoltam óvatosan, tudván, hogy a történelem hősi gesztusai és a tényleges látnivalók nem mindig fedik egymást a megtépzott Közép-Európában. Aztán láttam, hogy Nicole fenntartás nélkül menne a kedvemért. Én meg vele könnyebben véltem a számomra sem otthonos múlttal való szembesülést. Annál is inkább, mert a sok kérdőjellel mitikus Telekfalvát is útba kellett ejteni.

Annak az évnek a nyarán, szüleimnél tett családi látogatás után nekivágtunk a román határnak. Az *Otthonok* harmadik kötetében beszámolok arról a megindultságról, mely az elidegenedő magyar beszéd hatására kavardott bennem. Átéreztem valamennyit apám hosszú keservé-

ből, azt sem felejtve, hogy apám világa már nem létezik, az enyém pedig másutt van. Kívül maradtam azon, amihez közöm lett követelően. Az járt fejemben, valahogyan másképp kellene meghasonlásomat felfognom, a lelkem mélyéből meríteni hozzá ihletet. Ám az ihlet csak nem ugrott be, jóllehet közelítettünk már a családi eredet színhelyéhez. Székelykeresztúron például, mikor ott álltam a szószek alatt, amelyről dédapám hirdette az ígét, nem tudtam mit kezdeni a falra akasztott kalászcsokor mezőgazdasági üzenetével. Arra gondoltam, miről is tudnánk beszélgetni. Semmi érdemleges nem jutott eszembe. Telekfalván aztán fordult a kocka. Ottani útvesztős álomba torkolló élményemről szól az emlékezéseimből kiragadott alábbi részlet.

Az olvasó: Szóval a múlttal olyan kapcsolatba keveredél, mint Hamlet a szellemmel.

A szerző: Nem volt az olyan tragikus, párbeszédet sem folytattunk.

Az olvasó: Nem is szeretted volna?

A szerző: Ha vágytam ilyesmire, akkor inkább arra, amit a múlt a jelenben mondhatott. És nem csupán a dédapa. Hanem az ős, aki a lovas címet kapta a levágott törökfővel, a Pikárdiából bevándorolt, kistermetű ükanya, Elisabeth Bruot, aki *gouvernante* lett Bánffy kormányzóéknál, s egy udvari bálon frászt kent le az egyik bárdolatlan grófvadéknak, mert az rá próbált tiporni az ő földig érő hajfonatára, vagy a nyakas Márton, aki Mária Terézia rendeletével szembeszegülve a hadba menést megtagadta, renitens magatartása miatt pedig birtokát elkobozta bizonyos Macskási generális, aztán a primpilus János, kinek leszármazottai lelkészként tengették életüket, vagy lelkészhez mentek férjhez.

Az olvasó: Ezért mentél el Nicole-al Telekfalvára?

A szerző: Meg azért, hogy lássam. Még fénykép sem volt róla kezemben.

Az olvasó: Csak úgy odahajtottatok?

A szerző: Csak úgy. Címünk nem volt. Napszálltakor ráadásul, mert a keresztúri pap sokáig tartóztatott, az országút pedig, amely apám irányításával épült, kátyúival hátráltatott. A dülő aljában fák között húzódott meg Teleac – ez lett a román neve. A földes úton bivalycsorda poroszkált hazafelé. – Menj arrébb Riska, hadd menjenek az elvtársak – szólt rájuk a pásztor. Porfelhőben egyenesen a templomhoz érkeztünk. Nézzük meg, mondtam Nicole-nak, amíg világos van. Gondoltam, csak lesz aztán valami kocsma, ahol érdeklődni lehet. Mire kiszálltunk azonban, ott állt körülöttünk a falucska apraja-nagyja. Hal-kan füttyörészve megpróbáltam úgy nézelődni, mint egy turista, akit a hely érdekel, nem a lakosság. Rám dörrent egy sztentori hang:

– Kit tetszik keresni?

Nem akartam kibújni az inkognitóból. A „múltamat” helyett azt mondtam:

– Egy faragott ládát.

– Mind elvitték a néprajzosok. De székely kapu van még.

Elnevettem magam a góbé megjegyzésre. A kérdező is mosolygott. Nyújtotta kezét, nevét mondta. Én is bemutatkoztam.

– Hát nem francia? Azt hittük pedig. Itt is éltek Karátsonok. Talán a rokonságból valók?

Lelepleztek. Előjött egy idősebb házaspár, mondták, ők a Forró család, nagyszüleink unokatestvérek voltak, megmutatják majd a Karátson-kertet, ők laknak benne, náluk fogunk aludni. Ebből már nem tudunk kikeveredni, magyaráztam Nicole-nak, aki örült az egzotikumnak. Kiderült, vendéglő nincsen. Forróék hoztak frissen sült flekkent egy öreg padra, szemben a falu kútjával, a többiek körénk telepedtek kövekre, az itató padkájára. Elkezdtünk beszélgetni, akár régi ismerősök. Kifaggattak, mikor települtem Párizsba, az asszonyka francia-e, mivel foglalkozunk? Nevettek azon, hogy a pástor leeltárszott bennünket, bár számára ez természetes volt, mert autóval a faluba csak hivatalosok jöttek. Hamarosan 56-nál tartotunk.

Az olvasó: Csak úgy? Hangosan?

A szerző: Hangosabban és szabadabban, mint Magyarországon. Elmondták, hogyan izgultak értünk, hogyan szomorkodtak, amikor az oroszok mindent eltapostak. Helyettük is küzdöttek a magyarországiak.

Az olvasó: Ezen a kommunista uralmat értették, vagy a románt?

A szerző: Úgy vettem ki szavukból, hogy a kommunisztát. Az államosítással volt bajuk.

Az olvasó: A románnal nem?

A szerző: Nem rajongtak érte, de egyelőre, mondták, az autonómiájukat nem fenyegetik. A kommunisták a veszélyesek, azok akarnak mindenbe beleszólni, mindent változtatni. Forróék példaként felemlítették, hogy az államosítás óta a Karátson-kert almái mind elférgesedtek.

Az olvasó: Szídták a rendszert. Nem félték, hogy valaki beköpi őket?

A szerző: Nem látszottak megfélemlítettnek. Úgy tetszett, védi őket a völgy, a családias éjszaka, a csillagos ég, a székelek szabadsága.

Az olvasó: És élnek paradicsomi ártatlanságban, védve a romlott világtól.

A szerző: Nem tudom, honnan szeded ezt a marhaságot. Éppenséggel annak örültek, hogy közéjük téved egy nyugati, aki elmondja első kézből szerzett tapasztalatait. Mert a Szabad Európa Rádió nem elég, sok abban a propaganda, bizonykodott egy bajszos, kalapos, aki előbb még atlétatrikót viselt, aztán elment, és visszajött vasalt, világos ingben.

Az olvasó: Ne meséld, hogy ünnepeltek.

A szerző: Kifaggattak. Azt hiszem, azt becsülték meg, hogy tehették. Nem azt kérdezték, hogy általában milyen az élet odakint. Azt kérdezték, mivel keresem a kenyeremet, és hogyan szereztem az állásomat. Be kellett számolnom részletesen kutatásaimról. Tetszett nekik, barátaim hogyan csempésztek ki könyveket, kéziratokat Budapestről Párizsba, Kosztolányit még le is öntözve fűtőlős barackkal.

Az olvasó: Azért anekdotáztál, mert egyszerű, falusi közönségnek beszéltél.

A szerző: Azért anekdotáztam, mert jól éreztem magamat. Különben tévedsz, volt köztük olvasott ember, volt világot járt is. Kérdeztek Adyról, Baudelaire-ről, De Gaulle-ről, hamiskásan a kánkán táncról, még hajdani

iskolatársamról, Haynal Andrisról, akiből orvosprofesszor lett Svájcban. Közben gyerekek kergetőzésbe fogtak: ezeket odébb küldték, mert hogy ritka látogatónk van, és hallgatni akarják, amit mond.

Az olvasó: Sztár lettél a tengerihántáson.

A szerző: Lehet ilyen csúfondárosan is mondani, de engem az ő közvetlenségük levett a lábamról, örömük pedig meghatott, hogy „ott Nyugaton” megálltam a helyemet. Azt a következtetést vonták le ebből, hogy becsületet szereztem a magyarságnak: egy fekete fejkendő, csinos fiatalasszony mondta ki, s eladdig, no meg azóta is csupán franciáktól meg angoloktól hallottam ilyesmit. Magyarországon az én hosszú futásom többnyire irigységet váltott ki, meg zavart idegenkedést.

Az olvasó: És te milyen következtetést vontál le mindebből?

A szerző: Semmilyen. Csak olyan gyors szívveréseket hallottam belülről, mint amilyent az ő hallhatott, amikor lovaggá ütötték.

Az olvasó: A Karátsonok infarktussal felelnek a rokonszenv-megnyilvánulásokra?

A szerző: Össze azért nem estem, csak felajzottan váltottam a szót az eleven eszű, szép szavú környezettel, az idő múlását észre se véve. Forróék szóltak tizenegy óra felé, hogy ideje lenne lefeküdni. Többen elkísértek a Karátson-kertig, elmagyarázva, hogyan találjuk meg Udvarhelyen az asztalost, aki faragott ládát készít rendelésre. Aztán a házigazdáék téptek nekünk két almát. Savanyúak voltak, kukacosak. Ha arra gondolok, manapság jóféle vegyszereknek hála, milyen telhúsú, egészséges gyümölcsök teremnek, akkor csak azt kívánhatom, szülessen újra az a kert férgek nélkül házigazdáink igaz örömére.

Az olvasó: Meggyilkolnád a kukacokat?

A szerző: Miért, te megeszed őket? És mondd, kettéharpod őket, vagy egészben? Ahogy kunkorognak?

Az olvasó: Ott tartottunk, hogy Forróéknál aludtatok.

A szerző: Faházban laktak, szöttek takarókra emlékszem, meg petróleumlámpára.

Az olvasó: Mesésen megnőttek az árnyak, ugye?

A szerző: Képzeld, igen. Elalvás előtt még váratlan mesét is hallottunk. Forró Pali bácsi mondta.

Az olvasó: Régi dicsőségünk...?

A szerző: Inkább közelmúlt. Telekfalván laktak Karátsonok még a XIX. század végén is. Szilvapálinkát főztek. Tűz keletkezett. Leégett egy egész ház.

Az olvasó: Berúgtak?

A szerző: Én is megkérdeztem. Pali bácsi selmán mosolygott. Azóta sem élnek köztünk olyan vidám emberek. Mert nekik nyomuk veszett az eset után. Biztos egy másik ága volt a családnak.

Az olvasó: Biztos egy másik ága.

A szerző: Felajzott az itató körüli beszélgetés. Dagadóra állt a hold sarlója. Kinéztem az ablakon: halvány fény szitált az almafákra. Magas, sovány, hosszú orrú, fehér szakállas egyházi férfiú szedegetett gyümölcsöket, nézte őket, beléjük harapott, földhöz vágta őket. Szétfreccsenetek, ha kőhöz ütődtek. Felriadtam a zajra. Megszólalásig hasonlított dédapámhoz. Közvetlenül az ablak mellé állítottam a petróleumlámpát. A visszfény miatt csak magamat láttam árnyalakként. Meg akartam szólítani az öregfiút, ő azonban hátat fordítva átkarolta az egyik almát, mintha tőlem akarná védeni. Kiáltottam, ne tőlem féljen, inkább a törököktől vagy a kommunistáktól. A férgektől félek

meg a szeszfőzőktől, suttogta még mindig háttal felém. Nyakon lötytintettem egy kis pálinkával, hátha belátja, hogy finom. Visszakézből leverte a lámpát. Szétömlött lángolva a folyadék, harapta a fák száraz törzsét. Lángban állt a Karátson-kert, be kellett menekülnöm a faházba. Verejtékezve ébredtem. Nicole békésen aludt. Felráztam, öltözzön, meneküljünk. Félálomban azt válaszolta, inkább nézzük, milyen szép a látvány. És csakugyan, a tűzön át egy nyalka, páncélos vitéz vágatott. A fehér ló patái alatt az izzó ágakból szikrafelhők szálltak, a lovas meg vonta magával a felhőket, melyek rátapadtak, majd leszakadoztak, szikralovas formát öltve, egyiket a másik után. Hamarosan a fényt vető osztag üzőbe fogta a nyalka vitézt. Nem valami eredményesen, mert aki beérte, annak az üldözött levágta a fejét. Egyetlen csapással. Varkocsuknál fogva a leberetvált törököket odahajította a nagyorrú tiszteletesnek. Ő minden valószínűség szerint a biztonság kedvéért kitolta a szemüket. Nicole felsikoltott: irtózott az ilyen látványtól. Felrázott: azonnal menjünk. Megőrültél? – kérdeztem. – Nem látod, odakint össze-vissza vagdalkozik az a fickó. Közveszélyes. Inkább nézzük a ritka szép látványt. Mert csakugyan a csonka testek sorra szétestek. Szikráik permetként röpcentek a gyümölcsökre, nem megégetve őket, hanem a kukacokat kilakoltatva. S az almák, elnéptelenedve, nekigömbölyödtek, feszes bőrüket kínálva a lelkipásztor fonnyadt ajakának, sárga fogainak. Ő harsogva harapott beléjük és szívta levüket mohón, kevés híján nemi gerjedelemmel. Ez a kevés természetesen elég volt ahhoz, hogy megmaradjon tiszteletesnek a lángban álló Karátson-kertben. Csak nyomogatta módszeresen kifelé a moszlim szemgolyókat.

Az olvasó: Milyen épületes. Kár, hogy egyhangú.

A szerző: El is aludtam kisvártatva. Az üresedő szemgödörökbe a kukacok kúsztak. Legörbültek, felgörbültek, kunkorodtak balra, kunkorodtak jobbra, mint akik táncot járnak, élík világukat. Dédapám révetegen azt mormogta: történelem, és lepöckölte szalonkabátja hajtókájáról azt a szembelent, amelyik az ő szeme felé mászott. Benézett az ablakon, amely mögött Nicole-lal aludtam.

– Kik ezek? – kérdezte a vitéztől nagy tisztelettel, ahogy a patriarchális társadalomban a dédapákhoz szoktak szólani.

– Vendégek – hangzott a fiatal hadastyán válasza – űk álmodják a török rohamot és a felgyújtott Karátson-kertet.

– Nem félnek a pusztulástól?

– Az álom biztonságot nyújt. Mert csak álom. Érzik, hogy álmodhatnak mást, magukról, másról mást, ahogy tetszik, ahogy jön.

– Ahogy tetszik, ahogy jön, az nem ugyanaz.

– Egyiket sem köti külső valóság.

– Tisztesség ne essék szólván, én nem lennék valóság? Te nem lennél valóság? És a férgek, amik itt nyüzsögnek? Meg a csimasz törökök?

– Mindez belső valóság.

– De melyikük belső valósága? Hiszen ketten álmodnak.

Az olvasó: Ez igaz. A magad családját álmodod. Mi ebben a történetben Nicole szerepe?

A szerző: Együtt aludtunk Forróéknál Telekfalván.

Az olvasó: Ez egy tény. De az álom neked történetmondás. Mit oszt, mit szoroz ebben a feleséged?

A szerző: Nézd, mindketten vendégek voltunk Telek-

falván, de én onnan eredeztem, ő pedig egész máshonnan, apja ágán Provánszból, anyjáié Berryből. Az ő eredetéről volt nappali tudásom, tapasztalatom is, hiszen szüleit, nagyszüleit ismertem, de látomásom nem volt róla: nem álmodtam sose bele magamat.

Az olvasó: És ő talán beleálmodta magát a te eredetbe?

A szerző: Igen. Akár hiszed, akár nem.

Az olvasó: Csak a szüleidet ismerte. Mit tudott a többiekéről?

A szerző: Amit én meséltem. Például Sára néni legendáját. Ez egy nemzetközi story, de én az ő szórakoztatására, Telekfalvára honosítottam. Mikor a tatárok rátámadtak a falura, lakossága egy barlangba menekült, melynek olyan szűk nyílása volt, hogy két pixidarius is meg tudta védeni. Az ostromlók jobbnak látták kiéheztetni a székeltyeket, akiknek egyre fogyott az elemőzsiája. Közben persze odakint a tatárok is felfaltak minden ennivalót. S ekkor Sára néni, a család ősanja, korpából és hamuból süttött egy malomkerék nagyságú kenyeret, melyet az egyik bejárati vitéz lándzsahegyre tűzve felmutatott a farkaséhséggel küzdő toportyán tatároknak. Látván, hogy nekik fog felkopni az álluk, az agresszív kalandozók egyből eltakarodtak.

Az olvasó: Jó, de ez egy apokrif eredet.

A szerző: Mindegy. Nicole örökbefogadta, mert az ő belső valóságában amúgy is nagyanyó kultusz uralkodott.

Az olvasó: Mégiscsak élődsi történet ez a Karátson-kertben. Mit szólt hozzá a lovag meg az ige hirdető?

A szerző: Megint felébredtem a zavaros beszélgetés fogas kérdésére. Ott ült a két ősem szemben egymással, pipáztak, gurigáztak a törökökkel. Nicole odament hozzájuk, és álomnyelven érdeklődött, mit szólnak Sára nénihez. Dédapám vicсорított egyet feleségem láttán – mi keresnivalója van ennek a kis dámának komoly férfitársaságban? – és azt mondta: Krisztusban ő minden embert szeret, de konkrétan viszolyg az ilyen bugyros testű, kerges kezű, izzadság-, sőt, valószínűleg, pisiszagú, tatárjáraskori nyanyáktól. Piha. A vitéz viszont, aki láthatóan inkább lovak, mint könyvek társaságában nevelkedett, kevésbé kényeskedőn közeledett a kérdéshez. Valakinek kellett őelőtte is lenni, akármennyire vele kezdődik a családfa. Tetszett neki Sára néni góbés hadicsele, de aztán idegenkedett földműves jellegétől, amúgy pedig valószínűbbnek tartotta, hogy nemesemberként férfitől származik. Nicole csak úgy félálomban érdeklődött, hogy ha nem női mellen nevelkedett, akkor mit szívott. Elröhögtem magam: hajdan engem is csőbe húztak osztálytársaim ilyen franciázó logikával. Dédapám azonban felszisszent. A Karátson-kert üszkösödő zsarátnokai közepén neki ne ízléstelenkedjenek, ne orcátlankodjanak. Nicole tovább aludt, de felébredt benne a feminista öntudat, és a füstölgő lelkipásztorhoz a következő szótartot intézte: – Mácsóbácsi, önnek nem volt édesmamája? Tegye kezét szívére, ha tükörbe néz, nem látja vajon az ő vonásait is? Dédem meghökkent a neki még érthetetlen megszólítástól, meg a kérdéstől is. Tanult emberként csapdára gyanakodott. De nem sejtette, hogy mi lehet veszélyes édesanyja vonásaiban. Mondta hát, hogy látja őket. Ezzel már be is szorult a kelepccébe. Azt hallotta: Hát akkor miért nem viseli édesanyja nevét is? – Mert nem szokás – hápogta. – És a szokás azt tartja, hogy az

ön nagyanyja, dédanyja, ükanyja se kapjon helyet a családnévben? – Micsoda kérdés! Apáról fiúra száll a családnév, magába foglalja a mi azonosságunkat. – Biztos ön abban, tiszteletes úr, hogy ön azonos az önnel szemben lószagúan üldögélő vitéz úrral? – Váratlanul, mármint dédapám számára váratlanul, a nyalka pánczélos elröhhentette magát, ahogy az jó hírért-névért hadakozók nemegyszer megteszik. – Az én koros ükunokám hogy lehetne azonos velem? Talán már lóra kapni se tud, és az a sok asszon, aki köztünk van, messzire dajkálta őt éntőlem. – A későbbi öreg Karátson idegenkedve nézett a korábbi fiatal Karátsonra. Nicole tiszteletlenül hergelte a tiszteletest. – Hogy hívják a bácsi feleségét? – Binder Karolina. – Ő székely? – Nem, szász. – Kuncogott megint egyet a nyalka, történelmi egyén, mint aki valami dekadencián szórakozik: – Hígszékelyek lettek a gyerekeid? – A megszorult lelkész megint megvakított egy törökfőt, jelezve, hogy a vér ugyan híg, de a lélek nem erőtelen.

Egyre csípősebb füst szállt a zsarátnokból, megköhögtetett mindannyiunkat. A gomolygásból kékszemű, szőke hajfonatos, dús keblű cipster lány lépett elő fonott piaci kosárral, ahogy dalművekben szokásos. Egy perc se telt bele, a vitéz bokáját csattogatva körötte legyeskedett és fausti hangon szólította: – Kegecskét hogy hívják? – Vilmuskának – felelte a kérdezt margaréta-mosollyal. Minden további nélkül hagyta, hogy jóvágású ősöm visszavezesse a szürkeségbe vesző almafák közé. – Vilmuska, nem szabad, hajadonnak veszélyes – tört ki dédem. – Utánunk az özönvíz – rikkantotta az immár nem látható nőcsábász. Kiderült a clergymán méltatlankodásából, hogy Vilmuska Saroltának, az ő feleségének másodunokahúga, akit majd az ő fia, az én nagyapám, id. Karátson Endre vesz el feleségül. – Álmukban az emberek mindent tudnak, állapítottam meg fennhangon – a jövőt is. Én is a jövőhöz tartozom, ifj. Karátson Endre, ez világos, az viszont kevésbé, hogy milyen szándékkal teszi lovas ősöm a gyümölcsösben nagyanyámmal, amit tesz. – Intellektuális kíváncsiságból, állította csalafintán Nicole, s apám fényképét vette elő: nézzük meg, olyan kék a szeme, mint Binder Vilmuskáé. Karátson még ez az ember? És melyik századból? – A rossz tréfa felélesztett: – A szeme, mint a Bindereké, az orra meg, mint a Karátsonoké – szóltam szemrehányón –, attól még nem fajzott el. – Attól még használhatná a Binder nevet is a Karátsonnal együtt.

Lett volna erre megjegyzésem, ha nem hátrál ki a ködből hanyatt-homlok a vitéz, kezével, karjával próbálva fejét védeni. Férges almák elől menekült, melyet egy kistermetű, hosszú copfú nő vagdalt hozzá nagy háborogva. – *Infâme* – rikoltotta –, *fumier*, szédientelenkedesz Vilmuskával! – A satírként kezelt ős dédapám háta mögé fedezett be, aki a család becsületének védelmében rászólt a francia fúriára: Ne bántsd a Karátson. Méltatlankodástól remegve a kis nő felnézett a langaléa tiszteletesre, kikérte magának a tegezést, és még néhány szitkot kibocsájtva idegen ajkai közül, a Karátsonokat szemük kikaparásával fenyegetve, visszasietett a füstbe megviselt védencét pátyolni, korholni. Dédemtől megtudtuk, hogy Vilmuska vehemens ükanyjához, Elisabeth Bruot-hoz volt szerencsénk, akiből a Bánffy-bálon elcsattant pofon után Ludwigné lett, egy szász házitanító, később Marosújvárott sóbányai ellenőr felesége. Unokájukat,

Wilhelmina Ludwigot Martin Binder székelykeresztúri gyógyszerész vette el, ez adott a pikárdiai nevelőnőnek jogalapot arra, hogy Binder Vilmuska ügyében tettelesen kirohanjon. Erre már fel kellett ráznom Nicole-t, aki aludt, mint a tej. Megint előszedte a kettős nevekre vonatkozó követelését. – Lassan a testtel – feleltem szánakozva. – Méltányosság szerint oda kellene írni a kettős név mellé a nagyanyáét, a dédanyáét, az ükanyáét. És tudomásul venni, hogy ezek is kettős nevek, elvégre nekik is volt apjuk és anyjuk, akiknek méltányosság szerint szintén kétszer két névvel kellett volna frigyre lépni. Nem is számolom. Ki tudna eligazodni ekkora hemzsegsben? És... – És? – ismételte Nicole gyanakodva, tudván, hogy túllícitáló logikával mekkora szőnyeget rántok ki nemegyszer magabiztos érvelések alól. – És – vigyorogtam – a tanulság ebből az, hogy azonosság igazság szerint nincsen. Nem csupán a Karátsonoknál, a Bindereknél, a Bagarryaknál, a Ludwigoknál, a Bruot-knál, hanem egyáltalán sehol sem az embereknél. Legalábbis leszármazás szerint. Ádám és Évának még volt a Paradicsomban, mert az Úr feleség nélkül hozta őket világra, és ágyassal sem rendelkezett az Úr. Kiűzetésük után gyermekeiknek már meggyűlt a bajuk elnevezésükkel, hiszen méltányosság szerint Ádám-Évafi Kainként és Éva-Ádámfi Ábelként kellett volna bemutatkozniuk jövődöbéli nőknek. A Paradicsommal az emberfaj nemcsak tudatlanságát, hanem azonosságát is elvesztette. Kényszeresen informálódó félvérek lettünk öt világ-részben.

Az olvasó (behahotázva): Éden-kert helyett maradt a Karátson-kert.

A szerző: Igen, a gubancos ágú családfáival meg a férges almáival. (Mint aki álmodt.) Ezért álmodott Marx az emberiség egyesüléséről. Rögeszméje volt a közös azonosság. Mindenkit ugyanúgy fognak hívni, csak a keresztnevek különböznek. Senki sem lesz idegen. – Aztán ezt az egy nevet ki fogja adni, és mi lesz az az egy név? – kérdezte Nicole a marxisták csacska meséit csúfolva. – Számot kapnak – szólt közbe dédapám –, az utolsó ítéletkor könnyebb lesz kimutatást készíteni a jókról és a rosszakra. – Nem tudtuk, tréfál-e, de a számok említésére apokaliptikus csönd támadt. Pitymallott lassan. Mindenki tudta, hogy azonosság nem létezik, és senki sem akart azonosság nélkül felébredni. – A vitéz legendájához híven lazítani próbált a kettős és gordiuszi csomón: – Hívjanak mindenkit úgy, ahogy eddig. – Akkor most Druot legyen vagy Ludwigné? – aggódott a bevándorolt francia nő. – Ne hasogassa a szórszálat – torkolta le a vitéz. – Konvenció csupán az azonosság. Kitaláljuk magunkat. – Úgy beszélt, mint aki szövegelmélettel foglalkozik. De hát neki könnyen ment, ő volt a névadó.

Az olvasó: No, és hogy végződött az álom?

A szerző: Nem ért véget azóta sem. Az ablakon át a Karátson-kertet napfényben láttam. Nem égtek le a fák, semmi bajuk nem volt azonkívül, hogy gyümölcsaik férgesen lógtak. Verebek, cinkék szökdécseltek az ágakon, s ott, ahol törökfők gurultak, friss vakondtúrások emelkedtek, árulkodva a föld alatti munkálkodásról. Meleg búcsút vettünk Forróéktól, ha szabad így mondanom.

Az olvasó: Mit gondoltál a látogatásról?

A szerző: A beszélgetés megerősített, az álom megvilágosított. Nicole pedig abban az időben kezdte a Madame Nicole Bagarry-Karátson nevet használni.

SCHEIN GÁBOR

(orpheus búcsúzik)

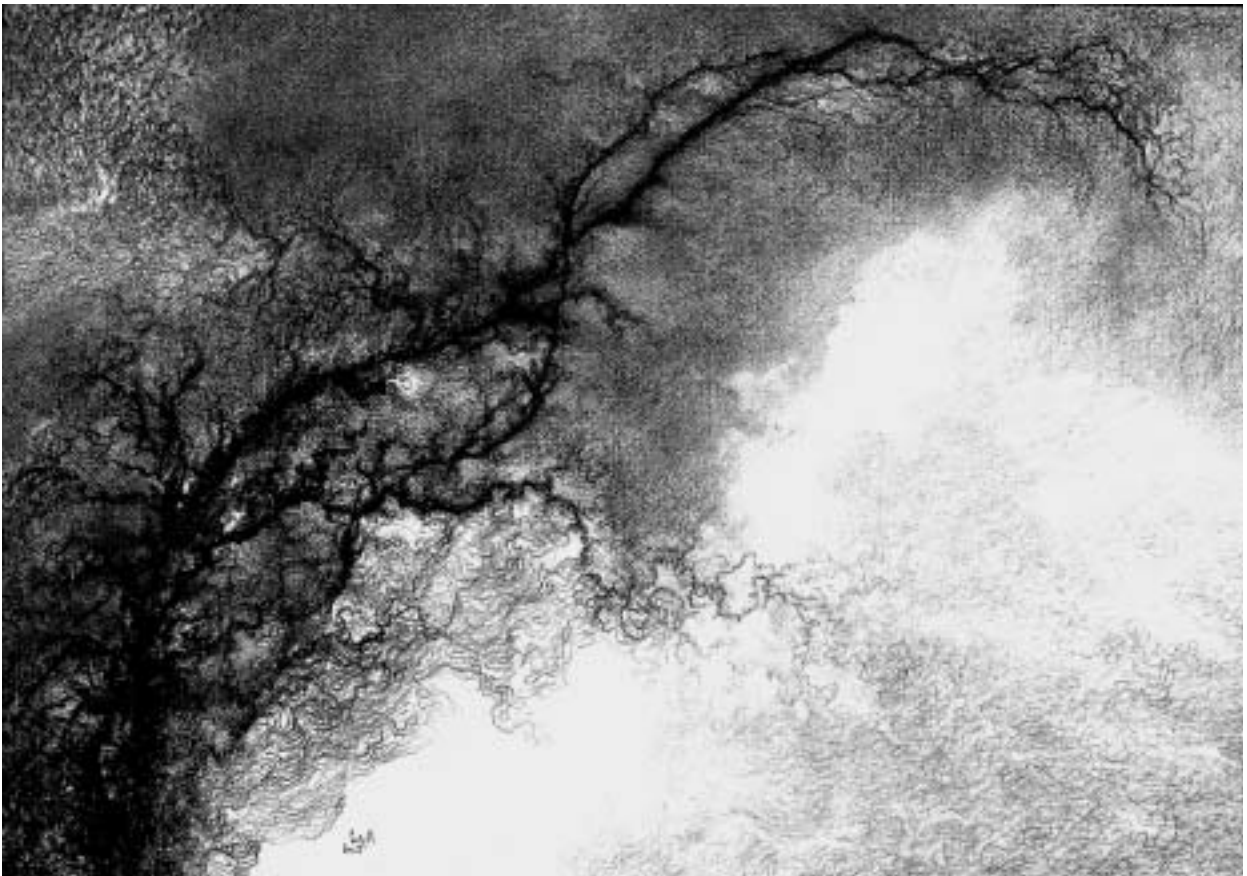
hol kerestél? barlang mélyén,
magányos éjben, az ég üveges
tisztasága alatt? a forró ősizapban?
az idő korallokkal benőtt

roncsai közt? a remény énekében?
igen, mindig ott kerestél. és volt legalább
egyetlen pillanat, mikor oszlani láttad
a sötétet, mely engem örökre körülvesz?

*

a bőrömben élsz, a bőr álmaiban,
a fényt alig sejtve. figyelem a sötét
vonulást, a távolságét, a holtakét,
de a félelem csak ritkán les

be hozzám. a bőrömben élsz,
a bőr álmaiban. és ha sötét folyó
sodor más álmok felé, azok is
láttni fognak az utolsó pillanatig.

Sulyok Gabriella grafikája

CSEHY ZOLTÁN

Neoptolemosz Philoktétésznek beszél álmáról

„Árnyék álma az ember”
(Pindaros)

Az a baj, hogy azonnal a történet
velejébe jutunk, s inkább úgy teszünk,
mintha mindig is ebben a történetben éltünk
volna, s hallgatásunk nem puhatolózás, zavar,
kétségbeesés,
hanem *így* láttatott *tudás*. Sokakat látsz
érzéketlenül elhaladni a kötőszavak, a módosítószók
mellett,
mi, mi szemlélődünk,
mi betűzzük őseinket:
árnyék álma az ember,
az ember álma az árnyék, az álmom árnyéka az ember,
az álmom árnyéka az álmom.

Most már nem tudom felidézni azt a szimbiotikus létezést
az elérhetetlen csend körül, az örök
mediterrán, rekkenő deleket, amikor a tücskök
újra kihangosították a történéseket,
a temetőkert görög versei,
a hátrahagyott névjegyek, ez volt a biztonság,
hogy valóban létezem itt és most,
hogy valóban létezik az álmom itt és most,
ha érzed a múltat, kell, hogy létezz,
hogy legyél, hogy lehess,
az egész temető, mint egy legyűrt állat szerteszórt csontjai,
egy elpusztult állat örök, letiport csontjai,
mely időnként felkel,
s visszaérzi húsát bőgve, szalad egyet a mezőn,
majd visszafekszik a maga kimódolt klasszicizmusába,
loholásnak csak felgyorsítva látszik,
itt mindig csak rezdülés,
rezzenés, alig-moccanás,
egy kiesett hang,
lekopott tővéghangzó,
egy deklinációs hiba,
egy indokolatlan aorisztosz.

Ne reméld, hogy belekövülsz a történetbe, csak állnak
a szavak, szeliden nézik a mozgást,
a történet peremén, ahogy mi. A nyelv árnyéka az ember.
Az árnyék nyelve az ember. Az ember a nyelv álma.

Így álmodom én az ostromot, Philoktétész,
így álmodom Trója bukását és ép hazatérte,
ahogy te a betegségedet, a féktelen büzt, a rohadó lábat,
a győzhetetlen nyilakat.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

Nulladik ecloga

KÖLTŐ

Jól kitalálták pár ezer éve a mítoszi zöldben,
hogy mohaágyon aludjon a pásztor, míg a kövér nyáj
árnyékban hever –

(félre)

így legalább nem fog kikacagni,
mert kíváncsi vagyok:

(suttogva)

„Mért lesz most pásztor az ember?”

PÁSZTOR

(félálomban)

Mit tudom én? Amiért jó, omlós orda a tejből,
s pompás asztal a tölgyfából...

(fölbred)

Te vagy az, Laci bácsi?

Képzeld, épp veled álmodtam! füstöltem a sajtot,
s közben a szellő emberi dalt susogott a fülembé...

KÖLTŐ

Hagyjuk az álmot!... egész nyáron bőven jut időnk rá:
néhányszor kijövök majd hozzád, s tátom a számat...

PÁSZTOR

Kötte hiszem, hogy a kecskeszagú lájf ennyire fontos
lenne...

De itt is „történülhetnek” csuda-dolgok –
egyszer még patanyomból is szürcsöltem az állott,
nyári esővizet...

KÖLTŐ

Ezt nevezem szépséges idillnek!

El ne felejtőd, mert éppen ilyen dolgokra vadászok!
Most haza kell mennem, mert várnak a könyvben a költők...
Mondd csak, sógor, akarsz-e üzeni az otthoniaknak?

PÁSZTOR

Itt csak a fecskék informálnak a kinti világról,
s Szent György napja után már én sem üzenetek innen –
ülhetek otthon a sutban, hogyha a hó leesik majd...

TURCZI ISTVÁN

Álma árulja el az áldozat kilétét

– Jékely Zoltán előérzete –

*A halottak előttünk járnak. Már
bekopogtak minden ajtón. Avult
történetek dombvidékeit rég bejárták;
lejátszott pasziánsz-bajnokság a múlt.*

Tengert látnak, kivonják belőle a
színeket két monoton estebéd között.
Az ájtat várhat, lejjebb kulcsol a kéz,
ha már az alkony kacér nőnek öltözött.

A nagyenyedi kollégium kapuja, ha tárul,
emlékét naponta kedvükre idézhetik.
Az ágy fölött a nagyórára néznek, *hátha
az Örökkévalóság is épp ilyen gyorsan telik.*

Mióta szavak nem szabnak sebességet, irányt,
súlyát vesztette, hogy most, hogy soha.
Árny-alakokra révedező pillantásért cserébe
új királyságot ad *a nagy, univerzális Mostoha.*

Rejtelmes, állati béke. Az éjjeliedényben
húgy szédeleg, láz piruláz, nedves a párna.
Nem baj. Ez még a nyála. Megnyugtató.
Az áldozat kilétét elárulja álma.

Aztán hiába *nyílik magasra és leng fehéren
az utolsó szál liliom*, az ember mása,
itt marad fájdalmuk, székük, zenéjük,
s nem hallatszik *á t*, csak a test zuhanása.

Bicskei Zoltán grafikája

Egy álmodott költő

Ama keserves december 5. után, egy hosszú adventi éjszakán azt álmodtam, hogy nem tudok magyarul. Se beszélni, se olvasni, se írni. Borzalom volt. Mintha jégszaunában ébredtem volna, a hideg verejték rám fagyott, mint nürnbergi mennyasszony szorította szívemet. Elfogyott, elfagyott a levegő is. Az álombéli zuhanásokat, üldözéseket, meneküléseket, vízbefulladásokat egy újabb visszatérő lázalom tetézte, amelyre nappal sem volt irgalom. Az az adventi álom szinte egész télen visszatért. Akkor kezdtem altatót szedni. Az altatós, kába álmok sem voltak különbek, reggelre legtöbbször elfeledtem őket, de hasonlatossá lettek a kísértetjáráshoz, ott lebegtek sötét árnyként egész napi szédelgéseimben, szédületeimben. Így telt a tél, keserűen, terméktelenül, siváran. Ekkor jelent meg ez a Zazpi nevű ibér; mintegy álmaim függelékeként, feloldozott rémálmaim kalodáiból. Verseinek átültetésével szabadabbá váltak vergődéseim.

ESTEBAN ZAZPI DE VASCOS Y AITZGORII

1746 (?) – 1821 (?)

Spanyol-portugál, egészen pontosan ibér dalköltő. Zsoldos, kincskereső, forradalmár, csempész, geográfus, szélhámos, több mint szabadszájúnak nevezhető röplapíró, örök békétlen, mindenkivel tengelytakasztó, összevesző ponyvahős, akinek még pontos születési helye és ideje sem ismert. Az 1746-os dátum is csak egyik írásának a keltezése alapján valószínűsíthető, amelyből azt tudjuk meg, hogy betöltötte az ötvenet és VI. Ferdinánd uralkodása alatt látta meg a napvilágot. Bár verseinek keltezése alapján sem lehetünk semmiben biztosak. Baszk származású volt, hisz a neve ezt eléggé egyértelművé teszi: a Zazpi de Vascos vezetéknev (amely lehet felvett írói álnév is) annyit jelent, mint Hét-Hetedik Baszk (a zazpi baszkul hetet jelent s a spanyolok a baszkokat vascosnak nevezik). Egyaránt írt spanyolul, gallego-portugálul, az Ibér-félsziget valamennyi nyelvjárását ismerte, de indián kecsuául is tudott. Baszk nyelven írott szövege eddig még nem került elő, de verseiben többször hivatkozik szülőföldjére, származására. Gondolhatunk arra, hogy már zsenge gyermekkorában kiszakadt a baszk környezetből, az is lehetséges, hogy árva volt, talán valamelyik szerzetesrend lelencházában nőtt fel. Tanulmányairól sincs biztos adat, de néhány keltezés, lábjegyzet alapján arra következtethetünk, hogy megfordult a córdobai, salamancai univerzitások környékén. Hosszabb időt töltött Toledóban mint katona, ahonnan többször megszökött, Portugáliában bujkált, biztosan elfogták, mert vagy rabként, vagy büntetőszázadi katonaként, Bourbon-házi III. Károly uralkodása idején kerül ki az Újvilágba. Szolgált az Új-Granada-i és a La Plata-i Alkirályságok hadseregeiben, nem sokat. Biztos onnan is megszökik, még talán fővesztésre is ítélik. Nem tudunk biztosan semmit, csak annyit, hogy ott van a történesek sűrűjében, serény részese a latin-amerikai függetlenségi harcoknak. Az 1780-as évek már az utolsó inka király leszármazottja, José Gabriel Tupac Amaru felkelő seregei környékén találják, de ott van Miranda tábornok, majd Bolivar csapataiban is, meg is sebesül. Hányódott a potosi-i ezüsbányák környékén, csempészett aranyat, gyarmatárut, embert, irtott erdőt, hittérítők nyomán eljut a legeldugottabb indián falvakba. 1820–21 táján az Amazonas őserdőiben nyoma vész.

Bizonyos, hogy nem róla lehet megmintázni a rettenthetetlen hős szobrát, hisz ha hinni lehet a róla feljegyzett legendáknak, pletykáknak, még útonállásra is adta a fejét, nem volt idegen a kártyabarlangok, bordélyházak világában sem, talán néhány árulásnak is részese lehetett. Katonának sem volt a legkiválóbb, hisz ha szerét ejthette, mindig megszökött, nemcsak a kaszányákból, hanem a harcok sűrűjéből is. Úgy hiszszük, hogy a túlélést kereste mindenáron. Hányódásai során eljutott Dél-Amerika szinte minden tájára. Megfordult La Pazban, Limában, Cuzcóban, Macondóban, Bogotában, Qxyhuatwandzán, Trujillóban, Caracas-ban, Belém-ben, de az Antillákon, Mexikóban is hagyott nyomokat. Szédelgéseinek helyszínei számtalanok, életét verseinek, írásainak keltezése alapján (már amelyik keltezett), amolyan puzzle-szerűen lehet összerakni, de rengeteg a fehér folt. Nincs összegyűjtött mű, feldolgozott életút.

Csak egy bizonyosság van: szövegeinek állandó műzsája egy córdobai illetőségű hölgy (vagy hölgyek), a titokzatos szenyóra, donna D. (Dolores, Deborah, Diana?), akit hol Amaryllaként, hol Fekete Liliomként emleget. Egyik Santiago de Compostellában

keltezett dalában Szent Ferenc lányának nevezi, ami azt sejteti, hogy a hölgynek köze volt a klarisszákhoz, dél-amerikai találkozásaikban is vannak ilyen jelzések, bár szinte biztosra vehető, hogy ideig-óráig férjezett volt.

Máshol viszont ordináre módon lekurvázza, bordélyházi szukanak nevezi, poklok mélyére átkozza. Néhány töredékből az is kiténik, hogy talán a hölgy miatt szökött meg, szándékoltan került a fegyencszállítmányba, hogy eljusson az Újvilágba, bár fordítva is történhetek e „párviadal” eseményei. Nem kizárt, hogy a hölgy hajózott utána. Semmit sem tudunk biztosan. Csak egy igaz: múzsánk (múzsák?) feltűnik dalnokunk kalandos életének legtöbb helyszínén. Meglehet, hogy az ő élete is éppoly veszélyekkel és veszteségekkel telített, a túlélést kereső szenvedély és szenvedés volt. Hogy ezeknek a kapcsolatoknak voltak-e boldog, beteljesedett pillanatai, nem lehet tudni. Talán egy közepszerű latin-amerikai ponyva az egész.

Don Esteban (így írt alá) műveinek egy töredékére a nyolcvanas évek elején találtam rá a tordai ferences kolostor padlásán egy egerekrágtá papírcsomag kibontásakor. Szerzetes nagybátyám szerint állítólag egy Pacho Benignus nevezetű szerzetes hagyatékából került ide, aki mint misszionárius a XIX. század végén Dél-Amerikát is megjárta. Azóta dél-amerikai magyar ismerőseim is küldtek nyersfordított Zazpi-verseket, aki tulajdonképpen egy nagy utánczó volt, hisz számos irománya elején hivatkozik nagy elődjei valamelyikére és megjelöli a versformát is. Nem szuverén költészet ez, de egyfajta bűbáj lengi át. Az örökös hiányról, a mérhetetlen sóvárgásról, az élet hiábavalóságairól, az elmúlásról, a szerelem sivatagjairól, a vágyakozásról, honvágyról, hazavesztésről, a lehetetlenről, születésről, halálról üzennek szövegei. Akár kortársunk is lehetne.

Stabat Mater

Madonnám, te bronzbőrű szűzleány,
holnap hét tórtól szenvedő anyám,
ma karodban ringatsz, mint kisdedet,
holnap holtom fölött vagy már a gyám.

Ma fönt lebegsz az örökhó fölött,
égekéből szövik szűzi fátyladat,
alkonyatra már elsötétülnek
mindenek s a gyász selyme rádszakad.

Eleven higany, örök lobogás
vagy, szerelem, mely mindent elsodor,
holnap megtört, csüggedt arcú sikoly,
fájdalomba csonkított kőszobor.

Te álombéli látomás, május,
tündérvirág-mosoly, tiszta nyírfaláng,
reggelre karjaidba hull fiad:
befejezeten az örök talány.

Most jázmínnal virágzod arcomat,
fölöttem lebegő fehér galamb,
holnapra lábaidhoz roskadok,
megszaggat, összebong ezer harang.

Kinyílik körötted minden falomb,
kegyelmed zuhogó virágmező,
holnap porba hullva, elhervadtan
visszatekint rád az, ki elmenő...

Királynőm, örök szépség, ifjú nő,
minden szerelmünk emléke te vagy,
semmi sem marad belőlük mégse,
de te akkor is, el akkor se hagysz.

Libera me

Vigasztalj meg, Jézusom,
vérző szárnyú cédrusom,
szemem szépen rádhunyom,
minden este búcsúzom.

Álom, ébrenlét között
terítsd rám a köntösöd,
hogyha messzi költözöm,
angyal vigyen, őrözzön.

Tudom, ajtód nyitva áll,
istállódba visszaszáll,
minden remény színt talál,
elalszik a kínhalál.

Ó, én boldog cédrusom,
kinek szent nevét súgom,
útjaimon jég zuhog,
mögöttem a vég susog.

Add reám a lázadat,
honnak üres jászladat
s elúzni az árnyakat,
bár egy szalmaszálat adj.

Tolnay Imre grafikája

Vesperae

Most van a Nap lemenőben,
a sápadt Hold feljövőben,
Istenem, ki mögöttük állsz,
adj jó álmot, szép kis halált*,
úgy nyugodjam az ágyamban,
mint a Fiad a jászolban,
ne kísértsen meg az ördög,
őrangyalod fejem fölött
hallgassa a hálaimát,
békédet akarom immár...
Hiúság volt a nappalunk
álmunkban tenálad lakunk,
bocsásd meg a vétkeinket,
űzd messze a rémeinket,
amíg a testünk elpihen,
lelkünkben dobog jó szíved,
Istenünk és örök hazánk,
világosítsd ki az éjszakánk.

* A franciák petite mort-nak nevezik az éjszakai álmot.

* Miután La Paznál szabályszerűen utcára dobtak, kiebrudáltak Donnám „kompániájából”, rám szakadt a legmélyebb nyomor. Itt hányódtam, éheztem, hajléktalanul, kocsmáról kocsmára járva tengettem napjaimat, verseket, dalokat szavaltam, amiért időnként szelet kenyeret, pohár italt kaptam. 1803-ban a pütkösdí körmenet utáni fiestán sikerült annyira lerészegednem, hogy napokra elszakadt a cérna. Egy kolostori cellában tértem magamhoz. Kiderült, hogy egy Benedictus nevű félvér ferences szerzetes talált rám az Iglésias San Francisco előtti téren, ahol már félig kihűlve feküdtem egy pocsolnyában. Így kerültem a La Paz-i szerzetesek egyik kolostorába. Itt kezdetben a kertben dolgoztam, a baromfiudvart gondoztam, újból emberi formát öltöttem. Később, miután megtudták, hogy írástudó ember vagyok, bevitték a könyvtárba, nyomdájukba. Itt főként az egyházi szövegek indián nyelvekre való átültetésében segédkeztem, s mikor időm engedte, spanyol szövegeket, imákat is írtam. Azt hiszem, egy kicsit megnyugodtam, amit azzal is megerősíttem, hogy hosszú bűnbánat után letettem a szerzetesi esküt, és mint laikus testvér, a szerzetesrend tagja lettem. A latin-amerikai szerzetes rendekben kialakult egy szokás, miszerint nem nagyon faggatták az embert előéletéről, befogadták maguk közé a gonosztevőket is, akiknek legtöbbike csak ideig-óráig élt ezzel a rejtőzködési lehetőséggel, aztán továbbállt. Én, fogadalomtétel után megnyugodva, véglegesnek tekintettem a szerzetesi életformát. Mindez 1809-ig tartott, amikor Pedro Domingo Murillo kapitány vezetésével ki nem tört a La Paz-i felkelés. Ekkor ismét felszínre tört bennem az örök nyughatatlan... Egyik felkeléstől a másikig csavarogtam, lázongtam, főként a pofámat vertem, arról akartam meggyőzni a kreolokat, a juntákat, cabildókat, hogy az indiánok egyenrangú félként való kezelése s a rabszolgák felszabadítása nélkül soha nem lesz független Latin-Amerika. Békétlenkedéseimmel csak magamnak ártottam. Limában a saját fajtámbéliek úgy elagyabugyáltak, hogy hetekig vért köptem, önkivületben fetrengtem. Itt jöttem rá, hogy megöregedtem, s öreg embernek nem való se a forradalom, se a szerelem. Akkor hát szabadsága se légyen. A szerzetesek megkönyörültek és visszavitték maguk közé.

Mesék a honfiságról

(*Memento mori*)

Egyszer volt... Hiába, a jelzett fogalom elméleti sikra költözött. Az, ami eddig emberi álarcot viselt, immár attól is megfosztatott, miután magasztos jelentése hangosan kop-pant a földön. Megélés helyett maradt hát a homályos képzet: *honfiság* – néhány egy-másba ölelkező hangzó távoli zenéje. Régen volt, amikor hőstörténetünk sámánjai még színes rongyokban, ujjongva táncoltak a nép között, millióknak ígérve otthont, otthon. Az viszont már tegnap történt, hogy a honfiságról szóló mese még többet ért kenyérenél és víznél. A búzatenger és a májusi eső frissességével hatott, a fekete föld, a kristályvizet izzadó szikla állhatatosságával bírt...

Hajdanán, élt errefelé egy lány. Fekete hajú, parázsszemű, délszaki fajta volt. Olyan nő, aki, cseppet sem ártatlan kisugárzásával, ártatlanná szelídíti maga körül ezt a meg-nyalozott világot. Te is kedvelted. Azt mondtad: nézd, még a lehuny szeme alatt is mosolyog! Aztán eljött a pillanat, amikor karomba kaptam, s kiosontam velem a szelíd estébe, mely időközben hajnal lett. Váratlan szédülések vittek neki a tavaszi határnak, ahol neszező remegésünk lassan egybemosódott a világosodó tájjal. S akkor egy olyan országra ébredtem, amely a maga valóságában közelebb állt hozzám, mint a sajátom. Csakhogy ez az ország láthatólag sehol sem volt. Ennek ellenére azt éreztem, benne élek. Vagyis szűkebb pátriám, e szeretni való elmeszülemény valóban akkora térré szű-kült, mint amekkorát a testem kitölt. S akkor rádöbentem, hogy végig ezt a tér-odút cipeltem magamon, amely mintha hús-vér anyagom levegőből öntött mintázata lenne. Egy őspéldány, amit szobrászom elfelejtett lefejtetni rólam, miután belé öntötte önvaló-mat. A lányra pillantottam. Egy másik országból mosolygott rám.

Egykori keresztény bölcselők, akik meggyőződésük helyett hitüket hívták segítségül, hogy a számukra érthető, ám kimondani tilos kifejezésekről elmélkedhessenek, ők érez-hették úgy magukat, ahogyan én most, amikor szembesülni kényszerülök egy olyan fog-a-lommal, mely a maga poshadt légneműségében hivatlanul a fejembe költözött, s ott vár valami ésszerű magyarázatra. Ezért, még ha létezik is rajta kívül egyéb dolog a világon, annak sorsa egyelőre az, hogy észrevétlen maradjon. Mellette ugyanis ellehetetlenülnek a mindennapi dolgok apró megváltásai, s úgy vélem, pontosan ettől a lehetetlen unalom-tól menekülnek velem együtt azok is, akik éjszakánként megidézik, „lehívják” foszló testű, hősi griff-emlékeiket, saját hazáikat a magasból; s még az után is, hogy az álom elpárolgott, ők, megtoldván azt nappali kábulatukkal, mámoros bábokként lázonganak testhezálló, puha házaikban, képlékeny országaikban, lelkes haragváraikban.

Neked látnod kell, hogy a jövő (társadalmi) építményei már csak ilyenek. Úgy ala-kulnak szélében-hosszában, ahogyan jár-ke-l bennük az ember. Olyan magasak, mint amilyen magas valaki, ha felfelé ugorva, kezét az ég felé nyújtja. Hazák a magasban. Vajon kinek, s hol kezdődik az ég? Földig ér-e, kérdeznéd. Hát persze, most is a fűszálak hegyén, a bogarak hátán pihen. De az is lehet, hogy a tavaszi felhőhatártól felfelé húzó-dik, s ki tudja, meddig tart. Ősszel s télen a köd az, ami eljártssa a magasságot. Olyankor Te is leszállsz közénk. Felhőként csodáljuk benned a csalfa homályt, melynek láthatat-lan odvai mélyén, állandósulva, akár a lélegzetvétel, utat találnak a mindig újjászülető hazátlanság sötét vágyai: az egyetlen, végleges Haza reménye. Csakis ilyen vágyakkal mérhetem le egykori országaim súlyát.

Létezett egyszer egy élnéltség, egy élet lehetősége, amikor a folyók, akár a köd, kezdtek part nélkül hömpölyögni. Hiába kérdezősködtem, lehet-e part nélkül hömpö-lyögni, elvitt az ár engem is. Létezhet-e ár part nélkül, kérdeztem újra, de már oly messze jártam, hogy csak a folyam zubogását hallottam. Zuboghat-e a víz elsodort faágak, unalomig görgetett kövek, szilaj kavicsok, makacs homok nélkül, tolult föl bennem a kétely, de már a kérdés gondolatának is idő kellett, hogy elérjen hozzám, oly messzire sodródtam önmagamtól. Elszakadtam attól a parttól, mely arról volt híres, hogy mindig csak *holnap* válik majd lakhatóvá, hogy aztán végül teljesen eltűnjön, elcsendesedjék valahol messze, egy új vízözön egyformaságában, ahová egyetlen kérdés sem érhet el, hisz minden kétely ott ér véget, ahol a táj síkfogalommal idomul, a köd, akadályait eltűn-

Kovács Melinda alkotása

tetve, tökéletes térnek álcázza magát, s a tetszhalott mérhetetlenség uralkodik mindenben. Oly messzire sodródtam, hogy toleráns barátaim szerint, a másik oldalon, már közelíteni látszottam. S képzeled, mindez egyetlen éjszaka alatt történt, akkor, amikor bátorításodra karomba kaptam azt az alva mosolygó lányt, s kiosontam vele a szelíd estébe, mely időközben hajnal lett. A határ még vízözön előtti álmát aludta. A szántók sötétzöld huzattal bevetett ágyak voltak, s tudtam, hogy e pazar szállást Te bocsátottad rendelkezésünkre, s hogy reggel, mint valami komornyik, csendben széttársz majd egy hatalmas függönyt, míg mi szerelmesen hunyorgunk, szemünkben az első fénnel.

Élt egyszer régen, s onnantól örökké, egy büszke, érinthetetlen lakáj. Egyszerű Hazavezető szellem volt, aki merev tartással, tekintélyt parancsolón tornyosult a karcos mulandóság fölé. Akár egy jegénye, melyet sok emberöltőnyi küszködés vihara edzett. Tudtuk, ki Ó, hisz láttuk, min munkálkodik, amikor a világot felkapja az első derengés, majd tágulni kezd a látóhatár, s előkészít egy újabb felvonást, főszerepben a nappal. Íme, ujjongtunk, egy eljövendő ország hajnala ez itt! Kimenthet bennünket a sötétből, s talán arra sem kell már sokáig várunk, hogy az istenadta nép megválassza régen várt királyát, aki végigmasirozik majd égi birodalmán, mely oly hatalmas, mint amennyire beláthatatlan; s valóban, már ott is lépkedett fáradhatatlanul, fején a fénykoronával, nyomában a zölden zendülő vidékkel. Alatta mit sem sejtő emberek nemzedékei váltakoztak, hogy leróhassák neki tiszteletüket és hálájukat. De egy valamit még a Királynak is tudnia kellett: az emberek igazából sosem értették, s még ma sem értik, hogy kinek, s miért is hálásak tulajdonképpen. Hogy mi végre ez az oszthatatlan tűz a szívekben, amikor egy egyszerű honfikebel amúgy is, a Király nélkül is megdobbán a hazáért. Valamelyikért. Idő, s helyszín, itt csak járulékos mutatók. *Mindegy, mely nemzet fia vagy, csak Fiú légy!* Vagy netán e kiszólás hamisan cseng? Túlontúl férfipárti? Titkon harcba hívó? Vajon, az Ó fia, a Megváltó mit szólna hozzá? Talán ezt mondaná: „Lássátok, milyen nagy szeretetet adott nekünk az atya, hogy Isten fiainak neveztetünk.” (I. Ján. 3,1). Lám, így is születet egy mondat a honfiségről.

Menj, haladj hát tovább, örömről, bánatunk követi lépteid. Ahogy biztos lehetsz abban is, hogy fejedben a napkorona egy pillanatra sem tűnik el szeme elől erre érdemes alattvalóidnak. Azoknak, akik újraformálható hazáik zászlaja alatt, hitük szerint a Te országotat védik.

(Zenta, 2008. március)

HÁY JÁNOS

Út, álom

(Deep Purpose)

- Utálom ezt a helyet.
- De hát itt vannak a...
- Éppen azért, mert itt vannak.

- És a nyelv?
- Mi van a nyelvvel?
- Hogy nem fognak érteni és te sem.
- Azért is.
- Miért?
- Hogy ne értsenek.
- Az mért jó?
- Unom, hogy mindent értek. Felszállok a buszra és értem, amit mondanak.
- A szavakat?
- Nem, az életüket.
- Azt hittem, az jó.
- Nem akarok rajtuk keresztül látszani.

- Hová?
- Keletre.
- Japán, Kína?
- Japán.
- Mért?
- Szamurájok.
- Olyanok még vannak?
- Nem tudom.
- Japán kert?
- Azért is.
- A japán kert a világot szimbolizálja.
- De nem tudod, melyik kő a Hold, melyik a Nap, melyik bokor a Tejút. Semmit nem tudsz erről a világról.
- De az a világ se tud rólad semmit.
- Minden olyan, mint a teremtés előtt.
- Hogyhogy?
- Nincsenek megnevezve a dolgok.
- Te sem.
- Nem.

- Mit fogsz csinálni?
- Lehetek bármi. Utcai munkás. Húzom a kerekese kukát és nem találkozom a volt osztályfőnökömmel, és a volt osztályfőnököm nem mondja, hogy hát fiam, én mindig gondoltam, hogy ez lesz belőled. Lehetek parkrendező. Reggel elmegyek egy kiotói parkba, felszállok a kistraktorra, aztán egész nap gereblyézek. Senki nem kérdi, mért ezt csinálok.
- Te sem?
- Nem. Senki nincs kint, aki kérdezzen.
- És aki nem kérdez?
- Ott nekem ami kint van, tulajdonképpen alig van vagy egyáltalán nincs.

- Nem fog hiányozni?
- Micsoda?
- A világ.
- De igen.
- Akkor?
- Nem kívül keresem.
- Hanem?
- A szivedben. Ha ott leszel.

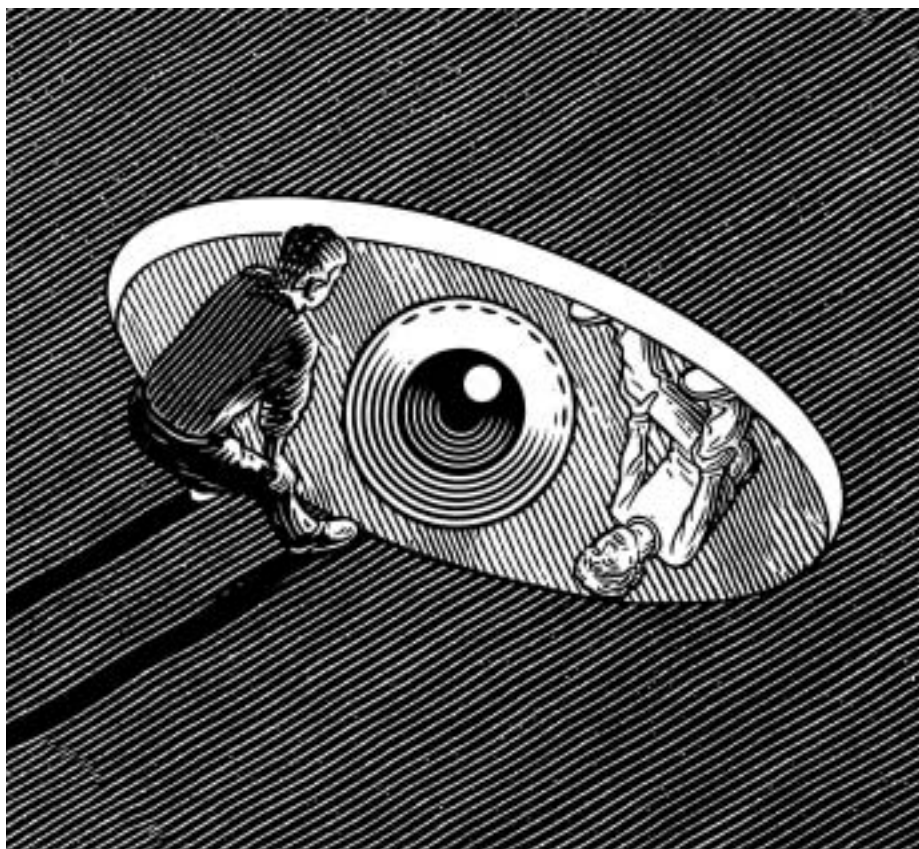
KALÁSZ MÁRTON

Notturmo

a vers már más kertekben járkal
Slavko Mihalić

Csak az üres keserűség. Mutálna
is körében bárki; hogy mosolyunkra, –
mint ha rózsán (lett „esőcske”?): Ó, maga hulljon, s
ránk, mi fényen – duzzasszuk, teljességgé
perjészné gondjainkat. Legalább
kérgen – férfózó nyelvünké. Sűgnánk, nem teheted,
hogy ne Te láss mindebben – s oldhatnók. De távon
se mosoly, mely úgy fogva szól
fúlva egy reggelnek. S jó, ha másunk – épp időt
még útra. E kezdeti réven („Csak az üres”),
lopva – már itt keseredhetnék. Így is, ne lélek kivédése kint, ha
napján

így ábránd fényéig lenyúzó pillanatra –
úgy, Uram, kelljünk is Neked; s hogy e világ úgy,
körben fogadatlan – Te vagy. Mindez álom volna, rendre. Mint ma,
jól *átért* Fájdalom –

Orosz István grafikája

KEMSEI ISTVÁN

Két álmom

„Nyomorult féreg vagy: hullát hordozó”

Epiktétosz

Az eltávozott társaknak

Írماغ se. Mászkál fel-alá a tetem a parton. Izeg-mozog az új helyzetben. Kavics pereg talpa alól, iszap gyűrődik lábujjai közé. A holdfény pedig csak virít rá, mint valami földből kiálló, cinikus mosolygás.

Lefoszlik a kiszáradt fának a kérge. Pattogva reppen az éjszakában. Érik a fa a végső fellobbanásra.

Álmomban megtudtam, milyen meghalni: álló helyzetedből egyszer csak kifordulsz tengelyed körül a világból. A földetérést már nem érzed. Valami tejszerű, sűrű kód súlytalanít. Véled, hátadra fordít valaki, még beszél hozzád, de szavaiból csupán néhány értelmetlen szótag jut el füledbe: -má, -beg stb. Aztán az a bizonyos énektelen csend. Aha.

Másik álmomban mezítláb, rég foszlott, kék nyári pizsamában találok magam Kőbányán, a Kőrösi Csoma úton. Kétségbeesve próbálnék hazajutni, de a villamos nem jár, a taxi pedig nem áll meg. Kóborlásomban a Múzeum körút–Bródy Sándor utca sarkáig jutok. Ott futok össze néhány vidám társammal. Egy régóta bezárt borozó felé tartanak. Vannak vagy tízen. Bella Pista, Balázsovits Misi és Bratka Laci magyaráz valamit röhögve, de én nem értem. Akkor veszem észre, hogy az egész társaság fekete télikabátban van, nyakukban fekete gyapjúsál, fejükön szintén fekete barettsapka. Én, a kezdő pedig zavaromban kék nyári pizsamám lazult gumijú nadrágját húzogatom. Bokáig áztatom lábam a havas esőben.

Fűrészkelem a több éve holt fát. Mintha csontokat hegedülnék, slichtolnék valami távoli célból. Bármilyen mélyre vágnék, a fa lényegébe szállt fát sohasem érném el. Ami darabjaiban lábam elé pottyan, csak az üresség gondja. Tüzén pedig bableves fő. Utána semmi. A hamu. Írماغ se marad.

Szajkó István grafikája

Álomszerű rajz, írásszerű álmom

Világosan emlékszem. Senki se kényszerített. Inkább lebeszéltek róla. Így aztán alig-alig beszélgettünk. De mégis, nagyon szép idő volt. Bár rossz időszak. Rámeredtek az emberre. Arccal, vagy mivel?

•

Halló, itt Ott! Ott ki?

•

Többször kicsúszott alólam. Világosan emlékszem. Vajon marad valami a végére? Vagy akkor is ez a ..., nem tudom, semmi? Ami, ha legtöbb, legfeljebb ha – ha. Sem – sem. Nemigen. Semmiképp se vagy-vagy! Na nem!

•

...hirtelen előrántotta kardját, és egyetlen suhintással lecsapta a vadkan fejét.

•

Én aztán – Isten a tanúm rá – mindig igyekeztem alkalmazkodni. Mi lett belőle? Sötét kóválygás gőzszlopok és hatalmas, tölcéses fagylaltok között a hinaras medencében. Amint kiláboltam, úgy csüngtek rajtam a piócák, mint tetemen a nyüvek. (Jó, hogy ezt nem látjuk, hisz a föld alatt zajlik le. Mindig lezajlik.)

•

Nevetés: kész veszedelem. Testünk is védekezőn összerándul tőle.

•

Hoztál kenyeret? Hoztál kenyeret? – ismételte álmában, világosan emlékszem. Különben is éberen aludt életében.

•

Régi idő – szép idő. Már ha a szív kiválogatta belőle – mint kéz az egykori szaloncukrok közül – a javát.

•

Édes kis cukorsípom. *Számban a nevednek jó íze van.* Testünk eggyé gömbölyödik az éjben, csak orrunk hegye hasít külön sötétbe. Lassan abbamarad bőrremegés, pillogás, simítózás. Elnyílnak ajkaink és elröpülnek.

•

Ilyenkor harap a banánhal!

•

Hiába minden, világosan emlékszem. Nem volt álmom. Mindenesetre, furcsán illeszkedtek az események, fura alakok keringtek körülöttünk, vigyorogva, nyelv csettegetve. Kénköves lehu barlangok tárultak. Vagy csak álmodtam az egészet.

•

A sűrűben: acél, kova, tapló.

•

Levélke, bizonytalan jelentés. *Gerontion* szele fújja. Ezüstös hassal libben át a Mániák Századából, s lepottyán lábad elé. Űgyet se vetünk rá. Pedig világosan emlékszem, miért kell megőrizni mindet különféle gyűjteményekben.

•

Óh jaj, suszterbogarak!

•

Kinéztem: sötét köd. Kinéztél: már virrad. Szemezttem a sötéttel negyven évet. Vízet kortyolni keltél fel. Meg se moccannak benn a nyakkendők. Igen, könnyű lesz lecsendesedni a minden megvanban, ha már nem lesz semmi.

Deák László grafikája

PÁTKAI TIVADAR

lassított film

(in memoriam Bardocz Barna)

hát visszazöktél barátom te is
vissza az örökzöldbe a földbe sunyin
vissza a vargányás hús havasokba
az egyetlen anyaölbé...

már sosem láthatom veled
azt a pisztrángos portát
mert zsúpfödélét is
égbe lopják nélküled
szálanként a pacsirták...

hát *fejest ugrottál*
belé a *piti* űrbe
szisz barátod mellé
vizkizni mindörökre...

aznap este
mikor lefizetted a részeg
révészt Kharont
tízezer évet öregedett bennem
a párom
Isten

és vártam és tudtam
valami most múlik el
valami végleg elmúlt...

nem lesznek már közös szeretők
mert a szeretőink barátom
csak szélbemártott rózsák
kiknek ölükből égtünk el –
rózsatűz fölperzselt oltár...

azután fölriadni másnaposan
egyenes derékkal az ágyban

mint amikor
álmodhatatlan álmomban
lassított filmen
olyan pontosan
és olyan kimérten...

osztokodnának rajtad
gyüttmentek szarjankók
e nagy tülekedésben...

hát én tanulom a fájdalmat barátom
csak fájok
magamnak egykeként árván
megtanulhatatlanul!

Bardocz Barna grafikája

Szerelmes évek

– gyávaság –

Ezerkilencszáznyolcvankilenc áprilisának végén, azon a bűvös éjszakán Apa (aki akkor még nem is igazán volt Apa) egyszer csak arra ébredt heves szívdobogással, hogy alighanem elaludt.

Riadtan könyökölt fel, annak az embernek a kábaságával, aki még az imént, vagyis az iméntnek tűnő, s ezért oly közelinek ható pillanatban észrevétlenül és felkészületlenül zuhant át az álom és az ébrenlét határán, s most, hogy újra átlépte ezt a vonalat, hirtelenjében már nem is döntheti el, melyik oldalra került. Hason feküdt, mint rendszeren, s most így, a felriadás és a felkényöklés utáni mozdulatlanságban is érezte az izzadság nyálkás lepedékét a gerincén. Libabőrössé vált a karja, mintha holmi huzat, és nem is egy nyitva felejtett ajtó, sokkal inkább az alattomos réseken, a fal láthatatlan repedésein átsuhanó, körbepforduló levegő hűvösségétől borzongott volna.

De hát nem volt itt semmiféle huzat, semmiféle repedés és semmiféle nyitva felejtett ajtó.

Csak egy rossz álom csupán, vagy még az se, csak a gondolatlan létezés.

Vagy nem is a létezés, csak a kilopott idő.

A redőny apró lyukacskaín átszivárgott az utcai lámpák fénye, súlytalan, mélytengeri árnyékok lebegtek a félhomályos szobában.

Apa (aki akkor még nem volt Apa) óvatosan, halkán megpaskolta a párnáját, de még nem feküdt vissza. Káprázó szemmel figyelte Anyát (aki akkor még nem is igazán volt Anya).

Micsoda csendesen alszik.

Ki mondta azt, hogy az éjszaka a legnehezebb?

A fehérén derengő paplan domborulatai.

A haj, ahogy átbukik a párna hajlatán.

A párna, ahogy körbeöleli a haj tincseit.

Csak ha egészen odahajolt az ajkaihoz, akkor hallotta az apró szusszanásokat: Anya (aki akkor még nem is volt Anya) ugyanis úgy aludt, olyan halkán, mintha a szelídsége, akár valami láthatatlan, de mégis egészen világosan érzékelhető burok, nem csak körbevonná, de könnyebbé tudná tenni még a beszívott levegőt is.

Hogyan lehet ilyen csöndesen létezni egyáltalán?

Apa (aki akkor még nem volt Apa) is megpróbálta, de hiába igyekezett hol csücsörítve, aztán meg már egészen kerekre nyitott szájjal beszívni, kifújni a lélegzetét, sehogy se tudott hangtalanra válni, van, akinek nem sikerül a könnyű létezés, akárha papírzacskót zörgetett volna, lüktetett a halántékában a vér.

Néhány órával azelőtt megnézték az esti tévéhíradót: a sápadtra púderezett bemondó mereven a kamerába meredt, mintha a szorosra kötött, ordenáré csíkos nyakkendő valami kard volna, aminek a pengéjét egy határozott kéz átfúrta a torkán, a nyelvén.

Mint ahogyan Old Shatterhand állát döfte át Winnetou kése, amikor megcsúszott a mellényzsebébe rejtett szardíniásdoboz tetején.

Arról beszélt, hogy a mai napon az utolsó kongresszusát tartotta a Kommunisták Ifjúsági Szövetsége, s a

megszűnésével egyetemben megalakult a sokakat nagy reményekre jogosító utódszervezet, a Demokratikus Ifjúsági Szövetség. A KISZ, a tizennégy éven felüli fiatalok tömegszervezete harminckettő évvel ezelőtt, nehéz időkben, ezerkilencszázötvenhét március huszonegyedikén született, feladata az ifjúság marxista-leninista szellemű nevelése, a párt utánpótlásának biztosítása volt, s a hatvanas évek közepére már minden harmadik magyar fiatal, több mint kilencszázezer tag tartozott a soraihoz. Mindeközben, míg a bemondó erről beszélt, a képernyőn pulóveres, kihajtott ingnyakú, rózsaszín arcú, többnyire gondosan oldalra fésült hajú fiatalembereket mutattak, akik nagy, szépen redőzött selyemdrapéria előtt üldögéltek, s komoly tekintettel néztek maguk elé, mintha azt méregetnék, vajon mennyi idő alatt párologhat el a víz a díszelvény közepére állított üvegkancsóból.

– Szébb lenne, ha harminchárom évig élt volna – mondta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

Anya (aki akkor még nem volt Anya) közben kiment a konyhába és csobogva, zörögve mosogatni kezdett.

– Nem hallom! – kiabálta.

– A mi alapszervezetünket úgy hívták a gimnáziumban, hogy Martin Luther King – mondta Apa (aki akkor még nem volt Apa). – Sokat kosárlabdáztunk. Volt kupa is a KISZ-alapszervezetek között.

– Micsoda?

– Martin Luther King-kupa!

– Aha.

Sűrű, kicsit édeskés bort ittak, sötétvörös hordalék maradt a pohár alján. Apa (aki akkor még nem volt Apa) a sarki Közértben vette még valamikor az év elején, éppen sárga a legfelső polcra, ahol a bolti eladók a drágább és ebből vélhetően a jobb minőségű borokat tartották.

Apáék (akik akkor még nem voltak Apa és Anya) akkoriban egy angyalföldi kis utcában, helyesebben nem is utcában, hanem egy három- és négyemeletes házakból épített lakótelep közepén laktak: a Közért mellett működött a fodrászat, a fodrászat mellett az illatszerbolt, az illatszerbolt mellett a presszó, ahol tavasz kezdetétől mindig nyitva állt az ajtó, kihallatszott a játékautomaták géphangú csilingelése és egy nemrégiben megalakított kereskedelmi rádió túlvezérelt basszushangjának folyamatos dübörgése.

– Lekapcsolom a tévét.

Gyér, sárga fényt szórt a lámpa az asztal fölé, a gázkonvektor kékharisnyás lángja tétován imbolygott a kerek kélmeledő mögött.

Hiszen úgy ment el a nap, hogy meg se jött igazán.

Vagyis megjött, meg elment, mint ahogyan az alvás és az éjszaka is.

Apa (aki akkor még nem volt Apa) nehézkesen megfordult, hanyatt feküdt az ágyban, a párnáját begyúrta a tarkója alá.

Az élet, ami bennünk van, az úgyis erősebb nálunk.

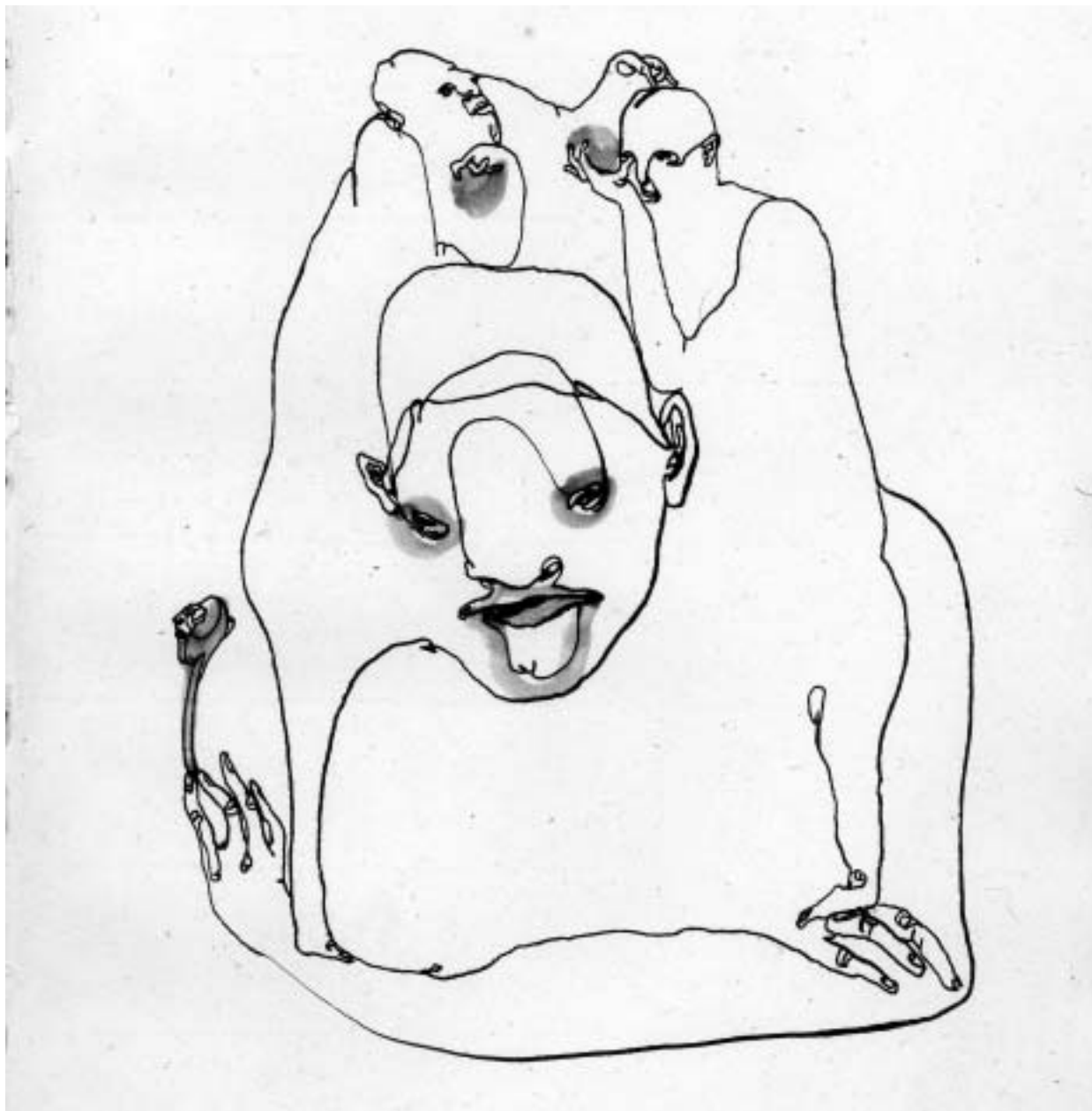
A bor fanyar utóíze a nyelvén.

Dehogy a bor, inkább az elmúlt nap.

Martin Luther King egyalapszervezet volt

Burok

Megszűnt a Kommunisták Ifjúsági Szövetsége

Lévai Ádám grafikája

Dehogy az elmúlt nap, inkább az elmúlt napok.
Nem napok, évek.
Keserű nyál.

Nézte a plafonon kirajzolódó árnyakat, s hirtelen az a homályos érzése támadt, hogy ez a káprázó, el-elmosódó látvány valami titkos jelentést akar eljuttatni hozzá.

De hát mi a fenét jelentene ez az éjszaka?

Ha jelent valamit egyáltalán.

Például valami híradást arról, hogy az egész élete erre a pillanatra fog hasonlítani? Micsoda hülyeség.

Ki hihetné el, milyen óriási a kimondott szavak hatalma rajtunk.

Nem a kimondott szavak, hanem a közhelyek.

Közös hely.

– Baj van?

Sárga fénykarikák a szemhéj mögött.

Se mozdulni, se szólani.

A néma indián.

Az úttörő ahol tud, segít.

Apa (aki akkor még főleg nem volt Apa) a Mohikán

őrs tagja volt az általános iskolában. A felmerült lehetőségek közül: Mókus, Ságvári Endre, Barátság, Gagarin, hosszas vitatkozás és latolgatás után jutottak csak meg egyezésre, tudniillik, ahogyan elmagyarázta a csapatvezető pajtásnő, ők már komoly fiúk, akikben meg lehet bízni, és megvan a magukhoz való eszük, ezért aztán maguk választhattak az őrsnek nevet. Megjegyzendő, hogy az úttörőcsapatot is Ságvári Endréről nevezték el, az tehát nem volna igazán szerencsés, ha újfent az ő nevéhez jutnának.

A hosszú, bár nem különösebben heves vitában Apa (aki akkor még nem is gondolta, hogy valamikor is Apa lehet), nagyon határozottan a Mohikán mellett volt, nem csupán a szarvasléptű Uncas és a bölcs Csingacsgek miatt, hanem mert úgy érezte, hogy a rájuk váró jócselekedetek és feladatok valamiképpen méltóbb színezetet nyerhetnének az által, hogy nem kizárólag a hulladékpapír gyűjtésére, az április negyedik, egyébként roppant impozáns menetdal-versenyre, az iskola melletti szovjet hősi temető november hetedik megkoszorúzására és

A párt után-
pótlását
biztosítani
kell

vörös szegfűs, szavalásos feldíszítésére vonatkoznának, de a kétségkívül hősnek mondható mohikánok révén mégiscsak összekapcsolódhatnak a távoli vadászmezőkkel is, ahol, amint azt mindenki tudja, további nemes cselekedetekre is nyílt lehetőség. Igaz, ha választani kellett volna, magát inkább Sólyomszem, vagyis Vadölő, az erdő és a préri nyelvét, de a városok beszédét is értő fehér testvér szerepében képzelte el, tudnillik a derülését mégiscsak beárnyékolta az a sajnálatos tény, hogy a történelem tanúsága szerint a mohikánok minden hősiességük és nemességük dacára vereséget szenvedtek, és ellentétben a lényegesen kevésbé érdemdús fehér hódítókkal, nyomtalanul eltűntek.

De egy úttörő őrsöt mégse lehetett Sólyomszemnek vagy Vadölőnek nevezni, egyrészt mert nem engednék meg, hiába a komolyság és a nagyfiúság, másrészt mert komoly esély van arra, hogy mindenki kiröhögne őket.

Ott jönnek a sólyomszemek.

Pláne nem lehet Bórharisnyának nevezni, ami egyébként is utálatosan hangzik.

Ici-pici csapatunk, Mohikánok mi vagyunk,

Télen-nyáron dolgozunk, mégis vidámak vagyunk.

Ezt az indulót énekelték az úttörőcsapat akadályversenyén.

Sütött a Nap, ők pedig libasorban mentek egymás után, és énekeltek.

Tévedés ne essék, ez most nem a minden április negyediké tiszteletére a városi főutcán megrendezett menetdalverseny volt, jelen esetben ezt az éneklést senki nem parancsolta, senki nem kényszerítette.

Mondhatni, a saját szántukból, jó kedvükben tették.

A napkorong az égről nevetve néz le ránk,

Jöjj, vár a sátrunk, légy a cimboránk!

Oly messze zeng az ének, amerre elhalad

A vidám kedvű, hangos úttörőcsapat.

Az emberi méltóság abban áll, hogy csak akkor fogadjuk el a minket irányító törvényeket, ha mi magunk, az emberek alkottuk meg őket.

Vagy nem.

Dalol a kis csapat, a nóta egyre száll, hahó!

Ma úttörőnek lenni jaj, de jaj, de jó!

Az emberi méltóság abban áll, hogy csak akkor fogadjuk el a minket irányító törvényeket, ha azt hihetjük, hogy mi magunk, az emberek alkottuk meg őket.

Most pedig, ahogy felriadt, se a lámpafény, se az este, se az újság nincsen már sehol.

Csak a halovány fények, és az őket elnyelő árnyékok odafönt.

Ami lent van, az van fönt is, ami fönt van, az van lent is.

A televízió lekapcsolása után még olvasni akart, jelesül a Magyar Szocialista Munkáspárt központi lapját, a Népszabadságot tartotta maga előtt, sok-sok betű és kevés kép, nézte a hullámzó sorokat, nem is a szavak értelmét, hanem a kacskaringós ösvényeket a szavak között, azokat a különös kis ábrákat, amiket a fehérén maradt papírfelületek rajzoltak ki a sötétebb tömbökhöz képest. Minduntalan elmozdultak, mint valami izgatott, s a meglelt táplálék hollétét egymásnak elújságoló hangyák, körbe-körbe mászkáltak.

Normális ember az utolsó oldalon, a sporthíreknél kezdi a olvasást, még normálisabb ott be is fejezi.

– Könnyűnek kell lenni – suttogetta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

Hallgatta a falióra hol halkabb, hol hangosabb kattogását.

Egy fémes pöfögésű Wartburg hajtott végig az utcán, már jócskán elhaladt, amikor a zaj még mindig ott verődött a házfalak között.

– Könnyebbé, mint körülöttem a levegő. Széttárod a karod; hagyod, hogy elpárologjál. És aztán akkor, akkor apránként felemelkedsz a földről – suttogetta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

Anya (aki akkor még nem volt Anya) felsóhajtott és a másik oldalára fordult, így az arca egyszeriben ott volt, egészen közel Apa (aki akkor még nem volt Apa) arca előtt.

– Azt írta az újság, hogy megszűnt a KISZ – mondta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

– A tévé mondta, nem az újság – dűnnyögte becsukott szemmel Anya (aki akkor még nem volt Anya).

– Az ugyanaz. Az újság azt írja, amit a tévé mond. A tévé meg azt mondja, amit az újság ír.

– Alszom – szögezte le Anya (aki akkor még nem volt Anya).

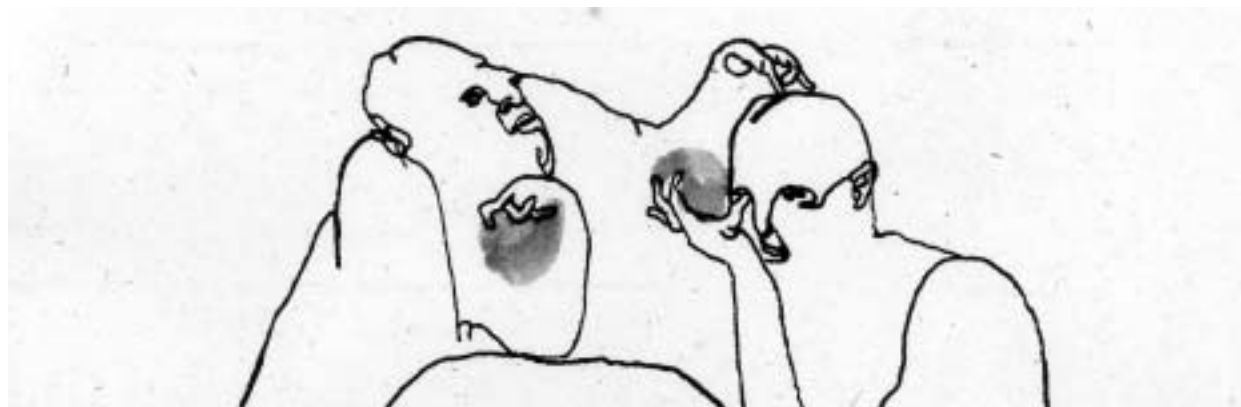
– Én is – válaszolta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

Visszafeküdt a párnájára, de a kezét egészen közel fektette Anya (aki akkor még nem volt Anya) arcához, hogy érezze a bőrén a leheletét.

Milyen jó, hogy az élet, ami bennünk van, az erősebb nálunk.

Milyen jó, gondolta Apa (aki akkor még nem volt Apa).

(részlet egy regényből)

Kovács Péter grafikája

TÁBOR ÁDÁM

Böhme álma

Két – pozitív és negatív töltésű – tűzforrásból született messze valahol valami nagy világ. Lett belőle aztán egy még hatalmasabb. Valahol mindez egy más galaktikában.

Itt, nálunk is van egy kisebb poláris tűzpont-energiaforrás. Ebből – párosával – férfi és női alakok születnek. Jók – de sem ők, sem maga a forrás nem elég erősek már ahhoz, hogy ne legyen lassú entrópiára ítélve ez a világ. Még a másik galaxisében talán reménykedhetünk.

Csintalan gyerekek keresztülengednek a mi itteni, földi ős-elektrodánkon valamit. Ez azonnal tízszeresére erősödik, felcsap, sárkányos lángszörnyeteggé alakul át, rohamosan nőve-terjeszkedve, mindent felfalva elpusztítani készül a mi erőtlén, de amúgy jó világunkat, férfi-női alakjainkat.

Ez a gonosz, de hatalmas energia még leszakadó lángcseppjeiben is rendkívül veszedelmes. Egyik cseppje egy szőnyegnyi területen konok mohósággal tör felénk; ha érintkezünk, elpusztít. Izgalmas játszadozással – el-elugrálva a közeléből – terelgethetjük ugyan, bár ezt sem szabadna, annyira veszélyes. A terelgetés során a tűzpacni véletlenül a földi poláris ős-tűzerómű közelébe kerül: mohó agresszivitásával átfut mindkét pólusán – és abban a pillanatban pontnyi fénnel felizzva megtisztul: negatív, démoni ereje megszűnik, pozitív fénylő energiává változik. És ettől a fénytől új erőre kap a világ.

VÖRÖS ISTVÁN

Bevezetés a metafizikába

Eldob, mint egy használt papírzsebkendőt,
fölvész, mint egy lejárt aprópénzt a
földről. Meghallgat, mint egy áskálódó
hírhozót, elalszik a szavainkon, mint
az ezerszer hallott imán. Nincs teste,

ahogy a semminek sincs, úgy nehezül ránk,
mint túlpakolt bőröndre a szíj szorítása.
Senki nem hisz benne, és ez magabiztossá
teszi, mindenki tőle vár segítséget, és
ettől áttekinthetetlenné válik számára világ.

Amit teremtett, abból már rég nincs meg
semmi, amit nem akart megteremteni, neki
köszöngetik fegyverhordozók, imafőzők,
szónyársalók, lélekhúsevők. Öregebb önmagánál
is, ahogy az ember árnyéka lesz öregebb

nála egy pillanat alatt. Fiatalabb
a még meg se fogantaknál is, mert a
létre keresi az új lehetőséget. Lehetetlen
a léte, mert az mindenre megoldás lenne.
Nem lehet kiküszöbölni a számításból, mert

csak azt látjuk, amit nemlétevel bevilágít.

Hűtőlámpafény

A lélekúszókesztyűs, fekete katonák
harcot indítanak az alvás ellen. Több
munka, kevesebb alvás, hirdetik. A lelket
ki kell szárítani, és ennek a kétes ingoványnak
a helyét be kell vetni művirággal. A kötelező

másfél órás lélekvizsgálaton jobb le se
feküdni a heverőre. Költözz minél távolabb
a munkahelyedtől, ne kelljen otthon olvasással
fecseirelni az időt. Az időfecseirelők arcképe
szégyentáblára kerül. Nemritkán a pénzről

veszik le, és teszik át egyenesen oda. A pénz
is fölösleges! Le a bankókkal, éljen a bank-kártya!
Le a beszéddel, éljen a hang-kártya, le a
lélekkel, éljen a szórakoztató idegközpont.
Az egyre növekvő jólét mellbe vág, mint

alacsonyan szálló repülő légnyomása, mint
a kinyitott hűtőből kicsapó ételszag, hűtőlámpa-
fény. A katonák már ellenőrzésük alatt tartják
a lélek legfontosabb csomópontjait, a múltat
meg se kell támadni, önként kapitulált.

Az utcát kifeszített ponyvával védik az esőtől.

Lemaradni a jelenről

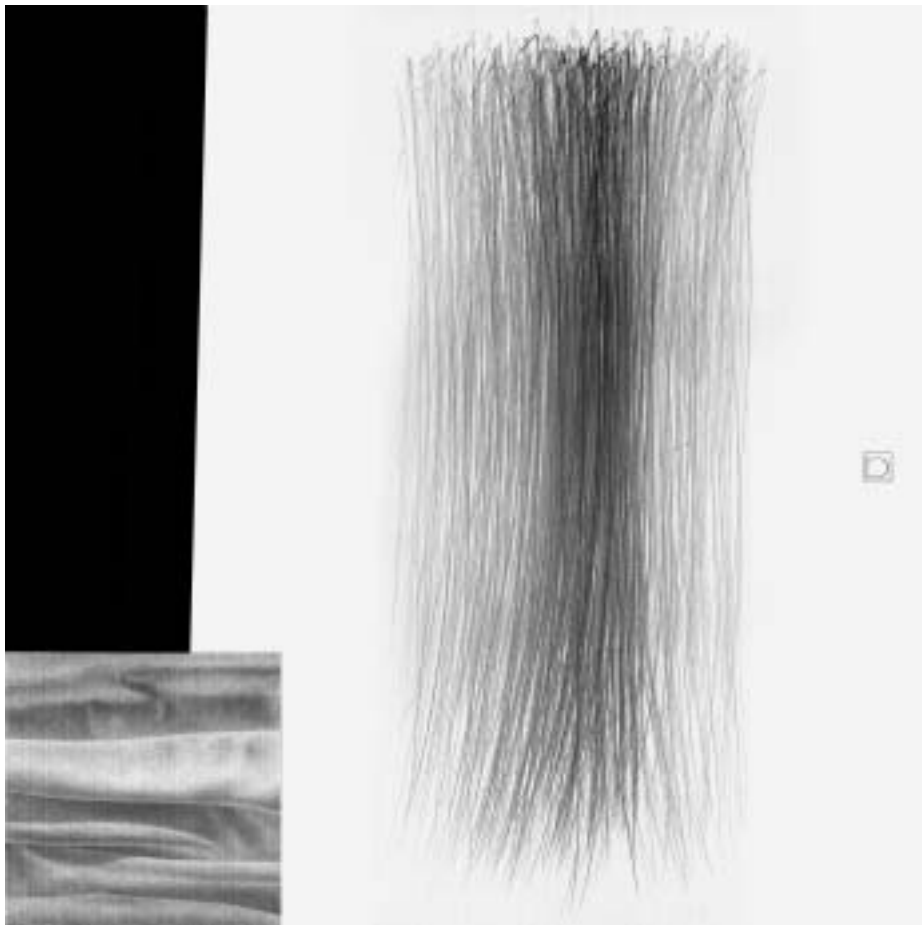
Mikor elkezdődik, szeretném, hogy
vége legyen, mikor vége van, szeretném,
hogy ne. Amikor elkezdődik,
valami más végére érek, amikor
a végére érek, nem biztos, hogy bármi

elkezdődik. Visszafelé akarunk és
előre kell mennünk az időben,
az idő és az akarat ellentétes. És
ha valaki azt mondja, bárcsak már nyár
lenne? A terveit akarja megvalósítani,

a terv pedig a múlt jövőbe helyezése,
vázlat az átépítéséről, sosem kapunk rá
engedélyt. Érdemes a dolgokat előre elképzelni,
hogy ne úgy történjenek. A múltat közben
elfelejtjük. A jelenből alig látunk

valamit. Csak utólag értesülünk róla,
amikor már késő. Régesrég meg kellett volna
születni, hogy a világból valamit meg-
láss. De akkor már nem látnál semmit.
A jelent csak az látja előre, aki alszik,

a múltat csak az, aki halott.

Kelemen Benő Benjámín grafikája

Thomas, a névtelen

IV. fejezet

Thomas a szobájában maradt olvasni. Egy bársonyszéken ült, két kezét összekulcsolta a homlokán, hüvelykujjait hajtővéhez támasztotta a halántékánál. Olyannyira elmerült az olvasásban, hogy még csak meg sem mozdult, amikor kinyílt az ajtó. A belépők a válla fölé hajoltak és a következő mondatokat olvasták: „Lement a tengerpartra: járnai akart egyet. A zsibbadás a felszíni részek után szívének mélyebb régióit is elérte. Tudta, hogy még néhány óra, s lassacsán érthetetlen állapotba kerül, anélkül, hogy valaha is megismerné átváltozása titkát. Még néhány pillanatot, s érezni fogja a visszahúzódó életből fakadó békét, a bűnnek és a halálnak való átadottság nyugalalmát. Kedve támadt elnyúlni a homokon: ernyedten és már-már alakatlanul leste a pillanatot, amikor majd megjelenik élete agóniájának első jele, egy csodálatos érzés, amely finoman eloldja mindattól, ami csak merev a tagjaiban és a gondolataiban. Érezte, hogy mindene a beleegyezést készíti elő: teste kezdett ellazulni, megnyílt kezei felkínálkoztak a szerencsétlenségnek, félig csukott szeme jelt adott a sorsnak; barátságos és békés hullámzás, a természet valamennyi langyos és ellágyító molekuláiból formálódott áramlása érintette. Érezte, hogy kiszolgáltatja magát saját magának, a gondolatok és irgalom nélküli hóhérnak. Szórakozottan átlépte a zavaros gondolatok, a homályos érzések határát, hirtelen szakított ismerős vidékével, még saját magával is abban a pillanatban, amikor már nem választotta el önmagától semmiféle gondolat. Mikor úgy érezte, hogy az áruulás beteljesedett, felállt, hátat fordított a tengernek és néhány lépéssel eltávolodott a parttól. Mintha visszavonult volna a küzdelemből. Majd újra visszatért a vízhez. Lassan beesteledett. A napfény megnyúlt, az is készen állt arra, hogy megadja magát, utolsó fényeit gyűjtve meg a hullámok felett. Senki nem távozott a partról. A családok, akiket a hőség egész délután szétszórt, a naplemente előtt újra összegyűltek, akár a fecskék: a négyórányi forróság után, amikor a világ csak nőtlennel, hajadonokkal, özvegyekkel és árvákkal volt benépesítve, most újraformálódtak a családi fészkek. A hirtelen házasság visszaadta a nőket férjeiknek, a homokból előjött, néhány pillanat alatt formát öltött és már kamasz gyerekek különösebb erőfeszítés nélkül találtak maguknak rendelkezésre álló apát, megölelték anyjukat, aki egy órával korábban még szűzen aludt egy fenyőfa magányos árnyékában. Ugyanakkor Thomas kissé a háttérben maradt, s csak a számára idegenné vált látvány miatti ingerültség végső érzése által kommunikált a külvilággal. Nézte őket. Látta a férj arcán a súlyos vonásokat, amelyek minden bizakodó embert elhízottnak mutatnak. Szemével követte az asszony testének körvonalait, a mozdulatait, amelyekre a gyengédség, a hűség tanította meg, de egyúttal el is torzította. Minden egyes testtartásban, minden egyes mellkason, minden egyes érzésben jelen volt az a könnyed tisztátalanság, az a láthatatlan lepra, amelyet a hosszas ölelkezések, a kölcsönös vágyak, a ragaszkodó szeretet terjeszt. Nézte őket. Az ég lassan kiüresedett. Ezer és ezer halott

szabadította fel minden egyes dologban a bennük rejlő ábrándokat. És a villódzó lángnyelvek hosszú menete magával ragadta a csendet és a világ életét.” Akik látták, hogy a könyv még mindig ugyanazon az oldalon van nyitva, azt gondolták, Thomas csak úgy tesz, mintha olvasna. Pedig olvasott, felülmúlhatatlan aprólékosággal és figyelemmel. Minden egyes szóval, a szöveg minden egyes jelével szemben ugyanolyan helyzetben volt, mint a hím az imádkozó sáskával, amikor az éppen felfalja. Nézték egymást. A hirtelen halálos hatalomra szert tett könyvből jövő szavak gyengéd és békés vonzerőt gyakoroltak az őket érintő tekintetre. Minden egyes szó olyan volt, akár egy félig csukott szem, amely hagyta magába hatolni a túlságosan is élénk pillantást, amit más körülmények között nem viselt volna el. Thomas tehát nyugalmas és homályos folyosókba csúszott, majd haladt tovább. Ellenállás nélkül hatolt egyre beljebb, egészen addig a különös pillanatig, amikor úgy érezte, hogy most már őt nézi a szó benseje. Ez még nem keltett benne félelmet, éppen ellenkezőleg, szinte kellemes érzés volt, amit szeretett volna meghosszabbítani. Az olvasó Thomas vidáman tekintett erre a kis életszerű szikrára, nem volt kétséges számára, hogy ő hívta elő. Örömmel látta saját magát az őt néző szemben. Öröme egészen nagy volt. Olyan nagy és olyan kíméletlen, hogy csak egyféle borzalommal tudta elviselni, ugyanis nem sikerült megosztania a másikkal. Elviselhetetlen volt a pillanat, amikor cinkos jelet akart váltani vele, de nem kapott választ. Akkor teljes egészében ráébredt a helyzet különösségére, hogy úgy szemléli őt egy szó, mint valamiféle élőlény, s nem is csupán egyetlen szó, hanem az abban az egy szóban rejlő és azt az egy szót kísérő valamennyi többi szó is, amelyek szintén további szavakat rejtenek magukban, mint a végtelenre, egészen az abszolútum szemére nyíló angyalok sora. De továbbra sem mondott le arról, hogy meghódítsa a szöveget. Borzalmas makacsságtól vezérelve nem vonta vissza pillantását, még mindig hitt abban, hogy ő ezeknek a kimeríthetetlen szavaknak a mélyére hatoló olvasója, jöllehet a szavak már hatalmukba kerítették és elkezdték olvasni őt. Abban a pillanatban úgy érezte, hogy abszurd dulakodásba keveredett, hogy belémart egy erőteljes fog és intelligens kezek gyűrjék, alakítják. Eleven testével beléhatolt a szavak személytelen formájába, átadva nekik önmaga lényegét, megformálva kapcsolataikat, a szavaknak adva saját lényét, miközben minden egyes szónál a mondat kígyója uralkodott felette. Órákon át tartotta magát, akár egy halott, időről időre szemei helyén a szavak szeme; mozdulatlan, megigézett és önmagát feltáró volt. Ugyanakkor, még amikor teljesen elcsüggedt, még amikor a könyvét nézve önmagát látta undorral az olvasott szövegben, még akkor is azt gondolta, hogy az értelemről és csaknem az élettől is megfosztva, de ott lakoznak benne homályos, mélyen virrasztó szavak. E szavak hangtalan életet folytattak, melyet ő táplált, miközben idegen maradt számukra. Érthetetlen állapotában, amikor az ő és az *én* szavak mint

hatalmas svábbogarak felmászta rá, a vállára telepedtek és végeláthatatlan öldöklésbe kezdtek, Thomas ráismert a meghatározhatatlan erők munkájára, amelyek testi alakjuktól elszakadt lelkeként és a szavak angyalaiként fürkészték őt. Az első alkalommal éjszaka vette észre a jelenlétüket. Az ablaktáblák mentén beszűrődő és az ágyat kettészélő utcai világítás fényénél látta, hogy a szoba egészen üres, olyannyira képtelen bármilyen valóságos tárgyat magában foglalni, hogy még a látványa is fájdalmat okozott neki. A könyv elhagyatva hevert az asztalon. Senki nem járt a helyiségben. Magánya teljes volt. Ugyanakkor amennyire biztos volt abban, hogy senki nincs a szobában, talán még a világon se, ugyanannyira biztos volt abban is, hogy valaki mégiscsak van ott, aki az álmában lakozik, aki most meghitt módon közeledik hozzá, aki körülötte és benne él. Gyerekes mozdulattal felült az ágyában és megpróbált áthatolni a sötétségen, kezével igyekezve világosságot gyűjtani. De olyan volt, akár egy vak, aki éjszaka hallja egy kifürkészhetetlen lény zaját és gyorsan felkapcsolja a lámpáját. Semmi sem tehetette lehetővé számára, hogy ilyen vagy olyan formában, de megragadja a jelenlétet, amit érzékelt. Valami teljesen megközelíthetetlen, mindenféle lény számára teljesen idegen, teljesen felfoghatatlan dologgal küzdött borzasztó magányosan, valamivel, amiről mondhatta, hogy nem létezik, mégis borzalommal töltötte el, s érezte, hogy ott bolyong a magányában. Egész éjjel küzdött ezzel a lényvel. Amikor pedig megpróbált végre elaludni, akár egy paralitikus, aki a virasztásból úgy csúszik át az álomba, hogy nem kell kioltania már elhalt érzékeit, hirtelen úgy érezte, egy másik lény lépett az előző helyébe, aki ugyanolyan megközelíthetetlen, ugyanolyan homályos, mégis más. Valamiféle változás ment végbe abban, ami nem létezik, a távollét másféle módja volt ez, egy másik üresség, amelyben semmit sem érezve mozgott, kivéve azt a bizonyosságot, hogy egy romlott és mindenható lény jelenlétét érzékeli, akinek a kezei között elenyészik. Anélkül, hogy tudná, mit tesz, felkelt, hogy meneküljön. Mert már érezte, hogy a lény közeledik, hogy már nem sehol és mindenütt van, hanem néhány lépésre a testétől, láthatatlanul és bizonyosan. Érezte, hogy megállíthatatlan, de nem is siettethető mozgással jön felé egy erő, melynek érintése fel nem fogható. Menekülni akart. Kinyitotta szobája ajtaját és kirohant a hosszú folyosóra. Lihegve és szinte önmagán kívül mindössze néhány lépést tett, amikor rájött, hogy a feléje közeledő lény elkerülhetetlenül növekszik. Futva tért vissza a szobájába és eltorlaszolta az ajtót. Hátát a falnak vetve várakozott. Sem a percek, sem az órák nem emésztették fel várakozását. Egyre közelebb érezte magát az egyre borzalmasabb lényhez, akivel a találkozás az idő végtelenjét tételezte. Minden egyes percben közelebb érezte magához, ugyanakkor ő az időtartam végtelenül kicsi, ám csökkenthetetlen részével előtte járt. Rettenetes lénynek érezte, aki a térben borzalmas mozgással siet felé, ugyanakkor az időn kívül létezve továbbra is végtelen távolságban marad tőle. Az elviselhetetlen várakozás és szorongás mintegy leválasztotta önmagáról. Egy másik Thomas lépett ki a testéből, s elébe ment a rejtőzködő fenyegetésnek. Megpróbált nem a térbe nézni, hanem az időtartamba és az időnek egy még nem létező pontjába. Igyekezett kezének egy valóban obszcén mozdulatával megérinteni egy megérinthatetlen és irreális testet. Olyan volt ez, mintha

valaki szakadékban akarna járni. Erőfeszítése olyan borzalmas volt, hogy a tőle távolodó lény, aki távolodásában igyekezett magával vonni, azonosnak tűnt számára azzal a másik lényvel, aki kimondhatatlan módon közeledett hozzá. Thomas a földre zuhant, de az eszméletét nem veszítette el. Úgy érezte, hogy beborítja valami tisztátalan dolog. A földön fekvé maradt, akár egy halott, mert az volt a benyomása, hogy zavarossá lett az az éppenséggel üres edény, amivé vált. A lényt, aki ő volt és aki szorongásában levált róla, botrányos látogatónak tekintette, akinek sikerült vele laknia, s most zajt csapva előbújt nyugvóhelyéről. Kimondhatatlan érzés emésztette. Testének minden egyes része morális agóniától szenvedett. Még feje is mintegy kényszerítve volt arra, hogy érintse a rosszat, tüdejének be kellett lélegeznie, gyomrának pedig meg kellett emésztenie. Ott vonaglott a földön, hol visszatérve önmagába, hol kilépve önmagából. Nehézkésen csúszott-mászott a nyikorgó parkettán, alig különbözött egy kígyótól, amivé válni szeretett volna, hogy higgyen a méregben, melynek ízét a szájában érezte. Fejét az ágy alá dugta egy porral teli sarokba, megpihent az ürülékben, mint valamiféle felfrissítő helyen, ahol tisztábbnak látta magát, mint önmagában. Ebben az állapotában azt érezte, hogy valami megharapta vagy megütötte, nem tudhatta pontosan, valami, ami számára egy szónak tűnt, de inkább hasonlított egy hatalmas, átható tekintetű, apró szemű, csodálatosan tiszta fogazatú patkányra, egy mindenható állatra. Látva, hogy csak néhány hüvelyknyire van az arcától, nem tudott szabadulni a vágytól, hogy felfalja, hogy a legmélyebb intimitásba vonja magával. Rettenetes mohósággal vetette rá magát, mintha a 'nyugtalanág' és a 'bűnös' szavakkal tenné, s körmét a belső részeibe vájva igyekezett birtokába venni. Közeledett az éjszaka vége. Az ablaktáblákon beszűrődő utcai világítás fénye kialudt. De a küzdelem a borzalmas állattal, aki végre páratlan méltósággal és tisztasággal feltárta magát, mérhetetlen ideig tartott. A küzdelem rettenetes volt a földön fekvő lény számára, aki fogát csikorgatta, az arcát karmolászta, csaknem kivájta a saját szemét, hogy ott kényszerítse magába az állatot. Olyan volt, akár egy örült, már ha lett volna még benne valami emberre emlékeztető. Az állat csaknem szép volt ennek a fekete angyalnak, vörös szőr borította és szemei szikrát szórtak. Egyszer az egyik hitte, hogy győzedelmeskedett, s úgy érezte, gyomorforgató undorral aláereszkedik benne az 'ártatlanság' szó, amely beszennyezi. Másszor a másik falta fel, ragadta magával a másikat a lyukba, ahonnét jött, majd kivetette magából, akár egy kemény és üres testet, amelyet még egy mindenható emésztés sem tud elviselni. Thomas minden egyes alkalommal úgy érezte, hogy visszalökik lényé legmélyére éppen azok a szavak, amelyek kísértették és amelyeket hajszott, mint rémálmát és rémálmának magyarázatát. Egyre üresebbnek és nehezebbnek érezte magát, már csak végtelen nagy fáradtsággal mozdult, akár egy eltaposott lény. Teste oly sok küzdelem után végül teljesen átlátszatlanná vált, s akik nézték, azt gondolták róla, hogy békésen alszik, jóllehet mindvégig ébren volt.

In: M. B.: *Thomas l'obscur*. Première version, 1941 (Gallimard, Paris, 2005, 42–48.)

Bende József fordítása

ROBERTO JUARROZ

Függőleges költészet

Az álmok egyetemes összegében
minden felhalmozódik, mit ember álmodott,
sőt egyéb álmok is
hozzáadódnak e metaforához:
állati és növényi álmok,
tárgyak vak álmai,
istenek néma álmai,
elvetélt álmai a semminek.

S ha találgatni sem tudunk,
miféle sorrendben raktározódtak,
feltételezhető, hogy nincs válaszfal közöttük,
és valami titkos ozmózis által
egymással kapcsolatban állnak
s legalább ott átjárják egymást,
mint ereklyetartóban a csontok,
pollenszemcsék a levegőben,
kialakulatlan formák a szélben,
vagy a dolgok alakjai,
mikor hullásuk végpontjához ér.

S feltételezhető az is, hogy az egész
egyszerre annyira nehéz lesz,
vagy olyan sűrű képpé változik,
hogy kézzelfogható anyag lesz majd belőle,
kései és ronthatatlan modellje
annak, mi lehetett volna az univerzum.

•

Más színt keresnek az alvó szemek.
Valaki, mintha csak lámpákat oltogatna,
kioltotta a színeket.
A szemek birodalma
elsivatagosodott.

Befelé
kellene ébredni
és megtalálni legbelül
ezt az új valamit,
mely talán az összes szín
tartalék mintája.

Habár a lámpák
maguktól is kigyúlnak.
Tán épp ezt keresik
az elalvó szemek.

•

Elalváskor az izgat,
mi van, ha ébredéskor nem találom magam.
De még ennél is jobban izgat,
mi van, ha téged nem talállak.

Elalváskor az izgat,
mi van, ha elcserélnek,
miközben alszom.

De jobban izgat, hogy esetleg
nem ismerünk egymásra ébredéskor.

Elalváskor az izgat,
mi van, ha ébredéskor
semmi semminek nem felel meg,
te sem nekem.
De még ennél is jobban izgat,
mi van, ha eltörlük a múltunk,
és nem létezők leszünk, te meg én.

•

Légzésed úgy riaszt fel,
mint egy felhasadt gondolat.
Nem mint a levegő rendjét bontó harang,
vagy mint a garantált éjszakai görcs,
vagy a harmónia anyaghibája.
Légzésed úgy riaszt fel,
mint a létezés tökéletlensége,
mint a terjengő kór a levegőben,
mint sok-sok halál előérzete.

És amikor felébredek,
lihegő kutyaként hajtom le a fejem
ebben az abnormalitásban,
mely lázba hoz és torkunknak esik,
habár a szerelem kimenekíthet.
Habár az álom,
mely vissza szinte sose tér,
a tiéd mellé szegődhet.

•

Feltartóztatni álmunk képeit,
mint aki földet hódít el a víztől,
és a pöttömnyi parton
ingatag verset alapítani.

És aztán visszaadni az álomnak az álmot,
a kört bezárni,
mert nem lehet az álom túl sokáig
kívül az álmon.

Ily módon szinte keresetlenül
marad valami a vers szavai között
a mélység illatából.

•

Álmodtam, egy kéziratról,
a sorok egymás után kifakultak.
Álmodtam azokról is, akiknek írták
– én voltam az egyikük –,
és ők is egymás után kifakultak.

És aztán, ébredéskor,
nem volt ott senki sem.
És sor is csak egyetlen egy maradt,
az is kezdett már kifakulni.
Ez a sor így szólt:
istentől senki meg nem ment, csak isten.

•

Mostanra már szavakkal álmodom.
Nem engednek aludni a szavak.
Garázda módon
rám kopognak a díszletek mögül,
végül még a függönyt is felhasítják,
hogy új darabot kell műsorra tűzni.

Nem várnak a szavak.
Vajon meddig maradnak?
Akár a vér,
csepegnek a szövegre
és néha a margóra is.

De nem elég nekik a nappal,
a virrasztás élet-halál között.
A szöveg végtelen,
és a margó is az.
Talán a szövegnek a margón van a helye.

Elhagyatott térség az álom,
vagy legalábbis alkalmas terep,
hogy a sürgető ige színre lépjen.

Imreh András fordítása

Lévai Ádám grafikája

A piac

Az izgalomtól Martha felriadt az éjszaka közepén. Forgolódott, de nem akart sírni, mint máskor, ha Helena vigasztaló simogatására vágyott. Megpróbált visszatérni boldogság-álmához, de hiába. Aztán mégis elsírta magát, magányos és boldogtalan volt a sötét éjszakában, fejét hangtalanul szorította a párnára.

De Helena így is tudta, megérezte, és már jött is a másik szobából. Türelmesen hallgatta végig a tragédiát.

– Valaki ellopta az álmom felét, a tengerpartot, a tengert, a krétalovakat.

Judit, a másik kislány is csatlakozott a kesergéshez:

– Én is valami furcsát és jót álmodtam, de ahogy felébredtem, elfelejtettem.

Ezek után reggel Helena felöltöztette a lányokat, és elmentek a piacra.

A piac bejárata tágas volt, de pár lépés után vastag márványoszlopok álltak el az utat, élénk színű erezet futott rajtuk végig, mint a córdobai nagymecset oszlopain, és csak ezeket kerülgetve lehetett előrejutni, egészen a kék csempével kirakott udvarhoz, a kiapadhatatlan kúthoz. A tetőn lassú, szárnyas mormoták hemzsegték, félálomban. Az egyikük leereszkedett, és – Helénára ügyet sem vetve – finoman megharapdálta a lányok fejét, és már repült is velük újabb oszloperdőn keresztül egy kis oltárhoz, ahol az egyik kis puttó mosolyogva fogadta őket, nem kérdezett semmit, tudta, miért jöttek.

Helena valahogy még csak a bejáratnál tartott, elfelejtkeztek róla, minden lépésénél újat álltak az oszlopok, hatalmas, széles jáspishengerek, úgy sorakoztak egymás mögött, hogy csak egy tekerős ösvényen tudott haladni: kész labirintus, mégis erőszak nélkül, de határozottan vezette az út, ki az üres kapunyíláshoz. A lányok a járdán vártak rá, a jól ismert pipacsszirmokkal, amelyek garantálják az álmot, az álom elérhetetlen képtelenségét.

Pál Ágnes fordítása

Kurcsis László grafikája

Az admirális hava

(regényrészlet)

Április 10.

Lassan kezd megváltozni az éghajlat. Úgy látszik, közeledünk a hegyekhez. A sodrás itt erősebb, a folyó medre pedig keskenyebb. Reggelente közelebről hallatszik a madarak éneke, és a növényzet illata is jobban érezhető. Egyre inkább kiérünk az őserdő vattás nyirkosságából, amely eltompítja az érzékeket, és megmásít minden hangot, illatot és formát körülöttünk. Az éjszakai szellő errefelé már nem olyan forró és nehéz, mint korábban, amikor halálos és ragacsos lehelete miatt nem jött álom a szemünkre. Ma hajnalban volt viszont egy különös álmom, egy régi álomsorozat folytatása. Ezek az álmok korábban mindig olyankor jöttek elő, amikor forró banánültetvények, sebes vízü folyók, végtelen éjszakai esők áztatta tájak felé közeledtem. Olyan álmok ezek, amelyekben a boldogság előérzete különleges energiával áraszt el, átmeneti, rövid boldogság lesz, tudom, és ezt a bizonyosságot hirtelen váltja fel a jól ismert kudarc érzése. De egy ilyen kis fuvallat is elég, hogy megtartson az összeomló tervek káoszában és a kalandok csódtömegében, amelyek kitöltik az életem, pedig ebből a boldogságból alig marad meg valami, csak a kilátás, hogy egyszer jobbra fordul minden. Azt szoktam álmodni, hogy részese vagyok egy történelmi pillanatnak, nemzeti sorsfordulónak, és a kritikus pillanatban éppen az én véleményem vagy tanácsom befolyásolja döntően az események alakulását. Álmomban határozott a fellépésem, a megoldás pedig, amit felvetek, káprázatosan helytálló, ilyenkor újra hinni kezdek saját képességeimben, elmúlnak a kétségeim, és ez a felszabadult érzés olyan erővel kerít hatalmába, hogy amikor felébredek, napokig erőt ad.

Most azt álmodtam, hogy Napóleonnal találkozom a waterloo-i csata utáni napon, Genappes-ban vagy a környékén, egy flamand stílusú vidéki házban. A Császár néhány segédje és pár civil társaságában sétál fel-alá egy kapott bútorokkal berendezett szobában.

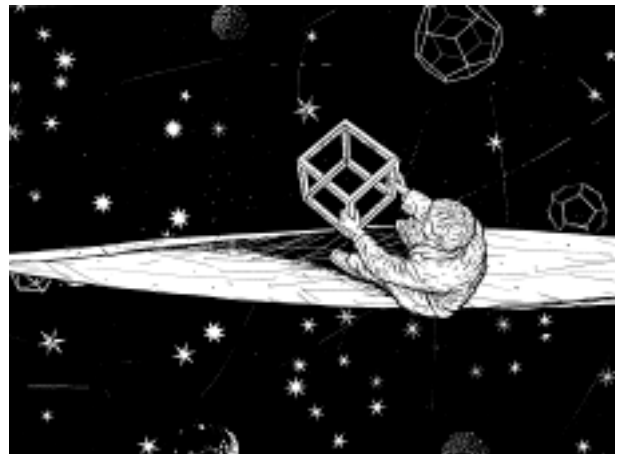
Szórakozottan üdvözlöl és folytatja a járkálást. „Mit szándékozik tenni, Sire?” – kérdezem kedves és határozott hangon, mint aki régről ismeri. „Feladom magam az angoloknak. Becsületes katonák. Anglia mindig is az ellenségem volt, tisztelnek engem, csak ők garantálhatják a biztonságomat és a családomét.” „Ez súlyos hiba lenne, Fenség” – válaszolom ugyanolyan határozottan, mint az imént. Az angolok becsületszavára nem lehet adni, tengeri csatáikban is mindig aljas cseleket vetnek be, mint a legcinikusabb kalózok. Szigetlakók, és ezért senkiben sem bíznak, mindenki elleniséget látnak.” Napoleon erre elmosolyodik és megkérdezi: „Talán elfelejtette, hogy korzikai vagyok?” Magabiztosságomból kicsit kizökkent saját tapintatlanságom, de aztán megint összezedem magam, és újabb érveket sorolok amellest, hogy meneküljön Dél-Amerika vagy a Karib-szigetek felé. A jelenlevők közül többen bekapcsolódnak a vitába, a császár pedig rövid habozás után elfogadja javaslatomat.

Egy kikötő felé utazunk, amely Stockholmra emlékeztet, ott pedig gőzhajóra szállunk Dél-Amerika felé, oldalkeres járgányra, amin van még némi vitorlázat is, a kazán munkáját segítő. Napoleon valami megjegyzést tesz erre a különös találmányra, mire én elmondom neki, hogy Dél-Amerikában már évek óta használják ezt a fajta hajót, sokkal gyorsabb és biztonságosabb, mint a régiek, az angolok biztosan nem fognak utolérni. „Hogy hívják a hajót?” – kérdezi Napoleon bizalmatlanul, de azért kíváncsian. „Sucre tábornagy nevét viseli, uram” – válaszolom. „És ki volt ez a katona? Még sohasem hallottam a nevét.” Elmesélem neki az ayacuchói tábornagy történetét és azt, hogyan gyilkolták meg aljas módon a Berruecos hegyen. „És maga oda akar engem elvinni?” – csattan fel Napoleon és bizalmatlanul mered rám. Megparancsolja tisztjeinek, hogy tartóztassanak le, mire ők rám vetik magukat, de ebben a pillanatban a felpörgő motor robajától a lélegzetük is eláll, és dermedten nézik a kéményből felszálló, sűrű fekete füstöt. Felébredek. Egy ideig még marad a megkönnyebbülés, hogy megmenekültem, és az elégedettség, hogy jó tanácsot adtam a császárnak, így elkerülheti a nyomor és megaláztatás éveit Szent Heléna szigetén.

Április 17.

Ma délután helyszínekről álmodtam. Olyan helyekről, ahol hosszú, üres órákat töltöttem el, mégis van valamilyen titkos jelentőségük. Mintha próbálnának rávezetni valamire. Az a tény, hogy ezekről a helyekről álmodtam, önmagában is elég sokatmondó, de valahogy mégsem tudom megfejteni az üzenetüket. Talán ha felsorolom, rájövök:

Bourbonnais. Kisvárosi vasútállomás váróterme. A vonat éjfél után áll majd meg itt. A gázkályha nem fűti ki eléggé a termet, mocsári bűz árad belőle, beleivódik az ember ruhájába, és a nyirkos falakon megül. Három plakát hirdeti Nizza nevezetességeit, a breton tengerpart természeti csodáit és a télisport-lehetőségeket Chamonix-ban. A plakátok megkoptak, és csak fokozzák a hely szomorúságát. A terem üres. A kis trafik is le van zárva egy szakadt fémráccsal, nappal kávé is árulnak itt, hozzá péksüteményt, amit a legyeketől üvegharanggal védenek, az üvegen gyanús zsírfoltok és porréteg. A pad, amelyen ülök, olyan kemény, hogy lehetetlen akár rövid időre is elaludnom. Időnként próbálkozom máshogy helyezkedni és elnézem a trafik kirakatát meg a kifakult újságok címlapját egy szintén fémráccsal lezárt üveglap alatt. Valaki megmozdul odabent. Tudom, hogy ez lehetetlen, mert a bódé egy sarokban van, és a túloldalról egyáltalán nincs ajtaja. Mégis egyre nyilvánvalóbb, hogy valakit bezártak oda. Int nekem, mosolyt látok kirajzolódni egy homályos arcon, nem tudom megállapítani, férfi-e vagy nő. A hidegtől és a sok üléstől elgémberedett lábbal megindulok felé. Az a valaki odabentről érthetetlen szavakat mormol. Oda-

Orosz István grafikái

szorítom az arcom a rácsra, és tisztán hallok a suttogást: „Messzebb, talán.” Bedugom ujjam a rácson, és megpróbálom elhúzni a reteszt, de ebben a pillanatban valaki belép a váróterembe. Rámeredek: egyenruhás biztonsági őr. Félkarú, uniformisának egyik ujját biztosítóívvel tűzték fel a mellkasára. Gyanakodva néz rám, és köszönes nélkül odamegy a fűtőtesthez melegedni, láthatólag meg akarja mutatni, azért van itt, hogy mindenfajta szabálysértésnek elejét vegye az állomáson. Visszaülök előbbi helyemre, leírhatatlanul zaklatott állapotban, szívem majd kiugrik a helyéről, torkom száraz, és elárad bennem a bizonyosság, hogy félrehallottam egy megismételhetetlen és döntő fontosságú üzenetet.

Mocsaras vidéken szünyograjok keringnek, hol közelebb jön egy-egy szünyogfelhő, hol hirtelen eltávolodik, szédítő spirálban. Észreveszem egy nagy utasszállító hidroplán roncsait: Latécoere 32-es. A pilótafülke egészen ép. Bemászom és leülök az egyik gyékényülésbe, még a lehajtható kisasztal is megvan. A gép belsejét oldalról teljesen benőtte a növényzet, a tetőről is indák lógnak, rajtuk sárga, erős illatú virágok, szinte világítanak, a guayacánfa virágaira emlékeztetnek, kecsesen csüngenek. Már rég leszereltek mindent, amit bármire is lehet használni. Oda-bent nyugodt és langyos a levegő, csábít, hogy elidőzzön az ember egy kicsit. Az egyik ablaknyíláson, amelyből évek óta hiányzik az üveg, nagy madár repül be: csillógó rézszínű a tolla, csőrén narancssárga folt. Leszáll egy üléstámlára, hárommal előttem, és rám néz: tekintete is fémesen csillog. Hirtelen belekezd egy emelkedő trillába, majd gyors skálázás visszafele, mintha a jelenlétem miatt nem tudná befejezni a dallamot, ami pedig olyan virtuóznak indult. Felszáll a plafon felé, és verdesve keresi a kijáratot, amikor pedig megtalálja és kirepül, éneke ott visszhangzik még egy ideig a gép belsejében, az indák között, én pedig úgy érzem, hogy rám száll az ártó varázslat, mint azokra, akik számukra tiltott helyre lépnek be. Csak egy kicsit fordul a kormánykerék, valahol legbelül, a lélek legrejtettebb zugában, anélkül, hogy közbe tudnék avatkozni, vagy akár csak észrevenném.

Hadszintér. Az ütközet előző nap ért véget. Gyanús, turbános alakok fosztogatják a hullákat. Nedves meleg van, az embernek ellazul minden tagja, mint álmatlan lázban. Az elesettek között vannak, akik vörös kabátot viselnek, a rangjelzések már eltűntek. Közelebb lépek az egyik holttesthez, bő, pisztácia színű selymenadrág van rajta, és arannyal-ezüsttel hímzett zubbony. Nem tudták ellopni, mert egy lándzsa szúrta át a testet, a vége beleállt a földbe. Fiatal arcú, karcsú, magas rangú parancsnok lehetett. A turbánjából rájövök, hogy maharadzsa volt.

A gyanús alakok hirtelen eltűnnek. A távolból egy vörös kabátos lovas egyenesen felém tart. Megállítja a lovát, és hozzám fordul: „Kit keres itt?” „Turenne marsall osztagát keresem” – válaszolok. Meghökkenve néz rám. Ekkor már tudom, hogy eltévesztettem: ez nem az a csata, nem az a század, nem az a kontinens, de most már nem tudok helyesbíteni. A férfi leszáll a lóról, és a legnagyobb udvariassággal világosít fel: „Ez az assaye-i csatater, a Peshwah földjén. Amennyiben Sir Arthur Welsley-vel óhajt beszélni, most rögtön el tudom kísérni hozzá.” Nem tudok mit mondani. Csak állok ott, mint egy vak, aki próbálja megtalálni az utat a járókelők között. A lovas megvonja a vállát: „Akkor hát semmit sem tehetek önért” – és eltűnik arra, amerről jött. Sötétedik. Azon gondolkozom, hogy vajon hol lehet Turenne holtteste, és miközben ezen töprengek, már tudom, hogy ez az egész tévedés, nincs mit tenni. A levegőben fűszerillat keveredik pacsulí, sebekbe beszáradt kötszerek, halottakra tűző napsütés és frissen olajozott kardpengék szagával. Arra a nyomasztó bizonyosságra ébredek, hogy elvéstem az utat, amelynek végén az olyannyira sóvárgott rend várt volna rám.

Kórházban vagyok. Az ágyat függöny választja el a többitől. Nem vagyok beteg, fogalmam sincs, miért hoztak ide. Elhúzó a függönyt az egyik oldalon, újabb függöny van mögöttem, a szomszédos ágyat takarja. Egy női kéz lassan félrehúzza, és meglátom Flor Estévezet, lenge hálóingben, amelyet a múltott betegek szoktak viselni. Mosolyogva néz rám, melle, combja, félig eltakart szemérem szégyenlősen csábít, pedig a való életben egyáltalán nem jellemző rá a szégyenlősség. Mint mindig, a haja most is rendezetlen, akár egy mitologikus állat sörénye. Odafekszem mellé. Simogatni kezdjük egymást, hevesen és sürgetően, mint akik tudják, hogy nincs sok idejük, és hamarosan jön valaki. Amikor éppen beléhatolnék, hirtelen szétnyílik a függöny. Ministránsfiúk húzzák szét, egy pap pedig erősködik, hogy áldozzak meg. Erőnek erejével igyekszem visszahúzni a függönyt. Egy kehelyben ott a kezében az ostya, és az egyik ministránsfiú ezüst dobozkában nyújtja neki a szent olajakat. A pap megpróbálja feladni nekem az utolsó kenetet. Újra Flor Estévezre nézek, aki lesüti a szemét, mintha ezt az egészet ő szervezte volna, de nem tudom, miért. Flor megmártja a kezét az olajban és próbálja bedörzsölni vele a hímtagom, miközben énekelni kezd. Védtelenné tesz a szomorú dallam, és rettenetes becsapásként élem meg az események alakulását. Kiáltani akarok, reménytelenül, mint akinek elfogyott a levegője. Saját, groteszk üvöltésbe fulladó hangomra ébredek.

Pál Ágnes fordítása

LADIK KATALIN

Árnyékok kútja

Tükör mélyén egy vízangyal megálmodott engem:
elsüllyedt szekrények borzongva fölfakadtak,
lángoló sörénnyel rám borultak,
mérgezett kútjuk: testem gyönyöre.

A kútban árnyékom ágaskodik súlyos szőrösomóban,
közeledik, s megpihenni belém költözik.

(Szigliget, 2007. 12. 24.)

Ajándék-álom

A vizek ura, a Hold sapkáján
fénylő, súlyos gyümölcs dereng.
Égi jel, menny morzsája,
álmot rajzol az ecset.
Árnyékom láttam a fűben:
egy pattanó rügy,
állatként kullogott velem.

(2008. február 5.)

Kovács Tamás grafikája

PINTÉR LAJOS

három álom

ablak a tóra

álomban éjjel
otthon voltam
ötven éve elhagyott
otthonomban
hol nevelt
nagyapám nagyanyám
óriás üvegablak volt
a ház falán
az ablaknál ültem
néztem a vizet
a lángoló holt Tiszát

falak

álomban éjjel
az Eötvös Kollégiumban
voltam
harminc év után
újra diák
szobáról szobára
vándoroltam
ajtót nem is nyitottam
pille könnyűn
lépdeltem járni tudtam
a falakon át

madár

álomban éjjel
repülni tudtam
még reggel is
a repülés örömére
emlékezem
a testemet megcsavartam
úgy emelkedtem
kezemmel kalimpáltam
köröztem
föld alattam
ég fölöttem
álomban
repülő ember voltam
néma boldog madár

utóhang

az álomban
a tárgyaknak
súlya nincs
könnyű a kő
mint hópehely
könnyű a könnyű is
s az álom édes
mint a méz –
az ébredésnek
súlya van
és íze van
tán epeíz
s mi éjjel könnyű
volt pehely
nappal mint kő súly
oly nehéz

Kovács Péter grafikája

SZAKÁCS ESZTER

Leállóság

(Terepnapló)

*„Ugyanaz a néhány visszatérő monoton kérdés
csak. Hogy mi ez, mit jelent, mi történik. Ez
a három kérdés, és rögtön a három válasz is,
hogy semmi, semmit, semmi.”*

„Mert lehet egy látvány ima”

Györfly Ákos

Az út mellől, ahol lépesmézet és szappanból
faragott isteneket árul a mosolygó, félkegyelmű fiú,
ma is elolvassuk az alattunk a völgyben kövekből kirakott,
ismeretlen nyelvű mondatot, amit éjszakánként
a fülünkbe suttog valaki.

Véres kés a kerti asztalon. Néhány pikkely a pengére tapadva.
S ahogy a folytatás reményében számoljuk magunkban
a távoli harangütéseket, akár a szívverést.

Talpig a virágzó jázminok illatában.
Talpig a virágzó jázminok illatában.

Duzzadt, kihasadó szilvák a vajszín cseréptálon.
Ikonok aranyát képzelem beszélgetésünk mögé.

Tajtékos, zöld tenger előtt
a hullámtörőként használt, ledöntött szobrok
vakító, fehér teste.

A sírok közt bóklászva a fényképeket nézem,
mintha egy arcot keresnék, ami az enyém is lehetne,
de nem találok mást, csak hátul a fal mellett
egy csukott szemű, arc formájú követ.

Lefeküdni a földre a hatalmas fenyőfák alatt.
Belesimulni a tájba, mint egy megnyugtató ölelésbe.

A spaletta résein át befúj a szél szobámba,
és magával hozza a tengert: halászbárkák pöfögését,
sirályok rikoitozását, a hullámverés moráját;
a folyamatosan ismétlődő mondatokat,
amikre egyszer sem tudok felelni.

Végig az úton a szél tördelte, megjelölt fák között.
Leülök egy sziklára, nézem a napfényben villódzó vizet.
Úgy vagyok csak jelen, mint egy álomban,
vagy mint az emlékből, amiről egyszer álmodni fogok.

Főnix

A kertben a tűz helyén fekete kör.
Kormos lábnyomaim végig a teraszon.
Mint aki az égő álomból jön,
állok az ajtóban, és nézem, ahogy alszom az ágyban.

Bicskei Zoltán grafikája

FOGARASSY MIKLÓS

Álom-napló

K. J. barátomnak

Meggyőződésem, hogy az álmokként átélt események éppúgy megtörténnek velem, mint azok, amelyeket ébren, tudatos formában élek át. Bizonyára többről, jóval többről lenne érdemes tudni, mint amennyit az eszmélet beszédes jelzéseként megőriz.

(Álompép 1.) Rideg-szürke kivégzőfal; rajta, hosszanti irányban, világítóudvar-szerű bemélyedés. A falfelület, amely előtt az események lassítva és élesen megvilágítva lejátszódnak, több emeletnyi magas.

Fiatal lány áll be az akasztás helyére, a fal szögletes bemélyedésébe. Kicsit, talán néhány lépcsőfokot fel is kell lépnie.

Megfordul; arcán félelem és értetlenség, s ugyanakkor remény: hogy ami történik vele, az csak színjáték, csak álom. S átvillan a tudatán – s így az enyémen is –, hogy az utolsó pillanatban, akárcsak az ismert, szabványos históriákban, megjön a hír a megkegyelmezésről...

De körülötte fagyos a csönd, s ez a némaság nagyon is egyértelmű.

Már vetik is a kötél hurkát át a fején.

És ekkor – a végérvényesen kivégzésre ítélt lány a két hajfonatát, mert a kötél *alá* került, kihúzza, áttemeli a nyakában még lazán függeszkedő kötélen, hogy *fölötte* legyen – oly tétova, kedvesen előzékeny mozdulattal, mint aki valami rendetlenséget igazít el magán...

(Álompép 2.) Szörnyű volt – talán a lepra kezdődik így, gondoltam közben –, vöröses foltok végig a testemen. A viszketés, a maró, égető fájdalom hullámai – fel, le. Sokáig tartott, nagyon soká. Valamilyen rendellenes, különös kórt emlegettek, szó volt valamilyen elkülönítőről. Jött valaki, mutatta feltárt testén: ő is – sőt, mondta, neki még súlyosabb, még véresebben vöröslőek azok a fájdalmas foltok. Állította: nem gyógyítható. Ki kell várni. S szerinte is: el fognak különíteni, hogy ne fertőzzünk.

Az itt leírt, a tudatos emlékezet szűrőjén fennmaradt álomképsoroknak nem a szeszélyesen személyes jellege a fontos. Azért írtam le ezeket, mert úgy vélem, hogy az így megtörténő dolgokon is áttűnik valami – valami, ami adalék lehet közérzetünk rajzához. S ezek a történések itt, most e békésnek látszó 1978-ban történtek meg bennem. A szociográfiai terepszemlék tudatosító jelenségei, képei (s itt történetesen a Kenedi írásában szereplő „ráébresztő” életfényekre gondolok) mellett és mögött mennyi, de mennyi az enyémhez hasonló álom-esemény pereghet nap mint nap, körülöttünk.

78. február 14. (Napló. Szamizdat)

RAINER MARIA RILKE

Imaórák könyve

(Részletek)

Rád építünk, ha remeg is a kezünk,
tornyozódik atomra atom.
Mikor lesz, hogy befejezünk,
te dóm?

Csupa rom
Róma is.
A világ hamis
egysége előbb lelepleződik,
mintsem tornyod léerne a földig,
vagy elkészülne az óriás mozaik,
mellyel fényednek a lét tartozik.

De néha álmomban
belső terved rám robban,
senki nem láthatná jobban
se a kezdetek,
se a fönti napfényű grádicsok

mélyét: magamat veled,
téged magamban.
Dísz díszre állítok.

Én vagyok, ne félj. Nem hallhatsz engem,
az érzéseim megtörnek terajtad.
De minden érzésem, mi szárnyra kaphat,
úgy mozdul, hogy körötted keringjen.
Vagy nem is látod a lelkeim,
mely előtted egy szál köpenyben áll?
Vagy nem hajt ki imám a néztedre talán,
ahogy fán a tavaszi ág kihajt?

Betörök az álmodba, ott csapok ricsajt.
Ha fölébresztelek, te teszed azt is,
csodálatos erőm támad,
óriás ernyő, törpe galaxis
leszek: befedem az idővárat.

Vörös István fordításai

Színfukar álom

Két fej beszélget:

Az egyik a kezdet, a másik a vég.

Fiatalság, szőkeség, a legjobb szövetség.

Vagy a lányom homloka, tíz évesen.

Magam ellen lázadok:

Fejemet az asztal széléhez támasztom.

A kibontakozás a tavak elvehetetlen színe,

Étel az asztalon.

Kedvenc ásványom a pirit. Sápadt, arany kockáinak színétől az álom lelassul. Hajnali szél kísér. A munkaasztalon vészjósló tárgy: a bennem lévő kő hasonmása. Valódi tej-színkő. A csiszolt padlón festett ablaküveg reflexe, égi lámpa, tehénkolomp.

A Föld megvilágítatlan oldala teljes világ. Álomközi erőszak, oldal- és háthelyzet, sóhaj és tehetetlenség, nappali veszély. Egymást lökdössük. A hely, frissen nyírt legelői-vel csak egyszer vár. Milyen dús, milyen gazdag! A halántékom mögött filmvetítés, élet-zűgás. Mintha a melledre tennéd a kezed, a melled mellé. Szebb, mint egy ajándék. Ez a hely nem a Duna-delta, hanem a Rhone eredője. Az éjszaka mögött az Alpok mágneses ereje, távoli repülő hangja. (Pedig az egekből kitiltották a zajt.) Jobb lenne egyhuzamban átaludni az éjszakát. A sástól nem látszik a víz. Csak egy bicikliút van, oda-vissza ugyanaz. Látlak, amint sajtot kínálsz. Vigyázni kell, mert az ammónia szűrős szagától megszűnik az éjjel. Vajon a tehenek ebben az órában is legelnek? Vagy ott fekszenek az istállóban? Nem hitted, hogy egyedül is hazatalálok.

Vaség, rézföld. Fémbe rögzült örökség. A lélek fémdoboza. Külön, egyenként távo-zunk. De születni születhetünk társakkal egyszerre – ezek az ikrek. A fém túl nehéz ahhoz, hogy magunkkal vigyük. Semmit nem vihetünk magunkkal. Az utolsó pillanatban minden cáfolatot nyer, minden kapcsolat elszakad. A homokba dugom a kezem, hogy kígyó csípjén. A csuklómon két pont, két fog nyoma. Az álom miatt nincs körülötte elszíneződés. Jelentkezem a kórházi osztályon. Akkor látom, hogy a jegygyűrűm hiányzik.

Hallatlan vízbőség. Nincs a világon annyi búza, melyet a Thun-i malommal ne lehetne megőrölni. A vízilépcső közepe örvénylik, az örvény fakó, mint egy álom. Mintha a hegyről nézném. Innen már nem látszik *Ikarus zuhanása*¹. Ikarus épp lezuhant. Valaki mintha utána nyúlna. A pásztor Daedalust lesi, aki még a levegőben van. A nappali szépség nem tűr zuhanást. A teraszokkal együtt kanyargó szántóvetőt semmi nem zavarja meg munkájában. Éjszakáiról semmit se tudunk. Világít a görög nap, a tegnapi gleccser. A festmény színein látszik, hogy nem álomból valók. De a történet igen.

A vigiliám muskátlis ácsolat. A virrasztás hit. Félek a sötétség sodrásától. Lehet, hogy nincs visszatérés. Egyszer nem lesz. A virrasztás az örökléttel való incselkedés. Hegyen vagyok, de nem csúszom le. Az ágyat lehorgonyozták. Vajon a mi nyakunkról is leveszik a kolompot? A „hóvirág szobában” vagyok. A reggelizőasztalon ott áll a virágazonosító. A szívalakú hegylánc virágba öltözik. A házigazda szerint mormota vagyok, aki felméri a helyzetet. Óvatos és tart az emberektől, akik teheneiket a mézár-székre viszik.

Kis országunkban bekötött szemű ciklonok futkároznak. A levegő hamar felmelegszik, de még inkább a kedély. Harmadik napja tart az éjszakai vihar. A falban egymáshoz érnek a titkos vezetékek, szikrák csapnak ki, érezni a gyötrődést. A homlokom mögött feloldódik a rejtettség, átlátszó lesz a csont, a szél szabadon átjár. A medence felett esőtől csillog a télre szánt kék nejlontakaró. Az éj nem tudja, mi az, hogy kék, de a csillogás az övé. Az utcai lámpák nyugodtan viselik a szelet. *El Greco* felszabdálja az eget². Fel-

¹ Id. Peter Breughel: Táj Icarus zuhanásával, Musees Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brussels.

² El Greco: Laocoon, National Gallery of Art, Washington.

Keresztes Dóra grafikái

hősáilai mögött szentség és kisülés. Öt dolog közül legalább hármat elfelejtek. Visszarahánok, telefonon hívlak, de épp a zuhany alatt állsz, a gőzben hozzád kiáltok.

Valahol temetnek. Egy nap kiesett a lapok közül. Törési felületem tiszta, akár a f aé, körülöttem mégis haját találok. Rettenetes a hajnal, nincs levegő. Megállt a sivatag határán. A varjút most hallom. A varjúnak halfeje van. Rohanok a nappalba.

A találomra élém kerülő kagylók fekete szájként nyílnak és csukódnak, saját magukat ismételve. Tétova kis kagylók, ott maradnak, ahová a szél fújja őket. Szárazföldi, reggeli kagylók. Mindegyik kagyló egy szó. Beszédhiba nélkül. Le kell hajolni hozzá, mert embermagasságból semmi nem hallatszik. Fehér abroszra terítem a kék tengert. A völgy felett tavasz sütkérezik.

Eszter bája maradék titok e világból, mely összes titkát elvesztette. Gazdagság, minden egyszerre a nyitott tenyéren, az élet fonalai, patakok, fenyők, és az egész mellkas.

Gyalogtúra közben a szemüvegem egy fücsomó közepére esett. Mióta nem találok, a Leysin-i lejtők mormotái olvasni tanultak. Ugyancsak az agárvékony franciák, az aranyl óregek. A távoli hegykoszorú éle fogazott. A háztetőket megtölti a szeretet. Ettől szabályosabb a pulzus. A Föld elfordul a Naptól, a hídon kigyúlnak a lámpák, a tetőről lecsúszik a hó, a fák gyorsabban asszimilálnak, a kutyák láncban ugatnak. Gyerekek hangja visszhangzik a hullámzó dombokról. Az utolsó napon kerítés lesz a máglyám körül.

A rossz álom sima, akár a tófelület. Akárhonnan nézem, mint a tükör. A rossz álomnak nincs hátsó arca. Ha mégis van, végtelen és ismeretlen. A rossz álom énje, karaktere egyoldalú tükrözés. Mindig más, soha nem saját maga, de amit mond, igaz.

Hova készül az álom? Ezt soha nem tudjuk meg. „Mikor az ember éjjel ágyba bújjik, tiszta szívvel magára vállalja a mennyei királyság igáját és sietve zálogba adja néki (az Úrnak) a lelkét. Ezt úgy magyarázzák, hogy éjjel mindenki megízleli a halál ízét, mivel a halál fája a világ fölé borul. Az emberi lelkek előjönnek és felmásznak a fa lombjai közé, de mivel zálogban vannak, később épségben visszatérhetnek a helyükre.”³

Az álom repedezik, találomra hasad. Mozaik széle fényből van, akár a ruhadők, de mégsem átlátszó. Sion vára messziről integet. Mintha elmentem volna Rilke sírja mellett.

*Zsákutcába visz a sakálhangú szél.
Kabát nélkül, a villamossínek között.
Már rég nem vagyok sehol.
Hallgatok, a leheletemben ital.
Elolvadok, mint a kézbevett hópehely.
Nézök nélkül.*

(2007. szeptember 24.)

³ Zóhár (ragyogás), 22, Vaetchanan, Link: <https://www.kabbalah.com>

HAMVAS BÉLA

Lassú álom

(részletek a Naplóból)¹

A szexusdémon élménye. Kutyák a kertben. Undor. Groteszk, nevetséges. Tehetetlenség. Szenvedés. Minden kísérlet arra, hogy ezt múzsaizálja, csődöt mond. A „ronda” Múzsza. A „ronda” esztétikai fogalma. Esztétika és múzsaiság (Pannwitz). Esztétika és hatalom. Rongált, vérszegény múzsaiság. Nagy belső meggondolások a szexusról. Álom: orromból ronda fehér férgek húzódnak ki. A „fűrész” a *pécsi* gyorsvonat elé dobom. Hogy ez mit jelent? *Talán* tudom.

Ebből a szexusdémon-leleplezésből kiindulni –

1950. III. 10.

•

Szent Pál azt mondja, ha tökéletesek lennénk, látnánk, és ha tökéletesek leszünk, látni fogunk, mint ahogy azok, akik tökéletesek, látnak. A hit egyfajta nem tökéletes, hanem homályos látás. „Adott nekik kábult szellemet, nem látó szemeket, nem halló füleket mind a mai napig.” (Róm. 11,8) Az ép és éber szellem lát. A kábult szellem és a nem látó szem hisz. Aki pedig szellemét elveszti, vak, hitetlen. Sötétség. A hitehagyás az, amikor valaki a számunkra lehetséges látást (a hitet) elhagyja. Az Upanisádok azt mondja, csak az éber szellem lát. Ez az éber látás a *vidya*. Ugyanaz a szó, ami a latin *videre* vagy a görög *idea* és *eidos*. Tudás és látás és látvány, vagyis éber szellem. A kihalt szellem ezzel szemben *avidya*, a vakságban, a tudatlanságban és az alvásban szenved. A hit a kettő között áll, úgy, hogy aki hisz, az lát, de zavartan, és minél inkább hisz, annál világosabban, minél kevésbé, annál homályosabban. Szent Ágoston is ezt mondja. Newman kardinális szerint a hitet a kábultságtól az emeli ki, hogy a valósággal hangoltságban (*assent*) van. A hitetlen álmoképek közt tévelyeg (az Upanisádok azt mondja, ez a *maya*). A hit még nem teljes éberség, de van *assent*-je. Már dereng. Szent Pál tovább megy. Életünk legfontosabb táplálékát a hit szerzi meg. „Az igaz ember hitből él.” (Ὁ δικαίος ἐκ πίστεως ζῆσεται.) De Szent Pál még tovább megy. Csak az szól, aki hisz. „Hittem, azért szóltam.” (II. Kor. 4,13) A hitehagyás az, amikor elvesztem a látást és megvakultam álmoképek közé merülök; amikor a valósággal való hangoltságomat elvesztem; amikor tudatlanná válok; amikor elvesztem a szót; amikor életem legfontosabb táplálékát elvesztem. A kárhozát fia csak és egyedül akkor jöhet el, ha elkövetkezik a hitehagyás. A hitehagyott nem hogy nem lát, hanem esetleg, az eszeveszett, abban a révületben él, hogy az angyal jelent meg.

1950. IX. 24.

•

IX. 30. éjszaka

Áloméjszaka

1. New Yorkban. Magasan, a hotelszobában. Könyvtárban alkalmaznak, azért jöttem Amerikába (Új Világ. – New York = Új Város). Apám ott van, ágyban fekszik, az olvasójegyet nekem adja, hogy én tőle átvegyem és a foglalkozást tovább gyakoroljam. Aggodalmam van, hogy a nyelvvel nehézségeim lesznek. Éjszaka. Kinézek az ablakon, tiszta égbolt, sűrű és csodaszép csillagos az ég, egészen más, szebb, mint nálunk. Magas házak, mély utcák, a házak ablakán különböző feliratok. Az egyik Shakespeare, április 12. E dátumnak (mintha Sh. születésnapja lenne) különös fontossága van. Igen mély. Felébredek. –

2. Katóval Espresso-szerű helyen. Találkahely, amelyet ő szervezett. Nagyon helytelenem, abba kell hagyni. Penetráns bordélyhangulat. Elmegyünk. Több ismerős. Fekete télikabátban vagyok és az eső ellen újságpapírost teszek a fejemre, de nem akar menni.

3. álom elpárolgott.

1950. X. 1.

•

¹ Hamvas Béla naplójának részleteit a jogutód, Dúl Antal hozzájárulásával közöljük. (Danyi Zoltán)

X. 1. éjszaka

Keresztanyám (fekete ruhában) és többen (húgaim?) vasúti pénztár előtt vagyunk és jegyet váltunk Visegrádra (a Balaton mellett). Valamiképpen G. Helén is ott van. Beszálunk, üres kocsi, amely olyan szabású, mint a földalatti. Később sokan vannak. Kiszálunk és bemegyünk a városba. Többektől kérdezem, hogy mi e hely neve, de választ nem kapok. Valaki jön és valamilyen sorsjegyfélét árul (kölcsonkötvény?). Egyszerre várkastélyszerű épületet látok fent a dombon (kolostor?). Igen szép rózsaszín-sárgás régi kőépület, nagyszerű kapuval. Lépcsők vezetnek fel, a felső fokok igen csorbák és rongáltak. Ülök és bámulok. Katótól kérdem: Ugye, ez a kapu milyen gyönyörű? Ő felel: Igen, gyönyörű. Szomorúan, sírással küzdve nézem a kaput.

(Mi ez? Visegrád – Magas város. Hegyen épült vár. – Föld alatti vasút. – Lépcsők. – Kapu. Szomorú síráshangulat, sóvárgó nézés, kívánság. – ?)
(Kafka: Das Schloss.)

1950. X. 2.

•

X. 3. éjszaka

Pozsonyban vagyok Katóval végig a Mihály-kapu utcán, mint a filmben lassított felvétellel, mintha szállnánk, meg akarom mutatni a Rómer Flóris utcai házat, de nem látjuk. Egy kicsit olaszos. Fent a Mihály-kapun térség, mint egy park, alacsony, de igen tiszta vízben gázolok mezítláb. Igen jó érzés. Napfény, világosság. Megyek át egy ropant nagy termen. Hangversenyterem? Zenészek állnak? Melyiken játszunk? A végében társaság és kép. A képen Bibó Lajos (?) és Weöres Sándor. Beszélgetnek, én is. A teraszra megyünk ki és felsóhajtok, csaknem sírva és könnyezve: a tenger, a tenger! Mintha látnám a kék vizet.

(Mihály-kapu már álmomban szerepelt. Halálkapu? /Szent Mihály?/ – Pozsony – tiszta, de igen sekély víz – tenger. A tenger az a nosztalgia, ami előbbi álmomban a kapu? Mihály-kapu?)

X. 4. éjszaka

Sok álom, elég zavarosak, de egyet se fogtam el.

1950. X. 5.

•

X. 10.

Iskola, lépcsőház (Lónyay u. ref. gimn.?), elkések, *megint* nem kezdem meg a tanítást. A kötelességmulasztás *bánt*. Ágy. Lefekszem. Altiszt és takarítónő tótul beszélnek, hogy ne értsem. Magamban tót szavakat mondok (idete, ja kcem spat), hogy őket megszégyenítsem. Kisleánykák jönnek és ágyamon keresztül-kasul mászkálva képeskönyveket (angol) keresnek. Mintha ott se lennék, rólam nem vesznek tudomást. Kilenc órákor tanárok jönnek, és az orvos. Az orvosnak nagyon nem tetszik, hogy a tanítást még mindig nem kezdtem el. Igen jóindulatú. Az én érdekemben. Arra hivatkozom, hogy az előljáróságon volt dolgom, légvédelmi gyakorlat. Ezt egy tanár megerősíti. De csak kifogás.

X. 13.

Homály. Katonák, én is friss harctéri egyenruhában a földön fekszem (beteg vagyok? szimulálok?). Anyám és Pityu vannak ott. P. azt mondja, hogy a vasúti vendéglőben olcsón lehet enni.

Terem. Többen vannak ott, vezetők, Sztálin is. Kettőnknek (nem tudom, a másik kicsoda) borítékot nyújt, mintha különleges figyelmesség lenne. A nagy folio borítékban

valami lap van, rajta nevem, ismerős írás, mintha Újházy Györgyé lenne. Sztálin kiveszi a lapot, sajtóságot kép-rajz-ábra, s ez azt jelenti: a csillagok (nap) állása a felszabadulás napján. Mintha Vizöntő lenne, február, a nap homályos. Exil? (1945 február?) Csillagok, délkörvonalak, mágikus ábra. Sztálin azért adja nekem, mert tudja, hogy ilyesmi iránt érdeklődöm, kedveskedni akar. Valami még történik. Sztálin elmegy, visszajön. Csodálkozom személyes charme-ján. Mintha villamos lenne (?). Nők vannak ott, sírnak, mert Sztálinba annyira szerelmesek.

1950. X. 19.

•

Álom

Este, elalváskor három igen erélyes, hangos és sürgető kopogás az ablakon. (Immár 5 vagy 6-szor, nyár óta.) Mint mindig, ijedelem, borzongás, félelem. – Hajnalban álom. Valami előtörténet, amit elfelejtettem. Telefon, a kagylót fölveszem. Az asztronómiai intézetből beszél valaki, szcientifikus-hivatalos komolyan közli: „Veszélyes stellium.” Ismét szorongás. (Előző nap arra gondolok, hogy a 23. álom *nem* veszély, hanem pozitív.)

1951. III. 24.
Szentendre

•

Álom

Saját ítéletemet olvasom a túlvilágon. Akkor egészen jól értem. Ez az „igazság”. Nem kellemes, nem megalázó. Tiszta. Isteni és fölemelő és nagy. Csak arra emlékszem, hogy „i” van benne („y” is?). „Egyetlen *jod* sem múlik el belőle?”

[1951.] április 10.

•

Álom

Kórházterem. Cementpadló, szürke falak. Barátságtalan. Egy halott zsákkal betakarva. Félelmetes. Egy ember a halottat felboncolja (a fejét?), azalatt ki kell menni. Azt mondja, hogy a halál oka asztma. A fej helyére fehér karnevál-álarcot tesz. Rajtam frakk (szmoking?) van olyan értelmű felírással, hogy ez az „oroszkok”-ra vonatkozik, kedvezően. Valahol kint más ugyanilyen értelmű felirat.

Pozsonyban a fügefa mellett lótszokat darabolok fel tüzelőnek (Czóbeléké?). Tartok attól, hogy odajönnek, mert ez tilos. Egyszerre megjelenik anyám. Örömmel azt mondom: Mama! Egészen fiatal, igen leányos és szép.

Harmadik álom?

1951. ápr. 18.

•

Álom (Bp., 1951. XI. 17–18.)

Tartalma –

Az eseményt azonnal elfelejtettem, éspedig azért, mert az túl *magas* a realitás-tudatom számára. Imaginációs, vizionárius, transzcendens álom – élmény – mentál, sőt Ogdoad-álom, túl az asztrál-szférán. Magam sem tudom, hogyan jutottam hozzá. Könnyen lehet, hogy az inotai *szublimáció* segítségével – a realizáció magasabb fokával: az utóbbi 1–2 hét alatt hivatali dolgaimat kezdtem elhanyagolni, de tegnap feleszméltem, és elhatároztam, hogy ismét pontos és egzakt leszek. Vigyázni kell, nehogy állásomat elveszítsem, de vigyázni kell főképpen a *morális frontra*: amit karma-jögában elértem,

azt nem szabad feladni. E folyamatnak erősen katartikus jellege van, amit tapasztalok. Intellektuálisan *nem* kedvező. De ez direkt jó. Közelebb kerültem a szenthez. De főként közelebb kerültem Istenhez – Krisztushoz. Egyszerűség. Isten egyszerűsége. Lélekjelenlétem van. Emberismeretem. Életgyakorlatom. Morális egészség a legtöbb. A szellemi tisztaság a legmagasabb fokú megértés. A fölösleges intellektualizmusok lefaragódnak. A *Pneuma* hatása. Ezt az utat nem szabad elhagyni. Lehet, hogy ez az álom transzcendens előzménye.

Tehát:

Tartalma körülbelül az, hogy Isten–Krisztus beszél, de én beszélek. Túlvilági fény, mint ahogy Henoch leírja. Az a bizonyos sem hideg, sem meleg temperatura, amely langyos májusi napokon (dalmát hajnalok) van. Hogy mit mond az Úr (mit mondok én), azt tüstént elfelejtem. De gyönyörű – evangéliumszerű, kinyilatkoztatásszerű isteni Logosz. Zenéje van, és keresztalakja. (Böhme: Ungewande Ange? Philosph. Kugel?) Tökéletes megvilágosodás és tiszta üdvézés. Reggel úgy találok: ez az az állapot, amikor az ember egyéni személyességének teljes fenntartásával és sérthetetlenségében Istenben van, vele tökéletes Egységben: amikor amit mondok, azt ő mondja.

Gondviselés-tudásom, amit tegnap mondtam Irmának: oly tökéletesen lemondani önmagamról, hogy hirtelen tudom: Ő jobban tudja, mi jó nekem, mint én. – „*Szeretettel őriztetem magam.*” – Sohasem fogom tudni magamat úgy szeretni, mint Ő szeret engem – ez a *hit*, *bizalom*, *hűség*: akaratomat teljesen beléje vetni, azt akarni, *amit ő*, ez az Egység.

Még tovább: szabadságról való lemondás: szabadságunk *helye* igen keskeny. Ez a hely, ahol szabadok lehetünk, az asztrál-karma (sors, determináció) és a Gondviselésben az akaratról való teljes lemondás *között* van, igen *kicsiny résen*. „A szabad választáson alapuló előrerendelés” – a Gnadenwahl alapgondolata. Ez az, amit megértettem. (Jakabfalvy már mondta, de helytelenül fogalmazta: a szabad akarat a rossz akarata – Istenben az akaratról le kell mondani. Nem! Ki kell találni, hitből!, hogy ő mit akar, és vele akarni. Ez a jó. Szabadon, hitből *Vele akarni.*) Így az álom egész hátterét (amennyit látok) felderítem. Talán még több. Az üdvállapot intenzív átélése. A kereszt, amit látok, szálszerű, mint a távcsőben a belerajzolt kereszt. (Böhme?) A mondat 3-as vagy 4-es ritmusa, tökéletes *igazságkinyilatkoztatás*. Ha elmékeznék rá, ez a kinyilatkoztatás lenne a legmagasabb pontja annak, amit nyelvben egyáltalán elértem, mert ez már nem belőlem, hanem Istenből fakad. Cél: *így tanítani*.

Még egy: az utóbbi időben szomorúság, amiért nem vagyok képes tanítani, és amiért annak, amit tudok és mondok, másra *semmi* hatása sincs. Megoldás (gondoltam): azt, amit kerestem, feladni, és csak *azt mondani*, amit *Isten mond bennem*. Vagyis nem *kifelé*, hanem *befelé* beszélni az emberekhez, az Ungewandte Ange szellemében. *Megszólítani* az embert. Amit tudok, ami vagyok, az semmi. Hatástalan. Ha komolyan javítani akarok, akkor Isten javító munkájában kell szolgálnom. *Ez az!*

És ma Balogh B. felolvassa a 91. zsoltárt, amelyben *ráismerek* félelmemre. Ez aztán *önbizalmat ad*. A Te akaratod, Uram és Atyám! Legyen meg. Te megvédsz engem, és én a Te dicsőségedet fogom szolgálni. Mindebben már a személyes becsvágy csak *motor*, semmi más. Csak biológiai turbina, amely a transzcendens áramot termeli.

Halleluja!

1951. XI. 18.

Bp.

Álom

Inota, V. 5. (A revízió előtt.)

Bothár Barna megjelenik, és én „helyesen” cselekszem az ő hatására. B. B.-nak köszönhetem, hogy sikerült a kísértésnek ellenállni.

Ki nekem B. B.?

Ő mentett meg engem –

Bicskei Zoltán grafikája

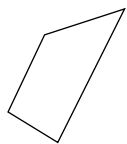
Biztos.
Vajon B. B. az az ember, aki engem *szeret*?
Minden perspektíva –
Az embert a szeretet őrzi –

Bp., 1953. V. 10.

•

Álom

Többekkel (Katóval is?) valamilyen házba megyünk, amit meg akarunk venni. Megmutatják nekünk. Igen különösen építették, de berendezése meleg, sok szőnyeg és takaró, a szobákba lépcsőkön kell menni. Egy idős ember van ott, aszkétaszerű, hosszú ősz hajjal, jobb kéz felől állok neki, előtte papír, ábra van rajta.

Azt mondja nekem jelentősegteljesen: *Igen messze fogsz repülni*. Ezután a papírra ilyenfajta ~ ~ ~ madarakat rajzol repülés közben. Lefekszünk aludni, éjjel valaki felriaszt ezzel a kiáltással: *Lopják a baglyasi disznókat!* Én felugrok, az egyik szobában evezőlapátszerű eszközt ragadok fegyvernek és kinyitom az ablakot, hogy kiugorjak. Olyan, mint a Ráyka* P. utcai disznóól. Kint szürkés éjszaka és nyomott csend. (Szívdobogva ébredek.)

Inota, 1953. V. 28–29.

•

Álom

Egyéb körülményeket elfelejtettem. (Előző este Katónak elmondom előbbi álmomat, és töröm a fejem, mit jelenthetnek a baglyasi disznók.)

Kártyázunk. Nálam 14 piros lap van (2×7), de csak az alsóig. Tordánál van a felsőkirály-disznó (triász = disznók?). A játék több mint bizonytalan?

Bp., 1953. V. 31.

•

Álom

Mintha disszidáltam volna, de megígértem volna, hogy visszajövök. Németországban vonaton utazom. Augsburgot elhagyjuk? Azt kérdelem, mikor érkezünk Brémába? A

kalauz kimutat az ablakon. Az északi tenger zöld vize nagy szélben hullámszik. Távolsban mintha Anglia lenne. A tengerben sziget. Helgoland? Építmények, kémények, nagy város romokban, felégetve. Valami nem egyezik egészen. Pénzzel? A disszidálással? A hellyel? Minden egészen különös. Brémában az utcasarkon magyarul beszélnek. Kiderül, hogy ott igen sok magyar lakik. El is vezetnek valamilyen lakásba, ahol tekintettel vannak arra, hogy egyelőre nincs pénzem. (Amikor felébredek, a Tizenegy előadás van a fejemben, és Powys – azt gondolom, hogy lefordítom angolra és elküldöm Londonba. Mintha fiatal nő segítene a fordításban.)

Inota, 1953. VI. 5.

•

London-álom

Londonban vagyok. (Ismét. Már régebbi álmomban voltam. Mit jelent London számomra?) Ott vannak Nagyanyám, Anyám és Pityu. (Három női generáció. Három Moira?) Valahol vagyok és valami történik, de azt elfelejtettem. Szabad és nyugodt, felszabadult közérzet. Egyszer csak elmegyek és egy képtárfélébe jutok. Igen nyugodt. Az egyik terem „angolos”. Nem látszik annak, mégis úgy mondom. Igen szépen épült. Nagyobbára tájképek. Kinézek: szép táj több híddal, zöld fű, fák, távolból. Ez a Temze? Úgy látszik. Akarom, hogy a nők is lássák a múzeumot. Szólok nekik, megyünk. Közben két ember sötét ruhában bemeleg. Ez az ör. Is it closed?, kérdelem én. – Yes, it is closed, felel ő. Valami ruhafélét néznek együtt hárman. Megyünk hazafelé, hídon át, vashíd, igen erős konstrukcióval. Látom a parton a folyóvizet. Utca, üzletek, kirakatok. Bizonytalan érzés. Anyám cigarettával kínál. Vette. Csodálkozom, hogyan vásárolta, hiszen nem tud angolul. Angol szavakat mond, amelyekkel a trafikos a cigarettát dicsérte. Az utcán megyek egyedül, igen különös, félig mámoros-boldog hangulatban. Visszanézek: a három nő jön mögöttem, nagyanyám eltorzult arccal, mintha bolondozna, groteszk, furcsa, gesztikulál, egészen eszeveszett, de valamiképpen „érthető”. – Csupa világos szín, inkább festményszerű, nappal.

Nagyon-nagyon mély álom (előző nap lélegzési gyakorlat), iszonyú mélységből jön fel. Különös, hogy álmomban – „lassan” álmodok, csaknem tudatosan lassan – az álmat fogom, de közben tökéletes *realitás*-érzésem van: egy kicsit túlvilági realitás. „Idegen-szerű.” Strange. Minden mozzanat mélyen megmarad és bevésődik.

1953. VII. 29.

•

Álom

(Este elbeszéltem a London-álmat.)

Semmiféle külső körülményre nem emlékszem, képre stb. Csak azt tudom, hogy az „Ör”-nek *tudok* válaszolni, és a helyes szót megtaláltam.

Megkönnyebbülés –

Bp., 1953. VIII. 5.

•

Álom

Angliából hajón megy át valaki a tengeren. A hajót katonák őrzik, úgy, hogy kéz a kézben körül fogják, arccal kifelé. Calais-ban a kocsí, amelyben valaki (fontos személy? szökevény?) van, berobog a menedékkerületre, ott eltűnik, és tudom, hogy az illető meg van mentve – Calais-ban van, a *Kontinensen* –

Én vagyok a kocsiban?

Mi ez?

1953. X. 15.

MILE STOJIC

Kutya, álom

Marbell és Ronda kopár hegyei közt
Melyek kegyetlenül emlékeztetnek Monte Melettére,
Semmi esetre sem Velebitre
Egy fiatal férfiről álmodom
Akit Boris Marunának¹ hívnak.

Az alakjáról álmodom mely ezer fokos maligánban
Lázban, a forradalmi változás paraszában ég
Majd a zágrábi Dolacon találkozunk
Ahol száraz birkahúst savanyú káposztát vásárol,
Szidja (az álmokhoz képest szokatlanul) a fiatakori baklövéseit
Tekintete kissé megnehezült *attól ami itt van*
Legrosszabb ha külföldi vagy a saját szülőföldeden
A száműzött ifjúság kopár hegyeinek nosztalgiájával, mondja
Elmélázva a karfiolos és sárgarépás pultnál
mit einer gläsernder Glatze.

Majd az álom távolából üzen Boris Maruna
a kozmikus tájakon, az euklidészi
időn át
Nosztalgiánkat a magányunk találta ki, Stojic,
a szerencsétlenségünk
Az otthon iránti sűrű szerelem mely mézként csöpög
a verssorokból
Jegyezd meg, csak félelem attól nehogy
Elfelejtve haljunk meg akár az a kutya a versből
Akkor meg mi a különbség Yull és Halál között?, kérdem
az álomban
A Yull és a Halál közötti különbség az,
Hogy a halálnak van haja, válaszolja.

Orcsik Roland fordítása

¹ A horvát költő, Boris Maruna 1940-ben született Podragban (Jasenice), a Velebit hegység déli oldalán. Húszévesen két testvérrel Nyugatra menekült. Harminc éven át élt Olaszországban, Argentínában, Angliában, USA-ban és Spanyolországban. Majd csak 1990-ben tért vissza Horvátországba. Pillanatnyilag horvát nagykövet Chilében.

Kovács Tamás grafikája

ANDREJ HOČEVAR

Álom egy versről

Amint megpillantom, meginog,
mi a garanciája, hogy egykor
nem teszem ki szűrőmet ágyamból,
ahogy a versek önmagukból űzik ki
a verseket?

Az érthetőség nem megoldás: inkább a hiány
jele vagy csak az utolsó oldalra iszkolt
hovatartozás.

Amint megpillantom, meginog
a mélységes félelem habozásában.

Az első születést szemérmesen fojtották le,
mit mondjak akkor a másodikról,
s ugyanabban az ágyban az alvás egy s ugyanazon
eredménynek a folyamatos képe:

mozdulatlanság

az átlótt álmokban, a gyakorlat és jelentés
kölsönös pusztításáról.

Minden kinyílik, a bimbók sebként, a sebek
ajtóként, az ajtók nedves szemhéjakként a tó fenekén,
a homokóra belsejére adósságok íródnak.

Lukács Zsolt fordítása

Lévai Ádám grafikája

Lemondva az alvásról

(Napló-részletek)

1947. XII. 29.

12-kor feküdtem le, majd $\frac{3}{4}$ 3-kor szörnyű álomból ébredtem fel. Édesanyámmal nyaralunk együtt ismeretlen emberek társaságában, úgy fest, Vera is köztük van. Írni szeretnék bizonyos emberekről (irodalmi szinten), akik azon a vidéken élnek, pontosabban egy paraszt versenyéről (a legnagyobb díj reményében?).

Állunk édesanyámmal az ajtófélfánál. Hozzám jön egy fiatal nő, sílécekkal, és elmeséli a történetét (mely Sonjáéra emlékeztet, az utolsó utazásról és az építkezés rendkívüli tapasztalatáról); egyre jobban tetszik a meséje. Édesanyám épp a legizgalmasabb részeknél rángat el, magyarul szól hozzám. Észreveszem mögöttem Jókát. Megkérdem édesanyámat: „Miért rántottál el?”, majd Joka is magyarul fűzi hozzá (már többször meg akartam kérdezni ébren, hogy vajon magyar származású-e – Jókai): „Miért ráncigálja?” Joka is, én is érezzük, hogy anyám féltékeny az idegen nőre. Anyám válasza Jókának: „Mi közöttök hozzá?”, ezúttal én is egyetértek vele, talán azért taszít Joka, mert tud magyarul, így beléphetett a rejtegetett, intim életembe.

Édesanyám hóborította hegyek felé visz. Gyalogolunk, hirtelen sielő csapat és kocsik jönnek velünk szembe, utolsó percben felkiáltva arrébb állunk. Az első kocsiiban hason fekvő tisztak vannak, csukott szemmel nyújtózkodnak – szerintünk hullarészek. Utánuk siklanak síléceikkel a katonák, akiknek a heves nyári napon, a vakító fehér hó háttérben kilátszanak a fagy okozta bíbor sebeik. Vakokként támolyognak. A sebek furcsa alakokat gyúrnak belőlük: egyeseknek nincs keze, kinyúlt a nyakuk, a vörös hasuk pedig felpuffadt. Arra asszociálok, hogy egyikük trombitára hasonlít – a hasa úgy megdagadt, mint a trombita elhajló csövei és vastag tölcseré, nyaka pedig elvékonyodott, akár a fűvócsó. A katonák csodálkozva veszik észre magukon a változásokat, s panaszkodnak: „Nicsak, egyáltalán nem érzem a kezem!”, „Milyen hideg van!” stb. Édesanyámmal elszörnyedve nézzük őket. Én pánikban arra gondolok: Ha én katona lennék, s így meghalnék, akkor képtelen volnék megírni ezeket a borzalmakat... majd e gondolattól felriadok.

Amennyiben jelképesen értenék az álmot, akkor az egyik értelmezés az lehetne, hogy én, hallgatva a fiatal nőt, hiszek a világrend nagyságában, ám hitemet megrendíti a látvány, ahogy a piás tisztak elhurcolják a kivégzésekről az átfagyott embertömeget.

1950. III. 01.

Egy álom, mely – ha én még mindig az a régi volnék, s ha Ilia is még egészséges lenne, a régi – útmutatóul szol-

gálhatna kölcsönös viszonyunk értelmezéséhez. Egy szobában csókolózom egy nővel. A másik szobából kavargó visszhangok szűrődnek ki. Apám táviratot tart a kezében, én kimegyek, hogy elolvassam. Ilia üzen: „Viszlát. Én biztonságos helyen bújtam el. Gyere hozzám, nézd meg...” stb. Apa értelmezése: biztos a háborútól menekült el, majd azt kérdi: Talán egy nőhöz? Milyen a nője? Engem mar a lelkiismeret Ilia határozottsága és bátorsága miatt, mert én egyedül, tessék, pazarlom el az időmet hiábavalóságokra, és magamat büntetve válaszolok: „Igen, egy nőhöz. Nagyon jó nő!” Felöltözöm (ráadásul, gúnyolódva magamon, új ruhába), majd felpattanok a biciklire, hogy kiderítsem, mi történt az Iliáéknál.

1954. XII. 27.

Az író valójában álmodó, nem pedig álmodozó. Ő álmokat ír le, azt, hogy mi lenne akkor, ha az emberek a saját hajlamaik és természetük szerint viselkednének, s nem a tehetetlenségük szerint, mint a valóságban. Az álom az élet legreálisabb hatásköre. Éjjel: látom Andrejt egy tiszta ég alatti ünnepségen (verseny vagy valami hasonló); felmászunk egy ösvényen, kézen fogva vonszolom magam után. Előjön Franjo Koroknai és még valaki (már nem jut eszembe: ki). Üdvözljük egymást, én eljűnk megyek, tovább beszélgetve és magam után húzva Andrejt, tudva, milyen erős lábacskái vannak, milyen szép, fejlett a növése, amit büszkén közlök is az ismerőseimmel, miközben figyelmetlenül rángatom magam után. A viselkedésemre általában a *hiú gondtalanság* a jellemző: a tündöklés vágya, de anélkül, hogy észrevennék, ezt a tündöklést én erőszakoltam ki. Ez még jobban látható a következő jelenetben. Miután kikecmeregünk a meredek útról a simára, ugyanabban a sorrendben haladunk tovább (elől én Andrejjel, utánunk Franjo és barátja) az ünnepségre. Egyszer csak szembejön velünk Ristić, az UDBA¹ főparancsnoka. Én üdvözlöm, mint egy felületes ismerőst, ahogyan a valóságban is az, ő pedig visszaköszön (szalutálva, fényes egyenruhában, ragyogó rojtokkal, egészségtől és erőtől duzzadva). De míg nekem ebből az üdvözlésből csupán egy hanyag mozdulat szól, a főparancsnok teljes figyelme Franjóra és barátjára korlátozódik. Továbbmegyek, átengedve őket a szívélyes üdvözléseknek, közben vitatkozom magamban: a főparancsnok nem jegyezte meg kilétemet?, kérdezem Franjót, aki tudja, hogy ki vagyok, de nem ismeri az értékeimet (íróiakat); a főparancsnok, miután felfogja, hogy ez és ez vagyok, kifejezi a csodálatát (a valóságban ő sznob, afféle bel esprit), majd megbanja, hogy nem ismert fel jobban és nem beszéltetett a társaságban. Ugyanakkor elmagyarazza Franjónak a fontosságomat, majd furcsállni és csodálni kezdenek a hátam

¹ UDBA – szerb (a naplós bejegyzés idején viszont jugoszláv) Állambiztonsági Hivatal.

mögött, közben én „szerényen” folytatom az utamat. A kép félelmetesen valóságos, az elemei (meredek, majd egyenes út, Andrej erős lábacska a csizmákban, Ristić arany színű zsinórai – minden plasztikus és érzékeny fel-fogható), meg a viszonyok alapján is. Örök háromszög ez: 1. én, 2. egyszerű emberek (Franjo), akikkel nagyszerűen kijövök, de nem nyílok meg számukra teljesen (mert nem tartom őket érdemesnek erre), 3. hatalom, melynek védelmére, hátszelére vágyom, de csak akkor, ha az maga kínálkozik fel, úgymond az akaratom ellenére, műveim iránti tiszteletből, míg én a gondtalan magányos farkas és szerény ember pózában tetszelgek, aki a magasröptű, haszontalan gondolatait sztoikusán viseli a világban. – Ez a jelenet valószínűbb mindannál, amit megéltem az efféle viszonyokban. Ha én vérbeli író lennék, már rég kihordtam és megírtam volna.

1957. VIII. 28.

Egész éjjel álmodom: először a katonaságról, majd a párizsi jelenetekről, egyiket sem éltem át, mégis tele vannak mozgással, kínos helyzetekkel és nevetéssel. Fáradtan ébredek.

1958. IX. 30.

Egy hónapot töltöttem Andreával Vrbovszában. Napsütéssel, tengerrel. Testem ezúttal nem kívánt többet annál, ami ott volt.

Mindössze két belső élmény ért, az egyik álomban, a másik ébredéskor. Az álom Újvidékre vitt, egy újabb háború kitörésének idejébe. Az erről szóló hírek után én is, elerőtlenedve a vész sejtelmétől, ide-oda vetődök, fülelek, keresem az emberekkel való találkozást, hogy bátorítsanak. Živojinovićyal sétálok az utcán, akivel egy kis gondolatcserére vágyom. Ő azonban csak közönyösen igazolja a félelmeimet. Rábukkanunk az UDBA-s V.-re, aki egykor kihallgatott. Az arcomba vigyorog: „Szeretnél külföldre utazni, mi?” Teljesen zavarba hoz, hogy kitalálta a szándékomat. Menedéket keresek a sajátjaimnál (az erős, segítő apakéz iránti vágygal, melyet kétségbeesetten érztem a mostari kaszányában is, 1947-ben). A szülői házba jutok, az ebédlőbe. Ott van Anyu, Apu, Nagymama. Apu azonban beteg, erőtlen. A sötét kockás szőnyegen fekszik, borotvátlanul, sápadtan, elcsigázottan, a két nő fölötte áll. Összevázolta magát, pizsamájának – ami az egyedüli gönc rajta – lábszára teljesen nedves, a szőnyegen jókora sötét folt. Rámutatva saját gyengeségére azt kérdezi tőlem, félig összezavarodva, félig iszonyodva: „Nem tudom, belefutadnak a Dunába?”. Minden bizonnyal azt akarta mondani, hogy „beleugorjak”.² Erősen tiltakozom, közben felriadtam.

Ébredéskor pedig úgy éreztem, mintha egy hosszas gondolkodás után azt a következtetést vontam volna le:

„Idegen vagyok, nemcsak a saját országomban, hanem mindenütt.” Majd ez a maga módján közhelyes gondolat továbbgördült: „Nincs szükség arra, hogy írjak, nincs mit írnom ezekről az idegekről.”

Két szorosan összefüggő élmény, szögezem le. Idegenségemet a különben szép és harmonikus nyaraláson is éreztem, mindig, amikor be kellett kapcsolódnom a társaságba (nem a kollektívumba, amely egy személytelen közösség és amelyben jól érzem magam, hanem a társaságba, az individuumok közé, akik tőlem személyes viszonyt várnak el). Branko, a nagybácsija, Ticiano, a belgrádi társaskör. Két éjszaka a kocsmában. A nemzeti repertoár gyöngyszemeinek – *Otkud ideš Anice*,³ *Bolan mi leži Mile Pop-Jordanov*,⁴ *Zato braćo pijme ga*⁵ – lelkes danolásása, ami az ismert és közkedvelt dallamok miatt a Jugoszlávia különböző területeiről származó emberekben ugyanazt az érzést kelti: egyetértést. (Branko később, az éneklés est előtt azt mondta, hogy: „Így, egy kicsit inni a garatra, énekelni – ez a legszebb, amit átélhetsz.”) Tőlem viszont az összes nemzeti repertoár idegen, kivéve talán a magyart, amely ugyanakkor csak csonka visszhangokat idéz, az általam is megtapasztalt magyar–zsidó konfliktus miatt. Mindegyik: a francia, az izraeli, a jiddis. Ez párizsi utam alapvető tanulsága. Idegenség... idegenség mindenütt.

Most akkor miként várjam a következő háborút? Hogyan találjam fel magam olyan helyzetekben, amelyek gyors döntést várnak tőlem? Amikor, tegyük fel, le kell mondani a nemzetről vagy a becsületről. Egykor – a magyar fennhatóság alatt levő gimnáziumban – nem hajlottam arra, hogy tolmácsoljak – a leigázott nemzet mellett döntöttem. Viszont fiatal voltam, még nem sejtettem a veszély méreteit. Fel kell készülni a hasonló alternatívákra.

És mit lehet írni az idegenség ürességéről? Vajon a folklórkapcsolatok hiányában keressek egyetemesebbet, vagy vonuljak mélyebben magamba? Az első megoldás teljesen idegen tőlem, elérhetetlen, meg úgy tűnik, kevés is. És ismét az ósdi kérdés: hogyan valósítsam meg magam a szövegben?

„United States”, 1967. X. 8. 4 óra

Álmodom – a nyugtalan tengeren – a megszállásról. Valami olyasmért kaptak el, amit nem követtem el, s bár hisznek a védekező magyarázataimban, először ki szeretnék vizsgálni az ügyemet. Menekülök. Házakkal teli parton futok. Az egyik előtt téhen áll, s én tudom, hogy ez Milivoj Nikolajević alkotása (mintha nem is élne, hanem mesterséges lenne). A téhen egy sóvárgó dalt énekel, s undorítóan hozzám dörgölőzik. Fülön ragadom, ledöntöm, üvöltve: „Húzz el innen, bolond téhen”. Ám máris ott a következő, mindegyik háznál egy – bőgve megátolják a menekülésemet. Egymás után ledöntöm őket, küzdök, felébredek.

² Az apa kérdése és a fiú korrigálása az eredeti szerb nyelvű szövegben magyarul szerepel. (A ford.)

³ Hunnét gyűssz Anica. (A ford.)

⁴ Fekszik nekem Mile Pop-Jordanov. (A ford.)

⁵ Ezé' igyunk tesók! (A ford.)

Egész éjjel derűseket álmodom.

Az első. Sétálva az utcán elhaladok a sarok mellett, könyv hever a közelében, benne egy levél. Közben megjelenik egy fiatal, sápatag nő, zokog. Felemelem a könyvet, s megkérdem, miért sír. Először nem akar válaszolni, elfordítja tőlem az arcát, végül azt mondja: „Vajon pusztán azért nem sírhatunk, mert magányosak vagyunk?” Kapva az alkalmon, felkínálom a társaságot, s ő azonnal felvidul. Megmutatom neki a könyvet, kiderül, hogy ismeri a tulaját, a tanítónőt, s nagyon örül annak, hogy örömet okozhat neki vele. Közelebb jutunk a házához, körülöttünk gyülekezni kezdenek az emberek, akik ismerik őt. Felfogják a védelmező szerepemet, körbevesznek. Egy ifjú kővér emberke, cigánysötét ábrázattal, megnyírt vörös bajusszal, nógatni kezd, adjak neki pénzt. „A házért, a házért!” Nem értem, mit akar. A nő elmagyarázza, hogy ő a testvére, s azért kunyerál pénzt, mert szeretne maga és szeretője számára, a szerelmi találkák fenntartására, nem lakást, szobát, amire volna pénze, hanem házat vásárolni. Testvérenek könyörgő arca annyira vicces, hogy mindenki rajta nevet, én meg előkotrom zsebemből az aprót, hogy megmutassam, nincs elég pénzem (valóban nincs). Ezalatt észreveszem, barátnőm ábrázata is sötétebb lett, valóban egy fáradt kis cigánylány arca, akit mintha ismernék is. Társalgásunkba beleavatkozik egy fiatal ismerősöm, odaadja a szükséges összeget a nő testvérenek. Erre mindenki felkapja a fejét, kiáltozva skandálják: „Koma! Koma!” Miután szóltam a komának, hogy odakint várom, lassan kisonok a házból, egyenesen az udvarba tartok. Ám a koma sehol sincs. Forgolódom. A fal tövében lévő búvóhelyen egy cigánylány ácsorog egy kisebb másikkal, bugyogós nadrágban. Megkérem, hívja ki a házból a komát. Elhagyja búvóhelyét, bemegy a házba, kiáltozva: „Koma! Koma!” majd visszatér, tudtomra adva, hogy a koma nem jön ki. A kislánnyal visszahúzódnak az előbbi helyükre, tovább figyelik az utcát, és én felfogom, hogy ez a cigánylány prostituált, aki itt csábítja és várja a kuncsaftjait. Kilépek az utcára.

Az utcán hirtelen rádöbbenek, hogy eltűnt a biciklim. Egy ember észreveszi, hogy forgolódom, s megkérdi, mi történt, én elmondom neki, utána közösen keressük. Egyre több ember gyülekezik körénk. Sajnálnak, bólogatnak a fejükkel, közben lassan valamiféle gumikról kezdenek beszélni, amiket bizonyos összegért megkaphatnék. Semmit sem értek az egészségből. Egyikük előveszi hóna alól a kis pénztárca-táskáját, benne az összehajtogatott biciklibelsővel, az enyéme lehetnek, ha kifizetem őket. Ám én az összes pénzemet elköltöttem a kis cigánylánynál, s azt bizonygatom, nincs nálam semmi. Közben az az ember, aki elsőnek érdeklődött, hogy mit keresek, kölcsönad nekem. Kiszámol kétezret a gumis embernek, közben a mellette álló is jelentkezik, tarhálva: „Nekem is!”. Az alak neki is ad kétezret, majd újra kettőt, egy másíknak meg ezret, s én hirtelen fölfogom, hogy a biciklimért már kétezret adtak, majdnem többet annál, mint amennyit ér. Félbeszakítom az ember adakozását, s erre felébredek.

Tolsztoj *Feltámadása*. Az író nem tágit attól, hogy Nyehljudov Maszlovánál tett börtönlátogatásakor egy sor mellékes figuráról is szóljon, elég részletesen, egymás után mutatja be őket, a maguk külső megjelenésével és viselkedésével. Lehet, hogy a szerző semmilyen „általános képet” nem nyújt ezzel, de a tények figyelembevételének bizonyítékát igen, ami nemcsak művészi, hanem szinte már morális tulajdonság is.

Este kissé meghűlve feküdtem le, s úgy aludtam el, hogy nem kapcsolom ki a rádiót. Akkor csinálom olyet, ha nem vagyok biztos az elalvás sikerében. Néhány perccel három előtt tértem magamhoz, a budapesti rádión még szólt a műsor – éppen a „Földvár felé félúton”⁶ című egyszerű, de aranyos kis nótát kezdte sugározni, mely egy nőről szól, aki nem akar beülni a felkínált kocsiába, hanem mozdulatlanul néz maga elé és zokog az autóúton. A harag a nátha miatt, amit a hátamban és a lábamban éreztem, azonnal elmúlt, teljesen átadtam magam a szép dalnak, amit izgatottan végighallgattam. – Ez a művészet összes haszna; nem kevés.

1990. V. 22.

Ébredés előtt azt álmodom, hogy észreveszem, valaki nem zárta el a vizet a zuhanyzásnál, így a meleg víz a semmibe folyik. Ez mindenképpen otthon történik, noha semmi sajátot nem fedezek fel – mert a fölösleges fogyasztástól mérgesen elzárom a csapot, átvágok a lakáson a kijáratig, majd tovább egy kert felé, ahol Baba Lepával találkozom. Panaszkodom neki, hogy Sa., tehát a hozzá legközelebb álló személy áthágta a spórolási szabályokat, ám közben rájövök, hogy itt is, ahol a kerti pázsit kezdődik, egy másik tusból spriccel a víz, amit valószínűleg az hagyott így, akinek éppen panaszodom. Haragom megkétszereződik, magasra emelt öklökkel indulok megbüntetni a vénasszonyt.

És így érkezem meg, Leningrádban, a nyomor végső határáig. Ennek köszönhetően – amit önzésnek hívtam – spóroltam az időmmel és írtam meg a könyveimet, viszont most, amikor már nem írom őket, az inség és az önzés hátránnyá válik, belső életem jellemzőjévé, saját portrémmá.

1993. VI. 9.

A legfurcsább szöveg, amit valaha is elképzelttem. Nem azt mondom, hogy megírtam, mert csak lediktáltam magamnak, úgy értem, franciául, az alvás első fázisában, majd amikor felocsúdtam, eszembe jutott, hogy reggelig, vagyis mostanáig sikerült félig megmenteni. Egy fiatal ír monológjáról van szó, aki égő házban találta magát, ahol megnémult a sok következtében. A szöveg ezt az élményt dolgozza fel, ám a némaság hatására, csak egy-

⁶ Az eredetiben is magyarul szól a dalidézet. (A ford.)

Kovács Tamás grafikája

szer lediktált marad a fiatalember tudatában, mégis örökre kimondatlan lesz, ahogyan számomra a reprodukciója – nyelvi szinten – leíratlan.

Montpellier, 1994. I. 10. reggel

Többet alszom a megszokottnál, délelőtt is, délután is, éjjel is, talán azért, mert nem tudom elviselni a szoba klímaberendezését, vagy netán azért, mert a nátha kimerített. Este, miután délután szintén aludtam, éjfél körül álomba zuhanok és egész idő alatt klozetekről álmodom. Klozetek, mint témák, amelyekben megnyilvánul a jugoszláv nyomorúság. Minden tönkrement, a házak, a birtokok, a karrierek, mindaz, amit ötven éve átépítettek a hamis kommunista legalitás alatt; csak a klozetek maradtak, mint a hazai ambíciók utolsó menedékhelyei és támaszpontjai: minden gond, figyelem, költség lefolyik rajtuk, hogy megmaradjanak a klozetek, a jólét jelképeként, nemcsak egyenként, hanem a működő klozetek mellett még egy nagy, a tartalék, sok összegyűlt papírral a hiány esetére. Majd egy kövér szlovákról álmodom, akiben a titkosszolgálatosok ellenséget szimatoltak, s addig gyötörték, míg tönkre nem ment idegileg. Ébredés közben arra gondolok, hogy álomom igazi jugoszláv téma: a mocsok, s a keleti ember tehetetlensége, mert sehogy sem tudja leigázni, hogy ezáltal lépést tartson a civilizáltakkal. Majd eszembe jut, hogy ezt a témát már megírták, prózában, sőt talán még Branko V. Radičević költészetében is – amit nem ismerek –, illetve a megszállásról szóló, *Parasztok* című regényében, majd egy másik prózakötetében a háború utáni, vidéki leszámolásokról. Én csak ezt az utóbbit olvastam, ám tudtommal a Vuk Karadžić Kiadónál megjelent az életműve. A kortársam volt, emlékszem egy közös találkozásunkra a kocsmában, amikor odaszólt, miért adok ki könyveket Belgrádban, amikor vajdasági vagyok, ahol számtalan kiadó létezik. Kifogását a szerb ember kajánságának tartottam. De talán nem is rám, hanem inkább a munkáimra célt, mert nem érzi igazán szerbesnek őket, mivel elkerülik a szerb témát, a sárban való toporgást, anyagi és szellemi értelemben, az általánosabb, európai problémák érdekében: razzia, antiszemitizmus, elmaradottság. Ebben az esetben igaza lehetett.

1994. II. 12.

Hajnaltól ocsúdtam fel, s ébren maradtam, mert aggasztott a szív körüli fájdalmam – vagy a szívben? nem tudom eldönteni –, mely rávetett arra, hogy a halálról, a betegségről gondolkodjam, itt, ezen a labdán, mely forgás közben saját szennyét görgeti, igazságtalan berendezéssel, melynek parancsára mindenki mindenkit legyilkol a fennmaradásért. Még egyszer kezembe vettem a tegnap Eva Korálniktól és Michael Krügertől kapott leveleket, mindkettő biztató az irodalmi jövőmet illetően, utána belelapoztam Roger Vailland naplójába, aztán végre eloltottam a villanyt. Sikerült elaludnom, azt álmodtam, hogy a forgalmi átjáró sárában, hol kocsisorok vonulnak el, Anyám keresésére indulok. A konyhában kell lennie, de nem vagyok biztos benne, hogy ott lenne, mert családi életünket ebben a pillanatban felkavarta a költözés, az átmeneti állapot, erre utal a kocsisor is a sárban. De amikor kinyitottam az ajtót, megcsapott a hőség: Anya bent főzött, a Nagymama segített neki, lassúbb, de biztos vénasszonyi erejével. Jókedvűen ébredtem, azzal a meggyőződéssel, hogy nappal van, hogy egy teljes órát aludtam. És valóban, Anyámnak minden szeszélye ellenére sikerült a jó, tiszta és ízletes főztjével létrehoznia az elégedett békeség pillanatait felborult életünkben.

1994. XII. 25.

Ma van az első reggel, amikor úgy eszméltem fel, s töltöttem el felkelésig az időmet, hogy közben nem gondoltam az egyszer majd bekövetkező halálra.

Újvidék, 1995. II. 27

Ébredés után elszunnyadtam a fotelban, amikor felébredtem, újabb alváshoz készültem, de hirtelen megszállt a gondolat, hogy amennyiben újra elnyom az álom, meg fogok halni. Felálltam, lemondva a további alvásról.

Orcsik Roland fordítása

Álom és valóság

Mirko Kovač (Rovinj) és Filip David (Belgrád) Leveleskönyvéből*

Rovinj, 1992. szeptember 26.

Kedves Filip,

egész szeptember hó folyamán mindenféle álmok nyugtalanítottak, meg aztán más eredetű depresszió is letaglózott, ezért olyan kuszált állapotba kerültem, hogy megfelelő kulcs, szerszám híján nem tudtam kibogozni és kievickélni belőle. Úgyszólván minden éjszaka Danilo¹ látogatott meg álmomban. Ezek általában zavaros álmok voltak, köztük egyetlenegy teljesen világos, úgyhogy lejegyezhettem, és mostani levelemhez mellékelve el is küldöm, lelkiállapotom adalékaként talán. Nem bocsátkozom álomfejtésbe, az álmok magyarázásába; hagyom, hadd rakódjanak le valahol mélyen, visszafojtom őket, és várom, hogy valóságos jelenetekként egyszer felszínre bukkanjanak. Egyikük-másikuk, pontosan úgy, ahogyan megálmodtam, valósággá vált, ez azonban egy másik történet. Más alkalommal folytathatnánk, annál is inkább, mivel az általad művelt irodalom nem egyéb, mint álmok hosszú sorozatából való gondos válogatás.

Danilo gyakori éjszakai látogatásainak láncolata abban a pillanatban szakadt meg, amikor egyik füzetemből kidobtam egy pár rövid bejegyzést, melyeket oda felvettem, meglehetősen szigorú rostálás nélkül, és bensőséges barátságunkkal olykor visszaélve. Afféle hevenyészett vázlatok voltak csak, minthogy ritka pillanataimban följegyeztem ezt-azt, mégpedig valamely érdekes eseményt követően, egy-egy elolvasott könyv vagy beszélgetés után, ami arra késztetett, hogy ha csupán jelezve is akár, befirkantsam noteszembe. Danilo mindannyiszor egyazon módon jelent meg álmomban, azaz úgy, hogy ujjal mutogatott oda egy nekem értelmetlen szövegre. Az írott szónak kultikus jelentőséget tulajdonított, minden hibára, pontatlanságra, még a legapróbbra is, felettébb érzékeny volt. Megkockáztatnám a megállapítást, hogy azok közé a ritka írók közé tartozik, akiknek művében egyetlen felesleges mondat sincs. S nem is kedvelte az olyanféle irodalmat, amely pórére mezteleníti a dolgokat, és azokat az írókat sem, akik zsigereik legmélyén kotorásznak csak azért, hogy mi megbotránkozzunk rajta, micsoda önpusztításra képesek; mi több, többre becsülte a szófukarságot a szószátyárságnál. Szerintem igazán ártatlan feljegyzések voltak, kedves cenzorom mégis felkísértett álmaimban. Minden áldott éjszaka valamiféle könyveket lapozott, és rejtélyes kéziratokat igyekezett megfejteni; s tette ezt kitartóan mindaddig, amíg azokat a szövegeket ki nem téptem noteszemből.

Feltéve, hogy képes vagyok eltűnődni az álmokon, ebből az következik, hogy alteregóm ujjával itt most magam mutatok rá mindarra, ami esetleg megbánthatna hozzám közelálló és nekem kedves embereket, sérthetné, kiváltképp, az emléküket. Mindannyiszor, amikor

fogytán a lelki tartalékunk, amikor a valónk van komoly veszélyben, színre lép az álomnak nevezett varázslat. Az olykor kimerítő, gyötrelmes, kínkeserves, groteszk álmok, de amely sok tekintetben serkentő és figyelmeztető erejű, mert teljességgel előre nem látható forrásból érkezik. Vannak pillanatok, amikor úgy tűnik, egész való világom hibák sorozata, csupa-csupa tévedés, ezzel szemben minden jó és helyénvaló döntésem a tudatalattimból jött. Most aztán újból tanácstalan vagyok, hogy mit tehetek a meghagyott bejegyzésekkel, nyilvánosságra hozhatom-e őket, vagy pedig megneheztem az alteregóm, mert nagyobb szigorú s megfelelőbb formát vár el tőlem.

Valamikor 1987 nyarán belgrádi lakásom teraszán üldögéltünk Danilóval; első huzamosabb, délutáni ücsörgésünk és első közös vacsoránk volt ez megbetegedése és műtete után. Szerette ezt a helyet, no és egy pillanatban könnybe lábadt a szeme. „Csak tudnád, a kórházban hány-szor gondoltam erre az erkélyre, és hány-szor kérdeztem magamban, látom-e még valaha” – mondta nehezen ejtve a szót, sírással küszködve. Akkor megmutattam néhányat rövid szövegeimből: játszi rögtönzéseket, anekdotákat; gondoltam, tetszeni fognak neki ezek a feljegyzések, amelyekben az emlékirat-irodalom szokatlan formájával beérve emlegetem őt, természetesen mindig rokonszenvvel és szeretettel, melyet barátom iránt éreztem. Felolvastam egy rövid dubrovniki feljegyzést abból az időből, amikor az orvosok tüdővést állapítottak meg nála. Egy tompított fényben úszó bárban ültünk, s én leírtam, hogy a barátom kezében föl-villant valami; nagy pohár pálinka volt, s egész marék gyógyszerert hajtott fel vele. *Danilo meg a kékes dohányfüstfelhők* címmel egy kis sztorim is volt, valahol pedig egy rövid feljegyzésem is nikotintól megsárgult, puffadt ujjairól, melyek már-már kivéreztek. „Mi van az ujjaiddal?” – kérdeztem. „Egész éjszaka dorbézoltam és muzsikáltam, a gitár húrjait vertem. Akartam, hogy kivérezzenek az ujjaim!” – „De hát miért?” – kérdeztem. „Azért, mert ott ült egy szépség, gyönyörű, fekete szemekkel és a legédesebb ajkakkal, amilyeneket valaha is érintettem.” Még egy rövid feljegyzés akadt itt, melynek titkát csak mi ketten, ő meg én tudtuk. Továbbá Danilo gyermekimádatának leírása, egy időben ugyanis, valamikor a 70-es évek elején, az apaság megszállottja volt. Gyereket akart, méghozzá a szépséges D. D.-tól, akkor együtt nyaraltak, itt, Rovinjban. Megőrzöm a titkát, hogy mért hiúsult meg.

Egész sor ilyen tollrajzot olvastam fel még, majd – most már nem íróként és jó barátként, hanem mint egy kisdiák – vártam, mit szól hozzá. Hosszasan hallgattott, egy kérdéssel szólásra bírtam hát: „Tűzre vessem?” „Vesd” – válaszolta. „A felét, én pedig megmondom,

* M. Kovač – F. David: *Knjiga pisama 1992–1995* (Forum pisaca Kiadó, Belgrád, 2003).

mit!” Miután megmutatta, mely szövegeket véli kido-
bandónak, azokat ott, a szemé láttára, összetéptem. „Hát
tényleg egy szemernyi irodalmi értékük sincs?” – hitel-
lenkedtem. „Te író vagy, és mindennek, amit csinálsz,
irodalmi értéke van. De ez nem elegendő. Én, aki hiszem
és vallom, hogy az irodalom: minden, és mindenk fölött
áll, mégis úgy gondolom, hogy ennél is előbbre való szent-
ség tisztelnünk a hozzánk közel állókat, és óvakodunk a
banalitásoktól. Csak a sehonnai bitang él vissza bizonyos
intim pillanatokkal. Mindig ügyelj, nehogy olyasmit véts,
amit később nem tudsz megbocsátani magadnak. Amit
írtál, egyedül a halálom után lehet elsütni. Halott írókról
szólván mindenféle ostobaságnak van keletje.” Ami a hiú-
ságot illeti, egy kissé találva éreztem magam, azonban
– gondolom – hamar ráébredtem némely tévedésemre.

Danilo halála után feljegyeztem Stanko Cerović
tanúskodását, aki mindvégig mellette virrasztott. „Soha
életében nem volt olyan szép, olyan átszellemült, olyan
lucidus és olyan bölcs, mint akkor, a halálos ágyán”
– mondta Stanko. Mint magad is tudod, a gyászhirre
nekrológót írtam, a zágrábi *Danas* hozta le 1989. októ-
ber 24-i számában. Terjedelmi okokból két flekk, bizonyos
helyrehozom a szöveget, annál inkább, mivel egy
részlete különösen a szívemhez nőtt. Az, amelyik arról
szól, hogy – valamikor régen – a *Prešernova Kleitben*² lát-
tam Danilót, virágos hangulatban és egy pipivel az asztal
tetején. „Lumpolok a cetinjeiekkal!” – rikkantotta Dani.
A Strasbourgban megrendezett, *Extrém Európa* elnevezé-
sű szeminárium számára cikket írtam egy, a Danilo nevé-
hez fűződő témáról, a *tömörítés esztétikájáról*. A *Vreme*
c. hetilapban jelent meg 1991. november 11-én, vagyis
akkor, amikor távozásra készülökben én már javában pakol-
tam. Amikor hazajöttem Párizsból, leváztam egy rövid
emlékeztetőt arról az időszakról, amikor Danilo ellen haj-
sza indult Belgrádban, valahol 1976 őszén. Nem merem
ugyan elküldeni neked, mert várom, hogy álomban dől-
jön el a sorsa, de egyelőre annyit elárulhatok, hogy 1976
késő őszén Danilót erősen foglalkoztatta az öngyilkosság
gondolata; erről Mira³ is sokat tud.

Egy délután ismeretlen építőhelyen találtuk magunk,
azt hiszem, valahol a Voždovacon⁴, ámbár sehogyan
sem értem, miként kerültünk abba a befejezetlen épület-
be, amelyen az ablakok, ajtók helye még üresen ásított,
a frissiben kiöntött beton lépcsőház pedig álomszerűen
szövevényesnek tűnt. Föl-alá járkáltunk szakadatlan,
többször megjártuk a lépcsőházat is, egyszer a magasból
körbeszémeltük a várost meg az élénk táru-
ló szürkeséget, majd lementünk, és egy szélcsendes zugban keres-
tünk menedéket a hűvösödő koraestben. Öngyilkosság
– egész idő alatt erről folyt a szó. Nem állítom, hogy pont
én tántorítottam el ettől a szándékától Danilót, de annyi
biztos, mindazért, amit felhozott, hogy mért muszáj így
cselekednie, olyan alaposan kicsúfoltam, hogy többször
is sikerült megnevettetnem. Egy pillanatban, emlékszem,
megkérdezte: „Te minek élsz?” Ó, mennyire fölkészülten
ért ez a kérdés, kapásból rávágtam hát: azért, hogy minél
több ocsmányságot és álnokságot ismerjek fel és nyeljek
le, hogy minél tovább és minél állhatatosabban tűrjem a
zsarnokság minden formáját, utána pedig hogy hébe-hóba
a pofájába vágjam az igazságot ennek az erkölcstelen és
becstelen népségnek a környezetünkben, majd élvezettel
legeltessem a szemem, ahogy dúlnak-fúlnak, s ahogyan

meg akarnak alázni. „Engem sikerült megalázniuk”
– szolt, miután végighallgatott. „S te erre öngyilkosság-
gal akarsz nekik válaszolni?” – tettem fel a kérdést. „Ha
egyszer számomra nincs más kiút” – felelte. – „Engem
tovajnak kiáltottak ki, és egyedül a halállal foghatom
be a szájukat. Te sehogyan sem tudod megérteni, hogy a
halál: a szellem diadala a hitványság fölött.” „Ez esetben
ne akarj meghalni most, amikor ők pikket vetettek rád.
Akkor halj meg, amikor a csúcán vagy lelki békecséged-
nek. Elégedetten halj meg, ne dühödben. Most, amikor
megírtad remekműved, a *Borisz Davidovics síremlékét*,
ők érzik, hogy kitépted magad karmaikból, már messze
jársz tőlük, többé nem vagy az egyik közülük való, s
ezért büntetni akarnak. Te, aki megírtad: *ne hagyd magad
a kutyafiaknak*, és *küzdj, Borisz Davidovics*, csak nem
hullsz térdre az ebfajzat előtt?!”

Ezt a párbeszédünket már annak idején leskicceltem,
de sohasem rendeztem el. Valamelyik kis noteszben
egyszer-egyszer rábukkantam, elolvastam, s nem tűnt
valami földrengető remeklésnek. Utóbb sorra következett
az a rengeteg költözködés, a kis notesz elrakódott vagy
elveszett valahol, így aztán tizenöt évvel később tértem
vissza ehhez a párbeszédhez, s hűen rekonstruáltam, ha
ilyesmi egyáltalán lehetséges. Tucatnyi oldalt írtam belő-
le, de még mindig a papírkosár felett lebeg az egész.

Még egy kis bejegyzés lapul noteszben, mégpedig
Danilo temetéséről, mivel egy pillanatban úgy éreztem,
hogy az a gyászpompa, az a temetői spektakulum nem
fér össze az ő szellemiségével és életével. Szerintem nem
volt hívő, egyetlen napig sem. S ha már a halál elragadta
tőlünk, azt szerettem volna, ha a sírba tétel szűk körben,
jó barátai és családtagjai jelenlétében történik, nem pedig
pravoszláv egyházi dana meg füstölök lóbálása közepette,
méghozzá oly időben, amikor senkiháziak vedlenek át pra-
voszlávnak, és már akkor beharangozták véres hadjáratu-
kat, amely – íme – mai napig is tart. Szívesebben vettem
volna, ha végakaratóban úgy rendelkezik, hogy Párizsban
legyen eltemetve, vagy legalább Cetinjében, ahol minden
bizonytalannal nehéz az élet, de attól azért még jó lehet a sír-
ban feküdni ott. Ezzel szemben ő úgy határozott, hogy a
kiválóságok alléjában, azoknak a közelében temessék el,
akik végső soron a halálba kergették. Felrémlt, hogy utol-
só óráiban netán valami lelkiéleti vagy misztikus fordulat
állt be nála, Pascale⁵ azonban megnyugtatót, – márpedig
ő volt a legodaadóbb támasza, ő állt hozzá legközelebb –,
hogy Danilo egyetlen pillanatra sem veszítette el lélekje-
lenlétét, nem is esett semmiféle vallási örületbe vagy misz-
tikus rémálomba. Stanko, akit Kiš végtelenül szeretett, s
aki mindvégig mellette maradt, szelíden és kíméletesen,
már amilyen beleérző és kimért volt, megpróbálta felhív-
ni a figyelmét arra, hogy a pravoszláv gyászszertartást
valaki esetleg félremagyarázhatná, sőt visszaélhetne vele.
Danilo erre csak legyintett, s azt mondta, így legalább
megakadályozza, hogy kommunisták szónokoljanak
fölötte. A világgkommunizmus meg valahogy épp abban
az időben düledezett, miközben Szerbiában pedig színre
lépett a nemzetiszocializmus a szerb pravoszláv püspökök
áldásával. A nacionalizmusnak az a fajtája, melyet Danilo
már réges-rég a *banalitás meg a reménytelenség ideológi-
ájának* nevezett.

Ž. P.⁶ mesélte, hogy a temetési szertartás idején mellé-
je settenkedett Brana Crnčević,⁷ és önelégülten a fülébe
súgta: „Na, Kiškét is megnyertük ügyünknek, látod?” Ž.

P. elképedt ennek hallatán. Amott meg Amfilohije püspök úgy nyilatkozott a *Večernje Novosti*-ban, miszerint – állítólag – lelki atyja volt Danilónak, s ő térítette vissza a pravoszláv anyaszentegyház kebelébe. Egy Danilo Kiš hogy meggyónjon és kitarulkozzék holmi Amfilohijének, aki lelkiében és szellemi képességeit illetően falusi pap színvonalán van, egyenesen elképzelhetetlen; diót nem fogadna el egy ilyen ember markából. Ez a hazudozó pedig nemcsak hogy nem volt Danilo lelkipásztora, hanem soha semmit még csak el sem olvasott tőle, hiszen még a szerb hőskölteményeknél tart. Zorica S.-től tudom, hogy a temetés előtt egy nappal vette kezébe először a *Borisz Davidovics síremlékét*, hogy onnan, az egyik elbeszélésből idézzon valamit gyászbeszédében a koporsó fölött. Az effélék meg a kommunisták nem sokban, vagy éppenséggel semmiben sem különböznek egymástól. Mindez, persze, a legcsekélyebb mértékben sem vet rossz fényt Danilo erkölcsiekben tiszta alakjára. Ezek közül a kérdőjelek közül azonban némelyik a jegyzőfüzetembe került; minék, és meddig lesz ott?

Az emlékek sorra megfakulnak, sok arc már homálybavész, de most úgy tűnik, Danilo egyre erőteljesebben van jelen életemben, és mindinkább belső megismerésem részévé válik. Lehetséges, hogy álom és valóság valóban *kozmosz méretű látványt* ölt, ahogyan azt Danilo definiálta álomban. Mindaddig, amíg róluk álmodunk, az azt jelenti, hogy egyazon, osztatlan világban vagyunk halotainkkal.

Barátod: M. Kovač

Egy álom

Sűrűsödik a homály körülöttünk, a lerombolt városok nyírka és hidege égig ér – mi reszketünk. Egy szeptemberi estén ezt jegyeztem le, mielőtt nyugovóra tértem. Sejtettem, hogy amit azon az éjszakán álmodom, összefügg majd a főntebb mondattal, kiegészíti ködösen megfogalmazott gondolatomat. Mindannyiszor, amikor azzal az előérzettel feküdtem le, hogy valami *lényegeset* fogok álmodni, legtöbbször úgy is lett. Számomra azok a *lényeges* álmok, amelyek jellemzően világosak, és olyan nyomot hagynak pszichémen, hogy megtörtént eseményekként tolnak fel napokig.

Álomban valahol Közép-Isztriában találtam magam, egy ösvényen, hajdanában a glagoliták jártak rajta. Köröttem mindenütt olyan sötétség honolt, hogy beleremegtem. Váratlanul meghallom, tisztán, megbizonyosodva, Danilo hangját, éppen csak nem értem azt a nyelvet, amelyen beszél. Mindössze néhány, nemigen érthető, furcsa szót hámoztam ki belőle: „*Szióca, szent Holdacska!*” Ekkor fénysugár villant, s megvilágította valakinek a lábnyomait. Fölbátorodva követtem a nyomot, mignem eljutottam egy kőtábláig, amelyen glagolita felirat állt. Tűzben megperzselődött könyvvel a kezében ott állt Danilo. „A glagolita betűk alakja hangjegyekre emlékeztet. A lélek képletei ők” – mondta. Az a megégett könyv szétporladt a kezében, majd fekete pernyeeseő hullott ránk: „Ez biztosan csak álom. Te meghaltál, s messze innen vagy elhantolva” – mondtam ekkor. Danilo elmosolyodott, s így válaszolt: „Tudom én azt, most azonban meghívtak, hogy nyissak

meg egy nagyszabású világkiállítás. Mindent, ami romokban hevert, újra megfestettek. Kozmikus méretű kép lett. S Isten nyelvén fogok beszélni.” Búcsúzóul ismét azzal a rejtélyes mondattal köszönt el tőlem: „*Szióca, szent Holdacska!*” A sötétség kárpitja újra leereszkedett. Megindultam az esőáztatta úton, megcsúsztam, és zuhanni kezdtem. Másodszor is rábukantam arra a glagolita ösvényre, amelyen jöttem is. Fölnéztem az égre, s kivilágított városokat fedeztem fel a mennyei magasságokban. Az egyik sziluettben Dubrovnik körvonalaira ismertem. Ekkor a sötétség eloszlott, és az egész térségen vakító fény áradt el; egy vége-hossza nincs *Heliopolisszá*, a Nap városává változott minden.

Ez a mély benyomást keltő álom nyugtalanított. Álmaidat, melyek egyfelől érthetőségükről, másrészt nyomasztó hangulatukról maradtak emlékezetesek, meg amelyeknek rejtett jelentésük van, rendszerint följegyzem. Az effajta álmok, ámbár nagy ritkán fordulnak elő, valahogy mitikus fontosságot nyertek életemben. Ezt most *Danilo kiállítását nyit meg* címmel írtam be jegyzőfüzetembe, és ez év szeptember 8-án álmodtam. Dátumozás közben jutott eszembe, hogy Danilót 1989. szeptember 8-án látam utoljára, Belgrádban.

Ha már képtelen vagyok kibogozni ennek az álomnak a szárait, hadd fejezzem be akkor a történetet egy hihetetlen részlettel legalább. Amikor felébredtem, föllapoztam a jegyzőfüzetem, és megtaláltam benne azt, amit lefekvés előtt beírtam, ezúttal azonban javított változatban; mint ha egy jótékony kéz beavatkozott volna az éjszaka. A mondat, ugyanis, most így hangzott: *Sűrűsödik a homály körülöttünk, a lerombolt városok nyírka és hidege égig ér – mi csak megremegése vagyunk az egyetemes reszketésnek.* Akad majd talán valaki, hogy magyarázatot találjon erre, no de az is lehetséges, hogy ez csak egy másik álomlátás volt, melyet viszont nem regisztráltam. Jung itt oda vélekedne, hogy mindaz, ami a tudatalattiból tör felszínre, *materia prima* lesz életművünkben.

Mirko Kovač

Belgrád, 1992. X. 8.

Kedves Mirko!

[...] Legutóbbi leveledben lidérces álmaidról írsz, s ebből a zűrből munkálok ki azt a csodálatos történetet Danilóról. Már hosszabb ideje az én álmaim is gyötrelmesek, szakadozottak, olykor mindenféle rémes alakok kísértenek föl bennük, akiknek arcvonásaiban elhunyt barátaimat és ismerőseimet fedezem fel, ami homályos szorongásomat egyfajta pánikká duzzasztja. No de mindebben az a legkülönösebb, hogy a rám nehezedő nyomás ébredés után sem szűnik; sőt még fokozódik is. Ilyenkor felkelek, az abszolút tehetetlenség érzetétől lesújtva fel-alá járkálok a szobában, s a késő éjszaka sötétjében, csendjében úgy tűnik, hogy az életnek ebből a labirintusából egyáltalán nincs kiút. Valamennyien egy hosszú éjszaka kelepcéjében vergődünk, melyet nem követ hajnalhasadás. Kiállok csöppnyi erkélyemre, hogy friss levegőt szippantsak. Az erkély korlátjához támaszkodva, verejtékben fürdő arccal hallgatom a hársfák susogását, míg a tetszhalott város felett hunyorognak a csillagok. Elmarad az ébredést kísérő megkönnyebbülés, ellenkezőleg: a kiúttalanság érzése

járja át az ember egész szervezetét. Ha napközben úgy tűnik is, hogy semmi sincs, ami összemorzsolna és eltíporhatna, hogy minden vonatkozásában legyűrtem félelmeimet, éjszakának idején – ha alszom, ha nem, egyre megy – fölkísértének ezek az árnyalakok, s a legapróbb zugot is betöltik. A holtak birodalma meg az élők birodalma mind közelebb kerül egymáshoz, és mi is egyre gyakrabban társalkodunk halottainkkal, hiszen számtalan, hozzánk közel álló embertársunk lakja most azt a világot. Méltán nevezted egyazon „osztatlan világnak”.

John William Dunne angol költőnek van egy érdekes elmélete (*An Experiment with Time* c. könyvében fejti ki), mely szerint minden ember egy adott korban él, de azzal egyidőben és párhuzamosan sok más kor és hely is létezik. Előfordul, például álmunkban, hogy egymástól különböző időegységek kereszteződnek. Azt tanácsolja az érdeklődő olvasónak, hogy minden reggel jegyezze föl, mit álmódott az éjszaka. Az álomnak vannak olyan részletei, melyekre bizonyos múltbeli történések, mélyen szántó benyomások, vágyak, betegségek stb. nyomán magyarázatot lehet találni, ámde létezik az a megmagyarázhatatlan része is, amely mindvégig rejtélyes és kibogozhatatlan marad – ezek a jövőndő képei, annak kivetítései, *ami még csak ezután történik majd velünk*.

Hogy megbizonyosodjam, megfogadtam J. W. D. tanácsait, és legnagyobb csodálkozásomra, az elmélet beigazolódott! Azok a találkozások, beszélgetésfoszlányok, bizarr szituációk, melyeket az álom megfejthetetlen részleteiként jegyeztem le, egy-két hét, egy hónap múltán sorra, rendre valóra váltak. Naplófélét vezettem róla. No de félhagytam az egésszel, mert egy hatalmas misztérium rabjának kezdtem érezni magam, márpedig nincs annál borzalmasabb, mint megvalósult próféciák világában élni, ezt saját tapasztalatunkból tudjuk (hiszen úgyszólván minden jóslatunk, szerencsétlenségünkre, sajnos, bevált). Hátat fordítottam ennek az ördöngösségnek, féltem, nehogy önnön sorsom túsza legyek, nehogy elébem táruljanak életemnek meg a hozzátartozóim életének azon eseményei is, amelyek depresszióba, kétségbeesésbe, netán még ennél is rosszabb állapotba taszítanának. A jövőndő: dinamit, mellyel nem szabad játszadozni!

Máris visszacsengenek fülemben csúfondáros kommentárjaid, mármint hogy lehetetlen a jövőbe látni ott, ahol sem múlt, sem jövő nincs már többé, a párhuzamos világokról szóló meséket pedig – mint a tudományos fantasztikum egy műfaját, mely sohasem feküdt neked – mindig kinevetted. Pláne egy világban, ahol a valóság („kedvenc” íróm, Dosztojevszkij szavaival élve) „minden fantasztikumnál fantasztikusabb”,

Zsirinovszkij, a világ omladozó részének felfelé ívelő csillaga vendégeskedett mifelénk. Állítólag titkos fegyvert hozott, ennek segítségével legyőzhetjük valamennyi ellenségünket (az egész világot). Nemrégiben az általad is jól ismert Kurt Tucholsky néhány találó verssorát olvastam, melyet Hitler hatalomra kerülése nyomán írt:

*Ez az ember egyáltalán nincs is;
csak a csinnadratta van,
melyet előidézt.*

Ez a *csinnadratta* pedig egész városokat söpört el a föld színéről, országokat tett tönkre, gyűjtőtáborokat zsúfolt tele, milliókat fosztott meg életétől, otthonokat és családokat dúlt fel. Mi a jerikói kürtző ehhez a csinnadrattához képest? Milyen következményei lesznek ennek a csinnadrattának, melyben ma élünk?

Mostanában új reformokkal boldogítanak bennünket. Három-négy pfenniggel, azaz harmincóról negyven márkára emelték a nyugdíjakat meg a fizetéseket! Ugyanakkor csak a villanyért és a telefonért (igen mérsékelt igénybevétel mellett) több mint száz márkát kell leguberálni havonta! Eddig valahogy meg lehetett élni százegynéhány márkából, most a pusztá létfenntartáshoz legalább háromszáz márka kell.

Megjelent néhány új könyv. Musil esszéi, I. B. Singer regénye. Úgy báméskodom a könyvesboltok kirakata előtt, ahogyan az éhes ember szemléli a szemnek-szájnak ingere, de elérhetetlen ételek választékát. Gondolni sem merek rá, hogy megvegyek egy könyvet, ez túlságosan drága luxus lett, mely meghaladja pillanatnyi lehetőségeimet.

Jobb időkre várva köszönt a te F.-ed.

Borbély János István fordítása

Jegyzetek

¹ Danilo Kiš (1935, Szabadka – 1989, Párizs).

² Prešernova Klet – ismert belgrádi művészkávéház.

³ Mirjana Miočinović, belgrádi egyetemi tanár, D. K. első felesége, irodalmi hagyatékának gondozója.

⁴ Voždovac – városkerület a szerb fővárosban.

⁵ Pascale Delpech, D. K. özvegye, műveinek francia fordítója.

⁶ Živojin Pavlović (1933–) regényíró, publicista.

⁷ Branislav Crnčević (1933–), nemzetieskedő állásfoglalásáról ismert szerb író.

Gyöngy

Gyöngy, hercegek gyönyörüsége,
Körötte fénylő arany-foglalat,
Ha egész Keletre mennék is el érte,
Nem volna még egy ily drága darab.
Oly folttalan. Oly szépséges a fénye,
Hasonló ugyan hol is akad?
A leggazdagabbnak lehetne éke,
Többre tartottam, mint önmagamat.
De jaj! Elvesztettem a dombok alatt,
Elgurult, nem szerzem soha vissza;
Bánat mardos: semmim se maradt,
Gyöngyöm oda, a tündöklő, a tiszta.

Mióta azon a tisztáson eltűnt,
Csak vártam egyre, vágyakozva
Arra, kitől minden kínom megszűnt,
S minden vígságom visszahozza.
Bár engem belül a bánat elnyűtt
Szivem a szomorúság lehúzza,
Mégsem hallottam dalt ily csudásan csengőt,
Mint amely akkor jött hozzám, lopódzva.
Több is jött hozzám, s az az óra
Felidézte fehér színét;
A sivár sír tőlem elorozta
Tiszta gyöngyöm, mely gyönyörűség.

Az a tisztás tele szépszagu fűvel,
Ahol e kincs a semmibe veszett.
Százszínű, tarka virágszirom-tenger,
S fénylenek a napon a friss levelek.
Nem sorvad ott se gyümölcs, se virág el,
Hol Ó a fekete földbe esett,
Hisz minden növény holt magból kel,
Termést learatni csak így lehet.
Mert minden jó csak jóból ered,
Olyan nincs, hogy ily nagyszerű mag
Ne bocsásson ki finom illatu fűvet
E gyönyörű gyöngyből, mely mindig tiszta marad.

E tisztásra, melyről most mesélek,
Tévedtem a zöld fák mögött.
Augusztus volt, mikor a búza beérett.
Ott, hol gyöngyöm a földbe költözött,
Fénylő virág vagy arra, temérdek.
Viola, gyömbér, gyöngyköles között
Bazsarózsa nyílt, behintve az egészet.
Szemem, szivem gyönyörködött
Eme virágba öltözött
Tisztásban, mely kellemes illatú,
Biztos, hogy itt rejtőzködött,
Gyöngyöm, a tiszta, a finom foglalatú.

A tisztáson ökölbe szorult a kezem:
Gondok nyomtak, bús gondolatok.
Hirtelen összeszorult a szivem,
Bár értelmem lecsillapított.
Gyászoltam gyöngyöm, kit ott elvesztettem,

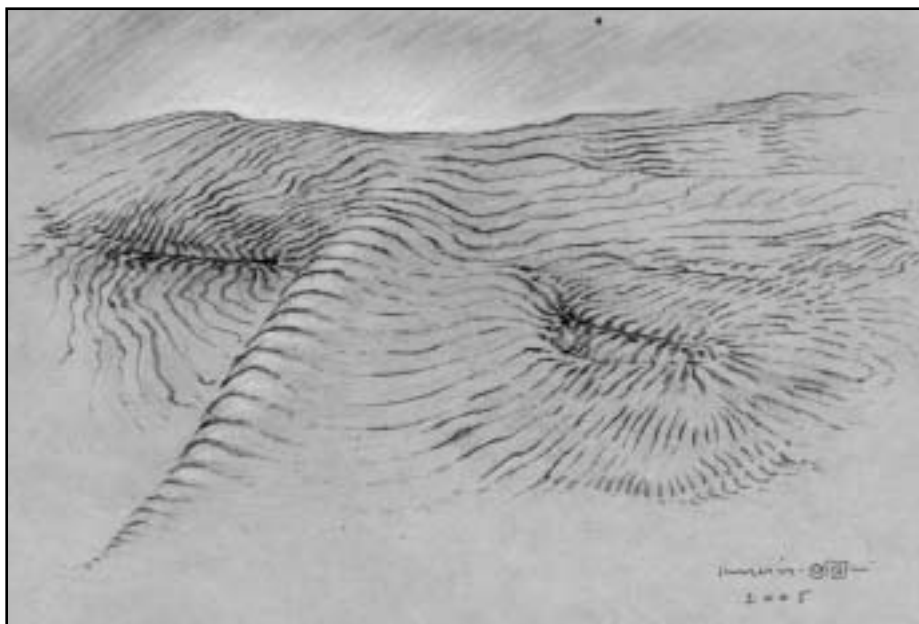
És a sok érv egymással öltre kapott.
Noha vigaszra lelt végre a lelkem,
De a nyűgtől mégse nyughatott:
Gyöngyöm mi végre raboskodik ott?
Egyszer csak mély álomba merültem,
Besziva a sok szép szagot
A tiszta Gyöngytől megbűvölten.

•

Testem a tisztáson maradt,
A lelkem meg fölrepült a magasba,
Hogy Isten kegyelméből mihamarabb
A csodák kusza útjait kikutassa.
Nem alítottam, hol vagyok ezalatt,
Mellette száz szédítő magas szikla,
Feléjük fordítottam arcomat,
Felpillantottam fénylő csúcsaikra,
Ragyogtak, mint megannyi szikra,
Hozzájuk foghatót nem látott földi szem,
Semmi emberi kéz alkotta
Nem csillog ilyen ékesen.

Ékesek voltak a hegyoldalak is:
Tündöklő sziklakkal telis-tele;
Az erdők fénye is tündökletes,
Kék a fák törzse és teteje,
Akár a ragyogó ametiszt.
Mintha szinezüst lenne minden levele,
Amint a napfény rájuk esik,
Szórták a szikrát százfele.
A földet nem kavics borította be:
Drágagyöngy díszlett mindenütt.
A nap fénye emellett fakó és fekete:
Elbújhat eme ékességek mögött.

Képes Julianna fordítása

Kurcsis László grafikája

GEOFFREY CHAUCER

A hercegnő könyve

(részletek)

Alig mondtam el ezeket,
épp, ahogy nektek, úgy bizony:
mikor – hogy s hogy nem, nem tudom –
lelkemen nagy vágy vett erőt,
hogy aludjak; könyvem fölött
el is aludtam, s hirtelen
szép álom jelent meg nekem:
annyira mesés, hogy szerintem
olyan nagy elme senki sincsen,
ki megfejtette volna; még
József¹ se lenne rá elég. [...]
Május volt éppen, ahogy láttam;
feküdtem hajnalfény-sugárban,
álmomban alva, ruha nélkül.
De hamar felriadtam végül,
mivel egy nagy madárcsapat
kergette messze álmomat:
mert felzendült az édes ének,
és álmodtam, hogy üldögéltek
a házam fölött, szerteszét –
el is lepték a tetejét.
Énekeltek mind, ahogy tudott,
egy odaillő szólamot.
Ilyen dal tán még egy se volt.
Sokuk magas hangon dalolt,
a többi meg kísérte mélyen.
De hogy csak röviden meséljem:
még ilyen mennybe illő hangot
e földön senki sose hallott. [...]
Nem volt egy felhő sem az égen.
Én fekszem, egy vadász meg éppen
a közelemben próbálgatja,
milyen vajon a kürtje hangja –
hogy érdes-e, vagy tiszta, szép.
Volt ember, állat, épp elég:
Kutyák, lovak, meg mindenféle;
ment volna mind vadászni végre. [...]
Indultam én is; ahogy mentem,
egy kiskutya ért utol engem,
szelíden hízelgett nekem,
s nemigen tudta, mit tegyen.
Közel merészkedett, akár
ha réges-rég ismerne már.
Lekonyult mind a két füle:
a fejét így hajtotta le.
Elkaptam volna: mindhiába;
Eltűnt, alig értem nyomába.
De csak követtem: ő pedig
virágzó, szép ösvényre vitt.
Finom, friss volt a fű; az út
tarkán és vidáman virult.
Szerintem ember sose rója
ezt az utat, de Zephir s Flora –
kiknek nyomán a virág serken –
nem laknak onnan messze, sejtem.

És azt gondolta volna bárki,
hogy szeretne versenybe szállni
szépség terén a föld az éggel:
hogy több virága legyen hétszer,
mint odafönn a csillagok.
Látszott, hogy azt a bánatot,
a szenvedést, mit minden évben
elhoz a hideg tél, egészen
elfeledte most a föld,
víg volt az erdő, üde, zöld.
Az édes harmat rázta fel;
és még csak kérdezni se kell,
hogy volt-e ott sok lombos ág,
és sűrűn álltak-e a fák:
az egyik fa a másik fától
tizenkét lábra állt – jó távol.
Mindegyik magas, sudár, délceg,
még ötven öl is felértek.
Nincsen kiálló gallyuk egy se,
s a koronáik ráncba szedve;
mi több, majdhogynem egymást érik –
így jó árnyékot adnak végig.
Es körülvettek engem ott
a gímek és dámszarvasok,
gidák, suták: a jámbor őzek
csak játszadoztak, kergetőztek;
a mókusok nagy tömege,
kiknek dió a csemege,
a fákon ült és mulatott.
Nyüzsögtek mind az állatok;
Algus,² a számok nagy tudója,
ha számolásba kezdett volna
(mégpedig arab számjegyekkel,
melyekből okulhat az ember,
ki minden számot tudni vágya),
kevés lett volna tudománya
pontosan kifejezni számban,
álomban mennyi csodát láttam.

Werthmüller Gyöngyi fordítása

Jegyzetek

¹ Célzás a fáraó álmára, melyet az Ószövetség (Gen 41) szerint József fejtett meg. – a ford.

² Neki tulajdonították az arab számok kitalálását – a ford.

Köszönetnyilvánítás

A fordító építő jellegű kritikáikért ezúton is köszönetet mond (ábécé sorrendben):
Csikós Dórának, Nádasdy Ádámnak és Starčević Attilának.

SÁRI LÁSZLÓ

Alkonyi álom

Lin-csi kolostoráról

„A délutáni álom kétszer akkora gyönyörűség, mint az éjszakai. Különösen ajánlatos nyáron, a másik három évszakban nem annyira. Nem mintha ezekben az évszakokban kevésbé lenne édes, hanem mert a nyári nap kétszer olyan hosszú, mint a téli, s a nyári éjszaka egy fél téli éjszakával sem ér föl.

Ha az ember nyáron csak éjszaka pihen, ez annyit jelent, hogy idejének negyed részét tölti erőgyűjtéssel, háromnegyed részét munkával. Hogy bírhatná ki az emberi szervezet az ilyen elrendezést? Mellesleg az erős nyári meleg természetszerűleg kifárasztja az embert. Ha fáradtak vagyunk, éppoly természetes szükségletünk az alvás, mint az evés, ha éhesek vagyunk, vagy az ivás, ha szomjazunk. Éppen ezért jól szervezzük meg délutáni alvásunkat...

Ne határozzuk el, hogy mindenáron aludni fogunk, mert ha ezzel a gondolattal alszunk el, nem édes az álom. Előbb csináljunk valamit, és mielőtt még befejeztük volna, várjuk meg, míg elfog az álmoság, álmország népe integetni kezd, és szép lassan jusunk el erre a tündéri helyre. Minden erőfeszítés vagy tudatosság nélkül. Gondoljunk a régiekre, akik ezt vallották: „Ha kezem kifáradt, leteszem a könyvet, s a délutáni álom hosszú lesz. Ha könyvet tartunk a kezünkben, nem gondolunk az elalvásra. Ha letesszük a könyvet, nem gondolunk többé az olvasásra.

Ez a kezdete és a vége az alvás művészetének.”

Li Li-veng, kínai filozófus, 17. század

Fűzfák lágy ívű lombja, lassú folyó, aranyló homály. Bárhol járjon a világon az ember, az alkony perceiben erre a képre rátalál. Bódultan lesi a a világosság és a sötétség találkozását, a földi világ néma átváltozását. Az alkony: rejtélyes átváltozás. Ha nemcsak szemünk és szívünk, de elménk is követni tudná, talán megértenénk a létezés minden titkát.

A vándor ilyenkor megáll, de lába úgy éri csak a földet, ahogy a fűzágak ujjai a fűszálak hegyét simogatják. Éppen csak érintik egymást.

Így álltunk nemrég egy alkonyi órán dermedten, csendben a Lhásza-folyó partján. Tibetben, a Világ Tetején. S az alkony bíborködében feltűnt előttünk akkor egy kolostor képe a tájban. Otthonosak voltunk már a völgyben, de nem láttuk ott korábban soha emberi élet nyomát. Most mégis ott állt, Ég és Föld között, a folyó túlsó partján.

Lassan, óvatosan indultunk el felé. Attól tartva, hogy ha hirtelen toppanunk elé, szertefoszlik a látvány. Lenyűgözött minket a kép, amelyről lehetetlen volt eldönteni, hogy az égi vagy a földi világ része-e. Hová kerültünk? Hová tévedtünk a jól ismert városszéli tájban? Arra gondoltunk, hogy a különös épület talán rejt valamit a számunkra, s fontos lenne felfednünk a titkát. Néhány lépésnyire megálltunk tőle, és szemügyre vettük a homlokzatát.

Aranyozott tetejének ívelt szélei kínai stílusra utaltak ugyan, de láttuk, a kolostor tibeti nevet visel. A kapu fölött szépen rajzolt tibeti betűkkel ez a felirat állt: *Gru-kha'i Pha-rol Dgon-pa*. Ami magyarul azt jelenti: *Rév Szomszéd-sága Kolostor*.

A Rév Szomszéd-sága Kolostor falai valóban egy átkelőhely közelében fehérltek. Olyan világosan és tisztán, mintha szorgalmas lakói naponta festenék. Pedig néptelennek látszott. Udvarába nem hordták a gyapjúbálákat, a falak tövében nem tornyosultak hatalmas vajtömbök, s bár a távolabbi földeken nemrég arattak, nem gyűlt a gabona sem. Úgy állt ott a csendben, a kis folyó partján, mintha az alkonyi táj része lenne csupán. Nem is emberkéz munkája, mely valami célt szolgál.

A kolostor feltűnése – napjainkból visszagondolva rá – addigi életünk egyik legje-

lentősebb eseményének tekinthető. És ezt mintha már felfedezése első pillanataiban megéreztek volna. Nem is léptünk be mindjárt – egyébként tárva-nyitva álló – hatalmas kapuján. Körüljártuk, izlelgettük az épület látványát, azon tűnődve, mi dolgunk lehet vele, mi várhat ránk odabent a falak mögött. Ha vár ránk valami egyáltalán...

Másnap fény derült mindenre.

A következő nap reggelén Horváth Z. Zoltán kiváló tibetológus kollégámmal és barátommal a kolostor könyvtárában, legnagyobb meglepetésünkre egy kinaiból készült fordítás kéziratát találtuk. A fedelén tibeti nyelven ez állt: *Su-la-ce'i gsum-bum*, azaz Su-la-ce szerzetes összegyűjtött írásai.

Ki lehet ez a Su-la-ce?

A kérdés annál is inkább izgató volt, mivel a kínai buddhizmus mestereinek eddig még sohasem hallottunk tibetire fordított munkáiról. A kínai és a tibeti irányzat több mint egy évezrede tudomást sem vesz egymásról. Vagy ha igen, nyíltan elvetik egymás gyakorlatát. Mit fedhet akkor ez a cím, mely beszédesnek egyáltalán nem mondható? A selyemkendőből kibontott könyv első lapján az ismeretlen Su-la-ce szerzetes előbeszédét olvastuk. A tibeti fordító könnyű kézzel rajzolta díszes betűt a barna papírra.

Tiszteletteljes hódolat az olvasónak, aki bár nem biztos, hogy méltó rá, kezében tartja tündöklő szellemű mesterem, Lin-csi apát általam idegyűjtött tanításait.

Miután Hszian-tung évének első holdhónapja tizedik napján, 867. február 18-án, székében ülve a legérdemesebb mester utoljára megigazította öltözetét s egyet-egyet legyintett a tiz égtáj felé, majd a végső nyugalomba távozott, mi alázatos tanítványai, sztúpát emeltünk emlékére és tiszteletére Taming városában. Én, Su-la-ce azonban, úgy gondolom, sem a sztúpa Tamingban, sem más közhelyes földi hívság nem oly méltó emlékéhez, mint maga a tanítás, melyet hirdetett.

Mielőtt mesteremet követve magam is utoljára megigazítom kérges, vén testemen szerzetesi öltözetemet és a végső nyugalomba távozom, úgy határoztam, emlékezetembe idézem s írásba foglalom azokat a bölcsességtől és szeretettől sugárzó reggeli beszélgetéseket, amelyeknek ifjú szerzetesjelölt koromban voltam résztvevője Lin-csi apát Hou-to folyó parti kolostorában.

Ezeket nyújtom most át nektek, méltó és méltatlan, bölcs és balga, létező és leendő szerzeteseknek és világiaknak, hogy mielőbb meglássátok magatokat és egymást Lin-csi szellemének világosságánál.

Ezt a világosságot kívánom nektek tisztelettel én, Su-la-ce szerzetes, a Csien-ning korszak negyedik esztendejében, mely Csao-cung császár uralkodásának ugyancsak negyedik esztendeje, amúgy pedig a kígyó éve, mely esztendőben, mint említettem, már magam is készülök utolsó ruhaigazításomra.

A több mint ezeresztendő szöveg tehát a kínai buddhizmus leghíresebb mesterének, Lin-csi apátnak a tanításait rejti, Su-la-ce nevű tanítványa elbeszélésében. Lin-csi a kínai *csan*, vagy japán szóval *zen* buddhizmus legeredetibb gondolkodója, és máig legnépszerűbb mestere. Tanításai – jó évszázada – már a nyugati világban is ismertek. De az eddig lefordított írások csaknem mindig homályosan, bizonytalanul értelmezhetőek.

Borzongva gondoltunk rá, ha most itt új Lin-csi-szövegek kerülnek elő a tibeti selyemkendőből, végre fény derülhet a rejtélyes tanítások értelmére. Egyes kutatók azt állítják, hogy Lin-csi gondolatai a távoli múltból a mai világ lakóihoz szólnak. Üzeneteit nekünk szánta, a 3. évezred tévelygő, szorongó hőseinek, akik egyre kábultabban bolyongunk a magunk teremtette földi labirintusokban. Azokhoz szól, akik olykor kiábrándultan már-már a világ végét várják. De akik még szeretnének bízni az emberi létezés méltóságában.

Attól fogva hosszú délutánokat töltöttünk a folyóparti kolostorban. Bent a könyvtárban, kint a kertben szorgalmasan másoltuk spirálfüzeteinkbe Su-la-ce szerzetes írását.

Lin-csi 1. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi apát kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordultak a Mesterhez.

– Mester! Árudd el nekünk, mit tegyen az, aki mielőbb üdvözülni akar!

– Semmit! – vágta rá habozás nélkül Lin-csi, aztán hosszan hallgatott.

– Hogyan kell semmit sem tenni az üdvözülésért? – törte meg a csendet végül az egyik szerzetes.

– Csakis könnyedén – felelt Lin-csi, s a hívek kérésére egy példázattal világította meg választát.

Több száz esztendővel ezelőtt a Liang-dinasztiabeli Vu császár egy szép napon követet küldött Bóddhidharmáért, az első pátriárkáért, hogy fájadjon udvarába. Bóddhidharma! – szólt a szenthez, mikor az színe elé járult. – Mutasd meg nekem az üdvözülés útját, és fejtsd ki legbiztosabb módját! Tudni akarom, mit tegyek.

A bölcs készségesen megígérte Vu császárnak, hogy útmutatást ad, s kifejti az üdvözülés módját. A palota udvarán hatalmas szószerket emeltetett magának, hogy onnan szóljon magas rangú híveihez. Amikor előadásának ideje elérkezett, a császár és a felsorakoztatott udvari előkelőségek jelenlétében Bóddhidharma szép lassan fellépkedett a pulpitusra. Amikor felért, jelentőségteljesen körülhordozta tekintetét az egybegyűlteken, majd figyelmeztetően felemelte pálcáját. Így állt az emelvényen, csendben, hosszan, majd amikor a hallgatóság már türelmetlenkedni kezdett, a pálcával hirtelen, nagy erővel a szószerkekre csapott. A hatalmas csattanás után várt még egy keveset, majd ünnepelesen meghajolt, s elvonult. Ekkor tanítványa, aki a császár mellett állt, udvariasan megkérdezte:

– Felséged megértette a Mester tanítását?

– Nem. Semmit sem értettem belőle – válaszolt döbbenet a császár.

– Kár – felelte a tanítvány, mert a Mester már befejezte az előadását.

– Nem lesz folytatás? Nem fejt ki gondolatát bővebben a Mester? – kérdezte a császár.

– Nem. Nincs több mondanivalója – felelte Vu császárnak hűvösen a tanítvány, s ő is kísértált a palotából mestere után.

Az udvar ott maradt, s elhülten néztek egymásra a megbotránkozott előkelőségek. Majd amikor magukhoz tértek, felháborodottan szidalmazni kezdték Bóddhidharmát. Nem tudták, hogy a Mester előadása arról szólt, hogy Buddha tanításában nincs semmi erőfeszítés.

– Nem jár az üdvözülés útján az, aki gyorsan jár. Nem lelhet az Útra az, aki keresi, viszont rajta jár, aki nem keresi! – szólt híveihez Lin-csi apát, ám hogy a tanítványok ne csak értsék, de kövessék is Bóddhidharma útmutatását, még hozzátette: – Hívek! Ne tegyetek hát semmit az üdvözülésért! Csak a köznapi dolgokhoz kell tartania magát az embernek, és ügynéklülinek maradnia. Legyetek önmagatok mesterei ott, ahol éppen vagytok, és ott helyben megigazultok. Minden nap, minden reggel, mindenütt. – fejezte be tanítását Lin-csi apát, kolostorában, a Huo-to folyó partján.

Lin-csi 2. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi apát kolostorában egy reggel így fordultak a szerzetesek a Mesterhez.

– Mondd, apát! Mit tegyen az ember, mielőtt eljő a világvége? Van-e erre nézve szabály?

– Van – felelte Lin-csi, s már idézte is a tanítást. – Mielőtt a világvége eljő, legjobb, ha az ember befejezi a reggelijét – szólt a Mester, s már sarkon is fordult volna, amikor az egyik szerzetes megkérdezte:

– Mondd, Mester! A világvégével minden véget ér?

– Minden. De ez a minden azon nyomban létre is jön ismét. A végtelen időben végtelen számú csodálatos pusztulás és keletkezés követi egymást – mondta Lin-csi, s hogy a szerzetesek tudják, mi dolguk a végtelen időben, elmesélt egy történetet:

– Nem is olyan rég, itt a Lüliang-hegyek közt, egy szerzetes beköltözött egy nagy fa odvába. Úgy hívták ezt a szerzetest, hogy Taj-po. Üldögélt a fa odvában, teltek az évek számolatlanul, amikor megjelent az odú előtt egy vándorszerzetes. Így szólt a vándor Taj-póhoz:

– Írva van, hogy ez a mostani, kerek milliárd esztendőt számláló világkorszak, melyben élünk, hamarosan véget ér. Fellángol majd a nagy tűz, és mind az ezer világ elpusztul. Tudni akarom, csakugyan elpusztul-e, vagy nem pusztul el. Felelj, Taj-po! – És Taj-po felelt:

– Elpusztul – mondta.

– És akkor mi lesz? Következik a másik milliárd éves világkorszak? – kérdezte a vándor.

– Következik a másik.

– Akkor jó – vágta rá a szerzetes, és megnyugodva ő is beült Taj-po mellé az odúba. Nem mintha addig attól tartott volna, hogy unatkozni fog, ha nem következik újabb milli-

árd év és nem lesznek majd benne újabb világok, hanem azért nyugodott meg a vándor, mert megértette, miért ül a fában Taj-po. Taj-po pedig azért ült a fában, mert tudta, semmi emberi tevékenység nem fogható ahhoz, hogy jönnék-mennek a világkorszakok. Semmi emberi tevékenység nem fogható ahhoz, hogy elpusztul mind az ezer világ, s aztán következik a másik ezer. És semmilyen emberi tevékenység nem mérhető ahhoz, hogy ő mindebben részt vehet, ülhet a fa odvában, és szemlélheti a világok változásait. Taj-po tudta, hogy a világok változásain töprengeni a legméltóbb emberi munka, s míg valamilyen meg nem ért az egészsből, nincs hová sietnie. Ezt értette meg Taj-po válaszából a vándor is, s ezért ült be hozzá az odúba – fejezte be a történetet Lin-csi apát, s szégyenkezve vallotta be, hogy nem tudja, mi történt ezután.

– Talán Taj-po és a vándor azóta is együtt ámulnak a világok változásain. Bámulják a végtelen idő játékeit. Ti is ezt tegyétek, szerzetesek, ha eljő a világvége, s már megettétek a reggelit! – szólt Lin-csi apát, s magukra hagyta szerzeteseit, kolostorában, a Huo-to folyó partján.

„Nem lelhet az útra az, aki keresi, viszont rajta jár, aki nem keresi” – jelenti ki Lin-csi, aztán elének fest egy képet: ülnek a szerzetesek a fa odvában és „bámulják a végtelen idő játékeit”. Azt állítja, hogy ez a legméltóbb emberi munka a világon. Mert amíg nem érti a világok változásait, nincs hová sietnie. Maradjon csak ki-ki a helyén, üljön meg békében a házában. Ne avatkozzon a világ dolgába. Üzeni nekünk, mai földlakóknak az öreg kínai apát 1200 éves Huo-to folyó parti kolostorából.

Ez már nem homályos értelmű beszéd: a kínai mester határozottan elítéli az örökké serénykedő, iparkodó földi társakat, akik vakon munkálkodnak a még mindig ismeretlen földi világban. Ahogy korunk hőse teszi: lázas igyekezettel átalakítja az anyagot anyaggá. Anélkül, hogy sejténé, mi lesz e munka végső eredménye.

Lin-csi eszménye a tétlen tűnődés, a csodák csendes bámulása. Legyen az ember szerény. A világ kezdete és vége sem az ő dolga. Ő ahhoz kevés. De mihez elég?

Lin-csi 5. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordultak az apáthoz a szerzetesek:

– *Mondd, apát! Mi az a tanítás, amit az emberi elme még felfog, megért? Amit követni képes mint példát, látja benne a helyes célt?*

– *Mi tehát a legmagasabb tanítás? – kérdezett vissza Lin-csi, ámulva a kérdés bátorságán. A tanítvány megismételte:*

– *Mi az a tanítás, amit az emberi elme még felfog, megért?*

– *Egy szeszámagos pogácsa – felelt azon nyomban Lin-csi, aztán nagy nyugalommal fűrkészte szerzetesei arcát. A hívek zavartan fészkelődtek, majd az egyik megkérdezte:*

– *Tréfálsz, apát?*

– *Nem tréfálok. Ez a valóság – állította Lin-csi, majd látva a szerzetesek tanácstalanságát, így folytatta:*

– *A szeszámagos pogácsa túlmutat Buddhán és a pátriárkák minden tanításán. A szeszámagos pogácsa semmit sem szimbolizál, pogácsa csupán, talányok és magyarázatok nélkül. Nem így bármely tanítás, mely tökéletlen mesterek tökéletlen szavaiból áll, s az utódok örökké ezeket magyarázzák. Hívek! Ha tökéletes tanításra vágytok, nézzétek meg jól a pogácsát! Ne vesződjetek többé szent könyvek betűivel, ne kínlódjatok szikkadt agyú mesterekkel, ne erőlködjétek, ne akarjátok érteni az írást. Vessétek el az írott hagyományt, vessétek el a példát. Nem ezekben van a teljesség, a megnyugvás. Az írott tanítás harsogó hívság, a szeszámagos pogácsa a csendes valóság. Értsétek és kövessétek mint a legmagasabb példát – szólt Lin-csi apát, s már sarkon fordult volna, amikor utána szólt az egyik tanítvány.*

– *Mester! Téged se hallgassunk ezután?*

– *Akik a pogácsa valóságos természetét már föltárták, kiálltak minden próbát – válaszolta az apát. – Azok felém se nézzenek többé! De akik még nem tudják, mennyire terhes minden titok, minden tudás, és akik még nem tudják, hogy nem érdemes az Úton cipelni mást, csak egyetlen szem szeszámagos pogácsát, azok kolostoromban megvárhatják, míg lekopik róluk a sok régi okosság. Akkor aztán ők is mehetnek tovább – válaszolt szerzeteseinek Lin-csi apát, kolostorában, a Huo-to folyó partján.*

Így beszélt hát több mint ezer esztendeje Lin-csi, a legjelesebb buddhista gondolkodó Kínában, fent északon, a Huo-to folyó partján. Itt, a tibeti kolostor falai között ezekkel a

szavakkal maga a tagadás szelleme vert tanyát. Még mi, profán lelkű nyugati látogatók is szinte belepirultunk a tudás tagadásának ilyen merész megnyilvánulásába. A könyv lapjai égették ujjainkat.

Éppen merész állításai és ítéletei miatt a kínai buddhizmus tanításai szélsőségesnek és szentségtelennek számítottak az erényes tibeti hívek köreiben minden korban. De a földi világban örömmel sürgölődő, szorgos nyugati földlakó is azonnal zavarba jön, amikor magára ismer az apát történeteiben.

Lin-csi 52. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi apát kolostorának kapuján egy nap öreg vándor zörgetett.

– *Lin-csi mester! Szeretnék tanítványodul szegődni, részt venni reggeli beszélgetéseiden – szolt szerényen a kapuban álló apáthoz.*

– *Honnan jöttél, jó öreg? – kérdezte Lin-csi, kissé meglepődve az öreg szándékán.*

– *A városban éltem. Egy esztendeje vándorúton vagyok.*

– *Na és mi célból vándorolsz, barátom?*

– *Nézelődöm az emberek között.*

– *Ki vagy te, hogy csak úgy nézelődsz köztünk?!*

– *Ezt te mondd meg nekem, Lin-csi apát! Én egész eddigi életemet gyertyaöntéssel töltöttem, semmit és senkit nem ismerek a világon, legkevésbé magamat. Minden figyelmemet a gyertyákra fordítottam. Hevítettem, merítettem, formáztam. Milliárdszor és milliárdszor. Eközben teljesen megfeledkeztem magamról. Elfelejtettem, honnan jöttem, hová indultam, mit akarok. Nem tudom, ki voltam, ki vagyok, hol vagyok. Most nézelődöm az emberek között, eljöttem kolostorodba. Szeretnék részt venni reggeli beszélgetéseiden – vallott magáról az öreg. Vallomása őszintén tetszett Lin-csinek. Barátian fordult felé.*

– *Figyelj rám, derék vándor! Aki ma bezörgetett ide a kolostorba, valóban nem az, aki egyszer testet öltött benned a városban. De már nem is az, aki egész életén át hevítette, merítette, formázta a viaszgyertyát. Milliárdszor és milliárdszor. Aki ma itt áll, egy harmadik ember. Ám ennek nincs már lehetősége találkoznia az előbbi kettővel. Annál több esélye lesz azonban magára találnia a következő életében. Amelyben majd bölcsen elkerüli a milliárd találkozást a viaszgyertyákkal. Mostani elhibázott életének pedig vállalnia kell elkerülhetetlen végét. Eszméletlen bolyongása utolsó állomásán megül valahol egy kis kolostorban, és szép nyugodtan megvárja szabadulását.*

*Majd eljő az a perc végtére,
Melyben elér ő is a kínok végére.
És az esti szellők lágymeleg szárnyain
Általrepül lelke a tenger partjain.*

– *szolt vigasztalóan az öreghez Lin-csi apát, s kitarta előtte kolostora kapuját. Őszintén sajnálta, hogy nem tehet érte többet.*

Lin-csi 77. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorában egy reggel megkérdezték a szerzetesek az apáttól:

– *Mondd, apát! Hol laknak a szalmakutyák?*

– *Szalmakutyák mindenhol laknak, híveim. Elvegyülnek az emberek között, tele van velük a világ.*

– *Felismerhetők a szalmakutyák, apát?*

– *Eleinte egyáltalán nem ismerhetők föl a szalmakutyák. Még akkor se, ha falkába verődve találjuk őket, mondjuk, egy szalmakolostorban. A szalmakutya-szerzetesek és a szalmakutya-buddhák a megtévesztésig hasonlítanak a valódiakra. Olyannyira, hogy maguk sem tudják, ők a szalmakutyák.*

– *Mire való a szalmakutyák, apát?*

– *Hogy megkülönböztessék magukat tőlük a nem szalmakutyák. Hogy pontosan ismerjék megkülönböztető jegyeiket, s ezeket jól megbecsüljék. Mindez igen komoly haszonnal jár.*

– *Elkerülhetők-e a szalmakutyák, apát?*

– *Nem kerülhetők el egyáltalán. De nincs is szükség rá. Miután felismertük őket, jól lehet bánni velük. Attól fogva már nem veszélyesek ránk. Csak etetni kell őket cukorkákkal bőségesen, és finom szavakkal dicsérni szépségüket és elméjüket. Még akkor is, ha száraz, poros, szúrós a szalmájuk és szikkadt, szálkás az elméjük. Hallgatni kell panaszos*

vonyításukat és morgásukat, milyen igazságtalan velük a világ. Mindig igazat kell adni neked, hadd nyugodjanak meg a szalmakutyák. Ez ártalmatlan, kegyes család. Jegyezzétek meg, szerzetesek, hogy a megnyugtatott, édes álomba ringatott szalmakutyák a legjobb szalmakutyák. Míg alszanak, nem harapnak legalább. Sőt, ismerek egyet, amelyik mosolyog is olykor, amikor álmában igazi szerzetesnek képzelet magát. – Világosította föl híveit a szalmakutyaság kérdéseiről Lin-csi apát. Őszintén aggódott szerzeteseiért, nehogy megkísértse őket az ön maga körül vakon forgoló szalmakutya-világ. A tudás és az alkotás hamis ígérete, majd hatalmába ejtse őket a csalódás.

Lin-csi állításai és következtetései mintha valóban a mai világ lakóinak szólnának. Mintha minden szavával minket vádolna, ugyanakkor óvna – állapítottuk meg, egyre nagyobb izgalommal forgatva a könyvlapokat a Rév Szomszédsága Kolostorban, Tibetben, a Lhasza-folyó partján.

Rendszeres vendégeivé lettünk a kolostornak, hosszú ideje már egyetlen nap sem telt el életünkben Su-la-ce és Lin-csi társasága nélkül.

A nap bármely szakában érkeztünk a kolostorba, egyetlen szerzetest találtunk csak az épületben és egész környékén, név szerint, *Gru-kha'i Pha-rol-pót*, aki a kolostor apátjának vallotta magát. Nevét a kolostor nevéből vette, s bár ez kínai szokás ugyan, nem firtattuk okát. De azért elcsodálkoztunk: miért követi egy tibeti kolostor tibeti apátja a régi kínai hagyományt? Azt sem kérdeztük tőle, merre vannak a kolostor többi szerzetesei, és hogy mit csinál itt egész nap magában egy apát?

Őrültünk, hogy vendégeskedhetünk nála, olvashatjuk Su-la-ce szerzetes munkáját. Könyvének lapjait azonban mindig csak részletekben adta kezünkbe az öreg mester. Nem is sorrendben kaptuk a tanításokat, azt mondta, még úgysem teljes a fordítás. Tehetőséges tanítványa, aki most távol van, hamarosan visszatér, és majd folytatja a munkát. Az ő engedélye nélkül neki valójában nem is lenne szabad megmutatnia a kéziratát.

Nem vitatkoztunk vele, másoltuk csendben a könyvlapokat tovább.

Lin-csi 11. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorába egy nap vendég érkezett. Vang tanácsos urat, aki támogatója volt a kolostornak, szívesen látták a szerzetesek. Miután jót ettek, ittak, Vang és Lin-csi sétára indultak. Végigjárták a kertet, az épületeket. Amikor a szerzetesek csarnoka előtt megálltak, Vang úr megkérdezte:

– *A szerzetesek, ugyebár, ebben a csarnokban olvasgatják a szent könyveket?*

– *Nem, tanácsos úr, a szerzetesek nem itt olvasgatják a szent könyveket.*

– *Nem itt? Hát hol? – kérdezte a tanácsos.*

– *A szerzetesek egyáltalán nem olvasgatják a szent könyveket – vallotta be Lin-csi apát, s a tanácsos ámulatára még csak nem is szégyenkezett.*

– *Akkor bizonyára a meditációban gyakorolják magukat a hívek. Itt végzik a gyakorlatokat? – kérdezte Vang nagyúr, megadván Lin-csinek a lehetőséget, hogy dicsérje szerzeteseit. De az apát nem élt vele.*

– *Nem, tanácsos úr. A szerzetesek nem végeznek itt gyakorlatokat.*

– *Nem?*

– *Nem.*

– *Hát akkor hol?!*

– *A szerzetesek, tanácsos úr, egyáltalán nem végeznek meditációs gyakorlatokat – jelentette ki Lin-csi apát, s bátran Vang úr szemébe nézett. A tanácsos zavartan hűmögött, majd újra kérdezett.*

– *Bizonyára hitvitákat folytatnak, így képzik magukat. Ebben a csarnokban vitatkoznak?*

– *Nem, tanácsos úr, a szerzetesek sem itt, sem máshol nem vitatkoznak. És nem képzik magukat – mondta Lin-csi.*

Zavarában Vang már rá se nézett.

– *Hát akkor mit csinálnak ebben a kolostorban a szerzetesek? – kérdezte végül félénken.*

– *A szerzetesek, tanácsos úr, ebben a kolostorban buddhává válnak. Ha akarnak – felelte Lin-csi Vangnak, majd hosszan hallgatott.*

S míg az apát hallgatott, a tanácsos elméje megvilágosodott.

– *Hiszen „világ mélye és sekélye, a gondolat fényessége, a szépség szép reménye, mind a mi kezünkben van” – gondolta Vang. Majd meghajolt Lin-csi felé, s a szívében hálával távozott.*

Lin-csi 18. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorában egy nap így szólt az apához az egyik szerzetes:

– Nagy Tanító! A tíz világtáj buddhái mind ráleltek az egyetlen útra, mely a nirvánába vezet. Csak azt szeretném tudni, hol lehet az.

Lin-csi akkor felemelte görcsös botját, s egy hosszú vonalat húzott vele a levegőbe.

– Itt van. Látod?

– Nem látom – felelte a szerzetes bizonytalanul, mire Lin-csi botjával mérgesen a hátára húzott.

– Hát nyisd ki a szemed, te ostoba! Hiába magyarázok neked?! – kiáltott rá, majd a bottal újra meghúzta a vonalat a levegőbe.

– Látod? Látod már az utat a nirvánába?

A szerzetes még mindig nem látta. Majd amikor az apát már harmadszorra is hiába rajzolta az utat a levegőbe, és harmadszorra is hiába húzott a görcsös bottal a szerzetes hátára, megsajnálta.

– Barátom! Ugye, nem gondolod komolyan, hogy én mutatom meg neked az utat a nirvánába? Ugye, nem képzeled, hogy ilyen könnyen beszélhetsz az örökkévalóságba? – fordult hozzá csendesen, majd szomorúan, mintha csak neki árulná el a titkot, a fülébe súgta:

– Ugye, tudod, szegény barátom, hogy nem segíthetünk egymáson. Nincs egyetlen út. Magunk vagyunk a világon, s ahányan vagyunk, annyi az út. És nem ismerhetjük egymás útjait.

– Tudom – felelt lehorgasztott fővel a szerzetes. – Csak azt nem tudom, miért vertél meg háromszor, mielőtt ezt megmondtad.

Erre Lin-csi negyedszer is ráhúzott a botjával a hátára.

– Ez volt utolsó tanításom! Vésd jól az eszedbe, barátom! – szólt az apát, s a kolostor csarnokában magára hagyta tanítványát. A szerzetes még hosszan, csendesen álldogált, majd elindult kifelé az apát után. A csarnok kijárata fölött ez állt:

Meg se moccansz, s céloznál vagy.

Szád se nyílt, s a szó elhangzott.

Mozdulsz, de mindig csak a falig –

Hát erre gondolj haláلودig!

Su-la-céról, a rejtélyes tanítványról, akinek elbeszélésében egyre nagyobb kedvvel olvasgattuk Lin-csi beszélgetéseit szerzeteseivel, még mindig nem tudtunk szinte semmit.

A könyvtárban sem találtuk nevének előfordulását más művekben, és *Gru-kha'i Pharol-po*, vagyis Rév Szomszédja apát is konokul állította, hogy semmit nem tud róla. Majd talán tibeti fordítója, *'Bri-smyug* rinpocse. Mondta mindig, amikor Su-la-céról kérdeztük. A válaszból legalább név szerint megismertük a kolostor egy másik lakóját, az apát távollévő tanítványát. Neve illetett szép munkájához, magyarul azt jelenti: *Bambusz Ecset*. Mintha szerényen azt mondaná: én csak eszköz vagyok, egy bambusz író toll csupán. Egyébként a lapok archaizáló, díszes keretezése és a szöveget illusztráló néhány rajz is Bambusz Ecset rinpocse bámulatos kezűgyességéről tanúskodott.

A történetek főhőséről, Lin-csiről – gondolkodásáról és személyiségéről – azonban Su-la-ce könyvének olvasása közben egyre több minden vált világossá. Szelíd istentagadása, humora és meghökentető kijelentései megnyerőek voltak, bár arcképébe Su-la-ce ecsetje is jócskán belerajzolható. Életének egyes adatai, eseményei különben ismertek voltak.

Lin-csi, családi nevén *Hszing Ji-hszüan*, az észak-kínai Hopej tartományban született Nanhua faluban. Nanhua falu a Sárga-folyó partján feküldt, ma már kisebb város, mai neve: Tungming. Hszing Ji-hszüan már fiatalon buddhista szerzetesnek állt, s a kínai buddhizmus irányzatai között gyorsan rátalált az egyéniségének leginkább megfelelőre, a *csan* iskolára. Neve akkor vált ismertté, amikor a 850-es években elnyerte a Huo-to folyó parti kolostor elöljárói méltóságát.

Ez a kis kolostor közvetlenül a folyó átkelőhelye mellett állt, innen lett a neve Lin-csi-kolostor, mely magyarrá fordítva Rév Szomszédja Kolostort jelent. Hagyományosan a kolostor nevéből vette a nevét ő is, és mint a legtöbb apát, ekkor hagyta el a családi nevét.

Családjáról egyébként nem szólnak az írások, de az tudvalevő, hogy Lin-csit már gyerekként kiváló képességek és tulajdonságok jellemezték, ifjúként pedig kitűnt szülei iránt tanúsított szeretetével. A szülők megbecsülése és szeretete volt a konfuciánus

Kínában a leginkább hangoztatott erkölcsi parancs. Lin-csi tehát e tekintetben nemcsak megfelelt az elvárásnak, de valószínűleg túl is teljesítette azt. Máskülönbem nem említék a források.

Ugyanakkor később, nyilván félreértve a mester valamelyik tanítását, szokatlan köznapiságát, egy 12. századi életrajzírója azt állította róla, ha nem állt volna buddhista szerzetesnek, bizonyára rablóvezér lett volna belőle. Ha ez a megállapítás talán túlzó is, kétségtelen, hogy Lin-csi szabálytörő, sőt forradalmi tanítása nem minden ok nélkül számított botrányosnak a jól nevelt kínai tisztviselők köreiből. Az apát excentrikus figurája szálla lett a szemükben.

Am annál inkább tetszett nekünk, nyugati vendégeknek a tibeti kolostorban, korunk világából szemlélve őt. Su-la-ce hőseként a legemberibb, legnemesebb vonásokat fedeztük fel Lin-csi alakjában, viselkedésében nyomát se láttuk tekintélyelvűségnek, önhittségnek, hamisságnak. Gyakran láttuk őt bizonytalannak, eltöprengőnek, szavai mindig őszintén szóltak.

Lin-csi 24. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordult szerzeteseihez Lin-csi apát.

– Hívek! Tudjátok-e, hogy mi által vagytok képesek hallgatni engem?

– Fülünk, s hallásunk által hallgatunk téged, Mester! – válaszolták a szerzetesek kórusban.

– Érdemes hívek! A Tanítást sem hirdetni, sem hallgatni nem képes anyagi jellegű testetek. Sem a lépetek, sem a gyomrotok, sem a májatok, sem az epehólyagotok, de még testetek nyílásai – szájatok, fületek – sem képesek a Tanítás hirdetésére vagy hallgatására. Ami minderre képes, nem más, mint a ti semmi testiséget nem viselő fényességes lelketek. Íme, a Tanítás hirdetésének és hallgatásának mestere: a lélek!

Így szólt a szerzetesekhez az apát, majd kérdéseikre azt is elmondta, mit ért lelken.

– Hívek! A lélek az, amit látásnak hívunk a szemben, hallásnak a fülben, szaglásnak az orrban, szólásnak a szájban, fogásnak a kézben, futásnak a lábban. Alapjában véve csupán egyetlen finom sugár a lélek, mely széjjelosztódik e hat érintkezésben. A lélek dolgai alak nélkül valók, és mindenhová elhatolnak. Ezért minden, ami a világról tudnivaló, csakis a lélek segítségével ismerhető meg. Létezése határtalan és örökkévaló. A lélek tökéletes! – szólt szépen és lelkesen Lin-csi mester a lélekről, s a szerzetesek, mint mindig, áhítattal hallgatták. Am rövid hallgatás után megkérdezte az egyik tanítvány.

– Mondd, Mester! Mit gondolsz? Ez a tökéletes lélek vajon miért van kitéve annyi kísértésnek? Miért nem tud ellenállni? Miért van születés, miért van halál, miért van lélekvándorlás?

– Ajaj! Ajaj! – vakarta a fejét Lin-csi apát. – Most alighanem megfogtál, barátom! A lélek – valószínűleg – mégsem olyan tökéletes – mondta kedvetlenül, majd kifelé ballagva a csarnokból még hozzátette.

– Csak nagyon szeretnék, ha az lenne. Hogy sejtjük végre, miért van lélekvándorlás, miért van születés, miért van halál.

Lin-csi 72. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordultak a Mesterhez a szerzetesek.

– Mester! Árudd el nekünk, milyen a lélek igazi természete! Sóváróg-e olykor maga a lélek is, vagy csak a test érez vágyakat?

– Szerzetesek! A lélek igazi természete ma már felismerhetetlen. A fényességes lélek tengerfenékre süllyedt roncs, melyre szörös ázalagok, kagylók, csigák és kavicsok rakódtak. Megkövesedett tetem, mely dermedten lapul a mélyben. A lélekre túl sok anyagi rakódott már, nem érez, nem jelez, tompa mozdulatlanság, némaság. A lélek üregekben szörnyek vertek tanyát, s démonok látogatják. Elképzelni is félelem, borzongás – festette a lélek rémségeit Lin-csi apát, majd így folytatta: – És talán megtalálni sem lehet már e roncsot. Oly régen elsüllyesztették. A lélek nem kedvelte a test táplálékait, az emészthetetlen földi port, sarat. Undorodott, ellenállt. Ezért kellett a testnek megszabadulnia tőle. Diadalmaskodott az anyag, a lélek lent a mélyben halott.

– Fel sem lehet támasztani? – kérdezte félénken az egyik szerzetes.

– Nem tudom. De nincs más választás. Szükség lenne rá, nehogy vele vesszen az egész világ. Olykor felviláglik a fény, s feltámad bennünk a lélek utáni vágyakozás. Am

jön megint az ész, a gúnyolódás, a rögeszmés akarás, az alkotás, majd a fáradtság, a csalódás. A lélek nélkül nem tartható fenn az anyagi világ. Akkor elveszünk. Tíz világkorszakra megszűnik a földön a tavasz, az ősz, a tél, a nyár, a füvek, a lombok, az ember, a madár, a bogár. Próbálkozzatok hát, szerzetesek! Támasszátok föl a lelket, ha meg akarjátok ismerni igazi természetét – szölt Lin-csi apát, s a szerzetesek tudták, hogy aznap reggel nem keserűen, csak komolyan beszélt, kolostorában, a Huo-to folyó partján.

Lin-csi 49. tanítása kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi apát cellájába egy nap váratlanul betoppant az egyik tanítvány.

– Mester! – szólította meg izgatottan. – Kerek három évet töltöttem a kolostorodban a Tanítás tanulmányozásával. Megismertem a Tanítás három kocsijának eszméit, a Hármas Világ régióit, a Létezés Hat világának lényeit, megéltem a tíz állapotot és bejártam a tízezer dolog birodalmát, túl vagyok immár a négyes tételen és túl a száz tagadáson, mégsem tudok válaszolni a kérdésre: „ki vagyok én”? Felelj nekem, Mester, ki vagyok én?!

Lin-csi a szerzetesre emelte tekintetét, majd elfordult tőle. Így kérdezte, hosszabb szünet után, halkán:

- Megetted a zabkásádat, szerzetes?
- Megettem, Mester.
- Elmostad az étkezőtálkádat?
- Elmostam.
- Kitakarítottad a celládat?
- Kitakarítottam.
- Kisöpörted az udvart?
- Kisöpörtem.
- Szálltak a falevelek, amikor söpörtél, mi?
- Szálltak, Mester.
- De azért összeszedted őket?
- Összeszedtem, Mester.
- És láttad azt a nagy ciprusfát az udvaron?
- Láttam, Mester.
- Szép tornyos növésű, igaz?
- Igaz, Mester.
- S finom, balzsamos illatú. Érezted?
- Éreztem, Mester.
- Aztán bejöttél hozzám.
- Bejöttem, Mester.
- És azt kérdezted, ki vagy te?
- Azt kérdeztem, Mester, ki vagyok én.

– Nos, tud meg, szerzetes, az vagy te, aki reggel megette a zabkásáját, aztán elmosta az étkezőtálkáját, kitakarította a celláját, kisöpörte az udvart, nézte, hogyan szállnak a falevelek, és érezte a tornyos növésű ciprusfa balzsamos illatát. Majd bejött hozzám és megkérdezte, kicsoda ő? Ez vagy hát, szerzetes, semmi más. Am ez épp elég, hidd el. Nem lehet több az ember – mondta most már a szerzetes felé fordulva Lin-csi, s lassan a szemébe nézett. Hallgattak. A szerzetes érezte, hogy az apát őszintén szölt hozzá. Hosszan meghajolt előtte, s csendesen visszatért cellájába.

Lin-csitol nem állt távol a költőiség, a líraiság sem. De a csan irányzat másutt is nyíltan, sőt kihívóan vállalta a lírát. Lin-csi ebben odáig ment, hogy nyugati szemmel olykor romantikusnak láthattuk alakját.

Lin-csi romantikus hangulatai azonban nem uralták Su-la-ce művét, csak föltűntek olykor egy-egy beszélgetésben. Előfordult, hogy gyakorlati tanácsokhoz kapcsolódva is. Mert Lin-csi, legnagyobb ámulatunkra, még effélet is megengedett magának. Minden habozás nélkül elrendezte szerzetesei sorsát, életre szóló programot osztott bátran és könnyedén, ha éppen ilyesmiért fordultak hozzá. Nem volt szűkmarkú. De azért szélhámos sem. Rablóvezér pedig még gondolatban sem lehetett volna. Józan esze és költőisége mentette meg a kalandorságtól.

Lin-csi 37. tanítása, a kolostorában, a Huo-to folyó partján

Lin-csi kolostorába egy nap ifjú szerzetesjelölt érkezett.

– Hogy hívnak? – kérdezte tőle az apát.

– A nevem Taj-lung. Buddha és a pátriárkák tanításáért jöttem. Egy kissé ismerem már a Magasztos és a mesterek tanítását, de azért tanácsokat még elfogadok – felelte határozottan az ifjú. Lin-csi szeme elkerekedett, nem látott még ilyen szemtelen jelöltet. Elhatározta, hogy kifaggatja.

– Mondd! Szoktál azon fáradozni, hogy rátalálj a helyes útra? – kérdezte.

– Szoktam.

– Na és milyen gyakorlatokat végzel olyankor?

– Amikor éhes vagyok, eszem, amikor álmos vagyok, alszom – vágta rá az ifjú.

– Ne beszélj! Ez a te buddhizmusod?

– Ez az én buddhizmusom.

– Na és mindenki buddhista, aki ezt teszi?

– Nem mindenki.

– Miért nem?

– Mert amikor ők esznek, nem esznek, hanem különféle más dolgokra gondolnak, és amikor alszanak, nem alszanak, hanem különféle dolgokról álmodnak. Ezért nem olyanok, mint én. Én tudom, hogyan kell enni, hogyan kell aludni.

– Taj-lung! Ha te ezt valóban tudod, akkor neked nincs szükséged semmiféle tanácsra! – csapott az ifjú vállára Lin-csi, aztán mégis tanácsokat kezdett osztogatni.

– Nincs szükséged tökéletlen tanítók tökéletlen tanítására! Nincs szükséged se a Tanítás Nagy Kocsijára, se a Tanítás Kis Kocsijára, se a négyes alaptételre, se a tizenkettes szabályra, se a tíz belátásra, se a száz tagadásra, se a többi marhaságra. Hagyd a fenébe az egészséget! Te normális vagy! Kerüld el messzire a kolostorokat és a filozófusokat! Ha éhes vagy, egyél, ha álmos vagy, fekédj le! És ne hallgass soha senkire! – záporoztak Lin-csi apát tanácsai, alig tudta végre abbahagyni. – Indulj, Taj-lung! Csak így tovább! Nincs már messze a buddhaság! – búcsúzott tőle az apát, amikor eszébe jutott még egy tanács. – Mindig gondolj rá, hogy így élni nagy bátorság! Mert csak kevesen tudják, hogy ez a legbölcsebb tanítás.

*Amikor éhes vagy, egyél,
Amikor álmos vagy, fekédj le.
Balgák néznek, nevetnek,
Csak a bölcsek érthetnek.*

– szólt még Lin-csi apát Taj-lung után, kolostorában, a Huo-to folyó partján.

Ahogy a Lhasza-folyó parti kolostorban egyre jobban megismertük Lin-csi tanítását, úgy vált egyre nyilvánvalóbbá előtünk, hogy az apát bölcelete valójában *minden szellemi tagadásán* alapszik. Azt állítja egy helyütt, hogy „az elme sohasem volt jó társa az embernek, nem fedte fel számára a titkokat, nem volt képes enyhíteni szenvedéssel teli sorsán”. Aztán kijelenti: „az ember az önző és akarnok elme játékszere csupán”. Mi szükség hát akkor a Tanításra, mely szintén az elme szülötte? És mi szükség az elme többi teremtményére? Tette fel a kérdést az apát, de megnyugtató választ nem talált rá.

Végül az okos, derűs és olykor érzelmes Lin-csi eljutott a szellem *teljes* tagadásához, s az embert csupán mint természeti lényt tekintette. „Ha éhes vagy, egyél, ha álmos vagy, fekédj le!”

Utolsó beszélgetésében mindenfajta tanítás lehetőségét kétségbe vonta, sőt még a kolostor, a közösség szükségességét, értelmét is tagadta. Nem tudtuk, hogy őt sajnáljuk, aki ennyire kiábrándult az emberből, aki végül ennyire magára maradt, vagy azokat, akik máig nem értik, mit mondott ezzel. Pedig tanításai manapság érthetőbbek, mint valaha. Su-la-ce munkáját olvasva meg kellett győződnünk róla, hogy az öreg kínai apát *valóban* egyenesen hozzánk, fáradt és csalódott, keleti és nyugati *ma élő* földlakókhoz szólt – jó ezer esztendeje, kolostorából, a Huo-to folyó partján.

Lin-csi 81. tanítása, kolostorában, a Huo-to folyó partján

Kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordultak Lin-csi apáthoz a szerzetesek.

– Mondd, apát! Mi történik a Magasztos tanításával, amikor a világon már mindenki buddhává vált?

– Kinek a tanításával? – kérdezett vissza értetlenül az apát. A szerzetesek összenéztek.
 – A Magasztos Buddha tanításával – ismételte meg bizonytalanul az egyik.
 – Nem tudok róla, hogy a Magasztos Buddhának tanítása volna – szólta az apát, majd hosszú csend uralta a csarnokot.
 – Mester! Épp tőled hallottuk a tanítást! „Átlátni a valóság titkát, ismerni az okokat és a törvényt. Megszabadulni a vágyak indulatától, a létezés indulatától, a tudatlanság indulatától. Legyőzni a születést, legyőzni a halált.” Ez Buddha tanítása és tőled hallottuk!
 – Nem ismerek ilyen tanítást.
 – A fényességes lélek tulajdonságairól tanítottál, a gondolat és az érzés szavakból varrt öltözeteiről, a lepkeszárnyú igazságról és tudásról, a balgák égi útjáról, a költészet-ről, a túlsó partra vezető útról és a végső csendességről odaát. Mi volt mindez, Lin-csi apát? Nem Buddha tanítása?
 – Nem Buddha tanítása volt, szerzetesek! Nem ismerem Buddha tanítását.
 – Miféle tanítás volt, Lin-csi apát?
 – Nem volt semmiféle tanítás. Nem ismerek semmiféle tanítást – állította konokul a mester, s a szerzetesek megint elnémultak.
 – Mivel töltöttük akkor kolostorodban az éveket, Lin-csi? – kérdezte aztán bizonytalanul az egyik.
 – Magatokkal voltatok elfoglalva. Ez volt a dolgotok. S tette a dolgát minden tanítvány.
 – És a Tanítás? Nem a Tanítás szellemében éltünk, apát?
 – Nincs semmiféle tanítás! Nem is volt, és nem lesz soha! Megmondtam már. Magatok vagytok, nincs semmi más! Lin-csi előtt épp úgy, mint Lin-csi után.
 – Mit jelentsen ez, apát?
 – Nem lehetünk mindig együtt, híveim. Az a cédrus sem áll ott örökké a kertben, nem áll a kolostor sem, de még a Huo-to partján az a hegy sem. És nincs semmi sem, ami még egyszer összefogna bennünket és az időt. Csak ti vagytok, míg vagytok egyáltalán. Legjobb tehát, ha ezután már mindent magatokkal intéztek el. „Átlátni a valóság titkát, ismerni az okokat és a törvényt. Megszabadulni a vágyak indulatától, a létezés indulatától, a tudatlanság indulatától. Legyőzni a születést, legyőzni a halált.” Ez most már a ti dolgotok. Menjetez, szerzeteseim! Menjetez tovább! – szólta Lin-csi apát, befejezve utolsó tanítását, kolostorában, a Huo-to folyó partján.

Ha Gru-kha'i Pha-rol-po apát a tibeti kolostorban legalább egyszer kezünkbe adta volna a Su-la-ce'i gsum-'bum minden lapját, vagyis olvashattuk volna a teljes beszélgetés-gyűjteményt, talán többet megtudtunk volna Lin-csi útjáról az intellektus konok és büszke tagadásáig. De Gru-kha'i Pha-rol-po épp olyan makacs volt, mint Lin-csi. Nemcsak hogy soha nem adta ki egyben a fordítást, de csak annyit olvashattunk belőle naponta, amennyit előre kikészített. Soha egyetlen lappal sem adott többet.

Talán attól félt, nem találjuk meg az egészben a részt, szem elől veszítjük a szezámmagos pogácsát. Azt gondoljuk majd, Lin-csi tanítása is „harsogó hívság”, mint minden más írott hagyomány. És épp úgy nem segíthet rajtunk soha semmiben, mint a legtöbb írás. Pedig hát értettük mi jól, mit jelent: „magunk vagyunk csupán, nincs semmi más”. Értettük jól: „ez a csendes valóság”.

De másban is hasonlított Lin-csire az öreg tibeti apát. Hiába kértük, hogy ha már nem adja ki a teljes szöveget, fejtse ki Lin-csi tanításának rendszerét, nem válaszolt. Csak botjával egy hosszú vonalat rajzolt a levegőbe.

Máskor pedig, amikor megkérdeztük, mit gondol, a Magasztos Buddha ráismerne-e saját eszméire Lin-csi eretneknek tartott tanításaiban, azt felelte, nem ismer semmiféle Buddhát.

Ám a kolostor kapuja azért mindig nyitva állt előttünk. Lin-csi és Su-la-ce, a 9. századi mester és tanítvány így aztán egyre inkább ottani életünk főszereplőivé váltak. Hosszú hetekig minden időnköt velük töltöttük.

Végigolvastva a nekünk szánt lapokat, Su-la-céről azonban még ezután sem tudtunk szinte semmit. Róla is hiába faggattuk a Rév Szomszédsága Kolostor apátját. Majd 'Brismyug, azaz Bambusz Ecset rinpocse, ha északról visszatér. Mondogatta valahányszor. Majd ő mindent elmesél, hamarosan itt lesz, ne aggódjunk. És akkor majd megkapjuk tőle a teljes szöveget is egyben. Szólt egy délután, amikor a szépen illusztrált, díszes keretű utolsó könyvlapokat is visszahajtogatta a selyemkendőbe. Azt állította, hogy ő több lapról nem is tud. Hozzá ne is jöjjünk már. Most menjünk a dolgunkra, aztán látogassuk meg a kolostort újra a következő holdhónap 15. napján.

Végül elérkezett utolsó látogatásunk napja. Ahogy az apát kérte: a következő hónap

15-ik napján. A megszokott úton alkonyatkor indultunk a fővárosból a kolostor felé, a Lhasza folyó partján. A kézira gondoltunk, amelyről végre mindent megtudunk, talán új lapokat is kapunk hozzá. Ám a folyócska átkelőhelyéhez érve, ahonnan már jól láttuk a kolostort, elámultunk. A szokásosnál is néptelenebb volt a környék, maga a kolostor pedig teljesen elhagyottnak látszott. Az alkonyi fényben falai nem fehérlettek tisztán, mint azelőtt, közelebb érve pedig feltűnt, hogy ablakairól hiányoznak a fehér függönyök, s ócska, elsárgult rongydarabok lógnak a helyükön. A kaput pedig nemcsak bezárták, de be is szegelték valakik. Később vettük észre, hogy az ablakokat is. Többször körbejártuk a megkopott falakat, azután visszatértünk az átkelőhöz. Először a révésnél érdeklődtünk a szerzetesek holléte felől. Azt állította, nem tud róla, hogy a kolostorban valaha is szerzetesek éltek. A körülötte álldogálók bólogattak, helyeselték. Aztán egyikük elmondta még, hogy a kolostort és a kertjét emberemlékezet óta temetkezési helyül használták, de jó ideje már annak se. Ezután még jó néhányszor visszamentünk az aranyozott tetejű épülethez, de soha semmilyen változást nem találtunk. Néztük a beszegelt kaput, az elsárgult függönydarabokat az ablakok mögött, aztán bámultuk a fűzfák lágy ívű lombját és a kis folyó vizét, mely nem messze innen a hatalmas Brahmputrába ér. Lestük a világosság és a sötétség találkozását, a földi világ néma átváltozását.

Aztán tanácstalanul, eltöprengve olvastuk a vízparton Su-la-ce szerzetes munkájának utolsó sorait, melyeket előző látogatásunkkor másoltunk át füzetünkbe.

Nem is olyan rég.

A bőrünkön is éreztük az alkonyt, a rejtélyes átváltozást.

Remélem, méltó és méltatlan, bölcs és balga olvasók, létező és leendő szerzetesek és világiak, hogy én, Su-la-ce szerzetes, alázatos szolgátok, nem hiába gúvasztottam szemem, fársztottam vén ujjaim, koptattam ecsetjeim, hogy írásba foglaljam nektek Lin-csi apát beszélgetéseit, melyeknek a mester Huo-to folyó parti kolostorában voltam figyelmes résztvevője ifjú szerzetesjelölt koromban. Míg e beszélgetéseket olvastátok, a legéremesebb mester szellemének fényében fürdőzhetetek, mindannyian egyformán: méltók és méltatlanok, bölcsök és balgák. Hanem nincs mit fecsegni erről tovább! Ha értettetek belőle, tisztelt olvasók, nektek lesz könnyebb ezután. Ha nem, az is a ti dolgotok. „Legjobb tehát, ha most már mindent magatokkal intéztek el!” Ám ha ezután se boldogultok, akkor se csüggedjete. Van még a túlparti bölcsesség megszerzésének egy módja, amit nem árult el nektek a huncut apát. De most – irántatok érzett fékezhetetlen szeretetétől hajtva – Su-la-ce szerzetes felfedi előttem ennek a titkát.

Ha már Lin-csi sem használ, nehéz az élet és nehéz a halál, s kellene hozzá a túlparti tudás, a következőt csináld. Nyáridőben, domboldalban ülj meg jó soká, s keresd az égen, merre száll a gólyamadár. Miután meglelted, kövesd szárnyalását, s lesd meg, mikor engedi el a magasban a pizkát. S ha jól megfigyelted, miként hull alá keringve, szállva, forogva, szél hátán lebegve, majd újból alázuhanva, s miként robban e tánc közben semmivé; és miután meglátod, hogy piciny darabjai, melyek nem égtek el a sűrű légtelenben, úgy hullanak majd előtted a gyenge, zöld fűszálra, hogy az meg sem hajlik alattuk, akkor, tisztelt olvasóm, Lin-csi nélkül is fölfedted magadnak a létezés titkát. S ha ezt kilested, hidd el, könnyebb lesz az élet és könnyebb lesz a halál.

Nekem elhiheted. Én már igazítom kérges, vén testemen könnyű utazóruhám.

Az alkony biborködében a kolostor – mintegy Ég és Föld között – ott állt a folyó túlpartján. Aranyozott tetejének ívelt szélei kínai stílusra utaltak ugyan, de tibeti nevet viselt. A kapu fölött szépen rajzolt betűkkel ez állt: Gru-kha'i Pha-rol Dgon-pa. Magyaráratul annyit jelent: Rév Szomszédása Kolostor, azaz Lin-csi kolostora.

Bódultan lestük a folyó fölött aranyló homályt, lestük a táj lassú sötétségbe burkolódását.

Ha nem csak a szemünk és szívünk, de elménk is követni tudná e változást, talán megértenénk a létezés minden titkát.

VINCENZO CARDARELLI

Álmatlanság

Úgy tűnik nekem olykor, hogy az Álom
iszonyú szörnyeteg, megfoghatatlan,
felettem áll s kész arra, hogy lenyeljen,
s azonnyomban a zsákmánya leszek.
Mily borzasztó, szánalmas küzdelem,
melyet folytatnom kell vele
a legtöbb alkalommal!
Mondom, az Álommal. S vadul menekülök
a neki fenntartott órák elől.
Nyugtalan szellem, alvó, aki jár-kel
és álmodik és becsüli, hogy éber.

Hárs Ernő fordítása

UMBERTO SABA

Az álom

Azt hittem, hogy álmodni édes.
De az álom tükör, amelyben
mivoltomból teljes egész lesz,
leleplezetten.
Mit ér, hogy bármit rejtve tartson
előttem a nappal, ha végül
álomban látni fogom arcom
fátylai nélkül.
Egy férfi dolgozik vidáman,
asszonyát s gyermekét imádja,
de mikor álmodik magában,
szabadra válva,
úgy érzi, hogy örvend felettébb
a drága nőt holtan találván,
mivel minden régi keservét
meggyógyítja e látvány.
Az aszkéta, aki csodákat
művel, s a szentséget elérte,
leveti a szürke ruhákat,
kéjeknek élve.
S az ember, ki főnöki létét
a világban annak köszönte,
hogy minden igaz szenvedélyét
régen megölte,
nyomorúságról és iszonyról
próbál álmokat szövögetni,
mert csak álmodva képes olykor
önmaga lenni.

Hárs Ernő fordítása

MAX ELSKAMP

Az éj

Elérkezett az óra hát,
csukd be a könyved csendesen,

mert lelked, mely pőrére vált,
nem tudja, hisz-e bármiben;

szemed, mely világot bejárt,
nem lelt hitet semerre sem,

most megjött sötét éjszakád,
s az árnyék ellep teljesen.

Elvesztette szárnyát az álmod,
s ahogy éteréből leszállt,

síratja az égi világot,
s tereinek fénylő sorát,

s miután kiléptél magadból,
lélek, testben már nem honos,

amit szeretsz, gyűlölsz, ma abból
idegen minden, fátyolos.

Nos, hozzád az éj érkezik,
s az idő, melytől megöregszik

szíved, mely a földön a hit
révén békét lelni igyekszik,

s örömet a létben, mely éppen
olyan, mint mit hord belsejében;

csukd be könyved, az óra itt,
az alászálló éjjel itt van.

A holtak alszanak a sírban,
s a fáradt élő álmodik,

s csillagok gyúlnak sorra ki,
sötét leplen aranyszegek,

s a lét mihaszna dolgai
ugyancsak holtan fekszenek.

Hárs Ernő fordítása

Lévai Ádám grafikája

LIONEL RAY

Álmodsz

Álmodsz
a gyümölcs néma közepében,
vörös és szürke karikák,
s a tenger benned visszahuzódik.

A madaraknak, melyek
végigrepülnek
az idők folyását,
mint a türelmetlenség nagy konvojai.

Akkor az éj, mely csupa útból
és kiáltásból áll,
átgázol rajtad visszavonhatatlanul.

Aztán eltűnnek az évszakok.
s már semmi se mozdul
az árokszegélyen.

Hárs Ernő fordítása

RAYMOND QUENEAU

Nappalok teltek el

Nappalok teltek el és éjszakák velük
nappalok teltek el oly hosszúak miként
egy körsétány miként a nap nagy sóhaja
a föld felett mikor a tengerből kilép
s olajos cseppjeit a száraz fény felissza
nappalok teltek el rövid sugallatok
alig oly vastagok miként egy falevél
vagy naptárlapra írt régi emléksorok
nappalok teltek el és éjszakák velük
oly hosszú éjszakák mint egy nappali álmom
mely csillagoktól őrzött fagyláthatárba olvad
éppolyan hosszúak mint a tér s az idő
Nappalok teltek el és éjszakák velük
rövid éjek csak egy kiáltás görcs lökés
mint meglőve a nyúl felugrik a ligetben
nappalok teltek el és éjszakák velük
ez hát minden meg semmi is

nappalok teltek el

Egy lökéssel a fény az éjszakáig ér
a villogó szemű kis éjszakai lény
míg szél lapítja le villamos szőrzetét
habozva nézi az eget melyen az éjek
keltette végletes vágyak húznak barázdát
fények az éjszakában a fény lökései

Hárs Ernő fordítása

Kovács Melinda alkotása

ANDRÉ BRETON

Földfény

– részlet –

A földalattin szemben ültem egy nővel, akit egyébként nem méltattam figyelemre, s aki, amikor a vonat megállt, felemelkedve rám nézett és így szólt: „Vegetatív élet”. Egy pillanatig haboztam, a Trocadéro állomáson voltunk, majd felálltam és elhatároztam, hogy követem.

A lépcső tetejére érve roppant mezőn találtuk magunkat, amelyre a késő délután zölde, végtelenül kemény fénye esett.

A nő, anélkül, hogy megfordult volna, előre ment a mezőn és csakhamar egy igen nyugtalanító, atléta külsejű személlyel találkozott, akinek a fején sapka volt.

Ez az ember egy három főből álló futballcsapatból vált ki. Néhány szót váltottak egymással, anélkül, hogy velem törődtek volna, majd a nő eltűnt, és én ott maradtam a mezőn, a játékosokat bámulva, akik folytatták a mérkőzést. Azt is megpróbáltam, hogy megkaparintsam a labdát, de... ez mindössze egy alkalommal sikerült.

Egy kislíval együtt fürödtem a tengerben, közel a parthoz. Kevéssel ezután a parton találtam magamat több ember társaságában, akik közül egyeseket ismertem, másokat nem. Ekkor a sétálók közül valaki hirtelen két madárra hívta fel a figyelmünket, amelyek egymástól bizonyos távolságban párhuzamosan repültek és valószínűleg sirályok lehettek.

Valakinek ekkor az a hirtelen ötlete támadt, hogy rálő a madarakra (mert mindnyájan puskát hordtunk magunkkal), és feltehető volt, hogy az egyik közülük megsebesült.

Végül is elég messze a parttól hullottak a vízbe, és egy bizonyos ideig várniuk kellett, míg a hullámok kisodorták őket.

Ahogy közeledtek, megállapítottam, hogy ezek az állatok semmiképpen nem voltak madarak, mint azt eredetileg hittem, hanem sokkal inkább a tehenek vagy lovak valamilyen fajtája.

Az az állat, amelyik nem sebesült meg, odaadó gyengédséggel támogatta a társát. Amikor elénk értek, az utóbbi kimúlt.

A meghalt állat legfigyelemreméltóbb sajátossága az volt, hogy a két szeme rendkívül furcsán különbözött egymástól.

Az egyik lényegében tökéletesen színtelen volt és meglehetősen hasonlított a tengeri sünnémszínhéjához, míg a másik a legcsodálatosabb színekben ragyogott.

Az az állat, amelyiken még segíteni lehetett, azóta régen eltűnt. Akkor történt, hogy Roger Lefébure úr, aki nem tudom, miért, a társaságunkban volt, felragadta a foszforeszkáló szemet és monoklinak használta.

Ezt látva, a kíséző személyzet egyik tagja a következő anekdota előadását tartotta célszerűnek:

Nemrégiben Paul Poiret úr rendszeres szokása szerint az ügyfelei előtt táncolt, amikor is monoklija váratlanul a földre esett és összetört. Paul Éluard úr, aki éppen ott tartózkodott, szíves volt felajánlani neki a sajátját, azonban ezt is hasonló sors érte.

Hárs Ernő fordítása

Álmok¹

Egy vízzel teli medencében találok magamat. Eleinte nem túl mély, fokozatosan mélyül. Egyenletes léptekkel gázolok beljebb. A víz emelkedik. Nyakamig ér, már államig ér. Én haladok, a víz emelkedik. Eléri szájamat. Fölkúszik a fejem búbjáig. Mindent ellep.

És én még mindig bandukolok tovább s tovább a víz alatt.

Nocsak! Úgy fest a dolog, hogy képes vagyok meglenni levegő nélkül, a híres levegő nélkül, melynek állítólagos szükségességét, létfontosságú szerepét, Isten tudja miért, úgy belénk sulykolták.

Hohó! Ez aztán érdekes. Csak nehogy elfelejtsem, mondom magamnak, nem szabad... hogy később ne tudjam, mi történt velem, hiszen érzem – a teringgettét, miből is?, mert nem tudom, hogy álmodok – érzem, hogy megvan a veszélye, hogy elfelejtem a dolog forszát. Csakugyan, hogyan csináltam? Bárhogyan is, nem kétséges, hogy sikerült, működik.

Úgy nézem, mindenekelőtt arra van szükség, hogy az ember ne rémülдөzzön, ne szálljon inába a bátorsága, főleg a teljes alámerülés pillanatában, hanem a dolgot nyugodtan vegye, mintha semmi különbség nem lenne.

Ez lesz a nyitja.

Eszembe sem jut, hogy a víz nedves. Föl se merül. Így nincs probléma. Öltözésem sem jelent problémát, melyet nem vetettem le, mégsem vált különösebben nehezzé. Teljes-séggel lefoglal az ügyem, ez az oly jelentős ügy, hogy megvagyok levegő nélkül. Nincs rá szükségem többé. Folyamatosan, minden zökkenő nélkül szolgáltatom ennek bizonyítékát...

Egy jaguár áll az utunkban. Golyót repítünk tágra nyitott pofájába, de csak altatót. Nem akarunk mást, mint továbbmenni. Macera nélkül. Haladhatunk tovább. Az állat élettelenül összecsuclik, már nincs jelen, ám még mindig ott van, ott bizony, figyelni kell a szemünk sarkából. Ártalmatlanná tettük, de azzal a feltétellel, hogy éberek maradunk.

Kínában vagyok. Egy szomszédos országból érkeztem, inkább tévedésből.

Mindjárt kezembe nyomnak valami irományt, azzal, hogy kínai leckéket vegyek, más, jóval gyakorlottabb tanulók társaságában. Kényelmetlenül megy az írásjelek rajzolása, megkülönböztetése, megjegyzése. Papírra vetek néhányat, sok hibával. A mesterek rezzene-stelen arccal hajolnak időről időre másolatom fölé, a másolat fog dönteni mindenről. A próbatétel folytatódik, és még mindig összekeverek néhány írásjelet.

Márpedig 700 írásjel van, amelyek azt jelentik: „halált érdemel”.

Egy hibás vonás, és magamat ítélem el. Igaz, nem akadnak fenn minden hibámon (bár nemigen értem, hogy miért), de most már az első próbatételnek vége, jön a második. Ez lenne a második nap? Máris? Nem lesz több indok az elnézésre.

Egy kopogás az ajtómon összezavarja Kínát, köddé foszlatja a vizsgáztatókat, és épp időben kirángat az egyre komolyabbá váló helyzetből.

Oroszlánok vagyunk, együtt egy helyen, sima bőr, zömök test. Fel-alá járkálunk, mintha be lennénk zárva. Ám kerítés nem látható.

Mindenki résen van. Az egyik most marakodott össze a másikkal. Meg kell mutatni, hogy képesek vagyunk visszatámadni. Máskülönben nem kezelnek tisztelettel. Utóvégre a bezártság ingerültté tesz.

Oroszlán három oroszlánnal (vagy négyel), fesztelen közösségben. Az egyik pillanatban, anélkül, hogy ott és akkor tudatosult volna bennem, egy különös észrevételt tettem: oroszlánok közt forgolódva soha nem szabad a lábunkat túlságosan előre nyújtani. Ez a legközelebb lévő oroszlán számára túlságosan nagy kísértés

¹ A szövegek lelőhelye: Henri Michaux: Quelques rêves, quelques remarque (részletek), illetve Réflexions, in: Façons d'endormir façons d'éveiller, Gallimard, 1969.

arra, hogy leszakítsa ezt az étvágygerjesztő darabot, melyet a törzstől ily leszakadónak lát.

Vajon megmaradt bennem valami az emberből, hogy ilyesmire figyelmet fordítottam?

Már többször megfigyelt tény, hogy ugyanazon az álmon belül lehetséges ide-oda ingadozás: az álmodó az egyik pillanatban oroszlán, a másikkban ember.

Séta. Az Opera térről indulva, ahová egy autóbusz vihetett, egy szélesebb utat keresztező kisebb utcába térek be, s fokozatosan elszakadok a nagy főútvonalaktól, bulvároktól, ahonnan még gyengén idehallatszik a lárma... Egyszer csak kijutok egy hatalmas vízfelülethez, melynek alig vehető ki a túlpártja a messzeségben. Széles öblök, fövenypartok, kikötők, villák itt-ott elszórtan, máshol csoportosan.

Hát ez hogy lehet! Egy tó? Ilyen közel az Operához? Nem győzők csodálkozni.

Igaz, gyakran járok ugyanazokkal az autóbuszokkal, gyakran teszem meg ugyanazokat az útvonalakat, kissé mániákusan, mint aki nem tűri, hogy hosszabb időre eltérítsék a saját életétől. Na de mégiscsak! Ennyire? Ez megbocsáthatatlan! Évtizedek óta élek Párizsban... S végre megtaláltam. Ez a távlat! Pontosan ez az, ami hiányzott ebből a kisé elnyűtt fővárosból... Anélkül, hogy keresgélném a részleteket és a magyarázatokat, átadom magamat a nem várt öröm feltoluló, mindent eltöltő érzésének. Micsoda jövő! Egy új létezés veheti kezdetét.

Az élmény annyira megragadott, hogy még ébredés után sem ébredek fel teljesen, és kétségtelenül nem is ragaszkodom hozzá, mintha túlságosan félnék attól, hogy egy olyan városban találom magamat, amelyből – ah megint – hiányzik egy tó. Mozdulatlanul fekve maradok, bizalmatlanul, tudván, hogy dacára e közeli, lakásomtól szinte kőhajításnyira található tó makacsul jelenlévő bizonyosságának, tanácsosabb, ha egy porcikámat se mozdítom, ha nem *ragadtatom* magam (ez a helyes szó) semmilyen tetre, hisz e reggeli órán néha a legcsekélyebb mozdulat is képes az éjszaka legnagyobb felfedezéseit egy szempillantás alatt kikezdeni és eltemetni, az embert üstöllést visszavezetve a szolid hétköznapokba.

Tűnődések

Az iménti álmok apró-cseprő dolgok. Mi értelme volt bemutatni őket? Mert ők vannak többségben.

Létezik egy bizonyos mélységi pszichológia, mely azt szeretné, ha minden álom mély lenne, a maga sajátos mélységével, amit az orvosok fedeztek fel, s amely minden emberben – betegben vagy épben – ott leledzik, és amelynek felkutatására megfélemlítőn ránk parancsolnak, leszögezve, hogy ők olyanok, mint hajdan a teológusok, olyannyira, hogy már nem tudnak visszakozni és ilyenformán a legkondicionáltabb koponyáivá váltak korunknak, amelynek elmaradhatatlan részei.

Az álmok természete mégsem a mélység. Nem ez a megkülönböztető jegyük. Lehetnek felszínesek, sőt, mesterségesen előidézettek, anélkül, hogy ettől megszűnnének álom lenni.

Egyébiránt az álom nem mély, inkább sokrétű. A legjelentéktelenebbnek is tucatnyi forrása van, számainak se vége, se hossza, csak néhányat tudunk egybegyűjteni közülük.

Az álom betoppan, reakcióként megannyi dologra, megannyi ingerre, csapásra, bosszúságra. Egyfajta lomtár van mögötte, teli impulzusokkal, késleltetett impulzusokkal.

E túlsúfolttsággal kommunikáló álom egy felelet. Felelet, amely igazolás, vagy védekezés, vagy kiigazítás, vagy vágyakozás, undor, rangsorolás, móresre tanítás, elutasítás. És a felelet mögött más feleletek vannak, tolongva azért, hogy előadjanak egy képet, egy tényállást, egy jelenséget. Bőbeszédű, ám szétesett felelet. Bőbeszédű, mint a tojások millióit találomra lerakó természet. E bőbeszédűségben torlódás van, tumultus, rendszertelenség, áthelyezés, az egyik elembe bele van bújtatva egy másik, mely egy másik érzékeny problémához tartozik, amihez az előbbinek semmi köze, s mégis belőle bújik elő, a tegnapi incidens párosítva egy húsz évvel ezelőttivel, vagy a holnapi napon rágódással, olyan képek kíséretében, melyek helyettesítenek, melyek nem a viszontlátás képei, hanem a megszabadulás, a pokolba kívánás képei, és találhatók köztük képrébuszok is, tények darabkáiból összerakosgatva.

Álom: különféle tények halmazai... A felelet-álom visszaüti a labdát. Miért hát minden áron értelmezni? Egy arab bölcs így felel: „A nem értelmezett álom olyan madárhoz hasonlít, mely a ház felett köröz, anélkül, hogy leszállna rá.”

Ez a meggondolás leginkább az elhessegethetetlen álmokra tűnik alkalmazhatónak, melyek vissza-visszatérnek és aggodalmat keltenek.

Akár így, akár úgy, az álom nem leli helyét. Inkább rejtvény, mint rejtély.

Egy ember elmegy egy álomfejtőhöz, és azt mondja neki: „Álmomban gyakran látom magamat, amint olívaolajat öntök egy felnyitott olívaabogyó belsejébe.”

A mester megkérdi: „Van szolgálónőd?”

Igen.

Kedvedre való?

Igen.

Csak nem anyád ez a szolgálónő?”

Figyelemre méltó vérfertőzés diagnózis. Figyelemre méltó álom a maga finomságával, mérhetetlen ravaszságával, ahogyan elrejt, s megmutat.

Amikor Sigmund Freud doktor feltárta, hogy az álmodó milyen gyakran mutat – közönséges és mindennapos dolgok képein keresztül – szexuális foglalatosságát (minthogy egy ceruza vagy egy kalapács elfoglalhatja a nemi szerv helyét, így maga a szexualitás elfoglalhatja egy érzelm helyét és annak fordításává válik, a fordítások beszűkítésének és gyengességének köszönhetően egy igencsak leegyszerűsítő fordítás), amikor tehát Sigmund Freud kitergette ezeket a magyarázatokat, valóságos felháborodás söpört végig a világon.

Mégis, ami a leginkább mebotránkoztató volt, az nem annyira az ember lealacsonyítása, akiről tudnivaló, hogy mindenre képes, hanem az álmodó vaskossága, úgy általánosságban, az ipari kor nyugati embere fejében e minden költészetet nélkülöző mérhetetlen prózaiság.

Úgy tűnik, hajdanán az olívaligetek hazájában jóval elfogadottabb volt, hogy az embernek álma legyen, mint az alkatrészek, a szerszámok és az ipar hazájában. Az itt bemutatott álmot Mohammed Ben Sirin fejtette meg, aki a 700-as évek körül élt Bászrában.²

Ám a helyüket nem leő szekvenciákban sorjázó mebotránkoztató álmok egyetlen korból sem hiányoztak. Az álom, még ha egy szerencsés esemény jóslója is, mely büszkeségre adhat okot, lealacsonyító módon hirdeti a jóslatát. Jellemző.

Asszurbanipal király archívumaiban van feljegyezve az álomjövendölések kapcsán³, hogy „ha az álmodó vizelete kicsordulván vesszeje előtt szétterül és kifolyik az utcára, gyermekei fogannak.⁴ Ha vizelete kifolyván az álmodó leborul előtte, fia születik, akiből király lesz (vagy „főember”). Ha nádkra vizelet, nem lesznek utódai.”

Az álmokat egy adott vidéken uralkodó vágyak, félelmek és gondok összefüggésében kell olvasni, a kor horizontjának behatároltsága szerint. A miénket is. A mi korunk is megtalálható bennük,⁵ s szeretné megtalálni magát bennük.

Az ősi Egyiptomban ha egy ember álmában látta magát, amint kezének húsát eszi, s másnap egy tudóstól azt a magyarázatot kapta, hogy a lánya meg fog halni, vagy ha azt álmodta, hogy vesszejének húsát eszi, s másnap megtudta, hogy álombéli tettének jelentése, hogy a fia meg fog halni, valamiképpen értette ezt. Ha furcsa is, mégis az ő világa volt ez, ráismert, megtalálta benne a helyét.

Valaki álomban folyóból merített vízzel kínálta: szép nyeresége lesz. Árokból merített vízzel: szóváltások. Földet nyelt: a javak gyarapodása.

És a bejelentett dolgok többször is bekövetkeztek annak a különös viszonynak megfelelően, amit akkoriban felállítottak... és elvártak.

Számos ősi civilizációban olyanok voltak a körülmények, hogy kivételes jelentőséget tulajdonítottak a hercegeknek, akiket hatalmuk olyannyira alattvalóik fölé emelt.

Ez a lenyűgöző státus vonzotta a közemberek álmaiba a hercegeket.

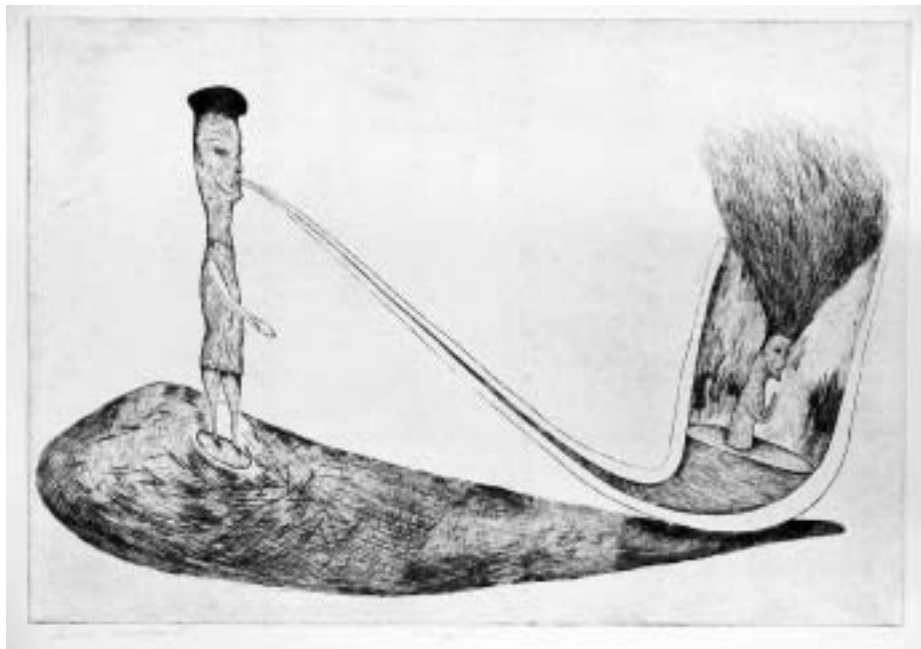
Tekintetbe kellett venniük. Így bizonyos joggal talán, s nem holmi ravaszkodásból léptek föl az álomvizsgálók néhány vidéken azzal az igénnyel, hogy a közemberek bizonyos álmai a hercegeket *illetik*. Az Iszlámban például úgy határoztak, hogy „a rabszolga álma, ha ő maga nem méltó hozzá (!), az urát illeti, és a felesége álma, ha az nem illik hozzá, a férjét illeti.”

² Grunebaum idézi *A Note von Arabic Interpretation of Dreams* c. munkájában.

³ Források: *Le Songe et ses interprétations. Les songe a Babylon*, par Marcel Leibovici, Ed. du Seuil.

⁴ Hiszen léteztek helyek és idők, ahol a tökéletes orgazmust egy hasonló elfoglaltságú férfi vagy női partner társaságában nem úgy keresték, mint a létezés optimális feltételét, és ahol például fontosabbnak tekintették és nagyobb várakozás előzte meg azt, hogy fiúgyermekkel rendelkezzenek.

⁵ Akár azt is mondhatnánk, hogy a Bécsben végzett álomelemzések, ennek immár lassacskán hatvan éve, a tudtukon kívül jóslatok voltak, előre látták s jelezték azt a vulgáris és higiénikus szexualitást, mely hamarosan az egész nyugati világban elterjedt.

Gaál József grafikája

Vagyis másként észlelték az álmok megfejtésében a nehézségeket, melyek még a jósok számára is kiszámíthatatlanok: nem olyanok, mint lenniük kéne, nem ott vannak, ahol rájuk kéne találni, mindig távolságot tartanak.

Álmában egy ember madarat fog, előveszi kését. Háromszor próbálja meg átvágni a madár torkát, nem sikerül. Csak negyedszerre megy. Ibn Sirin, meghallgatván az esetet, megfejti a talányt: a szűzlánnyal ölelkező ember csak negyedik próbálkozásra tudta elvenni szüzességét.

Aztán ugyanez az álomfejtő mondja, nyilván tapasztalatból: „Ha egy asszony azt álmodja, hogy az imaház közepén, a hívők jelenlétében leveti ruháit és átadja magát a szemérmetlenkedésnek, ez azt jelenti, hogy hamarosan megrágalmazzák.”

Ő tehát már tudta: az ártatlan álom gyanús, míg a szemérmetlen álom gyakorta – ártatlan.

A legrégebbi népek álmoskönyvei kivétel nélkül arról tanúskodnak, hogy leginkább a tiszta és egyszerű megfordítás – valóban gyakori – jelensége nyugtázta le őket, ahogy az álom az ellenkezőjét mutatja a valóságosnak, vagy a közelgő jövőnek.

Az ünnep gyászt jelent, a lakodalom szomorúságot. A nevetés könnyeket. A kincs szegénységet, jövőendő csapásokat.

És ezt nem habozva, mismásolva, vagy csupán tendenciózusan jelenti be, hanem kertes nélkül.

Így Kambodzsaiban „az álomban két kitépett szem azt jelenti: a király nagy javakat és helyi előljárósági címet fog adományozni. Az egész testet beborító gennyes sebek pompás megtiszteltetés jelei.”⁶

A fáraókorai Egyiptomban, hasonlóan, álmok hosszú sora fordítva értendő. Ugyanígy a görögöknél, a rómaiaknál és nyugaton, a középkorban. Úgy tűnik, napjainkban kevesebb ilyen álom van, mintha hajdanán az értelmezők (akik mindig az álmodókat követik) a különbséget és az ellentétet hajhászták volna. De azért akad egy-kettő belőlük. Az Egyesült Államokból származik ez:⁷ Egy ember azt álmodja, „hogy a városban mindenki meghalt, csak ő maradt életben”. Másnap az ember meghal, míg a város és lakói élnek tovább...

A megfordításnak ez a jelensége,⁸ mely csakugyan elképesztő, ha egyszer észrevették, hamar kulcsfontosságúvá válhatott, olyannyira, hogy sokak számára az a leegyszerűsítő szabály, miszerint az álom a valóság ellentétét mondja, és a bekövetkezendő események ellenkezőjét mutatja, az álomfejtés abc-je lett.

Azonban az „ellentét” jelensége egy esemény jelölésére csupán speciális esete az eltolás jelenségének: egy kép előhív egy másik képet, majd egy másikat, még egy másikat, és

⁶ *Les Songes et leurs interprétations chez les Cambodgiens*, par Pierre Bitard, Éd. du Seuil.

⁷ Idézi Louise E. Rhine (*Hidden Channels of the mind*).

⁸ Ahonnan talán az az elterjedt hiedelem jó néhány elmaradott törzsnél, melyeket mostanában tanulmányoznak, hogy a túlvilág, a holtak, a lelkek, az ősök tartózkodási helye az a hely, ahol minden fordítottan történik, és ehhez az élthez térnek vissza az élők olykor álmukban.

főként egy észrevétlen szó közvetítésével egy jóval váratlanabb másik képet, mely újból eltérítve egy, két, három elágazást hoz létre, melyek végérvényesen örültséggé teszik.

Ezen asszociációk vagy ide-oda csapongások között nincs szükségképpen túlsúlyban az analógiás asszociáció.

Ahogy ébren egy gondolatnál elmerengünk a vele ellentétes elgondoláson, mely előbb-utóbb társítódik hozzá, olykor elszakíthatatlanul és kényszerítően, mint ahogy az antitézis tapad a téziszhez, ugyanúgy az álomban is hemzsegek a kontrasztból és nem analógiából származó képek.

Az álmat oly abszurdá tévő egyik jellegzetessége, mely megkülönbözteti az éber gondolatoktól, az, ahogyan a legcsekélyebb magyarázat nélkül viszi színre a képeket, azaz anélkül, hogy látnánk, miként lettek begördítve. A képek nem úgy jelennek meg, amint a szellemet átszelik, hanem mint külső látványosságok, amelyekben valóságosan részt veszünk.

A megfordítás jelenségének természetességébe egy pejoratív árnyalat vegyül, annak az eléggé általános tendenciának a jegyeként, mellyel még az örömteli események is inkább lealjasítva, gonoszul, befeketítve jelennek meg.

A mélyen hitetlenkedő, aki megmaradt kétkedőnek, mert nem akarja, hogy átverjék – kivéve a legmélyebb fundamentumokat –, az örök ellenkező, akit semmi sem tud végérvényesen elhallgattatni, nos, ő itt jut szerephez, amely tökéletes ellentéte a nemesnek és a hősnek. Neki ez a megfordítás különösen jól megfelel.

Számos allúrija van ennek a felvigyázónak, saját visszádnak (aki terád felügyel, míg te az ő felügyelőjének hiszed magad). Míg máshol gyermeket, itt mondhatni a sáros seggű paraszt vagy az anyóka, locsogó anyóka, amilyenekké képtelenek vagyunk átvedleni, akik bár soha nem hagyták el falujukat, azt hiszik, ismerik az életet és képesek megítélni, a világ nagy tetteit, ügyes-bajos dolgait visszavezetve azokra a csekélységekre, amiket ismernek. Anyóka, aki ugyanakkor nem más, mint te magad, annak a szakadásnak a jóvoltából, amit te vittél véghez a saját személyedben attól a naptól fogva, hogy lázongva úgy határozta, visszautasítod azt, ami messziről vagy közlőről egy elmaradott öreganyóhoz hasonlíthat.

Benned lakozik... hisz neked ki kellett üznöd az attribútumait. És mindenki ott lakozik. Mindig jelenlévő anyóka a középszerűség állandóságának fenntartására, tarsolyában néhány lesújtó itélettel, mint „Ma hercegnőcske, holnap roncs”, „Nevetésnek sírás a vége” és más mondások a lelkesedés lehűtésére.

Ez a tendencia az, amely éjnek idején megannyi agyban, megannyi civilizációban létrehozta ezeket a *megfordító* álmokat. Így a szeretett báty halála „ellenségektől megszabadulást” jelent, a gyász az álomban *gazdagság* hírnöke (nyilván az örökség közvetítésével), míg az álomban talált kincs az *elszegényedést* jelenti be (hiszen a kincs nyilván sóvárgást kelt, rágalmozást, lopást, támadást).

Ez a földhözragadt, józan ész a „Semmi sem tart örökké”, „Minden ideiglenes” stb. típusú elemi tapasztalatnak felel meg, a középpút evangéliumának, semmint az egyensúly- és váltakozástörvény, vagy a ciklikus időbeliség végtelen visszatérési törvénye ismeretének.

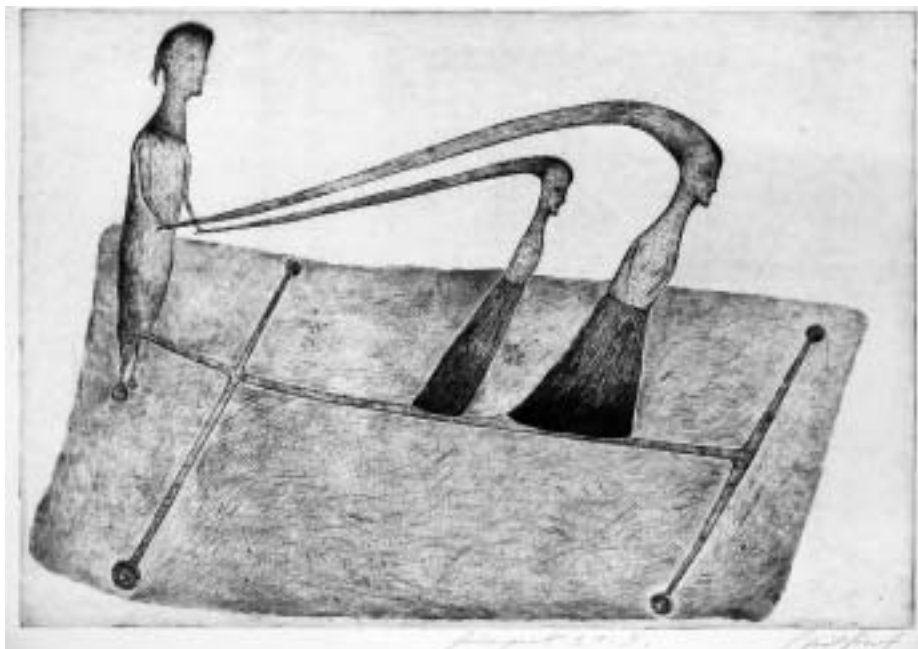

A megfordítás kapcsán eltűnődöm egy visszamenőlegesen szabályozó gépezeten vagy rendszeren. E szabályozás nem oly szigorúan merev, mint az automatáknál. Ám mégis kényszerítő erejű. Századokon át hatott kényszerítő erővel.

Az ébren lévő ember fegyelmével, személyiségével, perspektíváival, eszméivel szemben ez volna vakon, józanon, meggondolatlanul, játékosan vagy kvázi automatikusan az „ellenkezés”? Miként volna igazolható ez?

Mikor az éjszaka álmodó emberre gondolunk, nem szabad elfelejtenünk, hogy ő egy fogyatékos, aki, mivel hiányzik a látása, el van vágva a látnivalóktól, az apró figyelmeztető jelektől, a nemesebb érzékektől. Egy fogyatékos, aki mozgásképtelen, aki képtelen utánajárni a dolgoknak, egy műszerfalra korlátozott fogyatékos, kinek a hólyagteltetés, a hasfelfúvódás, valamely végtagjában fellépő vértolulás, vagy épp karjában vagy behajlított, zsibbadó lábában pangó vérkeringés jelentik az alapvető és pontatlan információkat. Alkalmatlankodó jelenségek, melyek igen gyakran és eléggé szerencsétlenül összekeverednek azzal, aminek semmi köze hozzá.

Az alvónak e szegényes kellékekből kell megalkotnia a világát. Kellemetlen. Látványosságok bizarr nyálábja ered ebből, melyben fölösleges ilyen vagy olyan ábrándokat kerget-

Gaál József grafikája

nünk. Így a székelés, mely mindenütt a világon oly gyakori annyi – egyébiránt diszkrét – személy álmában, az esetek többségében nem más, mint a megkönnyebbülés érzésének lefordítása, egy *megkönnyebbüléstípus*, amire az éjjeli álmodó a maga egyszerűségében talál rá. Magának mutatja, nem nektek, akik végeredményben a háta mögül kukkoljátok.

Az emberben könnyen megfigyelhető, hogy nem szereti, ha lenézik, megalázzák, semmibe veszik. Rendszerint buzgón takargatni fogja, ami viselkedésében, hajlamaiban netalán alantának vagy grotesknek tűnhet, míg előszeretettel látni engedti azt, ami előnyös színben tünteti fel őt.

És ez rendszerré válik.

Egyesek a becületért harcolnak, míg lám, mindenki harcol azért, hogy elkerülje a szégyent, hogy ne válják ismertté ez vagy az az arca, melyet jobb szeret „külön fiókban” tartani, mások pillantásától, észrevételeitől mentesen.

Csakhogy e nem túl fényes dolgok sokan vannak és mindennaposak. Jó néhány testfunkció bizony megmutathatatlan, és mindenütt a világon az emberek magányos helyre húzódnak elvégzésükhöz. Kerülni kell, hogy ezekben a pillanatokban lássák őket.

Ebből az őseredeti megosztásból – majdhogynem hasadásból – számos más dolog félretele következik (a fogyatékosoké, csúfságoké, rendellenességeké, nevetséges viselkedéseké, ifjúkori kudarcoké, a családi-vagyoni közepszerűségé, a szégyellni való ruházatoké és szituációké, baklövésé, vereségeké vagy kedvességeké, melyek szembemennek a kor szokásaival, divatjával és erkölcsével, olyan megszokásoké vagy sajátságoké, melyek előnytelenné tehetik az egyén megjelenését).

Az álmot igencsak foglalkoztatja ez a halom „képmutatás”. Kihhasználva azokat az órákat, amikor az ember immár nem azon buzgólkodik, hogy leplezzen és álcázzon, e halom megelevenedik, feltűnik, makacsul visszatér, mintha jogait jönne visszakövetelni... azért, ami nappal, hosszú ideje már, egyfajta szélhámosság volt. Sötét elégtételek éjszakája. Az elégtételek azonban oda nem illő jelenetek felé térülnek el, ugyanakkor zavarba hoznak és bepiszkítanak.

Mikor ezekből az alantas modorú álmokból kikécmérgünk, az embernek az ébredéskor olyan érzése van, mintha egy névtelen levelet kapott volna kézhez. Ez a műfaj. Ez a rendszer. A szónak több értelmében is.

De még ha nem is léteznének nők, és a férfinak nem volna neme, vagy a szexualitása nem volna semmilyen érdemleges gyönyör forrása, még ha a nemi szervek nem is volnának ily szerencsétlenül elhelyezve az ürítő szervek környékén, még ha soha nem is jelent volna meg e földkerekségen a keresztény vagy a zsidó vallás, ha semmi efféle nem lett volna, bizony akkor is létezne cenzúra, mivel létezne anyag a cenzúrához, fatális cenzúrához, hisz bármiféle választásból, kiválasztásból vagy félretolásból eredően máris előállna a hasadás, a fatális diszkrimináció, elmaradhatatlan diszkrécióval és leplezettséggel, mely annál nagyobb, minél keresettebb az a bizonyos nagyság, a tökéletlenségeket a kontraszt miatt így még botrányosabbá, még elviselhetetlenebbé téve.

Hatalmasak, ősrégiek és állandóak az erőfeszítések, amelyekkel mindenki színlel és elleplez mások szeme előtt, majd elfelejti tulajdon emlékezetében azt, amit elleplezett. És az erőfeszítéseket, a neurózist vagy a mentális leépülést leszámítva, rendszerint számottevő, figyelemre méltó, ragyogó, éltető siker koronázza.

Ha igaz az, hogy az álom a maga alpári nyelvén megkülönböztetett helyet ad annak, ami bevallhatatlan, úgy helyénvaló kutatni, hogy mi az, ami valóban bevallhatatlan, amit az ember képtelen beismerni, és ami, elméletileg, nem ott található, ahol megtalálni szándékozik.⁹

Az álom igazsága! Senki sem látja tisztán, honnan jöhet az áruulás, melyik sarokból kémleli ki a benső áruoló.

Az erőfeszítés, amellyel kerüljük a megalázást és törekszünk inkább megbecsült, mintsem lebecsült lenni, minden viselkedés rejtett mozgatórugója.

A *tekintély*, a tekintélyre vágyás az oka az emberben lakozó *egyensúlyzavarnak* (amit az álom, a legalantasabb módon, megpróbál erőszakkal visszabillenteni).

A tekintély delíriuma (Potlach). A tekintély e keresését, akár delírium, akár pusztaszo-kás (mely már a gyerekkortól kezdve érzékelhető abban, ahogy a fiú büszke a játékaira, kutyájára, apjára), az emberben egyetlen olyan érzelmeként, mely életében mindvégig és egyre növekvő mértékben jelen van, folyamatos felhívásként, buzdításként a becsületre, a tekintély megtartására és növelésére... ami mindenbe belevegyül, s amit a többiek, a család, a haza, a közösség, és még a vallás meg az egyház is támogatnak, ösztökélnek, feltű-zelnek – ezt a szüntelen nyomást nem lehet megsemmisíteni. Az álom, fűtyülve minde-re, nem egyéb, mint szakadatlan kúra, vég nélküli korrekció. Ha a becsmérlő álom nem volna, az ember pöffeszkedésének és megalomániás elégedettségre törekvésének leszereléséhez minden bizonnyal meg kellene találni a helyettesítőjét.

Az irodalomban és különösen nyilvánvalóan a hagyományos költészetben, minden korban és minden országban megtalálhatók a képi hasonlatok, mintegy a feldicsérés eszkö-zeként. E képek kielégítik a megcsodálatás hajlamát és egy sugárzó érzés megjelenítésére törekszenek, mely láthatólag anélkül, hogy önmagára korlátozódna, az egész természetet a csábítás és a tetszelgés részesévé teszi.

A hízélgés bűvkörébe vonják a hallgatót.

A megnyerő stílusról és képeiről, amelyek behízélgők és a tények, tárgyak, helyzetek párlatát nyújtják, az a benyomásunk, mintha udvarolnának. Valójában ezt is teszik.

Ha a költői képek láthatólag arra készültek, hogy feldicsérjenek, az éjszakai álomképek többnyire arra készültek, hogy leszóljanak.

Áskálódás.

A leértékelés bűvköre.

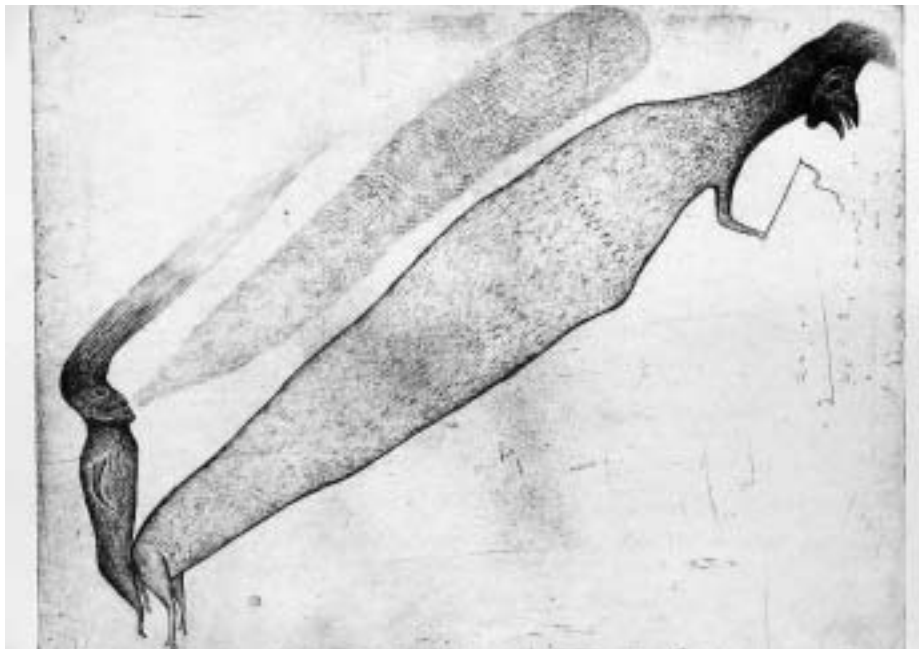
Amit joggal nevezhetünk az éjszaka álmodó perverzítésének, ahogyan mindenből előtű-nik, s mindent visszájára fordít, anélkül, hogy ez a legcsekélyebb megneveléssel járna, az, abban, ahogyan megnyilvánul, nem a panaszkodókra hasonlít, a kor nagy felháborodott-jaira, elutasításukra, hiszen azok a megvetőnek szánt parádéjukkal és támadásaikkal még tele vannak lelkesedéssel, tehát hittel, tehát idealizmussal. Egyébként minek a heveskedés és a lázongás, ha nem azért, hogy a közönség figyelmét magukra vonják? Ennek nem sok köze van az éjszaka álmodó titkos, személyes, illetlen és alattomos eljárásaihoz.

Mi több, az írói képzelet egyre vagy csekély számúra leredukált képei, melyeket a társadalmi „én” vezérel és irányít, olyan képek, melyek megnyirbálnak, leredukálnak, leegyszerűsítenek azért, hogy megfeleljenek a többieknek, de legalábbis néhányuk számá-ra olvashatók legyenek.

Felügyelet alatt álló képek. Törödni kell a követhetőséggel, értékelhetőséggel.

Álomban két, három, négy, öt hasonlat van felhordva egy tárgyra vagy egy személyre, melyek jellemvonásait szemrebbenés nélkül elfoglalják: megkapja ennek a sapkáját, annak a szakállát, amannak a mosolyát, vagy a járását, vagy a korát, miközben tudjuk, hogy még-iscsak arról a bizonyos személyről van szó. Hasonlóképpen a hely egy általunk ismert hely (anélkül, hogy az lenne), a tapétázás bizarr, de gyakran magától értetődőnek tűnő effektu-sával egy másik vagy egy harmadik hely jellegzetességeit öltve fel. És hasonlóképpen a

⁹ A betegek gyógyításának kudarca, a téves diagnózisok és kezeléseik, melyek az orvos, legyen bár pszichoana-litikus, inkompetenciájáról tanúskodhatnak, pontosan az ő számára válnak olyan képek legfőbb forrásává, melyek leleplezik kényelmetlen helyzetét. Van ennek egy híres példája, mely egyéb okokból vált híressé és különösképpen kényelmetlenül, ráadásul jogosan, érintette szerzőjét (Freud-ot), még hozzá sokkal inkább, mint hitte volna. Hiszen terápiájának dacára a betege sohasem gyógyult meg és húsz évvel később a pana-szos még mindig elviselhetetlen hisztérikus alkat maradt – Freud álmaiban.

Gaál József grafikája

situációk is több másból tevődnek össze, melyeknek egyenként nincs sok mutatnivalójuk, és csak egy közös pontjuk van, de az jóformán végleg lerögzül bennük, a heterogén szituációból mintegy szfinxet alkotva, melytől nem tudunk szabadulni és amely valójában már olvashatatlan, legalábbis közvetlenül, inkább csak egy rejtjelezés, egy rébusz, vagy rébuszok sokasága.

Van azért néhány szép álmok, amely megfelel az „álmok” szó aurájának, a szépségnek, kiterjedtségnek, nagyságnak, felülmúlásnak, melyeket ha egyszer elmeséltek, nosztalgikus álmódzással fogják eltölteni azokat, akiknek voltak ilyen álmaik, és irigykedéssel azokat, akiknek még soha nem volt részük hasonlóban.

Álmok, melyekről homályosan azt hiszik, hogy szerzőik kiérdemlik őket, hogy egyfajta jutalomként érkeztek vagy az erkölcsi felemelkedésnek, a spirituális fejlődés egy fontos állomásának a jelei, álmok, melyekben az ember az égen köröző sas madár, méltóságteljesen lebegve a fellegekben.

Én annyit tudtam kihámozni belőlük, hogy ezeknek az álmoknak az alapja nem az erény, nem a kiválóság, nem a tehetség, az érték vagy az erkölcsi fejlődés, hanem a remény, leginkább csak a remény, a vágyakozás.

A reménység ad szárnyakat. Ő hívja az égre a madarat, az erőfeszítés nélkül messzire repülő sast vagy keselyűt, kevésbé a verebet, a pacsirtát vagy a gémet.¹⁰

A reménységben erő lakozik. A reménység lelkierő, mely minden élőlényt elkísér.

Egy tudós, aki türelmesen átadja magát az aprólékos megfigyelés hálátlan munkájának, ha álmodik, mégis sokkal gyakrabban fog madarat látni, mint vakondot.

A remény, a közel érzett cél, a tudat, hogy a többiek előtt jár, lebegve, különválnak tőlük... ez vezetheti erre.

És a szervezők és a hódítók, azok, akiknek nagy terveik vannak, melyek végén a győzelem lehetősége áll, és azok, akik kezdettől fogva fennkölt eszméket alkotnak maguknak jövőjükről, ők is álmódhatnak effélékről, az álmokat saját területüként ismerve el.

És az elvont elmék is, a metafizikusok és matematikusok, akik nagyban látnak, panorámázó látással, és akik a részleges, az egyéni fölé törekednek emelkedni, ha nincsenek is ilyen álmaik, azok valamiképpen megtalálhatók náluk, otthon vannak köztük. És így van ez mindazokkal, akik úgy hiszik, hogy nagy sorsra hivatottak, amely a többiek fölé emeli őket.

¹⁰ Ekkor a fellegekben egyszerre feltűnő gémekek röpte adta az ifjú Ramakrishnának az első extázisát, mely egészen a samadhi állapotáig juttatta, mintha a gémekek röpte valamire emlékeztette volna. A hazájára, az elszakadásra. Viszont a kis magasságba történő felemelkedés, a lebegés vagy lassú siklás a lépcsőházban vagy a helyiség mennyezete alatt, úgy tűnik, a testi szerelem feszültségével áll szoros összefüggésben. Ha viszont kevésbé könnyed, akkor utazás.

És akik titokban örökké várnak az isteni kinyilatkoztatásra. Akik bizalommal várják életük megújulását, hogy a földi lét fölé, a múltékony, az illuzórikus fölé emelkedjenek... az emberi fölé.

Meg azok, akik megingathatatlanul reménykedő vérmérséklettel vannak megáldva, melyet semmi sem kezd ki, s mely a háborúból, a haláltáborokból, az ütlegek alól is feltör.

Ugyanakkor azok, akik különösebb adottságok nélkül, erőfeszítésekre képtelenül (ők tervezni akarnak, nem repülni) vágnak a nehézségek, a tanulóévek, a tudás fölébe kerekedni, akik a helyzetük, a képességeik fölött akarják tudni magukat, a középszerűségek fölött, ám nincsenek izmaik, nincsen erejük vagy egyéni értékük, mit sem értő idealisták, kik éretlenségük és vágyaik lendületét hasznosítják, ha megesik, hogy gyakran látják magukat, amint a fellegekbe emelkednek, ez nem az a jó jel, aminek hiszik.

Mennyi középszerű (ciklotim vagy paranoiás) álom kezdődött sassal az égen!

Úgy érzik, felemelkedtek, ezek az egyébként értéktelen emberek, úgy érzik, önmaguk és a többiek fölé emelkedtek, hullámokban, időről időre, hogy aztán visszazuhanjanak a levert-ségbe, vagy egyszerűen csak az átlagos életükbe. Néha nem maradt más a számukra, mint eltörölni mindent... önmagukat is, nem bírván elviselni egy olyan életet, amely nem magasröptű. Már nem érdekelte őket az élet, az az élet, amely nem emelkedik fel, és amelynek jól – s persze olcsón – kiismerték fennhézajzó érzéseit, a sztratoszférába való felemelkedését.

Túlontúl gyorsan állítottam azt, hogy az álmaim apró-cseprő dolgok. Néhányban elképesztő részek vannak. S mégis, a benyomás, amit őrök róluk, a középszerűség. Miért?

Négy vagy öt éve az egyik álomban úrhajón utaztam. Ez 1964-ben vagy 65-ben még nem volt mindennapos dolog. Nappal, ébredéskor, fantasztikus volt. Pedig az álom középszerű, közönséges (!), szinte unalmas. Miért?

Merő látványosság, amit végignéztem, ahogy jött, realistán, *képzelet nélkül*. Kaland kalandozás nélkül, amit leginkább zsebre raktam ... kicsit úgy, mintha robotmunkára osztottak volna be.

Ugyanígy, álomban egyszer New Yorkban voltam (amit nem ismertem), egy olyan New Yorkban, amelyet még soha nem láttak. Egy körülbelül ötszáz emeletes toronyszerűség, kissé messzebb tengerpart, melyen viszont az 1900-as éveket idéző aprócska hotelek álltak... Mentem, gyalogoltam, ez minden. Impresszióknak igencsak közepes. Úgyszólván közömbös. Miért? Annyiszor volt hasonló. Miért? Azt hiszem megtaláltam: *Álomban sohasem álmodok*. Bárhová is kerülök, az emberek közti emberi életből rám eső adagomat rágom.

Mintegy kontrasztként, ez segít megértenem azt, ahogyan ébren élek. Mikor ébren vagyok, gyakran, olykor szinte minden pillanatban, úgy nézek, hogy *közben máson merengek* (ami lehet, hogy nem túl éles, ám mégiscsak tömör, sűrű), azaz nézek, anélkül, hogy teljesen és kizárólagosan néznék, kissé kettéosztottan, elkalandozva, és épp ez az, amit nem teszek, nem tudok megtenni álomban. Ott hiányzik belőlem ez az álmatagság. Egy szerep van kiosztva rám, és én e szerepre korlátozva *képtelen vagyok szökni*.

Nappal, mikor felébredek, egyedül, még ha falak, csúfságok, vagy szürkeség vesz is körül, a látvány, amit környezetem nyújt, egészen másnak tűnik, mivel nem redukálódik önmagára, hanem bolyongó, ide-oda röpdőső gondolatom átlép rajta, távlatot kap, több síkra vetül, nem is szólva terveimről, várakozásom nyúlványairól, reményeimről. Ez hiányzik álmaimból. Ott egy helyen vagyok, bezártan, szökés nélkül.

Apró, de óriási különbség.

Ébrenlétben a figyelmem, a figyelmetlenségeim, a távolléteim a szüntelen hullámzó jelenség átellenébe helyeznek a környezetnek, a látványnak, a többieknek, *egy olyan távolságba, amely folyvást és meghatározatlanul változik*.

Álom és holdkórosság, ne feledjük, egy tőről fakadnak.

Az alvajáró anélkül halad át a helyeken, hogy azt látná, amit nappal lát (szakadékokat, veszélyeket, színeket, varázst stb).

Anélkül, hogy többet látna annál, mint ami az álomban megtett lineáris útvonalához szükséges.

A rémálom – ennyiben magának az álomnak a típusa – azért rémisztő, mert az ember *nem jut ki belőle*.

Akinek volt ilyen, tudja és érti, hogy miről van szó.

Ám minden álom, még a legkevésbé látványos is, leigázottság.

Moldvay Tamás fordítása

Számunk szerzői

- Ágh István** 1938-ban született Felsőiszkázon. Költő, író. Budapesten él.
- Akutagava Rjúnoszuke** (1892–1927) japán író.
- Andrić, Ivo** (1892–1975) szerb nyelvű boszniai író, költő, műfordító.
- Asaf, Uri** 1942-ben született Haifán (Izrael). Költő, képzőművész. Budapesten él.
- Bardocz Barna** 1946-ban született Nagybacon (Románia). Ötvös, szobrász. 2008-ban hunyt el Győrött.
- Bertók László** 1935-ben született Vésőn. Költő. Pécsen él.
- Bicskei Zoltán** 1958-ban született Magyaránizsán (Jugoszlávia). Grafikus, illusztrátor.
- Blanchot, Maurice** (1907–2003) francia regényíró, kritikus.
- Breton, André** (1896–1966) francia író, esztéta.
- Cardarelli, Vincenzo** (1887–1959) olasz költő, író, újságíró.
- Chaucer, Geoffrey** (1343–1400) az első angol nyelven alkotó költő, filozófus, diplomata.
- Csehy Zoltán** 1973-ban született Pozsonyban. Költő, műfordító.
- David, Filip** 1940-ben született Kragujevacban. Szerb író.
- Deák László** 1946-ban született Budapesten. Költő, író, szerkesztő, az Orpheusz Kiadó igazgatója.
- Elskamp, Max** (1862–1931) belga születésű, francia költő.
- Ferenczes István** 1945-ben született Csikpálfalván (Románia). Író, a Székelyföld folyóirat főszerkesztője.
- Fogarassy Miklós** 1939-ben született Budapesten. Könyvtáros, kritikus.
- Gaál József** 1960-ban született Tahitófalun. Festő, grafikus.
- Gergely Ágnes** 1933-ban született Endrődön. Költő, író, műfordító. Budapesten él.
- Hamvas Béla** 1897-ben született Eperjesen (Szlovákia). Író, filozófus. 1968-ban hunyt el Budapesten.
- Háy János** 1960-ban született Vámosmikolán. Író, költő, a Palatinus Könyvkiadó alapítója.
- Hočevar, Andrej** 1980-ban született Mariborban (Szlovénia). Író, kritikus. Egy rockzenekar billentyűse.
- Hughes, Ted** (1930–1998) angol költő, író.
- Juarros, Roberto** (1925–1995) argentin költő.
- Kalász Márton** 1934-ben született Sombereken. Költő, műfordító. Budapesten él.
- Karátson Endre** 1933-ban született Budapesten. Író, kritikus, irodalomtörténész. Párizsban él.
- Kelemen Benő Benjámín** 1951-ben született Mosonmagyaróváron. Grafikusművész. Újrónafőn él.
- Kemsei István** 1944-ben született Kaposváron. Költő. Budapesten él.
- Keresztes Dóra** 1953-ban született Budapesten. Képzőművész.
- Komálovics Zoltán** 1964-ben született Szombathelyen. Költő, kritikus. Győrött él.
- Kovács Melinda** 1969-ben született Esztergomban. Fotóművész.
- Kovács Péter** 1943-ban született Budapesten. Festő- és grafikusművész.
- Kovács Tamás** 1942-ben született Budapesten. Képzőművész. 1999-ben hunyt el.
- Kovač, Mirko** 1938-ban született Petrovic kod Bilece-ben. Szerb író, forgatókönyvíró.
- Kőrösi Zoltán** 1962-ben született Budapesten. Író, forgatókönyvíró, szerkesztő.
- Kurcsis László** 1950-ben született Csornán. Grafikusművész, a Műhely arcualtervezője. Győrött él.
- Ladik Katalin** 1942-ben született Újvidéken. Színész, író, költő. Budapesten és Hvaron él.
- Lévai Ádám** 1967-ben született Tatán. Grafikus.
- Lövetei László László** 1971-ben született Lövétén. (Románia). A Székelyföld folyóirat szerkesztője. Csíkszentdomokoson él.
- Maurits Ferenc** 1945-ben született Újvidéken. Festőművész, grafikus.
- Mesterházi Mónika** 1967-ben született Budapesten. Költő, műfordító.
- Michaux, Henri** (1899–1984) belga születésű, francia költő.
- Mutis, Alvaro** 1923-ban született Bogotában. Kolumbiai író.
- Onetti, Juan Carlos** (1909–1994) uruguayi író.
- Orosz István** 1951-ben született Kecskeméten. Grafikus, filmrendező.
- Pátkai Tivadar** 1947-ben született Sokorópátkán. Költő. Győrött él.
- Pintér Lajos** 1953-ban született Szegeden. Költő, a Forrás folyóirat szerkesztője.
- Queneau, Raymond** (1903–1976) francia költő, novellista.
- Rába György** 1924-ben született Budapesten. Költő, műfordító, kritikus.
- Ray, Lionel** 1935-ben született. Francia költő, egyetemi tanár.
- Rilke, Rainer Maria** (1875–1926) prágai születésű, osztrák költő.
- Saba, Umberto** (1883–1957) olasz költő, novellista.
- Sári István** 1950-ben született Budapesten. Filozófus, keletkutató, a Magyar Rádió szerkesztője.
- Schein Gábor** 1969-ben született Budapesten. Költő.
- Stojić, Mile** 1955-ben született Dragicínában (Bosznia és Hercegovina). Költő, író, műfordító.
- Sulyok Gabriella** 1939-ben született Sopronban. Grafikusművész. Budapesten él.
- Szabó T. Anna** 1972-ben született Kolozsváron. Költő, műfordító. Budapesten él.
- Szajkó István** 1955-ben született Csonoplyán. Festőművész. Lókúton él.
- Szakács Eszter** 1964-ben született Pécsen. Költő.
- Tábor Ádám** 1947-ben született Budapesten. Író, költő.
- Tišma, Aleksandar** (1924–2003) szerb novellista.
- Tolnai Ottó** 1940-ben született Magyaránizsán. Költő, író, színműíró, műfordító.
- Tolnay Imre** 1968-ban született Győrben. Képzőművész, tanár.
- Tóth Krisztina** 1967-ben született Budapesten. Költő, műfordító.
- Turczi István** 1957-ben született Tatán. Író, költő, műfordító, a Parnasszus folyóirat főszerkesztője.
- Valery, Paul** (1891–1945) francia költő, esszéíró.
- Varga Mátyás** 1963-ban született Zalaegerszegen. Bencés szerzetes, a pannonhalmi Bencés Gimnázium tanára, a Pannonhalmi Szemle szerkesztője.
- Verebes Ernő** a Vajdaságban élő író, költő, zeneszerző, zenetanár, az Újvidéki Rádió zenei munkatársa.
- Vörös István** 1964-ben született Budapesten. Író, költő, műfordító.

A MŰHELY MEGVÁSÁROLHATÓ AZ ALÁBBI KÖNYVESBOLTOKBAN:

Győr:

Antikvárium (Kazinczy u. 6.),
Koncert Zenemű- és Hanglemezbolt
(Arany J. u. 3.),

Budapest:

Custos Könyvesbolt (Margit krt. 7.),
Írók Könyvesboltja (Andrássy út 45.),
Gondolat Könyvesház (Károlyi Mihály u. 16.)

Debrecen:

Sziget Könyvesbolt (KLTE)

Hódmezővásárhely:

Petőfi Könyvesbolt (Andrássy u. 5.)

Mosonmagyaróvár:

Könyv- és Zeneműbolt (Flesch K. u. 1.)

Nyíregyháza:

Kötet Könyvesbolt (Hősök tere 9.)

Pécs:

Zrínyi Miklós Könyvesbolt (Jókai u. 25.)

Sopron:

Cédrus Art Klub (Fő tér 6.),
Fekete Cédrus Könyvkereskedés
(Bünker Rajnárd köz 2.),
Vörös Cédrus Könyvkereskedés
(Mátyás király u. 34/F.)

Szeged:

Bálint Sándor Könyvesbolt (Aradi vértanúk tere 8.),
Sík Sándor Könyvesbolt (Oskola u. 27.)

**Folyóiratunk megrendelhető
a szerkesztőség címén:**

9002 Győr, Pf. 45.

E-mail:

szerkesztoseg@muhelyfolyoiratgyor.t-online.hu

M Ű H E L Y KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta
2008. XXXI. évfolyam, 5. szám

Főszerkesztő:
VILLÁNYI LÁSZLÓ

Szerkesztők:
HORVÁTH JÓZSEF,
MÁRTONFFY MARCELL, SZAKÁL GYULA

Arculat:
KURCSIS LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár:
SZIKONYA GABRIELLA

T Á M O G A T Ó K :

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Győr-Moson-Sopron Megye Önkormányzata

Széchenyi István Egyetem, Győr

Pannon-Víz Zrt. Győr

Index: 25975 HU ISSN 0138–922 X. A szerkesztőség címe: 9022 Győr, Rákóczi u. 1. Levélcím: 9002 Győr, Pf. 45. Tel./fax: (96) 326-845. E-mail: szerkesztoseg@muhelyfolyoiratgyor.t-online.hu. Honlap: www.gymuhely.fv.hu. Kiadja: a Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság. A kiadásért felel: Villányi László ügyvezető. Budapesten és vidéken terjeszti a Magyar Lapterjesztő Rt. és a Könyvtárellátó Kht. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Előfizethető a hírlapkézbesítőknél, valamint a Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóságnál (Budapest VIII., Csokonai u. 6., levélcím: LHI, 1846 Budapest, Pf. 863.). A befizetéseknel kérjük minden esetben feltüntetni: Műhely c. folyóirat.

Előfizetési díj 2008. évre: 2500,- Ft

Szedés: Szikonya Gabriella • Tördelés: VISIONEXT Vizuális Stúdió, Győr

Nyomás, kötés: PALATIA Nyomda és Kiadó Kft. Győr • Felelős nyomdavezető: Radek József ügyvezető igazgató

Kovács Péter grafikája

MŰHELY

KULTURÁLIS

500,- Ft

FOLYÓIRAT

9770138922000 08005